

**ZAMANI
QABAQLAYAN
DAHI**

Ş.3/2A
S37

Mirkazım SEYİDOV
Məmməd RZAYEV

246411

ZAMANI **QABAQLAYAN DAHI**

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

«VEKTOR» Nəşrlər Evi
Bakı – 2008

Elmi redaktor: İSMAYIL HACIYEV
*Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü,
tarix elmləri doktoru, professor*

Rəyçilər: HƏMİD İMANOV
Fəlsəfə elmləri doktoru, professor

QOŞQAR ƏLİYEV
Fəlsəfə elmləri doktoru, professor

**Mirkazım SEYİDOV, Məmməd RZAYEV «ZAMANI
QABAQLAYAN DAHI».** «Vektor» Nəşrlər Evi.
Bakı, 2008. 315 səh. (24 səh. rəngli)

Kitabda Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, dünyamiqyaslı siyasətçi, böyük öndər Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərlik etdiyi dövrdə Azərbaycanda ictimai – siyasi həyatın, xalq təsərrüfatının bütün sahələrinin, elm, təhsil və mədəniyyətin tərəqqisi yolunda böyük xidmətlərindən, ailə üzvlərinin, cəmiyyətdəki xüsusi mövqeyindən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin çoxsahəli fəaliyyətindən söhbət açılır.

MƏNİM HƏYATIMIN MƏQSƏDİ AZƏRBAYCANDIR, AZƏRBAYCAN XALQIDIR, AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASIDIR. AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞIDIR. ƏGƏR MƏN BUNA NAİL OLA BİLSƏM, ƏN XOŞBƏXT ADAM KİMİ HƏYATIMI BAŞA ÇATDIRACAĞAM. BUNA DA NAİL OLMAĞA ÇALIŞIRAM VƏ ÇALIŞACAĞAM.

HEYDƏR ƏLİYEV

S 4702060207-348 (qrifli nəşr)
121

© «VEKTOR» BEYNƏLXALQ ELM MƏRKƏZİ, 2007

MÜƏLLİFLƏRDƏN

Sosial zaman ictimai proseslərin, cəmiyyətin, dövlətin və insanların həyatındakı tarixi dəyişikliklərin ölçüsüdür. Onun gələcəyə doğru inkişaf istiqaməti tarixi prosesdə görkəmli şəxsiyyətlərin rolunu zəruri edir. Cəmiyyətin yüksək xətt üzrə inkişafı, eləcə də, keçid mərhələlərində tarixi hadisələrin mürəkkəbliyi və ziddiyyətli xarakteri bu şəxsiyyətlərin aparıcı və həlledici rolunu ön plana çəkir.

Tarixi prosesdə filosoflar cəmiyyətin inkişafını «mütləq «mən»də», «böyük şəxsiyyətlər»də, «fövqəl-insan»da, «görkəmli şəxsiyyətlər», «texnokratik elita» və başqa amillərdə axtarmışlar. Sosial zaman kəsiyində tarixi inkişaf prosesi bizə müxtəlif mənəviyyata və zəkaya malik şəxsiyyətlər vermişdir. Onlar tarixi zərurət və ya təsadüf üzündən hakimiyyətə gələrkən ictimai hadisələrin gedişinə müxtəlif istiqamətlərdə təsir göstərmişlər. Bu zaman ya obyektiv inkişaf ləngimiş, kaos və özbaşınalıq yaranmış, ya da cəmiyyət tərəqqi və yüksəliş yoluna düşmüş, ictimai sabitlik formalaşmışdır. Bu baxımdan Hegelin şəxsiyyət haqqındakı fikri çox səciyyəvidir: «Siyasi tənəzzülə doğru sürətlə yaxınlaşmaqda olan xalqın taleyini yalnız dahi xilas edə bilər».

Bu bir həqiqətdir ki, tarixi şəxsiyyətlərə əsl düzgün qiymət müəyyən zaman keçdikdən sonra verilir. Lakin elə şəxsiyyətlər var ki, onlardan nə qədər yazılırsa, yazılınsın, yenə də həyat və fəaliyyətlərini ol-

duğu kimi əks etdirmək mümkünsüzdür. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri möhtərəm Heydər Əliyev də məhz belə dahi şəxsiyyətlərdən idi. Heydər Əliyev şəxsiyyəti və onun ömrü siyasi-mənəvi tariximizdə elə uca bir zirvədir ki, biz o zirvənin əzəmətini gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün əlimizdən gələni əsigəməməliyik.

Heydər Əliyev xalq tərəfindən ümummilli lider kimi sevilir. Azərbaycan vətəndaşları onun ideyaları ətrafında sıx birləşmişlər. Heydər Əliyevin daxili ələmində, əməlinə, sözündə, fikir və humanistliyində, əqidəsində xalqına və vətəninə bağlılığında müdrik keyfiyyətlər öz əksini tapmışdır. Ən qlobal məsələlərin həllində belə milli liderimizin iştirakı insanlarda nikbinlik hissi formalaşdırırdı. Təsadüfi deyildir ki, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrinin dövlət başçıları və görkəmli siyasət adamları türk dünyasının ümummilli lideri Heydər Əliyevi dahi şəxsiyyət, böyük siyasət ustası sayır və onun həyat yolunun bir məktəb olduğunu vurğulayırlar.

Heydər Əliyev vətəndaş qarşısındakı vəzifəsinə düçar olmuş və parçalanmaq təhlükəsi ilə üzləşmiş bir ölkədə kaosa və anarxiyaya son qoydu. Dünya şöhrətli siyasətçi müasir, müstəqil, inkişaf edən, sivil, demokratik-dünyəvi Azərbaycan dövlətini yaratdı, onun işlək idarəçilik mexanizmini formalaşdırdı. Heydər Əliyev milli – mənəvi dəyərlərimizi dirçəltdi və inkişaf etdirdi. Heydər Əliyev milli iqtisadiyyatı böhrandan

çıxardı və onu azad bazar münasibətləri əsasında yenidən qurdu.

Ümummilli lider Azərbaycan xalqına dünya birliyində öz layiqli yerini tutan bir dövlət qoyub getdi. Heydər Əliyev Qafqazda sülhün bərqərar olması sahəsindəki xidmətləri ilə yanaşı, türk dünyasında cərəyan etməkdə olan münasibətlərin böyük rəhbəri idi. «Əsrin müqaviləsi» adlandırılan Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas neft ixrac kəməri layihəsinin memarı da məhz Heydər Əliyev olmuşdur.

Bu gün ümummilli lidersiz yaşadığımız bir dövrdə Heydər Əliyevin öz xalqına həsr olunmuş mübariz həyat yolunun elmi əsaslarla daha hərtərəfli öyrənilməsi, bu nadir şəxsiyyətin həyatının ayrı-ayrı dövr və məqamlarının bütünlüklə işıqlandırılması üçün geniş tədqiqatlar aparılmalıdır. Ümummilli liderimiz möhtərəm Heydər Əliyevin şərəfli adı və ölməz ruhu qarşısında Azərbaycanın bu günkü və gələcək nəsillərinin müqəddəs borcu onun şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan dövlətinin daha da çiçəklənməsi və qüdrətlənməsi naminə fədakarlıqla çalışmaqdan, milli birliyimizə sədaqətlə xidmət göstərməkdən ibarətdir. Bunu hamımız dərinləndən dərk edirik.

DAHİLİK ZİRVƏSİ

Xalqımız Azərbaycan dövlətinə ən çox rəhbərlik etmiş Heydər Əlirza oğlu Əliyevə hələ sağlığında şöhrət çələngi hörmüşdür.

Heydər Əliyev elə nadir şəxsiyyətlərdəndir ki, tarix belələlərinin əməlləri, fəaliyyətləri ilə yaranır. Onun keşməkeşli həyatı, zəngin tərcümeyi-halı isə bütöv bir dövrün canlı salnaməsidir.

Ağılları, ürəkləri fəth edə bilmək yalnız zamanın fəvqündə duran, sağlığında milyonların qəlbində ölməzlik məşəlini yandıran, millətin iradəsi olan böyük liderlərə nəsib olur. Tarix yaradan bu şəxsiyyətlərin həyatı bütöv bir xalqın taleyinə dönür. Zamanın, tarixin yetişdirdiyi dahilərə Allah bir xilaskarlıq missiyası verir - xalqını məhvəlmə təhlükəsindən qurtarmaq, öz işıqlı ideyaları və əməlləri ilə xalqın uzun illər həsrində olduğu azadlığa, müstəqilliyə qovuşdurmaq missiyasını... Allah xalqımıza bu şərəfli missiyanı daşımaq üçün böyük insan, müdrik xilaskar Heydər Əliyevi göndərmişdi.

Dünya tarixinin səhifələri ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin, xüsusilə görkəmli siyasi xadimlərin həyat və fəaliyyətlərinə dair materiallarla zəngindir. Belə şəxsiyyətlərin həyatı və tərcümeyi-halı tədricən şəxsi ölçülərdən çıxaraq, beynəlmilləşmiş, dünyəvi xarakter kəsb etmişdir. Çünki məhz görkəmli şəxsiyyətlər dünyaya, burada baş verən hadisə və proseslərə təsir etmək, onu istiqamətləndirmək gücünə malikdirlər.

Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyev məhz belə şəxsiyyətlərdəndir. Xalqımız, dostları və pərəstişkarları tərəfindən onun adı hərəzlə və böyük məhəbbətlə çəkilir, məhz belə insanlar öz xalqına və vətəninə əbədi şöhrət qazandırırılar.

Respublikamızın qədim guşələrindən biri olan Naxçıvanda dünyaya göz açan Heydər Əliyev gənc yaşlarında həyatın bütün keşməkeşlərini görmüş və duymuş, onun çətinliklərinə hazır olmuşdur. Heydər Əliyevin valideynləri övladlarını əməyə alışdırmaq üçün əllərindən gələni etmişdilər, çünki dövrün çətinliklərinə yalnız gərgin əməklə sinə gərmək mümkün idi. Hələ erkən yaşlarında ailə başçısını – atamı itirən övladlar ananın tərbiyəsi ilə əməyə alışmış, layiqli vətəndaş kimi boya-başa çatmışdılar.

Məhz bu sadə azərbaycanlı ailəsi xalqımıza Həsən və Cəlal Əliyevlər kimi akademiklər bəxş etmişdir ki, onların dünya elminə verdikləri töhfələr əvəzsizdir. Rəssam Hüseyn Əliyevin əsərləri hazırda dünyanın bir çox şəkil qalareyalarının bəzəyidir. Görkəmli iqtisadçı-professor Aqil Əliyevin, kimya elmləri doktoru, professor Rəfiqə Əliyevanın, əməkdar müəllim, biolog Şəfiqə Əliyevanın Azərbaycan elminin inkişafında xidmətləri böyükdür. Yalnız belə bir ailədə, belə bir torpaqda Heydər Əliyev kimi düha yetişə bilərdi. Çünki bu ailə qeyri-adi, nadir xüsusiyyətlərə malik idi. Bu ailənin üzvləri həyatın bütün ağırlıqlarına, imtahanlarına sinə gərməyi bacarmış, heç zaman ruhdan düşməmiş, çətin anlarda bir-birinə dayaq olmuşlar. Onları öz ömür-gün yoldaşını erkən itirmiş İzzət ana belə böyüdü təbiyə et-

mişdir. Müharibədən əvvəlki dövrün çətinliklərinə baxmayaraq məhz İzzət ananın əməyi nəticəsində övladları böyüyüb boya-başa çatmış, təhsil almış və həyata vəsiqə qazanmışdılar. Məhz bu məziyyət kifayət edər ki, onun obrazı Azərbaycan qadınığının, ananın simvolu kimi qranit əbədi həkk olunsun. Övladlarına böyük-kiçiyin yerini bilməyi, böyüklərə hörmət etməyi məhz İzzət ana aşlamışdı. Belə tərbiyənin nəticəsi idi ki, Heydər Əliyev kim olduğundan asılı olmayaraq, nə zaman Naxçıvan torpağına qədəm qoyurdusa, hökmən valideynlərinin qəbrini ziyarət edir, məzarlarının üzərinə öz əli ilə tər çiçək dəstələri düzürdü.

Müstəqil həyata dövlət təhlükəsizlik orqanlarında fəaliyyətə başlamaqla qədəm qoyan Heydər Əliyev çox çətin yol seçmişdi. Təhlükəsizlik orqanlarında xidmət etmək nə qədər şərəfli idisə, bir o qədər də ağır və risqlə dolu idi. Həmin dövrdə orqanlarda işləmək istəyənlər yüzlərlə idi, lakin oraya tək-tək adamları götürürdülər. Burada işləmək üçün təkə maraqlı və arzu kifayət deyildi. Həmçinin Vətənə hədsiz məhəbbət, onun yolunda özünü fəda etməyə hazır olmaq, dəyanət, səbr, dözümlü, güclü təşəkkür və sərbəst qərar qəbul etmək bacarığı tələb olunurdu. O bunların hamısına hazır idi. Heydər Əliyevi dövlət təhlükəsizlik orqanlarında sırayı işə qəbul etdilər. Aşağı pillədən fəaliyyətə başlayan Heydər Əliyev bütün mərhələləri uğurla keçərək leytenantdan general rütbəsinə, sırayı əməkdaşdan Azərbaycan Respublikası Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinədək yüksəldi. Bütün bunlara o, gərgin əməyi, ba-

carığı, məharəti və dözümlüyü ilə nail olmuşdur. Sonralar Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayındakı çıxışı zamanı keçdiyi həyat yolunda qarşılaşdığı çətinliklərdən bəhs edən Heydər Əliyev «...mənim həyatım hamımıza məlumdur, onun ürək açan səhifələri olduğu kimi, çox ağır, çətin və təhlükəli illəri də olmuşdur» demişdir. Heydər Əliyevin silahdaşları, keçmiş xidmət yoldaşları öz sədrliyi haqqında həərət və fəxrlə danışır, onunla birlikdə, onun sədrliyi altında işlədikləri dövrü böyük həyat məktəbi adlandırırdılar. Heydər Əliyev haqqında deyilənləri onun oğlu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fikirləri ilə tamalamaq yerinə düşər. ANS televiziya kanalının müxbirinin suallarına cavab verən İlham Əliyev demişdir: «Heydər Əliyevin oğlu olmaq böyük xoşbəxtlikdir, lakin bu həm də çox böyük məsuliyyət deməkdir. Mən hələ uşaqlıqdan bu məsuliyyətlə yaşayıram».

1969-cu il. Azərbaycan KP MK-nın avqust plenumu keçirilir. Yenicə Azərbaycan KP MK-ya birinci katib seçilmiş Heydər Əliyev plenumda məruzə edir. Köhnə təfəkkür və düşüncə tərzindən, çeynənmiş ibarələrdən, ümumi direktivlərdən uzaq olan bu məruzə sübut edir ki, Kommunist Partiyası Heydər Əliyevin təmsalında orijinal mülahizə yürütmək, elmi təhlil aparmaq, həyata, hadisələrə, yaşadığı dövrün reallıqlarından, ictimai-siyasi proseslərə tarixi gerçəklik prizmasından baxmaq qabiliyyətinə malik yeni lider tapıb.

Bu məruzədə onun bütün xarakterik cizgiləri – qətiyyəti və prinsipiallığı parlaq şəkildə üzə çıxdı.

Heydər Əliyev baş verənlərə hamı tərəfindən qəbul edilmiş standard meyarlarla deyil, tarixi meyarla qiymət verir, obyektiv zərurətlə hesablaşırdı. Onun bu qeyri-standard rəhbərlik metodu az zaman içərisində öz qiymətini aldı. O, nəhəng sovetlər birliyini idarə edən yüksək vəzifəli rəhbərlərdən biri oldu.

Həmin məruzə gənc Heydər Əliyevin sonrakı fəaliyyətinin manifesti idi. O, Azərbaycana rəhbərlik etdiyi bütün illərdə, hətta Kremldə yüksək dövlət vəzifəsi tutduğu dövrlərdə də öz proqram məramına xilaf çıxmadı. Bütün bacarığını, bilik və təcrübəsini Azərbaycanın dünya miqyasında tanınmasına sərf etdi.

Heydər Əliyevin şəxsi keyfiyyətləri onu daim diqqət mərkəzində saxlayırdı. Təsədüfi deyildir ki, ətrafındakılar onun cazibə dairəsindən çıxıb bilmirdilər. Bu kimi keyfiyyətlərinə görə o ittifaq rəhbərləri içərisində birinci yerə çıxıb bilməmiş, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsində də yüksəlmişdi. Onun nadir istedadı malik şəxsiyyət olması bu vəzifələrdə də özünü bariz şəkildə göstərmişdi. Heydər Əliyevin məziyyətlərindən bəhs edən keçmiş SSRİ Təhsil Komitəsinin sədri, görkəmli alim Gennadi Yaqodin komitənin kollegiya iclasından sonra yazırdı ki, kollegiyada onun geniş analitik çıxışı, problemi dərinləndirən bilməsi onun istiqamətlərini, inkişaf yollarını düzgün göstərməsi, məsələlərə tənqidi münasibəti bizi heyrətə salmışdı. Məhz həmin çıxışlardan sonra biz ilk dəfə olaraq hiss etdik ki, dərin yuxudan ayılmışıq, daha əvvəlki kimi işləməməliyik.

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının keçmiş dəmir yolları naziri Konarev nazirliyin geniş iclasında Heydər Əliyevin dərin məzmunlu çıxışından sonra yazırdı ki, nazirlik bütün tarixi boyu belə bir hal görməmişdi. Bizə elə gəlirdi ki, qarşımızda bütün həyatını nəqliyyatın işinə həsr etmiş klassik dəmiryolçu çıxış edirdi. O, dəmiryol nəqliyyatının işindən elə ətraflı və incəliklərinə qədər dəqiqliklə söhbət açır, problemləri və onların həlli yollarını elə geniş şərh edirdi ki, bunu yalnız həmin sahə ilə uzun müddət əsaslı şəkildə məşğul olan adam edə bilərdi.

1987-1988-ci illərdən başlayaraq Azərbaycan xalqı hakimiyyət boşluğunu duyur və görürdü. Hakimiyyətdə elə bir adam yox idi ki, bu boşluğu doldursun, xalqda inam yaratsın, ölkəni birləşdirsin. Ancaq xalq bilirdi ki, onun ümidi Heydər Əliyevdir. Demokratik hadisələrlə dolu 1990-cı illərdə o, hakimiyyətin, milli dirçəlişin, ruh yüksəkliyinin, Azərbaycanın bütövlüyünün simvolu idi. Təsadüfi deyildir ki, nə həmin dövrdə, nə də ondan sonra Heydər Əliyevin alternativini yox idi. Azərbaycan xalqı bunu görür və başa düşürdü, ona görə də öz seçimini etmişdi. Çünki ona bərabər olan siyasi simanı tarix hələ yetirməmişdi. Heç bir namizədin Heydər Əliyevə alternativ olmaq imkanı yox idi. Azərbaycan xalqı bu seçimdə yanılmamışdı. Yüzlərlə problemlə üz-üzə dayanan Heydər Əliyev xalqla birlikdə xalqın içərisində idi. Bəzən bütün sutkanı işləyən xalq rəhbəri işgüzar görüşlərə də vaxt tapırdı. «İldırım surəti ilə» hakimiyyətə gələn və həmin sürətlə də hakimiyyət sükənini tərk

edib, siyasi səhnədən uzaqlaşan yalançı liderlər isə nə ölkənin gələcək taleyini, nə də xalqını fikirləşirdilər.

Xalq azad yaşamaq istəyi ilə özünün böyük oğlu Heydər Əliyevə müraciət etdi. Məhz belə bir zamanda Azərbaycan xalqının tələbi ilə Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə qayıtdı. Çünki əzilən, məhv olan onun xalqı idi. Tapdalanan, parçalanan onun Vətəni idi. Məhz bu onu Naxçıvan torpağını tərk edib Bakıya gəlməyə vadar etdi.

Üzərindən uzun illər keçməsinə baxmayaraq biz o qanlı günləri, yaşadığımız ağır acıları yadda saxlamalı, bu günkü günümüz üçün kimlərə minnətdar olduğumuzu unutmamalıyıq. Məhz bu zaman Azərbaycan xalqı dərk etdi ki, onun taleyi etibarlı əllərdədir. Ümidləri özünü doğruldacaq, ölkə vətəndaş müharibəsi girdabına düşər olmaqdan qurtaracaq, sabitlik, əmin-amanlıq nəhayət ki, bərqərar olacaqdır.

Əgər 1993-cü ilin ortalarında, 1994-cü ilin oktyabrında və 1995-ci ilin martında Heydər Əliyev olmasaydı indiki vahid və suveren Azərbaycan dövlətinin mövcudluğundan danışmaq bir rəya olaraq qalacaqdı.

İstefa verdikdən sonra Heydər Əliyev bir daha böyük siyasi fəaliyyətə qayıtmamağı özünə söz vermişdi. Özü dediyi kimi onilliklər boyu sədaqətlə xidmət etdiyi partiya və hökumət onun xidmətlərini nəinki qiymətləndirməmiş, hətta ona qarşı böyük haqsızlıqlar edilmişdi. Lakin 1990-cı ilin qanlı yanvar hadisələri, Azərbaycanda günahsız adamların qırğını, demokratik qüvvələrə divan tutulması Heydər Əliyevi yenidən siyasi həyata qayıtmağa vadar etdi. Yanvar

hadisələrini «XX əsrdə Azərbaycanın başına gətirilən ən böyük bəla, hərbi təcavüz və terror» adlandıran Heydər Əliyev Bakıya qoşun hissələri yeridildəndən dərhal sonra – 1990-cı ilin yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyinə gələrək bəyanatla çıxış etmişdi: «Belə hesab edirəm ki, Azərbaycanda baş verən hadisələr humanizm prinsiplərinə, hüquqa kökündən ziddir, demokratiyanın boğulmasıdır. Belə qərarı qəbul edən adamlar siyasi səhifə buraxmışlar».

1991-1993-cü illər tariximizin ən ağırlı, ən ziyyətlili dövrələrindən biridir. Bir tərəfdən 1988-ci ildən davam edən Qarabağ müharibəsindəki uğursuzluqlar, digər tərəfdən isə dövlət strukturlarının iflic vəziyyətinə düşməsi ictimai həyata öz mənfi təsirini göstərirdi. Ayrı-ayrı liderlərin şəxsi mənaflərinə xidmət edən silahlı qrupların meydan sulaması insanlarda kütləvi psixoz, qorxu və həyəcan hissi yaratmışdı. Ölkəyə rəhbərlik edən AXC- Müsavat cütliyü hakimiyyətə gəldikləri ilk gündən həyata keçirdikləri bolşeviksayağı «represiya» nəticəsində dövlət idarəçiliyində bircə nəfər də təcrübəli mütəxəssis qalmamışdı. Azərbaycanın taleyi səriştəsiz və naşı insanlara etibar edilmişdi. Həmin dövrdə gənc müstəqil dövləti tufanlı dənizdə azmış gəmi ilə müqayisə etmək olardı. Onun dəryada batıb məhv olmaq təhlükəsi artıq reallaşırdı.

Həmin dəhşətli fırtınanın şahə qalxan dalğalarından biri Qərbdən- Gəncədən, o biri isə cənubdan – qondarma «Talış-Muğan» respublikasından gəlirdi. Azərbaycan vətəndaş müharibəsinin, qardaş qırğınının astanasında idi. Başqa vaxtlarda döşlərinə döyüb

hər şeyə qadir olduqlarını sübut etməyə çalışan mövcud iqtidar yaranmış tarixi şəraiti qiymətləndirmək idrakına malik deyildi. Təcrübəsizlik, dövlət işlərində səriştəsizlik, hadisələrin obyektiv inkişafını subyektiv mülahizələr və valyuntarist qərarlar qəbul etməklə saxlamağa çalışmaq cəhdləri vəziyyəti daha da gərginləşdirirdi. Azərbaycanın düçar olduğu bu bələdan qurtarmağın yolunu isə xalq dedi: Azərbaycanı düçar olduğu bu bələdan yalnız xalqımızın müdrik oğlu Heydər Əliyev xilas edə bilər. Bu hökmün arxasında uzun illər ərzində yaranmış möhkəm inam dururdu.

Heydər Əliyev ikinci dəfə – son dərcə çətin və xalqın müqəddəratı həll olunduğu bir zamanda ölkəyə rəhbərliyi öz üzərinə götürdü. Heydər Əliyev addım-addım, günbəgün ölkənin qarşılaşdığı problemlərin mahiyyətinə vardı. Onun Bakıya qədəm qoyduğu gündən hadisələr müsbət istiqamətdə cərəyan etməyə başladı. Vətəndaş müharibəsi təhlükəsi aradan qalxdı. Xalqın sabaha olan inam hissi bərpa edildi.

Heydər Əliyev rəhbərlik sükanı arxasına keçdiyi zaman ölkənin dirçəlməsi üçün qarşıda hansı çətinliklər durduğunu dərinlən bilirdi və ağır mübarizəyə hazır idi. İlk növbədə, bir neçə mühüm vəzifəni həll etmək lazım idi: artıq başlamaqda olan vətəndaş müharibəsini və xarici təcavüzü dayandırmaq, infilyasiyanın qarşısını almaq və iqtisadiyyatı dirçəltmək, dövlətin beynəlxalq aləmdə tanınmasına nail olmaq, ölkə haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, Qarabağ probleminin dinc yollarla həlli prosesinə başlamaq... Zaman göstərir ki, milli

lider bu problemlərin həllində mümkün olmayanı mümkün etdi.

1993-cü ildən başlayaraq, tarixən son dərəcə qısa bir dövr ərzində beynəlxalq münasibətlər sistemində qoşulan Azərbaycan respublikası artıq dünyanın 130-dan çox ölkəsi tərəfindən de-yure tanınmış, Birləşmiş Millətlər Təşkilatında, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Asambleyasında, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında, habelə dünyanın onlarca qeyri-hökumət təşkilatında qəti olaraq öz yerini möhkəmlətməmiş, sülh və təhlükəsizlik uğrunda mübarizə proseslərinə qoşulmuşdu.

Məhz Heydər Əliyevin yürütdüyü xarici siyasət nəticəsində Azərbaycan diplomatlarının səsi dünyanın bütün qitələrindən gəlməyə başladı. Respublikamızın ABŞ-da, Böyük Britaniyada, Almaniyada, Fransada, Türkiyədə, Rusiyada, Ukraynada, Özbəkistanda, Gürcüstanda, Misirdə, Səudiyyə Ərəbistanında, İranda, Çində, Avstriyada və başqa ölkələrdə səfirlikləri fəaliyyət göstərməyə başladı.

Azərbaycanın daxilində və ətrafında baş verməkdə olan proseslərin Bakı nefti, habelə ixrac neft kəmərləri ilə sıx bağlılığını düzgün qiymətləndirən dahi rəhbər «neft diplomatiyası»nı xarici siyasət strategiyası ilə üzvü şəkildə bağlamağa müvəffəq oldu. Məhz bunun nəticəsində nəinki Azərbaycanda, habelə bütün Qafqazda siyasi vəziyyəti balanslaşdırılmış istiqamətə yönəltmək mümkün oldu. Gürcüstan Respublikasının keçmiş Prezidenti, görkəmli siyasi xadim Eduard Şevərnadze Heydər Əliyevi, onun götürdüyü strateji siyasi xətti yüksək qiymətləndirə-

rək göstərmişdir ki, «Xəzər neftinin Avropaya nəql olunması ilə Qafqaz üçün yeni dövr başlanmışdır. Mən əminəm ki, nəzərdə tutulan layihənin tamamilə həyata keçirilməsi bütün Qafqaza, bölgənin bütün xalqlarına böyük xoşbəxtlik gətirəcəkdir. Burada dostum Heydər Əliyevin xidmətləri böyükdür. Məhz onun sayəsində və onunla əməkdaşlıq sayəsində bu taleyüklü və nəhəng layihəni həyata keçirmək üçün hər cür şərait yaradılmışdır».

Həmin dövrdə respublikamızın ətrafında baş verən hadisələr göstərmişdir ki, Azərbaycanın dünya siyasət meydanında yeri və əhəmiyyəti sürətlə artmaqdadır. Bunu 1998-ci il sentyabrın əvvəllərində Bakıda keçirilmiş «Böyük İpək yolu»na dair beynəlxalq konfrans bir daha sübut etdi. Avropa və Asiya qitələrinin qovuşuğunda yerləşən Azərbaycan tarixən Qərblə Şərqlə, Cənubla Şimal arasında «körpü» funksiyasını daşımışdır. Bakıda keçirilən Beynəlxalq konfrans respublikamızın yenidən iki qitəni birləşdirən qovşağa çevrilməkdə olduğunu nümayiş etdirdi. TRASEKA proqramının, «İpək yolu»nun üstündə duran 33 ölkənin, 8 beynəlxalq təşkilatın nümayəndəsi Bakıda toplaşmaqla Azərbaycanın beynəlxalq imicini daha yüksəklərə qaldırdı.

Bütün bunlar parlaq şəkildə göstərir ki, Heydər Əliyevin həyat yolu onun siyasi portretidir. Bu mənada milli liderimiz Azərbaycan xalqının siyasi simasıdır, belə bir sima isə qədim mədəniyyətə malik, tarixi kökləri olan sivilizasiyalı xalqın içərisində formalaşsa bilərdi. Yaşadığımız dövrün hadisələri onun siyasi portret cizgilərinin tamamlanması üçün kifayətdir.

Heydər Əliyevin həyat yolu Azərbaycan dövlətçiliyinin bərpası və yüksəlişi, Azərbaycan xalqının milli tərəqqisi yoludur.

Heydər Əliyevin siyasi tərcümeyi-halı beynəlxalq miqyaslı siyasi hadisələrlə o dərəcədə zəngindir ki, bu haqda cild-cild kitablar yazmaq mümkündür. Onun təkcə Prezidentlik dövründə etdiklərinin siyahısı tarixin yaddaşında əbədi həkk olunmağa kifayət edir. Əgər Heydər Əliyev olmasaydı respublikamızın ərazisi knyazlıqlara parçalanaraq tarix səhnəsindən çıxarılacaqdı. Əgər Heydər Əliyev olmasaydı qardaş qırğının qarşısını almaq mümkün olmayacaqdı.

Heydər Əliyevin növbəti böyük siyasi gedişi Ermənistanla Azərbaycan arasında illərlə davam edən qanlı müharibənin dayandırılması oldu. 1994-cü ilin mayında cəbhələrdə elan olunmuş atəşkəs yüzlərlə azərbaycanlı gəncin həyatını ölümün pəncəsindən xilas etdi. Həmin vaxtdan başlayaraq ölüm xəbərləri dayandı. Anaların göz yaşları qurudu, yetimlərin ah fəryadı ara verdi. Bu isə Heydər Əliyevin xalq qarşısında, vətən qarşısında çox böyük xidməti idi.

Prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Konsitutusiyası işlənib hazırlandı. 1995-ci ilin 12 noyabrında müstəqil Azərbaycan dövlətinin ilk demokratik Konstitusiyasının ümumxalq səsverməsi əsasında qəbulu çağdaş tariximizin ən əlamətdar faktlarından biri kimi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Məzmun etibarilə Konstitusiyada respublikamız üçün qarşıda dayanan prioritetlər, Azərbaycanın demokratik prinsiplərə sadiqliyi bütün dünyaya bəyan edilmiş, ana qanunda vətəndaşlarımızı-

zın şəxsi toxunulmazlıq, söz və vicdan azadlığı bərabərlik hüquqi təmin olunmuşdur. Hakimiyyət bölgüsü prinsiplərinin bu sənəddə dəqiqliklə öz əksini tapması Azərbaycanda mükəmməl idarəçilik sisteminin formalaşdırılmasına imkan yaratmışdır. Konstitusiyadan irəli gələn müddəalara uyğun olaraq respublikamızda idarəetmə mexanizmi elə bərabər şəkildə qurularaq işlək hala gətirilmişdir ki, hakimiyyətin heç bir qolu ölkə üçün taleyüklü məsələlərlə bağlı təkbaşına qərarlar qəbul etmək imkanında deyil. Dövlətin suveren bir təsisat olaraq mövcudluğunun hüquqi əsaslarını müəyyənləşdirən Konstitusiya Azərbaycanın hüquqi-siyasi inkişafına təkan verməklə yanaşı, ölkəmizdə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatları da sürətləndirmiş oldu. Azərbaycan Konstitusiyasında insan hüquqlarına hörmət ən aktual məqamlardan biri kimi diqqətli cəlb edir. Dövlətimizin əsas qanununda bu məsələyə geniş yer ayrılmış, Azərbaycan Respublikasında insanların tam sərbəst, azad yaşamasını təmin edən mükəmməl müddəalar burada öz əksini tapmışdır. 2002-ci ilin 24 avqustunda keçirilən referendum zamanı dövrün reallıqlarına uyğun olaraq Konstitusiya layihəsində aparılan dəyişikliklər Azərbaycanda dövlət quruculuğu işinə böyük töhfə verərək ölkədə uğurla həyata keçirilən demokratikləşmə prosesini daha da sürətləndirdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «İnsan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında» 1998-ci il 22 fevral tarixli fərmanı ölkəmizin sivil dünyaya, Avropa ailəsinə inteqrasiyasının, demokratik inkişaf prosesinin daha da sürətləndirilməsi üçün

əlverişli imkanlar təmin etmiş oldu. Azərbaycanda həyata keçirilən dövlət quruculuğu prosesində insan hüquqları məsələsinin yerini və rolunu, habelə bu sahə üzrə görüləcək işlərin ümumi istiqamətini, konsepsiyasını müəyyən edən bu fərman daha sonralar ölkəmizdə demokratiyanın inkişafına yönəlmiş digər qanunvericilik sənədlərinin, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin qəbulu üçün də stimül yaratdı.

XX əsrin 70-ci illərindən etibarən quruculuq missiyasını cəsarətlə öz üzərinə götürən böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyev uzaqgörən və müdrik siyasəti sayəsində güclü kadr potensialı yaratmaqla milli təhsil quruculuğu istiqamətində sonrakı uğurların bünövrəsini qoymuşdur. O, özünün bütün şüurlu həyatı boyu istər əməli, istərsə də şəxsi nümunəsi ilə sübut etməyə çalışmışdır ki, maarif və mədəniyyətimizin, elm və təhsilimizin yorulmaz fədaisi, təəssübkeş himayəçisidir. Digər sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycanın təhsil sisteminin son 30 illik inkişafı tarixində əldə etdiyi nailiyyətlər, qazandığı uğurlar, müxtəlif mərhələdə, xüsusən 80-ci illərdə və müstəqillik dövründə aparılan təhsil islahatlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi Heydər Əliyevin böyük və əvəzsiz xidmətlərinin bəhrəsidir. 1970-80-ci illərdə respublikada iqtisadiyyat tərəqqi etdikcə, xalqın sosial rifahı yaxşılaşdıqca, təhsilin səviyyəsi də durmadan yüksəlirdi. Azərbaycanın bir sıra ali məktəblərinin şöhrəti keçmiş SSRİ hüdudlarından çox-çox uzaqlara yayılmışdı. Bəzi ali məktəblərimiz Avropa, Asiya, Afrika, Latın Amerikasına qitəsindən olan bir çox ölkələr üçün yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlayırdı. Həmin

dövrə respublikaya rəhbərlik edən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ali məktəblərə qəbul zamanı yol verilən mənfə halların – rüşvətخورluğun, qohumbazlığın, proteksiyanın kökünü kəsmək istiqamətində barışmaz mübarizə aparılır, ali məktəblərə qəbul zamanı bilik əsas meyar kimi götürülürdü. Hər il yüzlərlə gənc ali təhsil almaq üçün SSRİ-nin ən nüfuzlu, ən möhtəbər universitetlərinə göndəriş alırdı. Bir sözlə təhsilin səviyyəsinə, savadsızlığın ləğv edilməsinə görə Azərbaycan nəinki başqa müsəlman ölkələrini, hətta bir çox Avropa dövlətlərini xeyli qabaqlamışdı.

Təhsilimizin yüksəlişi haqda təsəvvür yaratmaq üçün o illərin mənzərəsini əks etdirən bəzi faktlara və rəqəmlərə müraciət etmək yerinə düşərdi. 1970-1980-ci illərdə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə respublikadan kənarında keçmiş Sovet İttifaqının 50-dən çox böyük şəhərinin 170-dən artıq ən məşhur ali məktəbində ən zəruri ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gənc təhsil almışdır. Onlar yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırda ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarında çalışmaqdadırlar. Müqayisə üçün deyək ki, 1970-ci ildə başqa şəhərlərin ali məktəblərinə cəmi 60 nəfər tələbə göndərilmişdirsə, cəmi beş il sonra, 1975-ci ildə 674 nəfər, yəni 11 dəfədən çox tələbə göndərilmişdi.

Heydər Əliyevin yenidən qayıdışı, XX əsrin sonunda öz xilaskarlıq missiyasını yerinə yetirməsi ölkəmizi böhran və depresiyalar girdabına yuvarlanmaqdan nəinki xilas etdi, həm də onun dünya birliyinə inteqrasiyasını həyata keçirdi. Ölkədə həyat yenidən öz məcrasına düşdü. İctimai-siyasi sabitlik bərpa

olundu. Elmin, mədəniyyətin, təhsilin inkişafı intensiv xarakter almağa başladı.

Artıq milli inkişaf strategiyasının istiqamətlərini müəyyənləşdirmək və onu davamlı olaraq həyata keçirmək üçün zəmin yaranmışdı. Bu istiqamətləri müəyyən edərkən, dünyada baş verən proseslər və yaxın-uzaq perspektivdə ölkənin ahəngdar inkişafını təmin edəcək amillər məcmu halında təhlil olunmalı idi. Diqqətli araşdırmalar zamanı məlum olur ki, iqtisadi-siyasi, hərbi cəhətdən qüdrətli dövlət quruculuğunun ana yolu yalnız və yalnız təhsildən keçir. Təhsili milli tərəqqinin aparıcı amilinə çevirmək üçün bu sahədə əsaslı və geniş miqyaslı islahatlara ehtiyac duyulurdu. Bu cəhanşümül missiyanı da Heydər Əliyev böyük cəsarətlə öz üzərinə götürdü.

Müqayisə üçün deyək ki, ölkədə 1995-ci ildə təhsilə ayrılan vəsait ümumi dövlət büdcəsinin 17 faizini, 1997-ci ildə 20, 1998-ci ildə 20, 2001-ci ildə isə 23 faizini təşkil etmişdir. Rəqəmlərdən göründüyü kimi ölkə iqtisadiyyatı inkişaf etdikcə, ümumi daxili məhsulun adambaşına həcmi artdıqca təhsilə və onun inkişafına ayrılan təsisatların məbləği də paralel şəkildə yüksəlmişdir. Təhsil işçilərinin sosial müdafiəsi də ölkə rəhbərinin diqqətindən kənarda qalmamışdır. Son illərdə müəllimlərin və tərtibçilərin əmək haqqıları 9 dəfə artmışdır. Bu proses gələcəkdə də davam etdiriləcəkdir. Təhsil işçilərinin ağır və olduqca qiymətli əməyi bundan sonra da gərəyincə qiymətləndiriləcəkdir.

Bir ictimai-iqtisadi formasiyadan digərinə keçid dövrünü yaşayan, ərazisinin 20 faizi işğal edilən və bir milyondan artıq əhalisi qaçqınlıq, məcburi köçkünlük

həyatı yaşayan bir ölkənin büdcəsinin böyük bir hissəsinin bilavasitə təhsilin inkişafına xərclənməsi o ölkənin parlaq və işıqlı gələcəyindən xəbər verir. Bu da həqiqətdir ki, təhsilə, elmə qoyulan sərmayənin gətirdiyi gəliri heç nə ilə müqayisə etmək mümkün deyildir.

1998-ci ilin avqustun 31-də 1970-87-ci illərdə Azərbaycandan kənarda təhsil almış mütəxəssislərin respublika toplantısında möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyev mütəxəssis hazırlığı sahəsində qarşıda duran vəzifələrdən danışarkən dediyi aşağıdakı sözlər bir növ proqram səcyyəsi daşıyırdı: «Azərbaycanın ali məktəblərinin, təhsil sisteminin səviyyəsini qaldırmalıyıq, eyni zamanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin, yüksək səviyyəli universitetlərin, institutların imkanlarından Azərbaycanın gələcəyi, dəyərli kadrlar hazırlanması üçün bundan sonra da səmərəli istifadə etməliyik».

Ölkəmizin yetişdirdiyi mütəxəssislər Azərbaycanın qızıl fondudur. Onların potensial imkanlarının vahid bir istiqamətə – müstəqil Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni quruculuğunda maksimum dərəcədə istifadə olunması istiqamətinə yönəldilməsi, bu potensialın müstəqillik, milli dövlətçilik prinsiplərinə uyğun şəkildə istifadə edilməsi çox vacibdir.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə təhsil sahəsində həyata keçirilən köklü islahatların məqsədi təkcə hərtərəfli biliyə və savada malik insanlar yetirmək yox, həm də müstəqil və demokratik, açıq cəmiyyət quruculuğu işində fəal iştirak edən, Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyasını daha da

dərinləşdirməyə kömək göstərən əsl vətəndaşlar, şəxsiyyətlər tərbiyə etmək idi.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Şərqdə, ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasında ölüm hökmü ləğv edildi. Bu, eyni zamanda xalqımızın müdriklindən və böyüklüyündən irəli gəlirdi. Məhz bu faktla Azərbaycan dünyanın sivil dövlətləri səviyyəsinə yüksəldi.

Tarixi həqiqətlərin və milli ordu quruculuğunda varislik ənənələrinin bərpa edilməsi baxımından möhtərəm Heydər Əliyevin imzaladığı 1998-ci il 22 may tarixli «Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələr günü haqqında» fərman tarixi köklərimizə qayıdış, ata-babalarımızın qəhrəmanlığını və hərbi döyüş ənənələrini əsrlərlə yaşatmaq sahəsində atılan mühüm addım idi.

Lakin təəsüflə qeyd edilməlidir ki, doxsanıncı illərin əvvəllərində, daha doğrusu, Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyətə gələndə bu prinsip müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanda nəzərə alınmışdı. 1993-cü ilin ortalarına kimi davam edən bu əzəmətli ordu quruculuğu kortəbii şəkildə, dövlət nəzarəti və bilavasitə dövlət rəhbərliyi olmadan getmişdir. Bunun da obyektiv səbəbi ilk növbədə, həmin dövrdə ölkəyə rəhbərlik edənlərin dövlətçilik təcrübəsi, idarəçilik bacarığının olmaması idi.

Elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, Azərbaycan ordusu təpədən-dırnağa qədər silahlanmış xarici havadarlarının ağır texnikası və təlimlər görmüş canlı qüvvəsi ilə komplektləşdirilmiş Ermənistan silahlı birləşmələrinin təcavüzlərinin qarşısını almaq əvəzinə, daha çox

siyasi məqsədlərə cəlb edilmiş, hakimiyyət uğrunda mübarizə alətinə çevrilmişdi.

Yeni yaradılmış ayrı-ayrı hərbi hissələr, könüllü ərazi müdafiə taborları bu və ya digər siyasi qüvvələrin təsiri altında onlara xidmət edirdilər. Vətəni, torpağı qoruyanlardan daha çox cəngüdənlər, dəyənək gəzdirənlər, özlərini general elan edənlər var idi. Hətta iş o yerə çatmışdı ki, bu siyasi qüvvələr və «millət qəhrəmanları» hərbi hissələr yaratmaqda bir-birləri ilə bəhsə girirdilər. Çoxdan döyüş əməliyyatlarına hazırlanmış erməni daşnaqları iş fürsətdən istifadə edib özlərinin işğalçılıq siyasətlərini həyata keçirirdilər.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qətiyyətli qayıdışı ilə ordu quruculuğunda yeni dönüş mərhələsi başladı. Dövlət Müdafiə Şurası yaradıldı. Şuranın ilk iclasında cinayətkarlığa, Vətən qarşısında öz müqəddəs borcunu yerinə yetirməkdən boyun qaçıran şəxslərə qarşı barışmaz mübarizə aparılacağına təsbit olunması, çağırış və səfərbərlik işinin şəraitin tələblərinə uyğun qurulması, fərarilərə, hərbi xidmətdən yayınanlara qarşı ciddi tədbirlər tətbiq olunması istiqamətində atılan qəti addımlar Milli Ordunun döyüş hazırlığının yüksəlməsinə səbəb oldu. Bütün bunlar 1993-cü ilin noyabrından əsl ordu quruculuğuna başlanmasının fərəhli yekunu idi.

Ölkə Prezidenti Ali Baş Komandanın ən qaynar cəbhə bölgələrinə getməsi, döyüş səngərlərində olması, orada əsgər və zabitlərlə şəxsən görüşməsi, onların qayğı və problemləri ilə maraqlanması döyüşçülərin mənəvi-psixoloji ruh yüksəkliyinə səbəb olurdu. Həmin günlərdə Azərbaycan əsgəri üzərində «Vətən uğrunda, Heydər Əliyev uğrunda» sözləri yazılmış

tanklarla, digər döyüş texnikaları ilə müqəddəs savaşa atılmışdı. Beyləqan və Fizuli uğrunda döyüşlər, Tərtərin müdafiəsi bir daha sübut etdi ki, ordu yalnız vahid komandanlıq və təcrübəli komandirlər tərəfindən idarə olunarsa, əsgər dövlətin qayğısını, xalqın, millətin, köməyini, yardımını hiss edərsə, heç vaxt basılmaz, məğlubedilməz olar.

Qısa müddətdə Azərbaycan əsgəri onun arxasında dövlətinin və xalqının durduğuna inandı. İnandı ki, Ali Baş Komandanı Heydər Əliyev kimi bir sərkərdə olan ordu heç vaxt basılmaz. Heydər Əliyev Azərbaycan əsgərinə arxalandığı, güvəndiyi kimi, Azərbaycan əsgəri də öz prezidentinə, Ali Baş Komandanına arxalanırdı, güvənirdi. Hətta keçmiş iqtidar dövründə xidmət etmiş yüksək rütbəli zabit və generallar da yeni həvəs, yeni qüvvə ilə xidmətlərini davam etdirirdilər.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası Gənclərinin Birinci Forumunda möhtərəm Prezidentimizin dediyi bu sözlər bu gün də hər bir Azərbaycan vətəndaşını düşünməyə sövq edir, qarşımızda böyük vəzifələr qoyur.

«Ordu mövzusu, ordunun yaranması, formalaşması bizim bütün həyatımızda əsas mövzulardan biri olmalıdır, gənclərin orduda xidmət etmək üçün təbiyələndirilməsi bizim əsas vəzifələrimizdən biri olmalıdır və bu vəzifələri biz ardıcıl surətdə həyata keçirməliyik...

...Xalqla ordunun birliyi həm xalqın qüdrətini, həm də ordunu daha da qüvvətli edir. Ona görə də qarşımızda duran əsas vəzifələrdən biri xalqla ordu-

nun sağlam mənəvi birliyini təmin etməkdən ibarətdir».

Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndə çoxları özünü tarixi varis hesab etsələr də, Cumhuriyyət liderlərinin ənənələrindən uzaq idilər. Məlumdur ki, Azərbaycan Demokratik Cumhuriyyətinin liderləri xalq ordusunun yaradılmasını çar Rusiyası ordusunda xidmət etmiş milli kadrlara etibar etmişdilər. Ola bilməz ki, damarında azərbaycanlı qanı axan zabit öz vətəninə, xalqına, dövlətinə xəyanət etsin. Dövrə, şəraitə, ictimai quruluşa görə əgər azərbaycanlı bir şəxs dünya hərbi elmi sahəsində şöhrət qazanırdısa, bu bizim xalqımızın uğuru idi. Bu mənada Səməd bəy Mehmandarov da, Əliqə Şıxlinski də, Cəmsid Naxçıvanski də, sovet ordusunda xidmət etmiş hər bir qüdrətli sərkərdə də Azərbaycanın milli iftixarı hesab edilməlidir.

Cumhuriyyət ordusu dövlət tərəfindən idarə olunurdu, xalqın köməyinə, yardımına arxalanırdı. Heydər Əliyev də bu ənənəni davam və inkişaf etdirirdi.

Gücümüzün artdığını hiss edən ermənilər danışıqlar masası arxasına gəlməyə və 1994-cü il mayın 12-də atəşkəs rejimini imzalamağa məcbur oldular.

1994-cü ilin oktyabrında və 1995-ci ilin mart ayında dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısının alınmasında ordunun mövqeyi və fəaliyyəti bir daha sübut etdi ki, əgər ordu dövlət tərəfindən yaradılsa, vahid komandanlıq tərəfindən idarə olunarsa, xalqına arxalanarsa, mütləq dövlətin və xalqın mənafeyini qoruyacaq və müdafiə edəcəkdir.

Respublika Prezidenti cənab Heydər Əliyevin 1998-ci il yanvarın 16-da «Müstəqil dövlətimizin milli ordusuna ümumxalq qayğısı və diqqətinin artırılması» mövzusunda keçirilən yığıncaqdakı nitqində dedi ki «Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etmək kimi müqəddəs vəzifəni yerinə yetirən Milli Ordu bütün xalqın övlətidir və onun formalaşmasına, inkişafına müntəzəm qayğı və diqqət göstərmək hər bir dövlət təşkilatının, yerli orqanların, özəl qurumların, hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur» sözləri hamı tərəfindən bir vəzifə kimi qəbul edilmişdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqil dövlətimizin milli zabit kadrlarının hazırlanması işinə çox-çox qabaqlar başlanılmış, ordu quruculuğunda əsas meyar olan milli kadrların hazırlanması prosesinin də təməl daşını məhz cənab Heydər Əliyev qoymuşdur.

Zaman xalqımızı, millətimizi ağır sınaqlara çəkəndə hiss etdik ki, Heydər Əliyev hərbi internat məktəbini yaratmaqla çox böyük iş görmüşdür. Bir də unutmamaq olmasın ki, həmin məktəb totalitar rejimin sərt mənəşəsində yalnız Heydər Əliyevin cəsarət və iradəsi ilə yaradıla bilərdi.

«Komsomolskaya pravda» qəzetinin 1993-cü il 26 iyun tarixli sayında dərc olunmuş «70-ci illərdə Əliyev bilirdimi SSRİ dağılacaq?» adlı məqalədə deyilir: «70-ci illərdə sovet ordusunda azərbaycanlılar, yumşaq desək az idi. Polkovniklər, generallar isə bir əlin barmaqları ilə sayılırdı. Əliyevin gərgin zəhməti ilə azərbaycanlı kursantlar ölkənin hərbi məktəblərində görünməyə başladılar. Rayondan gələn rus dilini bilməyən uşaqlar gələcəkdə təhsillərini ali hərbi

məktəbdə davam etdirmək üçün əvvəlcə Naxçıvanski adına məktəbə daxil olurdular».

Yerli millətdən olan gəncləri, yeniyetmələri hərbi məktəblərə daxil etmək və silahlı qüvvələrin zabit korpusunda xidmət etmək üçün hazırlamaq məqsədi güdən bu müəssisə şəxsən Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı ilə az vaxt ərzində ən yaxşı hərbi tədris bazasına çevrilmişdir. Bu məktəb Azərbaycanda yüzlərlə oğlana böyük ordu həyatına vəsiqə vermiş və onlar özlərinin taleyini ölkəmizin müdafiəçisi kimi çətin, lakin şərəfli peşə ilə həmişəlik bağlamağı qərara almışlar. O, vaxtlar SSRİ-nin şəhərlərində fəaliyyət göstərən elə bir ali hərbi məktəb yox idi ki, orada Xəzər sahilində hərbi sənətinə məhəbbət və sevgi ilə tərbiyələnmiş azərbaycanlı gənclər olmasın.

Heydər Əliyevin tələbə gənclərlə görüşündə fərhəllə dedi ki bu sözlər bu gün də öz aktuallığını itirməmişdir.

Gənclərin ali hərbi məktəblərə həvəsinin getdikcə artması onların yüksək vətənpərvərliyini, ölkənin müdafiəsinin möhkəmlənməsinə kömək etmək, arzusu inandırıcı şəkildə göstərir. İndi ali məktəblərə hər il yerli millətdən 300-400 oğlan qəbul edilir. Bu il ölkənin ali hərbi məktəblərinə respublikamızdan 804 adam, o cümlədən yerli millətdən 416 adam daxil olmuşdur. İlk dəfə təyyarəçilik məktəbinə gənclərin böyük bir qrupu göndərilmişdir. Bu işdə Cəməlid Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış internat məktəbin xidməti az deyildir».

Bu sözləri Heydər Əliyev 1981-ci ildə demişdir. Lakin illər ötdükcə Naxçıvanski məktəbinin səsi sorağı bütün ölkəyə yayılırdı. Bakının ali hərbi məktəb-

ləri ilə yanaşı, Leninqraddakı Hərbi Akademiyada, Hava Hücumundan Müdafiə Hərbi Siyasi Məktəbində, mühəndis-texniki və hərbi dəniz məktəbində, Kiyevdəki hərbi radio-texnika mühəndisləri hərbi siyasi dəniz məktəblərində, Simferapol Ali Hərbi Zenit-Raket Komandirləri Məktəbində və ümumiyyətlə, SSRİ-nin 28 şəhərinin 47 ali hərbi məktəbində yüzlərlə azərbaycanlı balası təhsillərini davam etdirirdi. C.Naxçıvanski adına məktəb vaxtilə sovet ittifaqında, elə bu günümüzdə də «Heydər Əliyev məktəbi» kimi tanınmışdır.

Məktəbin yaradıcısı Heydər Əliyev tez-tez burada olur, pedaqoji kollektivlə kursantlarla görüşür, faydalı və işgüzar məsləhətləri ilə şəxsi həyatı daha böyük uğurlar qazanmağa səsləyirdi. Həmin görüşlərin birində Heydər Əliyevin kursantlara müraciətlə dediyi... «Sizə ixtisaslaşdırılmış məktəbdə oxumaq, hərbi peşəyə hazırlaşmaq kimi böyük şərəf nəsib olmuşdur. Silahlı Qüvvələrin sıralarında xidmət etmək, xüsusən də kadr kimi, zabit kimi xidmət etmək çox şərəfli və məsul vəzifədir, xalqın böyük etimadıdır. Buna görə də siz biliklərə möhkəm yiyələnməsiniz, mənəvi, fiziki cəhətdən özünüzü möhkəmləndirəsiniz», - sözləri məktəbin pedaqoji kollektivinin bu gün də fəaliyyət proqramının əsasını təşkil edir.

80-cı illərin sonları və 90-cı illər ölkəmizin həyatında olduğu kimi, Heydər Əliyevin yaratdığı bu məktəbin də fəaliyyətində çətin sınaq illəri olmuşdur. Lakin «Heydər Əliyev məktəbi» heç vaxt öz fəaliyyətini dayandırmamışdır.

Bu məktəbin yetirmələrindən 8 nəfəri «Azərbaycan Milli Qəhrəmanı» zirvəsindənk yüksəldi, yüzə yaxın döyüşçü orden və medallara layiq görüldü.

1990-cı ilin iyun ayının 22-də Naxçıvana qayıtdığı ilk gündən başlayaraq ölkənin müdafiəsi, ordu quruculuğu problemləri daim Heydər Əliyevi düşündürmüş və bu yolda cəsarətli addımlar atılmışdır.

Heydər Əliyev Naxçıvan MR Ali Məclisinə sədr seçildikdən dörd gün sonra 1991-ci il sentyabr ayının 7-də ölkədə yaranmış gərgin sosial-ictimai və siyasi vəziyyət müzakirə obyektinə çevrildi. Həmin gün Ali Məclisin qəbul etdiyi qərarla qeyd olunurdu ki, Ermənistan Respublikası ilə həmsərhəd olan Muxtar Respublikanın ərazisi 1988-ci ildən başlayaraq bu günə kimi erməni diasporu və lobbisi tərəfindən müdafiə olunan və silahlandırılan, mərkəzin himayədarlığından hər vasitə ilə istifadə edən erməni silahlı quldur dəstələrinin başqınlarına məruz qalır. Bu müddət ərzində Muxtar Respublikanın Kərki kəndi sovet ordusunun birtərəfli mövqeyi nəticəsində Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş, Sədərək kəndi ətrafındakı vuruşmalarda insanlar həlak olmuş, Havuş kəndi, o cümlədən bir sıra yaşayış məntəqələri toplardan intensiv atəşə tutularaq, tamamilə dağıdılmış, Babək rayonunun Kərməçataq, Yuxarı Buzqov, Şahbuz rayonunun Şada kəndlərinə və Batabat yaylağına ardı-arası kəsilməyən hücumlar olmuş, xeyli miqdarda mal-qara aparılmış, çobanlar öldürülmüş və girov götürülmüşdü. Tərədilən talanlar və qırğınlar barədə mərkəzə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və respublikanın Ali Sovetinə dəfələrlə məlumat ve-

rilməsinə baxmayaraq qəti tədbirlər görülməmiş, əksinə təcavüzkar daşnak Ermənistan tərəfindən silahlı başqınların sayı artmışdır. Muxtar Respublikanın ərazisini Ermənistanın ərazisindən keçərək Azərbaycanla birləşdirən yeganə avtomobil yolu isə 1988-ci ildən tamamilə bağlanmışdı. Naxçıvan MR Azərbaycandan, ümumiyyətlə xarici aləmdən təcrid olunmuş vəziyyətə salınmışdı.

Naxçıvanı yaranmış vəziyyətdən xilas etmək və bədxah Ermənistan Respublikası tərəfindən edilən silahlı başqınlardan qorumaq, əhalinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün müdafiəsi naminə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 30 avqust 1991-ci il tarixli «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini bərpa etmək haqqında» qərarına və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 oktyabr 1991-ci il tarixli fərmanına əsaslanaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin qərarı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Milli Müdafiə Komitəsi yaradıldı. Ali Məclisin qanunvericilik və hüquq-mühafizə məsələləri komissiyasına tapşırıldı ki, Naxçıvan MR Nazirlər Kabineti ilə birlikdə Naxçıvan MR Dövlət Müdafiə Komitəsinin statusu, strukturu və təşkili qaydası haqqında Naxçıvan MR qanununun layihəsini hazırlasın və Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasının növbəti iclasının müzakirəsinə versin.

Beləliklə, Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Milli Müdafiə Komitəsi təşkil edildi ki, bu da Naxçıvanda möhkəm nizami ordunun yaranmasının əsası olmaq-

la, Azərbaycanın yeni ordu quruculuğunda mühüm rol oynamışdır.

Heydər Əliyev Naxçıvanın blokada şəraitində olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın digər sərhəd bölgələrinin də taleyinə biganə qalmırdı. Xüsusi deputat qrupları yaradaraq Qarabağa göndərir, şəxsi nüfuz və bacarığından istifadə edərək dünyanın diqqətini Azərbaycana, xüsusilə Qarabağ məsələlərinə yönəldirdi.

Naxçıvan MR Ali Məclisində Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə deputatlar Xocalı və digər bölgələrimizi düşükləri ağır vəziyyətdən xilas etmək və həmin bölgələrin müdafiəsini daha etibarlı təmin etmək üçün çıxış yolunu yalnız nizami milli ordu yaratmaqda görürdülər.

1991-ci il oktyabrın 26-da Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasında Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə SSRİ Silahlı Qüvvələrinin Naxçıvan MR ərazisində yerləşən hissələrinin statusu məsələsi müzakirə olundu. Bu məsələnin müzakirəsi zərurəti ondan irəli gəlirdi ki, MR ərazisində yerləşən müxtəlif qoşun növlərindən ibarət olan hərbi hissələr yerli hakimiyyət orqanları ilə kifayət qədər əlaqə saxlamır, bəzən əhali ilə münafişələrə gətirib, çıxaran hərəkətlərə yol verirdilər. Yerli əhali arasında hərbi hissələr tərəfindən texnikanın və silahın respublikadan kənara aparılması barədə çoxlu söz-söhbətlər də yayılmışdı.

Ayrı-ayrı hərbi qulluqçuların hüquqa zidd hərəkətləri xalq arasında böyük narazılığa səbəb olmuşdu. 1991-ci ilin oktyabrın 5-də erməni quldur dəstələri 02444 sayılı hərbi hissədə qulluq edən kapitan Milevski, sırası əsgər Turkan və kiçik serjant Smişin köməyi ilə Ordubad rayon Gənzə kənd sakini

S.Abbasovu oğurlamış və Ermənistan ərazisinə aparmışdılar. Həmin il oktyabrın 12-də saat 23 radələrində Ordubad dəmiryol stansiyasında yerli sakinlər Yerevan şəhərində yerləşən 73879 sayılı hərbi hissədə qulluq edən leytenant S.V. Suçkov və porporşik O.F. Xedriki yaxalamışdılar. İlk istintaq göstərmişdi ki, onlar Yerevandakı erməni yaraqlıları tərəfindən Naxçıvana təxribat törətmək məqsədilə göndərilmişlər. Yaxalanmış hərbi qulluqçularda saat mexanizmi ilə işləyən iki ədəd partlayıcı qurğu, 47 paket partlayıcı maddə, 10 min manatadək pul aşkar olunmuş və müsadirə edilmişdi.

Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasında bu kimi bir çox faktlar sadalanmış, 75-ci mexanizmləşdirilmiş atıcı diviziyanın komandiri, general mayor R.V.Slaboşeviçin və 41-ci Sərhəd dəstəsinin komandiri, polkovnik V.K.Jukovun məlumatları dinlənilmişdi.

Heydər Əliyevin sədrliyi ilə müzakirələrə yekun vurulmuş və Ali Məclisin təşkil etdiyi komissiyaya tapşırılmışdı ki, bu məsələni hərtərəfli öyrənsin və təkliflər hazırlayıb Ali Məclisə təqdim etsin. Bununla yanaşı, Ali Məclis Sərhəd Qoşunları Zaqafqaziya Dairəsinin rəhbərliyindən və 41-ci Sərhəd dəstəsinin komandanlığından tələb etmişdi ki, Naxçıvan MR ərazisində yerləşən Sərhəd məntəqələrinin Muxtar Respublika Sərhəd Dəstəsinə tabe edilməsi və Muxtar Respublika ərazisindəki bütün dövlət sərhəddinin mühafizəsinin onun əlində cəmləşdirilməsi məsələsini 3 gün müddətində həll etsin.

Ümumiyyətlə, Heydər Əliyevin ardıcıl və uzaqgörən siyasəti nəticəsində Bakıdan və Gəncədən fərqli olaraq Sovet ordusunun 75-ci motoatıcı divi-

ziyasının zabıt və əsgər heyətinin son dəstəsi 1992-ci ilin avqustun 18-də Naxçıvanı tərk etdi. Həmin gün diviziyanın bütün əmlakının silahlarının hərbi texnikasının və sursatının Azərbaycan Milli Ordusunun Naxçıvandakı 5-ci əlahiddə motoatıcı briqadasına verilməsi haqqında sənədlərin imzalanması və diviziyanın şəxsi heyətinin Naxçıvanla vidalaşib Muxtar Respublikadan yola salınması mərasimində Heydər Əliyev də iştirak edirdi.

Muxtar Respublika ərazisində uzun illər boyu yerləşən keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələrinin, sonra isə Rusiya Federasiyasının tabeliyində olan hərbi hissələrin ləğv olunması, onların sərəncamında olan silahların, hərbi sursatın, texnikanın, hərbi və mülki əmlakın müstəqil Azərbaycan dövlətinə təhvil verilməsi, digər dövlətə mənsub olan hərbi qulluqçuların Naxçıvanın ərazisini tərk etməsi, ədalətli, hüquqi, böyük tarixi əhəmiyyətə malik olan bir hadisə idi və bunun əsas təşkilatçısı ordu quruculuğumuzun baş memarı cənab Heydər Əliyev olmuşdur.

Naxçıvandakı 41-ci Sərhəd dəstəsinin də bütün əmlakı, mühəndis-texniki qurğuları, silah və texnikası Azərbaycana tabe edilmiş Azərbaycanda ilk sərhəd dəstəsinin yarandığı da məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Naxçıvanda elan edilmişdir.

Heydər Əliyevin sərəncamı ilə Naxçıvanda C.Naxçıvanski adına hərbi litseyin filiali açılmış, 1997-ci ildə təşkil edilən Akademik kursların bazasında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı ilə Silahlı Qüvvələrin hərbi Akademiyası yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları Heydər Əliyev adına Hərbi Litseyin yaradılması haqda sərəncam Azərbaycan xalqının

ümummilli lideri Heydər Əliyevin xatirəsini əbədiləşdirmək, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri üçün hərbi kadr hazırlığı sistemini təkmilləşdirmək və milli ordunun peşəkar kadrlara olan tələbatının ödənilməsi işinin yaxşılaşdırılması baxımından prezidentin bu sərəncamı böyük dövlət əhəmiyyətli bir sənəddir.

Respublikamızda zabit kadrlarının hazırlanmasında NATO ilə yaradılmış qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələrindən də geniş istifadə olunur. Hazırda «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı çərçivəsində Şimali Atlantika Alyansına daxil olan bir çox dövlətlərlə hərbi sahədə əməkdaşlıq inkişaf etdirilir. Gənclərimizə Türkiyə Respublikasında hərbi təhsil almaq, bir çox dövlətlərdə hərbi mütəxəssis hazırlığı səviyyələrinin yüksəldilməsi imkanı yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş komandanı cənab Heydər Əliyevin 2002-ci ilin iyun ayında Silahlı Qüvvələr günü münasibətilə şəxsi heyətə ünvanlanmış təbrikində deyilirdi: «Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi Dağlıq Qarabağ problemi və Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin sülh və qarşılıqlı güzəşt yolu ilə həlli üçün məqsədyönlü fəaliyyət göstərir, bütün mümkün vasitələrdən istifadə edir. Bununla yanaşı, hər bir əsgər və zabit möhkəm bilməlidir ki, ordumuz işğal altında olan torpaqlarımızı azad etməyə, hər hansı təcavüz aktına layiqli cavab verməyə, Vətən torpaqlarını etibarlı şəkildə qorumağa həmişə hazır olmalıdır...»

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin öz xalqı qarşısında, tarix qarşısında ən böyük xidməti Azərbaycanı parçalanmaqdan, dövlətçiliyimizi məhv olmaqdan xilas etməsi, ölkəmizdə

möhkəm sosial-siyasi sabitliyə, iqtisadi yüksəlişə nail olması, respublikamıza böyük sərmayələr gətirən, onu dünya sivilizasiyasına qovuşduran müdrik daxili və xarici siyasət kursu yeritməsi idi.

Onun arzuları sonsuz idi. Bu arzuları gerçəkləşdirmək üçün bu dahi insan bizə möhkəm dövlətçilik təməli, öz siyasi kursunun layiqli davamçısı İlham Əliyevi qoyub getdi. Xalqımız Heydər Əliyevin qurduğu Azərbaycan dövlətini, işıqlı arzularını, ideyalarını onun ən layiqli və ən etibarlı davamçısı olan İlham Əliyevlə birlikdə böyük gələcəyə doğru aparacaq. Heydər Əliyevin nurlu dühası yolumuzu daima işıqlandıracaqdır.

TƏRƏQQİ, YÜKSƏLİŞ VƏ İNTİBAHIN BAŞLANGIC GÜNÜ

Sosial zaman kəsiyində tarixi inkişaf prosesi biza müxtəlif mənəviyyata və zəkaya malik şəxsiyyətlər vermişdir. Onlar hakimiyyətə gələrkən, ictimai hadisələrin gedişinə müxtəlif istiqamətlərdə təsir göstərmişlər. Bu zaman ya obyektiv inkişaf ləngimiş, xaos və özbaşnalıq yaranmış, ya da cəmiyyət tərəqqi yüksəliş intibah yoluna düşmüş, ictimai sabitlik formalaşmışdır.

Hər bir xalqın taleyini müəyyən ziddiyyətli və mürəkkəb mərhələdə edilmiş tarixi seçimin məzmunu şərtləndirir. Məhz bu mərhələdə meydana çıxan fenomenal liderlər xalqın əsrlər boyu formalaşan və müasir ümumbəşəri dəyərlərlə çuğlaşan siyasi dünyagörüşü əsasında özlərinin mükəmməl dövlətçilik konsepsiyasını ortaya qoyur. Müəyyən səbəblər üzündən Azərbaycanda ötən əsrə dək tarixi irs və ənənələr əsasında milli dövlət ideallarını reallaşdıran, onu qoruyub saxlamaqla, inkişaf etdirməklə tarixdə əbədi yaşamaq hüququ qazanan liderlər yetişməmişdir. Yalnız ötən əsrin ortalarında – 1969-cu ilin 14 iyulunda ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə irəli çəkilməsi ölkə həyatında nurlu bir yolun başlanğıcı olmuşdur.

Müasir Azərbaycan tarixinin bir qərindən artıq mərhələsi müdrik dövlət xadimi ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Azərbaycan dövlətçiliyi tarixinə öz adını həkk etmiş bu nadir şəxsiyyətin, fenomenal siyasi xadimin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövr intibah, milli tərəqqi, müstəqil dövlət qurucu-

luğu dövrü kimi qəbul edilir. Heydər Əliyevin siyasi və dövlət fəaliyyətinin ən böyük nəticəsi quruculuğuna bilavasitə rəhbərlik etdiyi və xalqımıza bəxş etdiyi mükəmməl milli dövlət, müstəqil Azərbaycan Respublikası hesab olunur.

Böyük Peyğəmbərimizin hədislərinin birində deyilir ki, «Hər bir fəaliyyətin dəyəri onun nəticələri ilə ölçülür». Bu baxımdan dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin bir qərindən artıq siyasi və dövlət rəhbərliyinin real yekunu bu gün dünyada öz dəsti-xətti, öz mövqeyi, öz imzası olan Azərbaycan dövlətinin qurulması, möhkəmləndirilsəsi, beynəlxalq birlikdə özünə yer tutmasıdır.

Məhz elə bu baxımdan, Azərbaycan tarixinin əsaslı dönüş nöqtələrindən biri də, cəmiyyətdə inkişaf tərəqqi, intibah, milli oyanış və mədəni yüksəlişin başlanğıc günü hesab edilən 1969-cu ilin 14 iyuludur. Həmin gün respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində keçirilən Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi plenumunun iclasında müzakirəyə bir məsələ-təşkilat məsələsi qoyulmuşdu. Plenum respublika partiya təşkilatının birinci katibliyinə namizəd məsələsini müzakirə edirdi. Birinci katib vəzifəsinə bir çox namizəd irəli sürülmüş və müzakirə edilmişdi. Ciddi və hərtərəfli öyrənilmədən sonra Sov.İKP Mərkəzi Komitəsi Heydər Əliyevin namizədliyi üzərində dayanmışdı.

Keçmiş Sov.İKP-nin katibi İ.V.Kapitanovun aşağıdakı sözləri seçiləcək namizəd haqqında hərtərəfli təsəvvür yaradır: «Heydər Əliyev yoldaş obyektiv olaraq üstünlüyə malikdir. Ən böyük üstünlüyü on-

dadır ki, o hələ cavandır. 1923-cü ildə anadan olub. Onun 46 yaşı var. Birinci katib vəzifəsinə üç il, beş il müddətinə yox, daha uzun müddətə seçmək lazımdır... O yaxşı təşkilatçıdır, adamlarla işləməyi bacarır. Bununla yanaşı, özünə və başqalarına qarşı tələbkardır».

Plenum yekdilliklə Heydər Əliyevə səs verdi və o AKP MK-nın birinci katibi vəzifəsinə seçildi. Onun bu vəzifəyə seçilməsi ilə ölkəmiz yeni eraya qədəm qoydu. Bu böyük şəxsiyyətin rəhbərliyi altında qarşıda çətin və şərəfli, eləcə də çox da tanınmayan bir müttəfiq respublikanın yeni tarixinin uğurlu inkişaf yoluna qədəm qoyduğu hiss olunurdu. Plenumda çıxış edən Heydər Əliyev göstərirdi ki, tam məsuliyyəti ilə qarşıda duran çətin və mürəkkəb vəzifələri anlayır və öz əməli işində bunların həlli üçün əlindən gələni əsirgəməyəcək. «Mən bütün büro üzvlərinin köməyinə ümid edirəm və hesab edirəm ki, birgə, mehriban əməkdaşlığımız gələcək uğurlarımıza gözəl zəmin yaradacaqdır».

1969-cu ilin avqust ayı. Azərbaycan KP MK-nın avqust Plenumu keçirilir. Yenicə Azərbaycan KP MK-ya birinci katib seçilmiş Heydər Əliyev plenumda məruzə edir. Köhnə təfəkkür və düşüncə tərzindən, çeynənmiş ibarələrdən, ümumi direktivlərdən uzaq olan bu məruzə sübut edir ki, respublikaya Heydər Əliyevin təmsalında orijinal mülahizə yürütmək, elmi təhlil aparmaq, həyata, hadisələrə, yaşadığı dövrün reallıqlarından, ictimai-siyasi proseslərə tarixi gerçəklik prizmasından baxmaq qabiliyyətinə malik yeni lider başçılıq edir.

Bu məruzədə onun bütün xarakterik cizgiləri-qətiyyət və prinsipiallığı parlaq şəkildə üzə çıxdı. Heydər Əliyev baş verənlərə hamı tərəfindən qəbul edilmiş standart meyarlarla deyil, tarixi meyarla qiymət verir, obyektiv zərurətlə hesablaşırdı. Onun bu qeyri-standart rəhbərlik metodu az zaman içərisində öz qiymətini aldı. O, nəhəng sovetlər birliyini idarə edən yüksək vəzifəli rəhbərlərdən biri oldu.

Həmin məruzə gənc Heydər Əliyevin sonrakı fəaliyyətinin manifesti idi. O, Azərbaycana rəhbərlik etdiyi bütün illərdə, hətta Kremldə yüksək dövlət vəzifəsi tutduğu dövrlərdə öz proqram məramına xilaf çıxmadı. Bütün bacarığını, bilik və təcrübəsini Azərbaycanın dünya miqyasında tanınmasına sərf etdi.

Qətiyyətlə demək lazımdır ki, ölkəmizdə müstəqil dövlət quruculuğuna aparan yol məhz 1969-cu ildən, məhz Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişindən sonra başlamışdır. Məhz onun respublika rəhbərliyinə gəlməsindən sonrakı illər milli özünüdərkini, milli özünəqaydışın başlanğıcı kimi qəbul olunur. Tarixi məhz bu dövrdən başlanan Heydər Əliyev dövlətçilik fəlsəfəsinin başlıca ideya-siyasi istiqamətini də məhz xalqın milli özünüdərkinin forma və vasitələrinin geniş vüsət alması, milli qürur hissəsinin güclənməsi və milli şüurun yüksəlişinə təkan verən sürətli inkişaf strategiyasının gerçəkləşdirilməsi təşkil etmişdir. Bu isə xalqımızın ümummilli problemləri ilə sıx bağlı olmuş, xalqın tarixi yaddaşının özünə qaytarılması, müstəqil dövlətçilik ideyalarının gerçəkləşməsi üçün əsaslı zəmin yaratmışdı.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə öz fəaliyyətinə sosial ədaləti bərpa etməkdən, korrupsiyaya və digər neqativ hallara qarşı mübarizəni gücləndirməkdən başladı. O vaxtlar Heydər Əliyevin «Литературная газетə»də çap edilmiş «Ədalət zəfər çalacaq» məşhur müsahibəsi bütün ölkədə sensasiyaya səbəb oldu, mərkəzin yüksək çinli məmurları şok vəziyyətinə düşdülər. O vaxtlar ölkədə hər şey problemsiz, qırmızı rəngdə göstərilirdi. Heydər Əliyev əvvəllər ciddi müqavimətlə üzlaşsa da sonralar özünün dönməz dəst-xəttini mərkəzə qəbul etdirdi, dünyada və ittifaq miqyasında cəsarətli, dönməz lider kimi tanındı.

Heydər Əliyev sonrakı fəaliyyətində sənayenin infrastrukturunun dəyişdirilməsi, onun kompleks inkişafı, məhsuldar, qüvvələrin səmərəli yerləşdirilməsi, əsas fondların yeniləşdirilməsi, məhsul istehsalının artırılması, onun keyfiyyətinin beynəlxalq standartlara yaxınlaşdırılması, əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi, adambaşına düşən milli gəlirin çəkisinin artırılması, neft və qaz istehsalının sabitləşdirilməsi kimi məsələlərə xüsusi diqqət verirdi. O dövrdə Azərbaycan sənayesi əsasən yanacaq kompleksində qurulmuşdu. Bu sahədə əsas vəzifə kəşfiyyat-axtarış işlərinin genişləndirilməsindən, köhnə yataqları bərpa etməkdən, dənizin dərin qatlarını istehsal dövryyəsinə daxil etməkdən ibarət idi. Qısa müddətdə dərin özüllər zavodu tikildi, daimi fəaliyyət göstərən və üzən estakadalar yaradıldı, köhnə zavodlar modernləşdirildi.

Bununla bərabər, yeni sənaye sahələrinin yaradılması prosesi başladı. Mərkəzləşmiş vəsait hesabına elektronika, radiotexnika, kosmos, aviasiya, hesablayıcı texnika istiqamətli obyektlərin Azərbaycanda yaradılması Heydər Əliyevin şəxsi xidmətidir. Bu dövrdə Azərbaycanda sənayesi tamamilə yeni olan Azon, Bakı Məişət Kondisionerləri, hesablama texnikası zavodları, 49 pambıq təmizləmə, 118 şərab zavodu, onlarla fabriklə istifadəyə verildi. Təsədüfi deyil ki, ötən əsrin 70-ci illərində milli gəlirin artım sürətinə görə Azərbaycan digər müttəfiq respublikaları arxada qoydu. 80-ci illərin əvvəllərində milli gəlirin artım sürəti 2,6 dəfə yüksəldi. Bir faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, 1976-cı ilə qədər Azərbaycanda 300-dən çox yeni istehsal müəssisəsi tikilib istifadəyə verilmişdir ki, həmin sənaye müəssisələrinin 15-i ittifaq əhəmiyyətli hesab olunurdu.

1969-1982-ci illərdə Azərbaycanın regionlarında da nəzərəcarpacaq irəliləyiş müşahidə olunmağa başladı. Paytaxt və regionlar arasında qeyri-bərabər inkişafı aradan qaldırmaq üçün ulu öndər ardıcıl islahatlar proqramı həyata keçirdi. Bunun nəticəsində az vaxtda kənd təsərrüfatı məhsullarının həcmi orta hesabla 4 dəfədən çox artdı. Pambıq, tütün, üzüm və digər məhsulların istehsalında da dinamik artım müşahidə edilməyə başladı. Onun regionlara tez-tez səfərlərə çıxması və görülən işlərlə yaxından tanışlığı bölgələrin inkişafını sürətləndirirdi. Əhali tərəfindən Heydər Əliyevin səfərləri böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılanırdı.

XX əsrin 70-ci illərindən **etibarən** quruculuq missiyasını cəsarətlə öz üzərinə **götürən** böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyev uzaqgörən və müdrik siyasəti sayəsində güclü kadr potensialı **yaratmaqla** milli təhsil quruculuğu istiqamətində **sonrakı** uğurların bünövrəsini qoymuşdur. O, **özünün** bütün şüurlu həyatı boyu istər əməli, istərsə də **şəxsi** nümunəsi ilə sübut etməyə çalışmışdır ki, **maarif və mədəniyyətimizin, elm və təhsilimizin yorulmaz** fədaisi, təəssübkeş himayəçisidir. Digər sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycanın təhsil sisteminin **son 30 illik** inkişafı tarixində əldə etdiyi nailiyyətlər, **qazandığı** uğurlar, müxtəlif mərhələlərdə, xüsusən **80-ci illərdə** və müstəqillik dövründə aparılan təhsil **islahatlarının** hazırlanması və həyata keçirilməsi Heydər Əliyevin böyük və əvəzsiz xidmətlərinin bəhrəsidir. 70-80-ci illərdə respublikada iqtisadiyyat tərəqqi **etdikcə**, xalqın sosial rifahı yaxşılaşdıqca, təhsilin **səviyyəsi** də durmadan yüksəlirdi. Azərbaycanın bir sıra **ali məktəblərinin** şöhrəti keçmiş SSRİ hüdudlarından **çox-çox** uzaqlara yayılmışdı. Bəzi ali məktəblərimiz **Avropa, Asiya, Afrika, Latın Amerikasını** qitəsindən **olan bir çox** ölkələr üçün yüksək ixtisaslı kadrlar **hazırlayırdı**. Həmin dövrdə respublikaya rəhbərlik **edən Heydər Əliyevin** təşəbbüsü ilə ail məktəblərə qəbul **zamanı** yol verilən mənfi halların kökünü kəsmək **istiqamətində** bərimiz mübarizə aparılır, ali məktəblərə qəbul zamanı bilik əsas meyar kimi **götürülürdü**. Hər il yüzlərlə gənc ali təhsil almaq üçün **SSRİ-nin ən** ifizlu, ən mötəbər universitetlərinə **göndəriş alırdı**. Bir sözlə,

təhsilin səviyyəsinə, savadsızlığın ləğv edilməsinə görə Azərbaycan nəinki bütün başqa müsəlman ölkələrini, hətta bir çox Avropa dövlətlərini xeyli qabaqlamışdı.

O illərin mənzərəsini əks etdirən bəzi faktlara və rəqəmlərə müraciət edək. 1970-1980-ci illərdə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə respublikadan kənar, keçmiş Sovet İttifaqının 50-dən çox böyük şəhərinin 170-dən artıq ən məşhur ali məktəbində ən zəruri ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gənc təhsil almışdır. Onlar yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırda ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənar **çalışmaqdadırlar**. Müqayisə üçün deyək ki, 1970-ci ildə başqa şəhərlərin ali məktəblərinə cəmi 60 nəfər tələbə göndərilmişdisə, cəmi beş il sonra, 1975-ci ildə 674 nəfər, yəni 11 dəfədən çox tələbə göndərilmişdi. Onun başçılığı ilə 1969-1982-ci illərdə Azərbaycandakı intibahı şərtləndirən amillərdən biri məhz respublikada təhsilin hərtərəfli inkişafına xüsusi diqqət yetirilməsi, gəncliyin ana dilində təhsilinə üstünlük verilməsi olmuşdur. Məhz bu dahi şəxsiyyətin şəxsi müdaxiləsi və qayğısı ilə 70-ci illərdən başlayaraq, Bakıdakı ali hərbi məktəblərə qəbul olunan gənclərin sırasında azərbaycanlıların sayı intensiv şəkildə artmağa başlamış, bu sahədə milliləşdirmə prosesinə start verilmişdi. Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi litseyin yaradılması da azərbaycanlı gənclərdə hərbi sahəyə marağın kütləviləşdirilməsi məqsədindən irəli gəlmişdi. Dahi siyasətçi Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin varlığını təsdiqləyən rəmz və atributlara münasibəti də həssas

olmuşdur. 1978-ci ildə qəbul edilən Konstitusiyada Azərbaycanın rəsmi dövlət dili kimi Azərbaycan dilinin qəbul edilməsi də respublikamız üçün tarixi nailiyyət idi. O vaxt, yeni icma – «sovet xalqının yaranması barədə ciddi söhbətlər aparıldığı bir dövrdə bunu etmək heç də asan deyildi.

Ulu öndərin respublikaya rəhbərlik etməyə başladığı ilk günlərdən Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin yubileylərinin müntəzəm surətdə qeyd olunması bir ənənə halını almışdır. 1969-1982-ci illərdə yüzlərlə ziyalı müxtəlif fəxri adlara layiq görülmüş, müxtəlif dövlət mükafatları almış, əsil qayğı ilə əhatə olunmuşdu. Ümummillə lider Heydər Əliyevin o dövrdə repressiya qurbanlarına bəraətini verilməsi istiqamətində gördüyü işlər də milli şüurun güclənməsinə xidmət etmişdir. Onun hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin adlarını əbədiləşdirmək, əsərlərinin təkrar nəşrini təşkil etmək, heykəllərini ucaltmaq, muzeylərini yaratmaq xalqın tarixini, mədəniyyətini, ədəbiyyatını yaşatmaq, bütövlükdə isə milli mədəniyyətimizi qoruyub gələcək nəsillərə çatdırmaq məqsədi daşıyırdı.

Məhz həmin illər ərzində Bakıda ən böyük abadlıq işləri görülmüş, müasir Azərbaycan memarlığının əsərləri sayılan və respublikanın siyasi və mədəni həyatında böyük əhəmiyyəti olan abidələr, inzibati mərkəz, saray, institut, nəşriyyat, tədris korpusu, kompleks və özünün görkəmi ilə şəhərə rəvnəq verən yüzlərlə bina tikilib istifadəyə verilmişdir. Məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü sayəsində çox sayda memarlıq

abidəsinin bərpası mümkün olmuşdur. Unudulmaz Heydər Əliyevin mədəniyyətimizə, tariximizə göstərdiyi qayğı sayəsində Bakının ən görkəmli yerlərində milli varlığımızın daşıyıcısı olan böyük şəxsiyyətlərin əzəmətli heykəlləri ucaldılmış, tarixi şəxsiyyətlərin hər biri üçün mədəniyyət mərkəzinə çevirən ev-muzeyləri yaradılmışdır.

Həmin illərdə Heydər Əliyevin Azərbaycanın gələcək müstəqilliyi naminə milli məfkurənin yüksəlişi və xalqın milli dövlətçilik arzularının daha da gücləndirilməsi üçün dövlət quruculuğu sahəsində apardığı mühüm işlərdən biri də SSRİ-nin xarici siyasəti daxilində olsa da, Azərbaycanın xarici aləmlə elmi-texniki, iqtisadi və mədəni əlaqələrinin genişləndirilməsi məqsədilə göstərdiyi böyük səylər idi. Bu məqsədlə, Bakıda İttifaq və beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlər təşkil olunduğu kimi, SSRİ respublikaları və sosialist ölkələrində, eləcə də digər xarici ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti günləri keçirilirdi. Bütün bunlar son nəticədə Azərbaycanın xarici ölkələrlə və orada yaşayan həmvətənlərimizlə əlaqələrinin qurulmasına zəmin yaradır, azərbaycanlıların özünəməxsus qədim tarixə, mədəni ənənələrə malik xalq olduğunu göstərir, Bakının isə həmin dövrdə dünya miqyasında tanınan bir elm və mədəniyyət mərkəzinə çevrilməsini təmin edirdi. Bunlar eyni zamanda gələcək müstəqillik zəminində diasporumuzun formalaşması yolunda atılan uğurlu addımlar idi.

1987-1988-ci illərdən başlayaraq, Azərbaycan xalqı hakimiyyət boşluğunu duyur və görürdü. Ha-

kimiyətdə elə bir adam yox idi ki, bu boşluğu doldursun, xalqda inam yaratsın, ölkəni birləşdirsin. Ancaq xalq bilirdi ki, onun ümidi Heydər Əliyevdir. Demokratik hadisələrlə dolu 1990-cı illərdə o, hakimiyyət, milli dirçəlişin, ruh yüksəkliyinin, Azərbaycanın bütövlüyünün simvolu idi. Təsadüfi deyildir ki, nə həmin dövrdə, nə də ondan sonra Heydər Əliyevin alternativini yox idi. Azərbaycan xalqı bunu görür və başa düşürdü, ona görə də öz seçimini etmişdi. Çünki ona bərabər olan siyasi simanı tarix hələ yetirməmişdi. Heç bir namizədin Heydər Əliyevə alternativ olmaq imkanı yox idi. Azərbaycan xalqı bu seçimdə yanılmamışdı. Yüzlərlə problemlə üz-üzə dayanan Heydər Əliyev xalqla birlikdə xalqın içərisində idi. Bəzən bütün sutkanı işləyən xalq rəhbəri işgüzar görüşlərə də vaxt tapırdı. «İldırım sürəti ilə» hakimiyyətə gələn və həmin sürətlə də hakimiyyət sükənini tərk edib, siyasi səhnədən uzaqlaşan yalançı liderlər isə nə ölkənin gələcək taleyini, nə də xalqını fikirləşirdilər.

Xalq azad yaşamaq istəyi ilə özünün böyük oğlu Heydər Əliyevə müraciət etdi. O, 1993-cü ilin iyun ayının 15-də hakimiyyətə qayıtdı və Azərbaycanı milli təhlükədən, bələdan qurtardı. Daxildə ictimai-siyasi sabitliyi bərqərar etdi, cəbhədə atəşkəsə nail oldu. Referendum yolu ilə milli konstitusiyamız qəbul edildi, demokratik seçkilər yolu ilə müstəqil parlamentimiz seçildi. Heydər Əliyevin zərgər dəqiqliyi ilə ölçülmüş siyasəti nəticəsində Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu yüksəldi, respublikamız sürətlə dünya

dövlətləri birliyinə, beynəlxalq inteqrasiya prosesinə qoşuldu.

Heydər Əliyev axtarışlar apardı, ən sərfəli variantlar haqda düşündü, iqtisadiyyatımızın prioritet sahələri barədə fikirləşdi. Ağır vəziyyətdən çıxış yolu tapılmalı idi. Heydər Əliyev özünü doğrultmuş təcrübəsinə əsaslanaraq, neft siyasətinə üstünlük verdi. Yalnız Prezidentin böyük neft siyasəti sayəsində Azərbaycanın iqtisadi və sosial-siyasi problemlərini həll etmək imkanı yarandı.

1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda imzalanan əsrin müqaviləsi xalqımızın acı taleyində yeni mərhələ açdı. Müqavilə əsasında yaranmış konsorsiumda Azərbaycan, Rusiya, ABŞ, İngiltərə, Norveç, Türkiyə, Səudiyyə Ərəbistanı, Yaponiya, İran və digər dövlətlərin şirkətləri birləşdi. 12 dövlətin şirkətlərin əhatə konsorsiumun texniki məqsədlər üçün qoyduğu sərmayə 7,4 milyard dollar təşkil edirdi. Bu mənada müasir Azərbaycan nefti dünya siyasətində çox təsirli vasitəyə çevrildi, aparıcı dövlətlərin diqqətini özünə cəlb etdi.

Heydər Əliyev dərin zəkalı, xüsusi istedadlı, mürəkkəb vəziyyəti dəqiq təhlil etmək, problemin operativ həllinin ən düzgün variantını tapmaq bacarığına malik nüfuzlu dövlət xadimi idi. Ümummilli lider böyük idarəçilik təcrübəsi sayəsində müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin milli və bəşəri normalara əsaslanan uzunmüddətli ilk sivil konsepsiyasını, demokratik prinsiplərə əsaslanan yeni konstitusiyanın hazırlanmasına rəhbərlik etmişdir. Öz xalqını böyük

məhəbbətlə sevən bu dahi insan bütün həyatını, zəngin dövlətçilik təcrübəsini Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinə həsr etmişdi.

Ümummillî liderimiz müstəsna təşkilatçılıq qabiliyyətinə, zəngin idarəçilik təcrübəsinə, dərin təfəkkürə və iti analitik duyuma malik dövlət xadimi idi. O iradəli, cəsarətli, qətiyyətli, hamı tərəfindən sevilən nadir şəxsiyyət idi. Bu yüksək dövlətçilik keyfiyyətlərini onun insana xas xüsusiyyətləri, səmimiliyi, mehribanlığı, gülər üzü, xoş raftarı, qayğıkeşliyi daha da zənginləşdirirdi. Dövlətçilik tariximizdə bənzərsiz lider fenomeni kimi qəbul etdiyimiz Heydər Əliyevin düşünülmüş incə addımları, etik çərçivədə dediyi diplomatik ifadələr, dünyanın məşhur siyasətçilərində belə həsəd hissi yaradırdı.

Qazanılan müstəqilliyin əbədi olmasına çalışan, bunun üçün var qüvvəsini dövlətimizin inkişaf və tərəqqisinə sərf edən Heydər Əliyev deyirdi: «Respublikamızda hüquqi dövlət qurulması demokratik, sivilizasiyalı cəmiyyət yaradılması, insan azadlığının, söz, vicdan azadlığının müasir plüralizmin təmin edilməsi, çoxpartiyalı sistemin bərqərar olması bizim əvvəldən qəbul etdiyimiz prinsiplərdir».

Bu gün aparılan islahatlar, qazanılan nailiyyətlər respublikamızı qüdrətli dövlətə çevirməkdədir. Ümummillî liderin beynəlxalq təşkilatlarda tutduğu mövqe, qazandığı nüfuz Azərbaycanın gələcəyinə nurlu yol açdı. Bunu görən xarici müşahidəçilər, siyasətçilər Heydər Əliyevə hər hansı formal göstəri-ciyə görə deyil, həyatın özü ilə sübut olunmuş

müdrikliyinə, dərin zəkasına, fəvqəladə təşkilatçılıq qabiliyyətinə, zəngin dövlətçilik təcrübəsinə görə qüdrətli şəxsiyyət kimi qiymət verirdilər. Dahi rəhbərin Azərbaycan naminə fəaliyyəti yaşadığımız dünyanın tarixi, bu günümüzün sabahı, istiqlalımızın gələcəyidir.

Artıq suveren Azərbaycan Respublikası özünün şərəfli və məsul günlərini yaşayır. Hal-hazırda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkədə demokratik dövlət quruculuğu inamla həyata keçirilir, ictimai həyatın bütün sahələrində gədən yüksəliş göz qabağındadır. Respublikamızın qüdrətli bir dövlətə çevrilməsi istiqamətində tarixi addımlar atılır. Bu baxımdan, əsas xalqımızın ümummillî lideri Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu əzəmətli inkişaf yoluna, böyük öndərin həyata keçirdiyi siyasi xətt üzərində düşünərkən bir daha dərk edirsən ki, gözəl gələcək qaçılmazdır və bizim uzaqgörənliklə əsas qoyulmuş bu yolla irəliləyən xalqımız bu cür parlaq gələcəyə layiqdir. Çünki bu yol Heydər Əliyev yoludur.

XILASKARLIQ MISSIYASI

Bir qədər tarixə nəzər salsaq, görürük ki, müxtəlif dövrlərdə ayrı-ayrı şəxsiyyətlər öz xalqlarının, öz dövlətlərinin varlığı üçün misilsiz xidmətlər göstərmişlər.

Tariximizə az-çox bələd olanlar yaxşı bilirlər ki, müasir, müstəqil, qüdrətli, nüfuzlu, sabit, demokratik və dünyada xüsusi nüfuza malik olan Azərbaycanın müəllifi Heydər Əliyevdir.

Heydər Əliyev elə nadir şəxsiyyət idi ki, o, necə deyirlər, yox yerdən bir dövlət qurdu. Azərbaycanın adını dünya tarixinə böyük hərflərlə və birdəfəlik yazdı.

Heydər Əliyevin qeyri adi dərəcədə böyük istedadı, dərin zəkası, fenomenal qabiliyyəti, unikal dövletçilik məharəti dünya nəhəngləri arasında onun yerini müəyyənləşdirdi.

Heydər Əliyev tarixi yaradan şəxsiyyətdir. Tarix o zaman obyektiv olur ki, ona həm də şəxsiyyətlər faktoru prizmasından baxasan.

Sovetlər birliyinin dağılmasından sonra Azərbaycan ağır tarixi sınaqlarla üzləşmişdi. Onun müstəqil bir dövlət kimi yaşaması üçün təhlükə göz qabağında idi. Bir tərəfdən ölkəmizə qarşı həyata keçirilən xarici hərbi müdaxilə və bunun nəticəsində ərazimizin bir hissəsinin işğal olunması, digər tərəfdən hakimiyyət uğrunda mübarizə və daxili çəkişmələr xalqın öz gələcəyinə olan inamını tamamilə qırmışdı. Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtmaqla həmin inamı xalqa qaytardı.

Hər bir xalqın tarixində fəlakətli, faciəli məqamlar olur. Belə məqamlarda xalqın mövqeyi hər şeyi həll edir. 1993-cü ilin iyun hadisələri ən yeni tariximizin ən mürəkkəb, ən təhlükəli, ən faciəli olan belə anlarındanır. Müstəqilliyimizin taleyi təhlükə altına düşəndə xalq Azərbaycanı müstəqilliyə hazırlayan Heydər Əliyevə ümid yeri kimi baxdı, ona inandı, xilasını onda gördü.

Müstəqillik xalqımızın ən böyük nailiyyətidir. Heç şübhəsiz, bunu heç kimə sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Müstəqillik xalqımızın ən böyük arzusu olduğundan, ötən əsrin əvvəllərində qazandığı, lakin həm müstəqilliyimizi gözü götürməyən qüvvələrin güclü olması, həm də gənc müstəqil Azərbaycanın rəhbərlərinin qazanılmış nailiyyəti qoruyub saxlamaq qüdrətində olmaması ucbatından itirdiyi müstəqilliyə yenidən qovuşmaq istəyi bütün qadağalara, təzyiqlərə baxmayaraq həmişə güclü olmuşdur.

1918-ci ildə ilk dəfə qazanılan müstəqilliyimizin itirilməsindən 80 ildən artıq keçməsinə, nəsillərin dəyişməsinə baxmayaraq, ötən əsrin 80-ci illərinin sonunda xalqımız artıq sovet imperiyasının əsarəti altında yaşamaq istəmədiyini bildirməsi, milli azadlıq hərəkatına başlaması bir daha təsdiq edirdi ki, qəlblərdəki azadlıq, müstəqillik arzusunu boğmaq mümkün deyildir.

Ümummilli liderin sözləri ilə desək, «Azərbaycan Demokratik Respublikası ilk dəfə milli azadlıq, müstəqillik toxumlarını bütün Azərbaycana səpdi. Bu toxumlar uzun müddətdən sonra cücərdi, boy atdı və

nəhayət 1991-ci ildə Azərbaycan yenidən öz dövlət müstəqilliyini əldə etdi».

İmperiya rəhbərləri 80-ci illərin sonunda keçmiş SSRİ-yə daxil olan respublikalarda başlanan milli azadlıq hərəkatlarını ordu gücünə yatırmaq istəyir, ayağa qalxan xalqların gözünü qorxutmaq üçün təpədən-dırnağa-dək silahlanmış müxtəlif qoşun hissələrini əhalinin üstünə yeridirdilər. 1990-cı ilin 20 yanvarında Bakıda dinc əhaliyə qarşı törədilən vəhşilikdən bir qədər əvvəl həmin ssenarini sovet imperiyasını qoruyub saxlamaq istəyənlər Qazaxıstanda, Pribaltikada, Gürcüstanda həyata keçirmişdilər. Amma bu, müstəqilliyə can atan xalqı öz yolundan çəkəndirə bilməzdi.

Xalqımızın müstəqilliyə qovuşmaq arzusu tezliklə çin oldu. Uğrunda şəhidlər verdiyimiz müstəqilliyi qoruyub saxlamaq isə xüsusən vacib idi. Bir dəfə müstəqilliyini itirən xalq üçün bunun nə dərəcədə vacib olduğu öz-özlüyündə aydındır. Xalqımız yaşadığı acı təcrübədən gözəl bilirdi ki, müstəqilliyi qoruyub saxlamaq onu qazanmaqdan qat-qat çətindir.

İkinci dəfə dövlət müstəqilliyini bərpa etmək şansını qazanan Azərbaycanda müstəqilliyin qorunub saxlanması, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi, Dağlıq Qarabağ probleminin milli maraqlara uyğun həlli, əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və nəhayət, Azərbaycanın parçalanmaqdan xilas edilməsi həll edilməli ən mühüm vəzifələr idi. Daxili və xarici siyasətdəki uğursuzluqlar ölkəmizin müstəqilliyini gözü götürməyən qüvvələri fəallaşmağa,

Azərbaycana qarşı müxtəlif cür siyasi və iqtisadi təzyiqləri artırmağa ruhlandırmışdı. Bu dəfə də müstəqilliyimizin daxili düşmənləri düşmən «dəyirmanına su tökməkdə» xüsusilə fərqləndirildilər. Ölkənin müxtəlif bölgələrində seperatçı qüvvələr fəallaşmış, vətəndaş müharibəsi təhlükəsi yaranmışdı.

Azərbaycanın belə bir ağır vəziyyətində əhalinin əksəriyyəti müstəqilliyimiz üçün yaranan təhlükədən xilas yolunu dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışında görürdü.

Vətənin dar günü idi. Xalq çıxılmaz vəziyyətə düşmüş, imdad axtarırdı. Ayrı-ayrı insanlar, qruplar üzünü Heydər Əliyevə tutub nicatımızın yalnız onunla bağlı olduğunu dərk edirdilər. Getdikcə bu axın güclənir və iri bir hərəkata çevrilirdi. Hakimiyyətdə olan AXCP-Müsavat cütlüyü də yaranmış vəziyyətdən çıxış yollarını görməyərək, ələcsiz və aciz qalaraq Heydər Əliyevə müraciət edir, onu əməkdaşlığa çağırırdı.

Vətəni, ölkəni düşdüyü ağır vəziyyətdən qurtarmaq üçün üzünü o vaxt Naxçıvanda Ali Sovetin sədri işləyən Heydər Əliyevə tutmuş Azərbaycan ziyalılarının müraciətində deyilirdi: «**Bizim bu müraciətimizə minlərlə Azərbaycan vətəndaşı məmnuniyyətlə qoşulmağa hazırdır. Hələlik isə ilk addım olaraq, bunu bir qrup ziyalılar adından biz edirik. Biz həm öz adımızdan, həm də on minlərlə respublika əhalisi adından Sizdən xahiş edirik ki, yaradılmaqda olan Yeni Azərbaycan**

can Partiyasına rəhbərlik etməyə razılıq verəsiniz. Azərbaycan Sizin sözünüzü və qəti qərarınızı gözləyir».

Bu müraciət xalqın qəlbinin ifadəsi idi. Artıq mövcud hakimiyyətsizlikdən, özbaşnalıqdan cana doymuş xalq ölkənin xilasını yalnız Heydər Əliyevdə görür, ümidlərini ona bağlayırdı.

Azərbaycanı müstəqilliyə hazırlayan Heydər Əliyev belə bir vəziyyəti kənardan seyr eləyə bilməzdi. Azərbaycanın müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü, suverenliyini qorumağı özünün başlıca vəzifəsi hesab eləyən Heydər Əliyev xalqın çağırışına, tələbinə biganə qala bilməzdi.

O deyirdi: «Suverenliyimizi daim yaşatmaq, dövlət müstəqilliyimizi əbədi etmək üçün harada yaşamasından asılı olmayaraq, bu gün hər bir azərbaycanlıdan müqəddəs Azərbaycan qayəsi ətrafında əməl və əqidə birliyi, sarsılmaz həmrəylik tələb olunur».

Vətənin ağır günündə xalqın iradəsi ilə böyük siyasətə qayıdan Heydər Əliyev bacarıqlı dövlət xadimi, müdrik sərkərdə kimi Azərbaycanın nəcətini təmin etdi, Azərbaycanı düşdüyü çətin vəziyyətdən xilas etdi.

1993-cü ilin avqustunda «Sobesednik» qəzeti müxbirinin: «Bu gün Azərbaycanın taleyi Sizin əlinizdədir. Çox ağır yük deyilmi?» - sualına Heydər Əliyev belə cavab vermişdi: «... Bugünkü vəzifəni tutmaq arzusunda deyiləm, hakimiyyətin ləzzətini görmüşəm, düşünüldüyü qədər də şirin deyil. Hakimiyyətdən çəkilməyə də hazırım. Lakin bu gün adamlar mənə ba-

xırlar. Özü də ümidlə baxırlar. Hərçənd, mən o adamlardan deyiləm ki, onlara deyim: siz məni seçin, dərhal müharibəni qurtarım və yarım ildən sonra yağ-bal içində yaşayacaqsınız. Yox! Milli Məclisin, bizim Ali Sovetin deputatları məndən soruşurlar ki, bizə nə vəd edirsiniz? Birmənalı cavab verdim: Heç nə! Mən peyğəmbər deyiləm və sabah nə olacağını da bilmirəm. Bəlkə daha pis olacaq... Lakin bir şeyi deyirəm: bu dəhşətli anda hər şeyi atıb getmək – adamlara xəyanət etmək deməkdir...»

1993-cü ilin iyun ayını Azərbaycan tarixinin dönüş nöqtəsi kimi xarakterizə etmək olar. Belə bir vaxtda xalqın tələbi, o vaxt hakimiyyətdə olanların xahişi ilə Bakıya gələn Heydər Əliyev respublikanı düşdüyü iflic vəziyyətindən, məhv olma təhlükəsindən qurtardı.

Milləti fəlakət girdabından qurtaran Heydər Əliyev öz müdrikliyi, dərin düşüncəsi, bacarığı və uzaqgörən siyasəti ilə Azərbaycanı dünyada tanıtdı, ölkəmizi beynəlxalq aləmdə mövqeyi və yeri olan bir dövlətə çevirdi.

İyunun 4-dən başlayaraq cərəyan etmiş hadisələrin mahiyyətini təhlil edərkən, vəziyyətin son dərəcə idarəolunmaz hala düşdüyünü göz önünə gətirərkən, o dövrkü hakimiyyətin tam səriştəsizliyi, bacarıqsızlığı, qətiyyətsizliyi ortaya çıxır. İyun hadisələri öz mahiyyətinə görə qiyam, çevriliş, vətəndaş qarşudürməsi, sui-qəsd kimi səciyyəli hadisələrlə bilər. Ancaq ən

dəhşətli o idi ki, Azərbaycan yenidən qazandığı müstəqilliyini itirmək təhlükəsi qarşısında idi.

□ Dövr, zaman xalqımızı imtahana, sınağa çəkmişdi. Hadisələrin gedişindən özünü itirən və vaxtkı iqtidar nümayəndələri vəziyyətdən çıxış yolları arayırdılar: biri Gəncəyə gedib, orada Surət Hüseynovun ordusunu, qoşununu darmadağın etməyi təklif edir, o biri prezidentin həbsinə sanksiya verir, üçüncüsü ermənilərlə vuruşan ordunun bir hissəsini Gəncəyə çəkib, orada qiyamçıları susdurmaq təklifi ilə çıxış edir, digəri də aviasiyanı havaya qaldıraraq Gəncəni bombalamağı təklif edirdi...

Belə bir vəziyyətdə xalqın etimadını tamamilə itirdiklərini görən AXCP-Müsavat liderləri qərribə bəyanatlarla çıxış edirdilər. Onların «Xalqın 95 faizi tələb etsə də, biz hakimiyyətdən getməyəcəyik», «Biz hakimiyyətə qan gücünə gəlmişik, qanla da gedəcəyik» kimi «aforizmləri» hələ də qulaqlarımızdadır. Dövlətçilik, müstəqillik, xalqın mənafeyi məsələləri büsbütün unudulmuşdu...

Hamı görürdü ki, o vaxtkı iqtidar ölkəni artıq idarə edə bilmir. Artıq onlar qiyamçı ordu hissəsinə başçılıq edən Surət Hüseynovun qarşısında tam acizlik nümayiş etdirirdilər. Qiyamçılar Bakıya doğru irəliləyir, yolboyu rayonlarda yerli hakimiyyət nümayəndələrini dəyişdirirdilər. Xalq çəşqinliq, qorxu, təşviş içində idi.

Ali Sovetin 1993-cü il iyunun 13-də keçirilmiş sessiyasında çıxış edən Heydər Əliyev bir daha güc iş-

lədilməməsini, bir daha silahların işə salınmamasını təkidlə tələb etdi. O, çıxış yolunu yalnız danışıqlarda, qarşılıqlı anlaşma, sülh və barışıqda görürdü. Heydər Əliyev bütün hadisələrə nəzarət edib hər şeyi öz axarına yönəltdi. İyunun 13-də Heydər Əliyev Gəncəyə yola düşdü. Qədim Gəncə onu öz xilaskarı və ümidgahı kimi qarşıladı. Xalq əmin idi ki, Heydər Əliyev Azərbaycanı düşdüyü bu vəziyyətdən qurtaracaq, Azərbaycanı parçalanmadan, dövlətimizi məhv etmədən xilas edəcək.

İyun hadisələri tarixin reallığı idi. O vaxtkı iqtidarın yaratdığı xaosun, qanunsuzluğun, hakimiyyətsizliyin, ədalətsizliyin, nadanlılığın bu reallıqda əks olunan təzahür formaları idi. Azərbaycanda artıq vətəndaş müharibəsi başlamış, Gəncədə qardaş qanı tökülmüşdü. 1988-ci ildən başlanan meydan hərəkatının dalğasında hakimiyyətə gələnlər öz səriştəsizlikləri üzündən Azərbaycan dövlətçiliyini məhv etmə təhlükəsi ilə üz-üzə qoymuşdu.

Xoşbəxtlikdən belə bir vaxtda xalq daha güclü birlik, mətinlik, qətiyyət göstərərək Heydər Əliyevi Bakıya dəvət etdi. Bu, xalqın son və yeganə xilas yolu idi. Yadımızdadır ki, hakimiyyətdəkilər də xalqa qoşuldular. Belə çıxmasın ki, onlar səhvlərini başa düşdülər, xeyr, özlərini xilas etmək naminə Heydər Əliyevə minnətçi düşüb onu Bakıya, dövləti idarə etməyə dəvət etdilər.

Bəli, dahi rəhbərin yenidən hakimiyyətə qayıdışından sonra qanunsuz silahlı dəstələr məhv olundu,

xalq normal yaşayış tərzinə qayıtdı, ölkə daxilində seperatçı fəaliyyətlərə son qoyuldu, vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı.

İyun hadisələrini hər dəfə xatırlayanda bir şeyi dərinləndirə bilərsiniz ki, əgər bu hadisələrin qarşısı alınmasaydı, saysız-hesabsız qardaş qanı axıdılacaq, günahsız insanlar həlak olacaqdı. Şəhərlər, kəndlər, qəsəbələr dağılacqdı. Azərbaycan öz dövlətçiliyini itirəcəkdi, parçalanacaqdı. Bütün bunların qarşısını yalnız Heydər Əliyev kimi təcrübəli siyasi xadim, səriştəli sərkərdə ala bilərdi. Məhz, o öz qüdrəti, rəhbərlik bacarığı ilə dövlətçiliyimizi xilas etdi, xalqın taleyini görə məsuliyyəti öz üzərinə götürdü.

Bu hadisələrdən sonra Heydər Əliyev ölkə daxilindəki hakimiyyət hərislərini, Azərbaycanın müstəqilliyini gözü götürməyən bir çox düşmən qüvvələri, silahlı dəstələri ram etdi, dövlətçiliyimizi qorudu. Əlbəttə, bunlar çox böyük çətinliklə başa gəldi.

Azərbaycan Respublikası bir dövlət kimi dünyanın siyasi xəritəsindən silinmək təhlükəsindən qurtuldu. Ümummillə liderin siyasət olimpinə yenidən qayıdışı nəinki Azərbaycanı bəlalardan xilas etdi, hətta dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri arasında respublikamızın şan-şöhrətini göylərə qaldırdı.

Ümummillə lider haqlı olaraq deyirdi ki, «**əgər Respublikada ictimai-siyasi sabitlik olmasa, sağlam ictimai-siyasi mühit olmasa heç bir sosial-iqtisadi proqramdan, yaxud problemlərin həll edilməsindən söhbət gedə bilməz**».

Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi xilaskarlıq missiyası nəticəsində Azərbaycan məhv olma təhlükəsindən qurtuldu. Dövlət və hakimiyyət böhranı aradan qaldırıldı, vətəndaş müharibəsinə son qoyuldu, seperatçılıq meyillərinin, dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısı alındı. Milli Ordu yaradıldı, atəşkəs elan olundu, əhalinin müxtəlif təbəqələrinin sosial müdafiəsi gücləndi, makroiqtisadi sabitlik təmin olundu. Yeni, azad, suveren və müstəqil dövlət yaratmaq arzusu həqiqətə çevrildi. Müstəqilliyimiz möhkəmləndi, hüquqi və milli dövlətin formalaşması istiqamətində addımlar atıldı.

Qazanılan müstəqilliyin əbədi olmasına çalışsan, bunun üçün var qüvvəsini dövlətimizin inkişaf və tərəqqisinə sərf edən Heydər Əliyev deyirdi: «**Respublikamızda hüquqi dövlət qurulması demokratik, sivilizasiyalı cəmiyyət yaradılması, insan azadlığının, söz, vicdan azadlığının müasir pluralizmin təmin edilməsi, çoxpartiyalı sistemin bərqərar olması bizim əvvəldən qəbul etdiyimiz prinsiplərdir**».

Bu gün aparılan islahatlar, qazanılan nailiyyətlər respublikamızı qüdrətli dövlətə çevirməkdədir. Ümummillə liderin beynəlxalq təşkilatlarda tutduğu mövqe, qazandığı nüfuz Azərbaycanın gələcəyinə nurlu yol açdı. Bunu görə xarici müşahidəçilər, siyasətçilər Heydər Əliyevə hər hansı formal göstərişə görə deyil, həyatın özü ilə sübut olunmuş müdrikliyinə, dərin zəkasına, fəvqəladə təşkilatçılıq qabiliyyətinə, zəngin dövlətçilik təcrübəsinə görə

qüdrətli şəxsiyyət kimi qiymət verirdilər. Dahi rəhbərin Azərbaycan naminə fəaliyyəti yaşadığımız dünyamızın tarixi, bu günümüzün sabahı, istiqlalımızın gələcəyidir.

Heydər Əliyev xalqın təkidi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ömrünü tamamilə Azərbaycana – onun dövlət quruculuğuna, ölkənin inkişafına, iqtisadiyyatın dirçəldilməsinə, yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsinə, ən ümdəsi isə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanınmasına həsr etdi. Öz həyatı, sağlamlığı bahasına Azərbaycanı ayağa qaldırdı və onun adını dünya dövlətləri sırasına yazdı. Bu həqiqətlər hamıya – həm azərbaycanlılara, həm də Vətəndən kənarında yaşayanlara, xarici ölkə vətəndaşlarına yaxşı bəllidir.

Heydər Əliyevin qurub-yaratdığı, yerbəyer etdiyi müstəqil Azərbaycanda yaşamaq çox asan və rahat olacaqdır. Çünki bu dövlətə Heydər Əliyev ideyalarının, siyasi kursunun ən layiqli davamçısı və «Hər bir azərbaycanlının prezidenti» olacağına inam ifadə edən hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev başçılıq edir.

HEYDƏR ƏLİYEV YOLU

Bu gün suveren Azərbaycan Respublikası özünün şərəfli və məsul günlərini yaşayır. Hal-hazırda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkədə demokratik dövlət quruculuğu inamla həyata keçirilir, ictimai həyatın bütün sahələrində gədən yüksəliş göz qabağındadır. Respublikamızın qüdrətli bir dövlətə çevrilməsi istiqamətində tarixi addımlar atılır. Bu baxımdan, əsas xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu əzəmətli inkişaf yoluna, böyük öndərin həyata keçirdiyi siyasi xətt üzərində düşünərkən bir daha dərk edirsən ki, gözəl gələcək qaçılmazdır və bizim uzaqgörənliklə əsas qoyulmuş bu yolla irəliləyən xalqımız bu cür parlaq gələcəyə layiqdir. Çünki bu yol Heydər Əliyev yoludur.

Sosial zaman ictimai proseslərin, cəmiyyətin, dövlətin və insanların həyatındakı tarixi dəyişikliklərin ölçüsüdür. Onun gələcəyə doğru inkişaf istiqaməti tarixi prosesdə görkəmli şəxsiyyətlərin rolunu zəruri edir. Cəmiyyətin yüksək xətt üzrə inkişafı, eləcə də keçid mərhələlərində tarixi hadisələrin mürəkkəbliyi və ziddiyyətli xarakteri bu şəxsiyyətlərin aparıcı və həlledici rolunu ön plana çəkir, onların keçdiyi və müəyyənləşdirdiyi yola bir daha nəzər salmağa böyük ehtiyac olduğunu göstərir.

Sosial zaman kəsiyində tarixi inkişaf prosesi bizə müxtəlif mənəviyyətə və zəkaya malik şəxsiyyətlər vermişdir. Onlar hakimiyyətə gələrkən ictimai hadisələrin gedişinə müxtəlif istiqamətlərdə təsir göstərmiş-

lər. Bu zaman ya obyektiv inkişaf ləngimiş, kaos və özbaşınalıq yaranmış, ya da cəmiyyət tərəqqi və yüksəliş yoluna düşmüş, ictimai sabitlik formalaşmışdır. Bu baxımdan Hegelin şəxsiyyət haqqındakı fikri çox səciyyəvidir: «Siyasi tənəzzülə doğru sürətlə yaxınlaşmaqda olan xalqın taleyini yalnız dahi xilas edə bilər».

Bu bir həqiqətdir ki, tarixi şəxsiyyətlərə əsl düzgün qiymət müəyyən zaman keçdikdən sonra verilir. Lakin elə şəxsiyyətlər var ki, onlardan nə qədər yazılırsa, yazılınsın, yenə də həyat və fəaliyyətlərini olduğu kimi əks etdirmək mümkünsüzdür. Azərbaycan xalqının ümummillə lideri möhtərəm Heydər Əliyev də məhz belə dahi şəxsiyyətlərdən idi və onun keçdiyi yolu öyrənmək, dediklərini rəhbər tutmaq, mənəvi borcumuzdur. Heydər Əliyev şəxsiyyəti və onun ömrü siyasi-mənəvi tariximizdə elə uca bir zirvədir ki, biz o zirvənin əzəmətini gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün əlimizdən gələni əsəgəməməli, bu zəngin irsi dəim öyrənməli və öyrətməliyik.

Heydər Əliyev xalq tərəfindən ümummillə lider kimi sevilir. Azərbaycan vətəndaşları onun ideyaları ətrafında sıx birləşmişlər. Heydər Əliyevin daxili aləmində, əməlində, sözündə, fikir və humanistliyində, əqidəsində xalqına və vətəninə bağlılığında müdrik keyfiyyətlər öz əksini tapmışdı. Ən qlobal məsələlərin həllində belə milli liderimizin iştirakı insanlarda nikbinlik hissi formalaşdırırdı. Təsədüfi deyildir ki, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrinin dövlət başçıları və görkəmli siyasət adamları türk dünyasının ümummillə lideri Heydər Əliyevi dahi şəxsiyyət,

böyük siyasət ustası sayır və onun əfsanəvi həyat yolunun bir məktəb olduğunu vurğulayırlar.

Heydər Əliyev vətəndaş qarşিদurmasına düçar olmuş və parçalanmaq təhlükəsi ilə üzlaşmış bir ölkədə kaos və anarxiyaya son qoydu. Dünya şöhrətli siyasətçi müasir, müstəqil, inkişaf edən, sivil, demokratik dünyəvi Azərbaycan dövlətini yaratdı, onun işlək idarəçilik mexanizmini formalaşdırdı. Heydər Əliyev milli – mənəvi dəyərlərimizi dirçəltdi və inkişaf etdirdi. Heydər Əliyev milli iqtisadiyyatı böhrandan çıxardı və onu azad bazar münasibətləri əsasında yenidən qurdu.

Ağılları, ürəkləri fəth edə bilmək yalnız zamanın fəvqündə duran, sağlığında milyonların qəlbində ölməzlik məşəlini yandıran, millətin iradəsi olan böyük liderlərə nəsib olur. Tarix yaradan bu şəxsiyyətlərin həyatı bütöv bir xalqın taleyinə dönür. Zamanın, tarixin yetişdirdiyi dahilərə Allah bir xilaskarlıq missiyası verir - xalqını məhvolma təhlükəsindən qurtarmaq, öz işıqlı ideyaları və əməlləri ilə xalqın uzun illər həsrətində olduğu azadlığa, müstəqilliyə qovuşdurmaq missiyasını... Allah xalqımıza bu şərəfli missiyanı daşımaq üçün böyük insan, müdrik xilaskar Heydər Əliyevi göndərmiş.

Dünya tarixinin səhifələri ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin xüsusilə görkəmli siyasi xadimlərin həyat və fəaliyyətlərinə dair materiallarla zəngindir. Belə şəxsiyyətlərin həyatı və tərcümeyi-hal tədricən şəxsi ölçülərdən çıxaraq, beynəlmilləlləşir, dünyəvi xarakter kəsb edir. Çünki məhz görkəmli şəxsiyyətlər dünyaya, burada baş verən hadisə və proseslərə təsir etmək, onu özləri-

nin dahicəsinə müəyyənləşdirdiyi inkişaf yoluna istiqamətləndirmək gücünə malikdirlər.

Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyev məhz belə şəxsiyyətlərdəndir. Xalqımız, onun dostları və pərəstişkarları tərəfindən onun adı hərarətlə və böyük məhəbbətlə çəkilir, məhz belə insanlar öz xalqına və vətəninə əbədi şöhrət qazandırılar.

Hələ Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk dövrdə Heydər Əliyev baş verənlərə hamı tərəfindən qəbul edilmiş standart meyarlarla deyil, tarixi meyarlarla qiymət verir, obyektiv zərurətlə hesablaşırdı. Onun bu qeyri-stadart rəhbərlik metodu az zaman içərisində öz qiymətini aldı. O, nəhəng sovetlər birliyini idarə edən yüksək vəzifəli rəhbərlərdən biri oldu. Özünün yüksək təşkilatçılıq bacarığı, qabiliyyətliliyi, ensiklopedik biliyi, əməksevərliyi, yaddaşı, yüksək rəhbərlik qabiliyyəti, uzaqgörənliyi, cəsarətliliyi, nikbinliyi, natiqliyi, özünəinam, təhlil qabiliyyəti, hünər və şücaəti ilə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi bütün illərdə, hətta Kremldə yüksək dövlət vəzifəsi tutduğu dövrlərdə də öz proqram məramına xilaf çıxmadı. Bütün bacarığını, bilik və təcrübəsini Azərbaycanın dünyə miqyasında tanınmasına sərf etdi.

Onun «Mən xalqımın, vətənimin yolunda şəhid olmağa hazırım» ifadəsi vətəninin müstəqilliyi, xoşbəxt gələcəyi naminə məğrur bir sərkərdənin etirafı idi. Peyğəmbərimiz deyirdi: «Mən Allahın yaratdıqlarına lənət etmək üçün deyil, onları haqqa dəvət üçün göndərildim».

Üzərindən uzun illər keçməsinə baxmayaraq biz o qanlı günləri, yaşadığımız ağır acıları yadda saxla-

malı, bu günkü günümüz üçün kimlərə minnətdar olduğumuzu unutmamalıyıq. Məhz bu zaman Azərbaycan xalqı dərk etdi ki, onun taleyi etibarlı əllərdədir. Ümidləri özünü doğruldacaq, ölkə vətəndaş müharibəsi girdabına düşər olmaqdan qurtaracaq, sabitlik, əmin-amanlıq nəhayət ki, bərqərar olacaqdır.

Böyük Heydər Əliyevin sözləri həmişə qulağımızda səslənir:

«Biz düz yolla haqq yolu ilə, Allah yolu ilə, Quran yolu ilə, demokratiya yolu ilə, həqiqət yolu ilə, müstəqillik yolu ilə gedirik. Tutduğumuz bu yol bizi Azərbaycanın çox gözəl gələcəyinə aparıb çıxaracaqdır». Bu sözlər Azərbaycan ictimai-siyasi və fəlsəfi fikrinin qızıl fonduna daxildir. Çünki hamıya aydındır ki, əgər 1993-cü ilin ortalarında, 1994-cü ilin oktyabrında və 1995-ci ilin martında Heydər Əliyev olmasaydı indiki vahid və suveren Azərbaycan dövlətinin mövcudluğundan danışmaq bir utopiya olaraq qalacaqdı. Hamımız bilir ki, istefa verdikdən sonra Heydər Əliyev bir daha böyük siyasi fəaliyyətə qayıtmamağı özünə söz vermişdi. Özü dediyi kimi onilliklər boyu sədaqətlə xidmət etdiyi partiya və hökumət onun xidmətlərini nəinki qiymətləndirməmiş, hətta ona qarşı böyük haqsızlıqlar edilmişdi. Lakin 1990-cı ilin qanlı yanvar hadisələri, Azərbaycanda günahsız adamların qırğını, demokratik qüvvələrə divan tutulması Heydər Əliyevi yenidən siyasi həyata qayıtmağa vadar etdi. Yanvar hadisələrini «XX əsrdə Azərbaycanın başına gətirilən ən böyük bəla, hərbi təcavüz və terror» adlandıran dahi şəxsiyyət Bakıya qoşun hissələri yeridiləndən dərhal sonra – 1990-cı

ilin yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyinə gələrək bəyanatla çıxış etmişdi: «Belə hesab edirəm ki, Azərbaycanda baş verən hadisələr humanizm prinsiplərinə, hüquqa kökündən ziddir, demokratiyanın boğulmasıdır. Belə qərarı qəbul edən adamlar siyasi səhf buraxmışlar».

1991-1993-cü illər tariximizin ən ağır, ən ziddiyyətli dövrlərindən biridir. Bir tərəfdən 1988-ci ildən davam edən Qarabağ müharibəsindəki uğursuzluqlar, digər tərəfdən isə dövlət strukturlarının iflic vəziyyətinə düşməsi ictimai həyata öz mənfi təsirini göstərirdi. Ayrı-ayrı liderlərin şəxsi mənafeələrinə xidmət edən silahlı qrupların meydan sulaması insanlarda kütləvi psixoz, qorxu və həyəcan hissi yaratmışdı. Ölkəyə rəhbərlik edən AXC- Müsavat cütünü hakimiyyətə gəldikləri ilk gündən həyata keçirdikləri bolşeviksayağı «represiya» nəticəsində dövlət idarəçiliyində bircə nəfər də təcrübəli mütəxəssis saxlamamışdı. Azərbaycanın taleyi səriştəsiz və naşı, siyasətdən kənar, təsadüfi insanlara tapşırılmışdı. Həmin dövrdə gənc müstəqil dövləti tufanlı dənizdə azdırılmış gəmi ilə müqayisə etmək olardı. Onun dəryada batıb məhv olmaq təhlükəsi artıq reallaşdı. Başqa yol görünmürdü.

Həmin dəhşətli fırtınanın şahə qalxan dalğalarından biri qərbdən- Gəncədən, o biri isə cənubdan – qondarma «Talış-Muğan» respublikasından gəlirdi. Azərbaycan vətəndaş müharibəsinin, qardaş qırğını- nın astanasında idi. Başqa vaxtlarda döşlərinə döyüb hər şeyə qadir olduqlarını sübut etməyə çalışan mövcud iqtidar yaranmış tarixi şəraiti qiymətləndirmək

idrakından çox uzaqda dayanmış, qış yuxusuna getmiş, əslində iflic olmuşdu. Təcrübəsizlik, dövlət işlərində səriştəsizlik, hadisələrin obyektiv inkişafını subyektiv mülahizələr və valyuntarist qərarlar qəbul etməklə saxlamağa çalışmaq cəhdləri vəziyyəti daha da gərginləşdirirdi. Xalq çorəklə itməyə çəkilirdi. Heydər Əliyev deyirdi: «Böyük siyasət aparmaq üçün bilik və təcrübə lazımdır. Böyük siyasətdən bixəbərlərin bu siyasət aləminə atılmaları faciələr doğurur...» Bu ağır günlərdə Azərbaycanın düçar olduğu bu bəladan qurtarmağın yolunu isə xalq dedi: Azərbaycanı düçar olduğu bu dəhşətli fəlakətdən yalnız xalqımızın müdrik oğlu Heydər Əliyev xilas edə bilər. Bu hökmün arxasında uzun illər ərzində yaranmış möhkəm inam dayanmışdı.

Nəsirəddin Tusi yazır: «Ən yaxşı rəhbər odur ki, ölkədəki bütün insanlar ona inansın, onun ardınca getsin, onun tədbirlərinə şərik olsun, onu özünə ata saysın və nəhayət ona sitayiş etsin. Çünki, ölkənin möhkəmliyi rəhbərə, rəhbərin möhkəmliyi siyasətə, siyasətin möhkəmliyi hikmətə bağlıdır».

Heydər Əliyev ikinci dəfə – son dəfə çətin və xalqın müqəddəratı həll olunduğu bir zamanda ölkəyə rəhbərliyi öz üzərinə götürdü. O, addım-addım, günbəgün ölkənin qarşılaşdığı problemlərin mahiyyətinə vardı, Bakıya gəldiyi gündən hadisələr müsbət istiqamətdə cərəyan etməyə başladı. Vətəndaş müharibəsi təhlükəsi aradan qalxdı. Xalqın sabaha olan inam hissi bərpa edildi.

Heydər Əliyev rəhbərlik sükanı arxasına keçdiyi zaman ölkənin dirçəlməsi üçün qarşıda hansı çətinlik-

lər durduğunu dərindən bildirdi və ağır mübarizəyə hazır idi. İlk növbədə, bir neçə mühüm vəzifəni həll etmək lazım idi: artıq başlamaqda olan vətəndaş müharibəsini və xarici təcavüzü dayandırmaq, infilyasiyanın qarşısını almaq və iqtisadiyyatı dirçəltmək, dövlətin beynəlxalq aləmdə tanınmasına nail olmaq, ölkə haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, Qarabağ probleminin dinc yollarla həlli prosesinə başlamaq... Zaman göstərir ki, milli lider bu problemlərin həllində mümkün olmayanı mümkün etdi.

1993-cü ildən başlayaraq, tarixən son dərəcə qısa bir dövr ərzində beynəlxalq münasibətlər sistemində qoşulan Azərbaycan respublikası artıq dünyanın 130-dan çox ölkəsi tərəfindən de-yure tanınmış, Birləşmiş Millətlər Təşkilatında, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Asambleyasında, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında, habelə dünyanın onlarca qeyri-hökumət təşkilatında qəti olaraq öz yerini möhkəmlətməmiş, sülh və təhlükəsizlik uğrunda mübarizə proseslərinə qoşulmuşdu.

Azərbaycanın daxilində və ətrafında baş verməkdə olan proseslərin Bakı nefti, habelə ixrac neft kəmərləri ilə sıx bağlılığını düzgün qiymətləndirən dahi rəhbər «neft diplomatiyası»nı xarici siyasət strategiyası ilə üzvü şəkildə bağlamağa müvəffəq oldu. Məhz bunun nəticəsində nəinki Azərbaycanda, habelə bütün Qafqazda siyasi vəziyyəti balanslaşdırılmış istiqamətə yönəltmək mümkün oldu.

Artıq Respublikamızın ətrafında baş verən hadisələr göstərirdi ki, Azərbaycanın dünya siyasət

meydanında yeri və əhəmiyyəti sürətlə artmaqdadır. 1998-ci il sentyabrın əvvəllərində Bakıda keçirilmiş «Böyük İpək yolu»na dair beynəlxalq konfrans bunu bir daha sübut etdi.

Avropa və Asiya qitələrinin qovuşuğunda yerləşən Azərbaycan tarixən Qərblə Şərq, Cənubla Şimal arasında «körpü» funksiyasını daşımışdır. Bakıda keçirilən Beynəlxalq konfrans respublikamızın yenidən iki qitəni birləşdirən qovşağa çevrilməkdə olduğunu nümayiş etdirdi. TRASEKA proqramının, «İpək yolu»nun üstündə duran 33 ölkənin, 8 beynəlxalq təşkilatın nümayəndəsi Bakıda toplaşmaqla Azərbaycanın beynəlxalq imicini daha yüksəklərə qaldırdı.

Bütün bunlar göstərir ki, Heydər Əliyevin həyat yolu onun siyasi portretidir. Bu mənada milli liderimiz Azərbaycan xalqının siyasi simasıdır, belə bir sima isə qədim mədəniyyətə malik, tarixi kökləri olan sivilizasiyalı xalqın içərisində formalaşa bilərdi. Yaşadığımız son on beş ilin hadisələri onun siyasi portret cizgilərinin tamamlanması üçün kifayətdir. Heydər Əliyevin həyat yolu Azərbaycan dövlətçiliyinin bərpası və yüksəlişi, Azərbaycan xalqının milli tərəqqisi yoludur.

Heydər Əliyevin siyasi tərcümeyi halı beynəlxalq miqyaslı siyasi hadisələrlə o dərəcədə zəngindir ki, bu haqda cild-cild kitablar yazmaq mümkündür. Onun təkcə Prezidentlik dövründə etdiklərinin siyahısı tarixin yaddaşında əbədi həkk olunmağa kifayət edərdi.

Heydər Əliyevin böyük siyasi nailiyyətlərindən biri də Ermənistanla Azərbaycan arasında illərlə davam edən qanlı müharibənin dayandırılması oldu.

1994-cü ilin mayında cəbhələrdə elan olunmuş atəşkəs üzlərlə azərbaycanlı gəncin həyatını ölümün pəncəsindən xilas etdi. Həmin vaxtdan başlayaraq ölüm xəbərləri dayandı. Anaların göz yaşları qurudu, yetimlərin ah fəryadı ara verdi. Bu isə Heydər Əliyevin xalq qarşısında, vətən qarşısında çox böyük xidməti idi.

Prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Konsitutusiyası işlənilib hazırlandı və ümumxalq referendumu yolu ilə qəbul edildi, bununla da bizim müstəqilliyimiz və suverenliyimiz qanuni yolla təsbit edildi.

XX əsrin 70-ci illərindən etibarən quruculuq missiyasını cəsarətlə öz üzərinə götürən böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyev uzaqgörən və müdrik siyasəti sayəsində güclü kadr potensialı yaratmaqla milli təhsil quruculuğu istiqamətində sonrakı uğurların bünövrəsini qoydu. O, özünün bütün şüurlu həyatı boyu istər əməli, istərsə də şəxsi nümunəsi ilə sübut etməyə çalışmışdır ki, maarif və mədəniyyətimizin, elm və təhsilimizin yorulmaz fədaisi, təəssübkeş himayəçisidir. Digər sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycanın təhsil sisteminin son 30 illik inkişafı tarixində əldə etdiyi nailiyyətlər, qazandığı uğurlar, müxtəlif mərhələdə, xüsusən 80-ci illərdə və müstəqillik dövründə aparılan təhsil islahatlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi Heydər Əliyevin böyük və əvəzsiz xidmətlərinin bəhrəsidir.

Heydər Əliyevin yenidən qayıdışı, XX əsrin sonunda öz xilaskarlıq missiyasını yerinə yetirməsi ölkəmizi böhran və depresiyalar girdabına yuvarlan-

maqdan nəinki xilas etdi, həm də onun dünya birliyinə inteqrasiyasını həyata keçirdi. Ölkədə həyat yenidən öz məcrasına düşdü. İctimai-siyasi sabitlik bərpa olundu. Elmin, mədəniyyətin, təhsilin, səhiyyənin inkişafı intensiv xarakter almağa başladı.

Artıq milli inkişaf strategiyasının istiqamətlərini müəyyənləşdirmək və onu davamlı olaraq həyata keçirmək üçün böyük zəmin yaranmışdı. Bu istiqamətləri müəyyən edərkən, dünyada baş verən proseslər və yaxın-uzaq perspektivdə ölkənin ahəngdar inkişafını təmin edəcək amillər məcmu halında təhlil olunmalı idi. Diqqətli araşdırmalar zamanı məlum olur ki, iqtisadi-siyasi, hərbi cəhətdən qüdrətli dövlət quruculuğunun ana yolu yalnız və yalnız təhsildən keçir. Təhsili milli tərəqqinin aparıcı amilinə çevirmək üçün bu sahədə əsaslı və geniş miqyaslı islahatlara ehtiyac duyulurdu. Bu cəhanşümlü missiyanı da Heydər Əliyev böyük cəsarətlə öz üzərinə götürdü və həyata keçirdi.

Müqayisə üçün deyək ki, ölkədə 1995-ci ildə təhsilə ayrılan vəsait ümumi dövlət büdcəsinin on yeddi faizini, 1997-ci ildə 20, 1998-ci ildə 20, 2001-ci ildə isə 23 faizini təşkil etmişdir. Rəqəmlərdən görüldüyü kimi ölkə iqtisadiyyatı inkişaf etdikcə, ümumi daxili məhsulun adambaşına həcmi artdıqca təhsilə və onun inkişafına ayrılan təsisatların məbləği də paralel şəkildə yüksəlmişdir. Təhsil işçilərinin sosial müdafiəsi də ölkə rəhbərinin diqqətindən kənar qalmamışdır. Son illərdə müəllimlərin və tərbiyəçilərin əmək haqqıları dəfələrlə artmışdır. Bu proses gələcəkdə də davam etdiriləcəkdir. Təhsil işçilərinin ağır və olduq-

ca qiymətli əməyi bundan sonra da gərəyinca qiymətləndiriləcəkdir.

Bir ictimai-iqtisadi formasiyadan digərinə keçid dövrünü yaşayan, ərazisinin 20 faizi işğal edilən və bir milyondan artıq əhalisi qaçqınlıq, məcburi köçkünlük həyatı yaşayan bir ölkənin büdcəsinin böyük bir hissəsini bilavasitə təhsilin inkişafına xərclənməsi o ölkənin parlaq və işıqlı gələcəyindən xəbər verir. Bu da bir həqiqətdir ki, təhsilə, elmə qoyulan sərmayənin gətirdiyi gəliri heç nə ilə müqayisə etmək mümkün deyildir.

1998-ci ilin avqustun 31-də 1970-87-ci illərdə Azərbaycandan kənar da təhsil almış mütəxəssislərin respublika toplantısında möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyev mütəxəssis hazırlığı sahəsində qarşıda duran vəzifələrdən danışarkən dediyi aşağıdakı sözlər bir növ proqram səciyyəsi daşıyırdı: «Azərbaycanın ali məktəblərinin, təhsil sisteminin səviyyəsini qaldırmaqlıq, eyni zamanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin, yüksək səviyyəli universitetlərin, institutların imkanlarından Azərbaycanın gələcəyi, dəyərli kadrlar hazırlanması üçün bundan sonra da səmərəli istifadə etməliyik».

Ölkəmizin yetişdirdiyi mütəxəssislər Azərbaycanın qızıl fondudur. Onların potensial imkanlarının vahid bir istiqamətə – müstəqil Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni quruculuğunda maksimum dərəcədə istifadə olunması istiqamətinə yönəldilməsi, bu potensialın müstəqillik, milli dövlətçilik prinsiplərinə uyğun şəkildə istifadə edilməsi çox vacibdir.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə təhsil sahəsində həyata keçirilən köklü islahatların məqsədi təkcə hərtərəfli biliyə və savada malik insanlar yetirmək yox, həm də müstəqil, demokratik, açıq cəmiyyət quruculuğu işində fəal iştirak edən, Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyasını daha da dərinləşdirməyə kömək göstərən əsl vətəndaşlar, şəxsiyyətlər tərbiyə etmək idi.

Azərbaycan gənclərinin həyatının bütün sahələrinə diqqət versək görərik ki, onların fəaliyyətinin elə bir sahəsi yox idi ki, o dahi öndərimizin nəzərindən yayınmış olsun. Ali Baş Komandan kimi Azərbaycan Milli Ordusunun yaradılmasında, onun sıralarının möhkəmləndirilməsində Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsiz idi. Bir məsələni də unutmayaq ki, müstəqil Azərbaycanımız üçün hərbi kadrlar hazırlayan təhsil ocaqları onun hakimiyyətdə olduğu illərdə yaradılmışdı. Bu gün fəxrlə deyə bilərik ki, Azərbaycanın düşmənlə ləyaqətlə cavab verməyə qadir güclü ordusu var.

Təbii ki, Heydər Əliyevin Azərbaycanın siyasi tarixində böyük xidmətlərindən biri də Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasıdır. Bu partiyanın yaranması Azərbaycanda hər bir vətəndaşın Heydər Əliyev fenomenini qəbul etməsinin nəticəsidir. Dahi rəhbərin yaratdığı YAP bu günə qədər Azərbaycan tarixində çox əhəmiyyətli rol oynadığı kimi bundan sonra da mühüm rol oynayacaq, onun müəyyənləşdirdiyi yolla inamla addımlamağımızda istiqamətverici olacaqdır.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin öz xalqı qarşısında, tarix qarşısında ən böyük xidməti Azərbaycanı parçalanmaqdan, dövlətçiliyimizi məhv olmaqdan xilas etməsi, ölkəmizdə möhkəm sosial-siyasi sabitliyə, iqtisadi yüksəlişə nail olması, respublikamıza böyük sərmayələr gətirən, onu dünya sivilizasiyasına qovuşduran müdrik daxili və xarici siyasət kursu yetirməsi idi. Bütün bunları hamı, o cümlədən işi-peşəsi qara yaxmaq, böhtan atmaq olan müxalifət düşərgəsinin siyasət dəlləlləri də yaxşı bilirdilər. Yaxşı bilirlər ki, Heydər Əliyev ən çətin məqamlarda, ən mürəkbə vəziyyətlərdə xalqımızı, dövlətimizi və dövlətçiliyimizi faciələrdən, fəlakətlərdən qurtarmaq üçün taleyin bizə bəxş etdiyi xilaskarlıq funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Ümummilli lider təkcə Azərbaycanın, regionun deyil, dünyanın siyasi proseslərinə təsir göstərə bilən böyük dövlət xadimi idi. Onun arzuları sonsuz idi. Bu arzuları gerçəkləşdirmək üçün xalqımız bu dahi şəxsiyyətin qurduğu Azərbaycan dövlətini, onun işıqlı arzularını və ideyalarını bu yolun etibarlı davamçısı olan İlham Əliyevlə birlikdə böyük gələcəyə doğru aparacaqdır. Heydər Əliyevin nurlu dühası xalqımızın böyük gələcəyi olan işaqlı yolunu daima işıqlandıracaqdır. Çünki bu Heydər Əliyev yoludur. Bu inkişaf, tərəqqi və yüksəliş yoludur.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ NAXÇIVANIN XİLASI

XX yüzillikdə Allahın Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi Heydər Əliyev kimi tərəqqipərvər bir şəxsiyyətin nəhəng siyasət meydanında atdığı qətiyyətli və inamlı addımlar, onun tariximizdə aparıcı və əvəzsiz mövqeyini dəfələrlə sübut etmişdir.

Öz ömür yolunun ilk illərini Naxçıvanda yaşayan Heydər Əliyev cənabları burada Pedaqoji Texnikumu bitirdikdən sonra, 1939-1941-ci illərdə M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Sənaye İnstitutunda təhsil almış, 1941-ci ildən Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığında və Naxçıvan MSSR Xalq Komissarları Sovetində şöbə müdiri işləmişdir. 1944-cü ilin may ayından təhlükəsizlik orqanlarında işə başlayan gənc Heydər in həyat yolu onu hakimiyyət olimpinin zirvəsinə qədər yüksəltmişdir. Məhz onun Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi dövrdə respublikamız min illərə bərabər inkişaf və tərəqqi yolu keçmişdir. Azərbaycanın son 35 ildə qazandığı bütün uğurlar da, sosial-siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə əldə edilmiş nailiyyətlər də məhz Heydər Əliyev imzasının olduğu bu gün hamıya bəllidir.

1987-ci ilin noyabr ayında Heydər Əliyevin təqaüdə çıxması ilə ermənilər Azərbaycan torpaqlarına qarşı məlum təcavüzə başladılar. 1990-cı ilin yanvarında xalqımıza qarşı törədilən ağır faciə zamanı bu faciədə günahkar olanların başı hakimiyyət davasına qarışanda möhtərəm Heydər Əliyev cənabları Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində bəyanət verərək xalqı ilə həmrəy olduğunu bildirdi, kədərinə onunla

bölüşdü. Bu, həmin ağır anlarda təsəlliyə susamış xalq üçün böyük mənəvi dayaq idi.

1990-cı ilin iyunun 22-də Naxçıvanda, Azadlıq meydanında böyük siyasətçi Heydər Əliyevin xalqla görüşü bu görkəmli şəxsiyyətin vətənin məşəqqətli, böhranlı və tələyüklü günlərində Vətənlə, xalqla bir yerdə olmaq istəyinin ifadəsi idi. Mitingdə çıxış edən Heydər Əliyevin aşağıdakı sözləri bu gün də xatirimizdədir. «Azərbaycan xalqı respublikanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və dövlət müstəqilliyi, Azad Azərbaycan uğrunda mübarizə aparacaqdır». Bu möhtəşəm dönüş sarsılmaz bir zərurətlə – Heydər Əliyevin Azərbaycana bu gün həmişəki kimi və həmişəkindən daha artıq lazım olduğu zərurətinin təntənəsi idi. Moskvadan Naxçıvana Qayıdış o dövrün bəzi qəzetlərində yazıldığı kimi əyalət mərkəzinə yox, Vətənə qayıdış idi, böyük siyasətə yenidən və fəal şəkildə, bir mənəli, ardıcıl, qətiyyətli Qayıdış idi.

Ağır günlər keçirən və Ermənistanla 300 kilometr sərhəddi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının bu dövrü olduqca gərgin, ziddiyyətli, eyni zamanda tələbkar və maraqlı bir dövr idi. Qarabağ problemi ətrafında yayılan dalğanın zərbə qüvvəsinə məruz qalan, sərhədyanı kəndləri ermənilər tərəfindən işğal və qarət olunan, dincliyi əlindən alman Naxçıvan «tələyin ümidinə buraxılmış tənha bir ada»nı xatırladırdı. Azərbaycanla nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələri kəsiləndən sonra iqtisadi və siyasi böhran içində boğulan, adamların son ümidi olan ov tufəngləri də yığılandan sonra erməni təcavüzü qarşısında əliyalın və köməksiz vəziyyətdə qalan Naxçıvana tale Heydər Əliyevi gön-

dərməklə bu diyarı Dağlıq Qarabağı və Azərbaycanın digər rayonlarını gözləyən acı qismətdən hifz etdi.

1990-cı ilin sentyabr seçkilərində öz mərd övladını Azərbaycan və Naxçıvan parlamentlərinə deputat seçməklə xalq illərdən bəri tapdalanan mənafeyini və taleyini yenidən Heydər Əliyevə həvalə etdi. «Комсомольская правда» qəzeti Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinə seçkilərdən sonra «Əliyev qayıdır» adlı məqalədə yazırdı: «Uzun fasilədən sonra öz vətəninə qayıdan Heydər Əliyevin ayaqlarının altında xalq adətində görə kəsilən qurbanların qanı hədə yerə axıdılmadı. Doğma Naxçıvan torpağına qayıdan siyasi büronun keçmiş üzvi zamanın çağırışına cavab verməyi qərara almışdı. Və səhv etmədi. Kommunist Əliyev Respublikada mandat uğrunda səslərin 95 faizini toplayan, parlaq qələbə qazanan yeganə şəxsdir». («İzvestiya» qəzeti, Moskva, 30 avqust, 1990-cı il). Həmin il noyabrın 17-də Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçirilən Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin ilk sessiyasının qəbul etdiyi «Naxçıvan MSSR-in adının dəyişdirilməsi haqqında», «Naxçıvan MR-nın dövlət rəməzləri haqqında», noyabrın 21-də qəbul edilən «1990-cı ilin yanvar ayında Bakı hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında»kı tarixi qərarlar dərin zəkadan doğan siyasi uzaqqörənliyin aydın və birgə sübutu idi.

17 noyabr 1990-cı ildə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin birinci sessiyası öz işinə Heydər Əliyevin sədrliyi ilə başladı. Onun təşəbbüsü ilə 17 noyabr 1990-cı ildə «Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət rəməzləri haqqında» qərarlar qəbul edildi və Naxçıvan Muxtar Respublikası adı qəbul edilərək Sovet Sosialist sözləri

çıxarıldı və Naxçıvan Muxtar Respublikasının bayrağı qəbul edildi. Naxçıvan Muxtar Respublikası üzərində dalğalanan bu üç rəngli bayraq Azərbaycan Respublikasında 1991-ci il fevralın 5-də qəbul edildi.

1990-cı il 21 noyabrda qanlı yanvar hadisələrinə siyasi qiymət verildi, Dağlıq Qarabağda yaranmış vəziyyətə münasibət bildirildi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi hər il yanvar ayının 20-ni milli matəm günü elan etdi. Bu qərardan xeyli sonra, 1992-ci ilin 18 yanvarında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası «Şəhidlər günü elan olunması haqqında» qanun qəbul etdi.

1991-ci il sentyabrın 3-də Naxçıvan MR Ali Məclisinin fəvqaladə sessiyasında deputatların təkidli xahişi və parlament binası önündə mitinq keçirən xalq kütlələrinin qəti tələbi ilə Muxtar Respublika Ali Məclisinin sədri seçilən Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin yeni mərhələsi başlandı. Əslində yalnız Naxçıvanın deyil, Azərbaycan tarixində özünəməxsus yeri olan bu sessiya Heydər Əliyev dühasının parlaq təsdiqi, onun Azərbaycanın hakimiyyət olimpinə yenidən yüksəlişinin başlanğıcı olmuşdur. «Şərq qapısı» qəzeti 2 saylı xüsusi buraxılış səhifəsində Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin sədrliyinə seçilməsinə dair «Məclis illic vəziyyətindən çıxır» başlıqlı məqalədə bu hadisənin Naxçıvanın müqəddəratı üçün həlledici əhəmiyyət kəsb etdiyini dərin inamla qeyd edirdi. Sessiyanın keçirildiyi ərəfədə istər Azərbaycanda, istərsə də Naxçıvanda yaranmış gərgin vəziyyət xalqı bu ağrıdan yalnız Heydər Əliyev şəxsiyyətinin çıxara biləcəyini göstərdi. Məhz onun Ali Məclisin

sədri vəzifəsində çalışdığı illər bu həqiqətin yeganə variant olduğunu sübut etdi. Naxçıvan parlamentinin sədri işləyərkən Ali Məclisin 26 oktyabr və 14 dekabr 1991-ci il tarixli «Dövlət müstəqilliyi-haqqında» və «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi üzrə referendum keçirilməsi haqqında» Respublika Ali Sovetinin 18 oktyabr və 15 noyabr 1991-ci il tarixli qanunvericilik aktlarına tərəfdar çıxılması, « Naxçıvan MR-da yerləşən silahlı qüvvələrin hissələrinin statusu haqqında» Ali Məclisin 1991-ci il oktyabrın 26-da qəbul etdiyi qərar, Heydər Əliyevin davamlı siyasi-diplomatik fəaliyyəti sübut edir ki, onun üçün müstəqilliyimizin qorunması və əbədiləşdirilməsindən mühüm və əhəmiyyətli məsələ olmamışdır.

Heydər Əliyevin Naxçıvanda respublika üçün apardığı taleyüklü işlər dünya mətbuatının, siyasi xadimlərin, bütün kütləvi informasiya vasitələrinin, siyasi partiyaların nümayəndələrinin diqqətini cəlb edirdi. Onlar Naxçıvana gəlir, bu dahi şəxsiyyətin çıxışlarını dinləyir, Naxçıvan Muxtar Respublikası, eləcə də Azərbaycandakı vəziyyət Respublikanın gələcəyi haqqında onun dəyərli fikirlərini eşidirdilər.

1991-ci ilin dekabrın 29-da keçirilmiş referendumda iştirak edən azərbaycanlıların 95 faizdən çoxu müstəqilliyimizin bərpasına tərəfdar çıxdı. Lakin bundan əvvəl məhz həmin ilin dekabrın 16-da Heydər Əliyevin başçılıq etdiyi Naxçıvan parlamentinin qəbul etdiyi «31 dekabr dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü haqqında» qərarla sərhəd hərəkəti tariximizə bayram günü kimi daxil oldu.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ilə müstəqil dövlət kimi qədəm qoymuş olsa da, respublikada gedən hakimiyyət çarpışmaları Xocalı soyqırımına şərait yaratdı. Şuşanın və Laçının ermənilər tərəfindən işğalına səbəb oldu. May ayının lap əvvəllərindən erməni silahlı birləşmələri Naxçıvana qarşı irimiqyaslı hərbi əməliyyatlara başladılar. Bakıdan fərqli olaraq, Naxçıvanda xalqla rəhbərliyin vəhdəti düşməyə rəşadətə sinə gərəkək torpaqları qoruyub saxlamağa kömək etdi. Bu dövrdə məhz Heydər Əliyevin siyasi bacarığı, uğurlu diplomatik gedişləri və Türkiyə Cumhuriyyəti ilə yaratdığı düşünülmüş əlaqələrlə Ermənistanın hərbi təcavüzünü dünya ictimaiyyətinin pisləməsinə, Naxçıvanın isə xilasına nail oldu.

Bütünlükdə 1992-ci il Muxtar Respublika üçün çox mürəkkəb və məsuliyyətli olmuşdur. Bu dövrdə Ali Məclisin sədri Heydər Əliyev Naxçıvanın müdafiəsi, sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi vəziyyətin yaxşılaşdırılması sahəsində bir sıra mühüm addımlar atmışdır. Onun qonşu Türkiyə və İrana səfərləri və həmin səfərlər zamanı imzalanmış iqtisadi-mədəni əməkdaşlıq barədə protokollar, Naxçıvan-Türkiyə «Ümid körpüsü»nün açılması, iki qardaş ölkə arasında əlaqələrin uzun illərdən sonra bərpa edilməsi sonrakı mərhələdə Naxçıvanın yalnız iqtisadi həyatında deyil, həmçinin siyasi həyatında da müstəsna rol oynamışdır. Bu mühüm siyasi gedişlər Heydər Əliyevin əsl xilaskarlıq vəzifəsinin təzahürü idi. Bu böyük şəxsiyyət açılmış körpünü haqlı olaraq «arzu və ümidlərin körpüsü» adlandırmışdı. Körpünün açılışı münasibətilə Naxçıvana gəlmiş Süleyman Dəmirəl bu açılışı

Azərbaycan və Türkiyə arasında əməkdaşlığın yeni dövrünün başlanğıcı adlandırıldı.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 1992-ci il aprelin 6-da keçirilən sessiyası demokratik proseslər baxımından xüsusi maraq doğururdu. Sessiyada «Zərərlə işləyən kolxoz və sovxozlar haqqında» və «Rentabelli işləyən kolxoz və sovxozların ictimai mal-qarasının özəlləşdirilməsi haqqında» qərarlar qəbul edildi. Novator dövlət xadimi olan Heydər Əliyevin siyasi uzaqgörənliyi və fəhmi sayəsində atılmış bu addım Azərbaycanda yeni dövrün bu tələblərinə uyğun bu gün aparılan iqtisadi islahatların başlanğıc mərhələsi olmaqla o zaman Muxtar Respublika iqtisadiyyatının aqrar sahəsinin tam məhvolma təhlükəsini aradan qaldırdı.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri kimi müstəqilliyimizin qorunub saxlanmasına yönəldilmiş fəaliyyəti, dövlətçilik təcürbəsi və siyasi uzaqgörənliyi respublikanın o vaxtkı rəhbərləri tərəfindən siyasi qısqançlıqla qarşılanırdı. Həmin dövrdə ölkə iqtidarı tərəfindən Heydər Əliyevə qarşı siyasi təqiblər səngimək bilmirdi. Azərbaycanın rəsmi hakimiyyət dairələrinin Naxçıvana, Muxtar Respublika rəhbərliyinə olan qeyri-normal münasibəti 1992-ci il oktyabrın 24-də kulminasiya nöqtəsinə çatdı. Həmin gün, məlum olduğu kimi AXC Naxçıvan vilayət və Ordubad rayon şöbələrinin qanunsuz silahlı dəstələri Naxçıvan MR Daxili İşlər Nazirliyini və Dövlət Teleradio Şirkətini zəbt edərək dövlət çevrilişinə cəhd göstərdilər. Lakin xalq hətta o zamankı «dövlət rəhbərləri»ninin müdafiə etdikləri cinayətkarları zəbt

etdikləri binalardan qovaraq zərərsizləşdirdi. Bu artıq ulu öndərlə xalq birliyinin böyük təntənəsi idi.

Bu dövrdə siyasət səhnəsini naşılıq süsləmiş ölkədə meydana yeni bir siyasi qüvvə gəlməkdə idi. Respublikadakı siyasi hərəc-mərcik və ölkənin idarə olunmazlığı Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması prosesini sürətləndirirdi. 1992-ci il noyabrın 5-də Heydər Əliyev partiyasının Təşkilat Komitəsinin, noyabrın 21-də isə Azərbaycanın nüfuzlu ziyalılarının iştirakı ilə Naxçıvan şəhərində keçirilən təsis konfransında yekdilliklə YAP-ın sədri seçildi.

Məhz Heydər Əliyevin Naxçıvandakı fəaliyyəti dövründə onun güclü və siyasi fədakarlığı nəticəsində Qars müqaviləsinin şərtləri bərpa olundu, qüvvəyə mindi. Naxçıvan müharibədən qorunmağa müvafiq oldu, sülh rejimi haqqında Ermənistan rəhbərliyi ilə razılığa gəldi. Naxçıvan əsrin bu dəfəki sərt sınağından da uğurla çıxmağa qolunda qüvvət tapdı. Artıq aparılmış yüksək planlı, mütəşəkkil təşkilatı və ideoloji fəaliyyət nəticəsində Naxçıvan həqiqətləri bütün dünyaya çatdırılmışdı. Dünya ictimaiyyətində böyük bir ciddi rəy yaranmışdı ki, Naxçıvana, Azərbaycana hücum Ermənistan tərəfindən həyata keçirilən hərbi təcavüzdür. Bu dövrdə altmışdan artıq dövlət rəsmi surətdə Ermənistanın Naxçıvana qarşı hərbi hücumlarını pisləmiş, öz kəskin etirazlarını artıq dünya ictimaiyyətinin diqqət mərkəzinə çevirmişdi. Daha doğrusu o müharibə, iqtisadi dağıntı, xaos, aclıq və səfalət təhlükəsindən xilas edilmişdi.

Böyük xilaskar Naxçıvanda gördüyü işlərə yekun vuraraq 3 aprel 1993-cü il tarixli «Rossiyskiy fer-

mer» qəzetində müxbirlərlə söhbətində demişdi: «Öz adıma artıq heç bir şey çıxmıyaraq, deyə bilərəm və həyatda fəxr etməyə həqiqətən dəyər ki, mən həmin müddət ərzində Naxçıvanı müharibədən qorudum».

Muxtar Respublika 1993-cü ilə nisbi ictimai-siyasi sabitlik şəraitində qədəm qoydu. İlin birinci yarısında Muxtar Respublika xarici, xüsusilə qonşu Türkiyə və İran dövlətləri ilə əlaqələrinin inkişafının yeni mərhələsinə çıxmış, fevral-mart aylarında həmin dövlətlərin Naxçıvanda konsulluqları açılmışdı. Bakıdakı bir sıra xarici ölkə səfirliklərinin nümayəndələri Naxçıvana gələrək Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyev cənabları ilə müvafiq danışıqlar aparırdılar.

Tarixi zərurət – birbaşa xalqın tələbi, respublikada yaranmış böhranlı şərait, ölkənin o zamankı rəhbərliyinin siyasi savadsızlığı və səriştəsizliyi üzündən yaranmış hakimiyyətsizlik, torpaqlarımızın böyük bir hissəsinin işğal olunması, ölkəmizin müstəqilliyi üçün yaranmış real təhlükə 1993-cü ilin iyununda görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev cənablarının yenidən Azərbaycana rəhbərliyə qayıtmasına zəmin yaratmış oldu. Çünki əzizlə, məhv olan onun xalqı idi, tapdalanan, parçalanan onun Vətəni idi.

Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Vasif Talıbovun müdrik sözləri ilə desək «Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya, böyük siyasətə qayıdışı şəərəfli xilaskar missiyasına - Azərbaycanı Azərbaycana qaytarmaq məramına xidmət edir»di.

Qüdrətli siyasətçi Heydər Əliyev cənabları öz siyasi qüvvə və bacarığını Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsinə, dövlətimizin beynəlxalq aləmin sivilizasiyalı, çağdaş və inkişaf etmiş dövlətləri sı-

rasına çıxmasına, respublikamızın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatının çiçəklənməsinə sərf edirdi.

Möhtərəm Heydər Əliyev cənablarının Azərbaycan rəhbərliyi dövründəki fəaliyyətində də Naxçıvan Muxtar Respublikasına qayğı özünü həyatı şəkildə hiss etdirirdi. Onun Naxçıvana səfərləri təkcə doğulduğu torpağı ziyarət etmək deyil, burada gedən yeni quruculuq işlərini öz gözləri ilə görmək, dəyərli tövsiyələr və məsləhətlər verməklə bu tərəqqiyə kömək etmək məramından doğurdu. Azərbaycan MEA-nın Naxçıvan bölməsinin yaradılması, Gəmiqayada aparılan yeni arxeoloji tədqiqatlar, Vayxır su anbarının tikintisi, yeni təyyarə limanının istifadəyə verilməsi, tikilən yeni məktəblər, qurulan körpülər, çəkilən yollar məhz Heydər Əliyevin böyük qayğısının nəticəsi idi. İnşası 1999-cu ildə başa çatdırılıb tələbələrə istifadəsinə verilmiş 1600 yerlik yeni tədris korpusu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinə böyük töhfəsi hesab edilə bilər.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Naxçıvan Dövlət Universitetinin fəxri doktoru idi. Elmi şura özünün 9 oktyabr 1999-cu il tarixli qərarı ilə ölkə prezidentinə fəxri doktorluq elmi dərəcəsi verməklə onun bütövlükdə milli ali təhsilin, o cümlədən Naxçıvan Dövlət Universitetinin inkişafındakı misilsiz xidmətləri qarşısında özünün mənəvi borcunu ifadə etmişdi.

Böyük şəxsiyyət və müdrik dövlət xadimi Heydər Əliyevin keçirdiyi zəngin həyat yoluna nəzər saldıqda, xalq üçün, millət üçün etdiklərini bir-bir göz önünə gətirdikdə bütün bunların bir insan ömrünə

sığacaq zaman kəsiyində baş verdiyinə heç cür inanmaq olmur. Çoxları bunu rəhbərin fenomenal iş qabiliyyəti, enerjisi ilə, həddən artıq məsuliyyətli və tələbkər olması ilə izah edir. Bu doğrudan da belədir. Lakin məkan və zaman çərçivəsinə sığmayan o nəhənglikdə işləri görmək üçün mənə sadalanan keyfiyyətlər bəs etmir. Çünki o deyilən keyfiyyətlər mənsub olduğu xalqa, millətə, Vətənə, doğulduğu torpağa Naxçıvana hədsiz bir məhəbbət və sevgi ilə döyünən qəlbədən qida alırdı. Heydər Əliyevin Azərbaycana olan məhəbbəti bu ölkənin özü boyda idi. Azərbaycanın böyüklüyünü görmək istəyənlər qoy ona Heydər Əliyevin qəlbinin gözü ilə baxsınlar.

Hamımıza məlumdur ki, Heydər Əliyevin dövlət başçısı kimi fəaliyyətinin hər bir ayı və günü onun daxili və xarici diplomatik siyasətinə, Azərbaycanın müasir tarixinin səhifələrinə yeni uğurlar gətirirdi. Məhz bu uğurlar blokada şəraitində yaşayan Naxçıvanlılarda gələcəyə böyük ümidlər yaratmış, onları müstəqilliyimizin daha da möhkəm olması üçün əllərindən gələni əsirgəməməyə istiqamətləndirmişdir.

HEYDƏR ƏLİYEV YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ YARADICISIDIR

Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan xalqını ümummillə lider Heydər Əliyev idealları ətrafında səfərbər edən bir siyasi məktəbdir. Bu gün Azərbaycanın siyasi həyatına Heydər Əliyev siyasi məktəbinin yetirməsi, müstəqilliyimizin və demokratiyanın qaranlıq olan yeni təfəkkürə malik bir gənclik qədim qoymuşdur. Heydər Əliyevin böyük qayğısı və siyasi uzaqgörənliyi ilə dövlət idarəçiliyinə cəlb olunmuş yeni düşüncə və dünyagörüşə sahib olan bu gənclik müstəqil dövlətimizin varlığı və inkişaf naminə YAP-ın yaradıcısı Heydər Əliyev siyasi kursunun XXI əsr Azərbaycan siyasətinin aparıcı xətti olması üçün ən böyük zəmanətdir.

Öz varlığında böyük yaradıcı güc və potensial yaşayan bu gəncliyin Heydər Əliyev ideallarının və mənəvi irsinin daşıyıcısı olan ölkə prezidenti İlham Əliyev kimi Azərbaycanın siyasi həyatında yeni təfəkkür və fəaliyyət tərzini seçilən bir liderin ətrafında getdikcə daha sıx birləşməsi bu zəmanəti daha da gücləndirir və Yeni Azərbaycan Partiyasının gələcək siyasi fəaliyyəti üçün yeni perspektivlər müəyyənləşdirir.

Azərbaycanın müstəqillik və inkişaf rəmzi olan Yeni Azərbaycan Partiyası tariximizin çox təlatümlü bir dövründə yaranaraq yaxınlaşmaqda olan fəlakətlərin, ölkənin başının üstünü almış real təhlükələrin qarşısını almaq istəklərindən və məqsədlərindən doğmuşdu.

80-ci illərin axırlarından etibarən cəmiyyətdə başlanan proseslər Azərbaycanı kaos vəziyyətinə gətirib çıxarmışdı. Bir-birinin ardınca hakimiyyət dəyişiklikləri baş verirdi. Hər dəfə də hakimiyyətə gələnlər hakimiyyətdən gedənləri günahlandırır, ölkənin düşdüyü acınacaqlı vəziyyətin səbəblərini öz sələflərinin yarıtmazlığında, milli xəyanətdə və yoldan çıxmaqlarında görür, xalqa ağılasığmaz vədlər verirdilər. Ancaq çox keçmədən insanlar görürdülər ki, vəziyyət nəinki yaxşılaşmış, əksinə, bir az da pisləşmişdir. Beləliklə, bütün bu hakimiyyət dəyişikliklərindən sonra ölkə həddindən artıq acınacaqlı bir vəziyyətə gəlib çatmış, sabitlik pozulmuşdu. Ölkədə anarxiya, qanunsuzluq hökm sürürdü. İqtisadiyyat tənəzzülə uğramışdı. Ölkə siyasi cəhətdən iflic vəziyyətinə gəlib çatmışdı. Cənubda və şimalda separatçı qüvvələr eyni zamanda gəlib çatmışdılar ki, ümumən Azərbaycanın ərazi bütövlüyü üçün ciddi təhlükə yaranmışdı. İnsanlar çaşqın vəziyyətə düşmüşdülər və nə etmək lazım gəldiyini bilmirdilər. Xalq yalnız onu bilirdi ki, bu vəziyyətin qarşısını ancaq bir nəfər ala bilər ki, o da Heydər Əliyevdir. 1990-cı illərin əvvəllərindən ictimai rəydə yaranmış bu fikir artıq 1993-cü ildə bütün xalqın belə bir qəti əqidəsinə çevrilmişdi: ölkəni böhran vəziyyətindən yalnız Heydər Əliyev xilas edə bilərdi!

Əlbəttə, ölkədə hakimiyyət uğrunda mübarizənin, siyasi çəkişmələrin gündən-günə kəskinləşdiyi, silahlı qruplaşmaların tüğyan etdiyi, cəmiyyətin və təndəş müharibəsi həddində dayandığı, nəinki müstəqilliyimiz üçün, hətta Azərbaycanın varlığı üçün təh-

lükə yarandığı bir şəraitdə Heydər Əliyev yeganə xilaskar, nicat və ümid yeri idi. Daxili və xarici düşmənlərimiz, Azərbaycanı gözü götürməyənlər nəyin bahasına olursa-olsun Heydər Əliyevin Azərbaycanın siyasi hakimiyyətinə qayıtmaması üçün xalqla onun arasında maneələr yaratmağa çalışırdılar. Lakin özünün dühası, dönməz iradəsi və xalqına sonsuz sevgisi ilə Heydər Əliyev bütün maneələri dəf edərək ümitsizlik və çarəsizlik burulğanına düşən insanların harayına gəldi, yeni həyatın, yeni zamanın partiyasına başçılıq etdi. Yeni Azərbaycan Partiyası bu gerçəkliyin, ictimai ehtiyacın dərkindən yarandı.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsindən sonra ölkəmizdə inkişaf dövrü başladı. Hakimiyyətə gələn müdrik siyasətçiyə çox ağır miras qalmışdı. Ölkədə sabitlik tam bərqərar olmamış, vətəndaş müharibəsinin fəsadları aradan götürülməmiş, hökm sürən ağır böhran iqtisadi tənəzzülə gətirib çıxarmış, insanların həyat səviyyəsi pisləmiş və ölkə iqtisadiyyatı, demək olar ki, iflic vəziyyətinə düşmüşdü.

Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin dediyi kimi «Azərbaycan xalqının müdrikliliyi və xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin siyasi təcürbəsi, biliyi, cəsarəti nəticəsində ölkəmiz o çətin şəraitdən şəərəflə çıxdı, Azərbaycan özünü bütün təhlükələrdən qoruya bildi. Ölkəmiz çox inamlı inkişaf etməyə başladı və qısa müddət ərzində Azərbaycan öz siyasi və iqtisadi potensialını gücləndirərək bölgədə lider dövlətə çevrilmişdir. Bu, böyük tarixi hadisədir».

Bu partiyanın Naxçıvanın şaxtılı və qaranlıq gecələrində, şam işığında yazılan məramnaməsi zülmət içində olan Azərbaycanın gələcəyinə ümid nuru bəxş etmişdi. Partiyanın niyyəti, məramı və məqsədi Azərbaycan xalqını, Azərbaycan torpağını, Azərbaycan varlığını xilas etmək onun gələcək inkişaf yolunu müəyyənləşdirmək idi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının Azərbaycanın müstəqillik tarixində ən böyük missiyası Azərbaycanın ən ağır, faciəli günlərində, onun taleyi, ölüm-dirim məsələsi həll olunduğu bir vaxtda xalqla, geniş kütlə ilə onun yeganə nicatı olan Heydər Əliyev arasında körpü salmasında, Heydər – Xalq, Xalq – Heydər birliyinin təminatçısına çevrilməsində idi.

Yeni Azərbaycan Partiyası bütün cəmiyyətin iradəsinin və arzularının təmsilçisi kimi meydana çıxdı. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycanın çoxəsirlik tarixinin ən çətin məqamlarından biri olan 90-cı illərin əvvəllində yaranmış, dövlətçilik mövqeyində duran bu ən mütərəqqi partiya öz parlaq zəkası, dövlətçilik təcürbəsi, yenilməzliyi və cəsarəti ilə müstəqil Azərbaycan dövlətini dağılıb məhv olmaq təhlükəsindən qoruyub saxlayan, onu yaşadan Heydər Əliyev başçılıq etdi.

Dövlətçiliyimizin yaranmasında və möhkəmləndirilməsində, yeni iqtisadi münasibətlərin formalaşdırılmasında, ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olmasında, demokratik cəmiyyət quruculuğunda əvəzsiz rol oynayan Yeni Azərbaycan Partiyasının ölkəmizin əsas inkişaf xəttinin hərəkətverici və istiqamət-

verici qüvvəsi olması ilk növbədə onun müdrik lideri Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Bu gün partiya öz sıralarında Azərbaycanın demək olar bütün qabaqcıl, vətənpərvər, intellektual insanların, gəncləri birləşdirmişdir. Böyük potensial qüvvəyə və fəaliyyət enerjisinə malik bu gənclərin Heydər Əliyev ideyalarının və mənəvi irsinin daşıyıcısı olan İlham Əliyev kimi fenomenal lideri vardır. Azərbaycanın siyasi həyatında aparıcı rol oynayan, yeni təfəkkür tərzii ilə seçilən belə bir liderin ətrafında getdikcə cəmiyyətin daha geniş təbəqələri birləşməkdədir. Bu isə Yeni Azərbaycan Partiyasının gələcək siyasi fəaliyyəti üçün yeni perspektivlər açır.

Heydər Əliyev partiyanın yeniləşməsinə, partiya sıralarına gənc qüvvələrin, beyinlərin gəlməsinə xüsusi diqqət yetirir, partiya sıralarında nəsillər arasında körpü yaranması, varislik prinsipinin pozulmaması hamılıqla təqdir edilirdi. Bu məqamda, təkcə partiyanın gənc üzvlərinin yox, həm də ölkəmizin lideri səviyyəsinə yüksələn İlham Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının son qurultayında partiya sədri seçilməsi çox mühüm hadisə idi. Bu isə partiyanın gələcəyinə, başlanmış böyük işlərin uğurla davam etdirilməsinə inamı daha da artırırdı.

Bu gün Yeni Azərbaycan Partiyasının ölkənin ən böyük və ciddi siyasi qüvvəsi olduğu şəksizdir. Fəxrlə demək olar ki, Heydər Əliyevin «Yeni Azərbaycan Partiyası dünənün, bu günün, gələcəyin partiyasıdır!» fikrini YAP əməli fəaliyyəti ilə təsdiqləyir. Memarı və yaradıcısı Heydər Əliyev olan bu partiyanın nüfuzu təkcə iqtidar partiyası olduğu... görə dey-

il, Azərbaycanın rifahı naminə gördüyü işlər hesabına gündən-günə artmaqdadır.

Bu gün qətiyyətlə demək olar ki, on beş il bundan əvvəl Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə yaranan Yeni Azərbaycan Partiyası üçüncü minilliyin partiyası olmaq haqqını qazanmışdır. Zamanın tələbi ilə yaranmış Yeni Azərbaycan Partiyası qarşıya qoyduğu vəzifələri layiqətlə yerinə yetirməklə işini bitirmiş hesab etmir.

Müstəqil Azərbaycanın tarixi YAP-ın tarixidir. Bunları bir-birindən ayırmaq əslində heç mümkün də deyil. Çünki YAP Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk dövründə və bu müstəqilliyi qoruyub saxlamaq, onu daha da möhkəmləndirmək məqsədi ilə yaradılıb. YAP-ın fəaliyyəti isə xalqımızın müstəqil dövlət qurmaq amallarının gerçəkləşməsinə xidmət edən insanların başda Heydər Əliyev olmaqla fədakarlığından ibarət olmuşdur.

Aydın həqiqətdir ki, YAP-ın yaranmasını tarixi zərurət və Azərbaycan xalqının taleyi dikte edirdi. Diqqət verin: Azərbaycan tarixi şans qazanmışdı, öz dövlət müstəqilliyini elan etmişdi, qarşıda duran vəzifə müstəqil dövlət qurmaq idi. Lakin Azərbaycanda dövlət çevrilişləri bir-birini əvəz edir, seperatçılıq baş alıb gedir, torpaqlar işğal olunur, ölkədə xaos, özbaşınalıq hökm sürürdü. Digər tərəfdən sosial-iqtisadi tənəzzül daha da dərinləşərək hərbi və ictimai-siyasi böhranla çulğışırdı. Ölkədə dözülməz mənəvi

psixoloji, sosial-iqtisadi və hərbi-siyasi durum yaranmışdı.

Azərbaycanın müstəqilliyinin gələcəyi təhlükə altında idi. O zaman ölkəyə rəhbərlik etmiş adamların qətiyyətsizliyi, bacarıqsızlığı, səriştəsizliyi üzündən günbəgün böyüyən bu təhlükə 1991-1993-cü illərdə Azərbaycanda siyasi çaxnaşmalar, vətəndaş müharibəsi, ölkədaxili ictimai-siyasi gərginlik şəklində özünü göstərirdi. Cəmiyyətin əsl liderə, bütün xalqın maraqlarını ifadə edə bilən mütəşəkkil siyasi qüvvəyə ehtiyacı var idi.

«İnsanların qəlbindən Heydər Əliyevi heç kəs çıxara bilmədi. Nə Qorbaçov hakimiyyəti, nə Vəzirov hakimiyyəti, nə Mütəllibov hakimiyyəti, nə Əbülfəz Elçibəy hakimiyyəti – heç birisi Heydər Əliyevi Azərbaycan xalqının qəlbindən çıxara bilmədi». Bu sözləri Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının 1999-cü il dekabrın 20-21-də keçirilən I qurultayında deyib. Bu sözlər ümummilli liderin öz xalqına sevgi dolu minnətdarlığı olmaqla bərabər, həm də o dövrün real təsviridir.

Həqiqət belə idi. Xalq Heydər Əliyevi sevirdi, onun ölkə rəhbərliyinə qayıdışını tələb edirdi. Belə bir şəraitdə ölkənin 91 nəfər ziyahısı 1992-ci il oktyabrın 16-da «Səs» qəzetində Heydər Əliyevə müraciət etdilər. Ziyahılarımız öz müraciətlərində yazırdılar: «Azərbaycan siyasi, mənəvi böhran keçirir, mövcud iqtidar ictimai-siyasi gedişatlara tam nəzarət edə bil-

mir. Siyasi partiyaların sayı günü-gündən çoxalsa da siyasi vakuüm mövcuddur. Çünki bu siyasi partiyaların rəhbərləri arasında xalq kütləsinin etimadını qazanmış beynəlxalq nüfuzlu güclü lider yoxdur».

Ziyalılar Naxçıvanda yaşayıb onu erməni işğalından qoruyan ümummilli lider Heydər Əliyevdən yeni tipli bir partiya başçılıq etməyi xahiş edirdilər. Bu partiya ölkəni böhrandan çıxarıb tərəqqi yoluna istiqamətləndirməli idi...

Heydər Əliyev YAP-ın I qurultayındakı nitqində bu məsələyə belə qiymət vermişdir: «Mən heç bir iddiada deyildim. Mən sadəcə Naxçıvan Muxtar Respublikasının həyatını təmin etməyə çalışırdım və ondan artıq heç bir iddiam yox idi.

Belə bir şəraitdə, 1992-ci ildə ziyahılar mənə müraciət edən zaman mən çox tərəddüd edirdim. Xatirimdədir, burada əyləşənlərin çoxu bir neçə dəfə mənim yanıma gəlmişdilər, danışmışdılar. Ancaq nəhayət, 1992-ci ilin oktyabrında mətbuatda mənə müraciət olunandan sonra düşündüm və bu təklifə, yəni onlarla birləşməyə və partiya yaratmağa müsbət cavab verdim».

1992-ci il noyabrın 21-də Heydər Əliyevin sədrliyi ilə yaradılan YAP Azərbaycan xalqının və dövlətinin həyatında yeni dövrün başlanğıcını qoydu. Heydər Əliyevin siyasi nüfuzundan qorxan o zamankı AXC-Müsavat cütlüyü Heydər Əliyevi devirmək və onun partiya başçılıq etmək imkanlarına mane ol-

maq üçün ən çirkin vasitələrə əl atırdı. Heydər Əliyev həmin hadisələri xatırlayaraq deyir: «O vaxt, oktyabrın 16-da məna müraciət ediləndə, yəni bu müraciət mətbuatda dərc olunan kimi, oktyabrın 23-də Xalq Cəbhəsi hakimiyyəti Naxçıvanda dövlət çevrilişinə cəhd göstərdi və orada mənim hakimiyyətimi devirmək, hakimiyyəti tamamilə ələ almaq istədi».

Amma «Xalq – Heydər, Heydər - Xalq» vəhdəti öz sözünü bu dəfə də dedi. Heydər Əliyev bu sınaqdan da qabiliyyətlə çıxdı. Və elə həmin günlərdə Heydər Əliyev ziyahların müraciətinə cavab verərək YAP-ın yaranmasına və ona rəhbərlik etməyə razılığını verdi. Bu Azərbaycan dövlətçiliyinin xilas yolunun başlanğıcı oldu.

Heydər Əliyev YAP-ın I qurultayındakı nitqində partiyanın yaranması hadisəsinə belə qiymət vermişdir: «**Bu partiyam bir adam yox, o illərdə Azərbaycanın ağır vəziyyətini görən, buna dözə bilməyən və bu ağır vəziyyətdən çıxış yolunu axtaran insanlar və xüsusən ziyahların hamısı birlikdə yaradıblar**».

YAP Azərbaycanın siyasi mübarizə tarixinə yeni səhifələr yazdı. YAP Azərbaycanın ən yeni tarixində yeganə partiya ki, hakimiyyətə gəlmək kimi sırf siyasi məqsədlər deyil, ölkəni mövcud böhrandan çıxarmaq vəzifəsini qarşısına məqsəd qoymuşdu. Heydər Əliyev həmin məqsədləri bu şəkildə şərh edərək deyir: «**Nizamnamədə də var, bu partiya hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan bir partiya kimi yaranmadı.**

Biz partiyanın nizamnaməsində yazdıq ki, partiya Azərbaycanın bu ağır dövründə ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında iştirak etməli və Azərbaycanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün yaranır, bu partiya parlament tipli bir partiyadır. Yəni biz tamamilə demokratiya yolu ilə gedirik. Bizim partiya sağlam düşüncə, sağlam fikir – xalqı birləşdirmək və Azərbaycanın o mürəkkəb həyatında ölkənin problemlərinin həll olunmasında iştirak etmək, öz xidmətlərini göstərmək məqsədilə yaranmışdır».

Yeni Azərbaycan Partiyasının 1992-ci ildə çox ağır şəraitdə Naxçıvanda qəbul edilən proqramı bu gün də öz aktuallığını saxlamışdır. Çünki YAP cəmiyyətimizin gələcək yolunu istiqamətini uzaqgörənliklə və düzgün olaraq müəyyənləşdirmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyasını xalqı həqiqətən düşünən, ölkənin, xalqın halına həqiqətən yanan insanlar yaratdılar. Ölkə prezidenti YAP sədri İlham Əliyev partiyanın II qurultayında YAP-ın yarandığı həmin dövrü təhlil edərək belə qiymətləndirmişdir: «**1992-ci ilin noyabr ayında Azərbaycanın mütərəqqi qüvvələri Heydər Əliyevin ətrafında birləşərək Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasını bəyan etdilər. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması Azərbaycanın müasir tarixində çox mühüm hadisə – Azərbaycan cəmiyyətinin həyatının yeni mərhələsinin başlanğıcını qoyan və ölkəmizin inkişaf yollarını müəyyənləşdirən tarixi hadisə oldu**».

Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri Heydər Əliyev YAP-ın II qurultayında partiyanın yaranmasını zəruri edən tarixi şəraiti belə səciyyələndirdi: «1992-ci ildə Naxçıvanda ağır bir şəraitdə, böyük təzyiqlər altında biz partiyanın yaranması ilə əlaqədar xeyli işlər gördük və ilk konfrans keçirdik. O vaxt, əlbəttə ki, partiyanın yaranması yalnız ayrı-ayrı şəxslərin, bu partiyanın yaranmasında çox təşəbbüs göstərmiş insanların, o cümlədən mənim xidmətim deyildir. Yeni Azərbaycan Partiyası o vaxtkı mövcud vəziyyətdə bütün Azərbaycan xalqının mənafeələrinə xidmət etmək üçün və xalqın o ağır dövründə ölkəmizin qarşısında duran məsələlərin həll edilməsi üçün zamanın tələblərinə uyğun olaraq zərurətdən yaranmış bir partiyadır».

27 mart 2005-ci ildə keçirilən Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı xalqımızın həyatında mühüm hadisə oldu. Qurultayda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, partiya sədrinin birinci müavini İlham Heydər oğlu Əliyev yekdilliklə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri seçildi.

Qeyd etmək lazımdır ki, II qurultaydan keçən dövr ərzində Yeni Azərbaycan Partiyası daha da güclənmiş, sıraları genişlənməmişdir. I qurultayı keçirdiyimiz zaman Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin sayı 160 min, II qurultay ərəfəsində artıq partiya ətrafında 230 min nəfər idi. Yeni Azərbaycan Partiyasının

III qurultayına 400 minə yaxın üzvü olan mətin, möhtəşəm, əzəmətli bir ordu formalaşmışdı.

Artıq partiyanın sıraları yalnız kəmiyyətcə deyil, həm də keyfiyyətcə dəyişmişdir. Onun sıralarında gənclərin sayı artmış, hər bir partiya üzvünün fəallığı yüksəlmişdir. Hazırda Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri sırasında 120 minə yaxın gənc vardır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin partiyanın II qurultayında söylədiyi «**Gənclər bizim partiyamızın sıralarında xüsusi qayğıya malik olmalıdırlar**» fikri partiyanın fəaliyyətinin əsas prinsiplərindən biri olmuşdur.

Prezident İlham Əliyevin fərman və sərəncamları ilə bir sıra sahələr üzrə gənc kadrların məsul dövlət vəzifələrinə təyin edilməsi elm, mədəniyyət, təhsil, azad sahibkarlıq, idman və sair sahələrdə gənclərin əldə etdikləri uğurlar deyilənləri bir daha təsdiq edir. Yeni Azərbaycan partiyasının inkişafında ölkə əhalisinin böyük bir hissəsini və ən fəal təbəqəsini təşkil edən gənclərin özünəməxsus yer tutması, partiya sıralarında onların sayının çoxalması Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclik enerjisini artırmaqla ölkənin gələcək inkişafına ən etibarlı təminat yaradır. Bugünkü gənclik Heydər Əliyev yoluna sadiqdir və bu yolun ən layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin ətrafında birləşir və onu birmənalı şəkildə dəstəkləyir.

YAP-ı Azərbaycanın taleyi yaratmışdır, YAP-ı Azərbaycanın gələcəyini düşünənlər yaratmışlar və bu partiya son on beş il ərzində özünün bütün əməlləri, fəaliyyəti ilə yeni zamanın partiyası olduğunu, zamanla qoşa addımlayan partiya olduğunu sübut et-

miş, xalqın tam etimadını qazanmışdır. Başqa cür ola da bilməz. Çünki bu partiya Heydər Əliyev kimi dahi rəhbərlik etmişdir.

Biz demokratiyanın, azad cəmiyyətin inkişafının təkamül yolu ilə gedirik. Bu yolu böyük Heydər Əliyev başlamışdı. Biz cəmiyyəti sarsıdan, hər dəfə sıfırdan başlamağa məcbur edən inqilablar yolundan imtina etmişik, sabitlik və inkişaf yolunda irəliləməkdəyik. Bunu hər kəs qormalıdır. Çünki bu bizim toplum olaraq gələcəyimizin əsas strateji prinsipidir. Milli liderimiz Heydər Əliyevlə başlanan yolumuz bizi demokratiyanın tam qələbəsinə qədər aparacaq. Çünki bu yolda Heydər Əliyev siyasi kursunun layiqli davamçısı İlham Əliyev vardır. Cənab İlham Əliyevin prezidentlik fəaliyyətinin hər günü Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunması, xalqın maddi rifah halının yaxşılaşdırılması, Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması istiqamətində atılan mühüm addımlardır. Fəxr edirik ki, bu gün Azərbaycan dövlətinin başında Azərbaycanın haqq səsinə dünyanın hər yerinə çatdıran İlham Əliyev kimi prezident durur.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRİN İNKİŞAF DİALEKTİKASI

Azərbaycan mədəniyyəti və mənəvi həyatının inkişafında xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin istər yaxın keçmişimiz olan sovet dövrü, istərsə də xalqın istəyi ilə onun ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışı dövründə misilsiz xidmətləri olmuşdur. Heydər Əliyev siyasi fəaliyyətin mənasını yalnız və yalnız Azərbaycanın tərəqqisini təmin etməkdə, Azərbaycan xalqının mədəni, mənəvi və intellektual yüksəlişinə nail olmaqda görürdü.

Müasir Azərbaycan cəmiyyəti üçün zəruri və mühüm amillərdən biri insanların tərbiyəsi və bu tərbiyə prosesində milli-mənəvi dəyərlərdən düzgün istifadə olunması məsələsidir. Bu məsələlərin həllinə isə yalnız sosial ədalət prinsipinin hökm sürdüyü demokratik cəmiyyətdə nail olunmasının mümkünlüyü heç kimdə şübhə doğura bilməz.

Siyasi fəaliyyətinin bütün dövrlərində sosial ədalət prinsipinə sadıq olan Heydər Əliyev bu prinsipin reallaşması yollarını göstərmiş, onun realizə olunmasının obyektiv və subyektiv amillərinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Bu baxımdan elm, mədəniyyət və incəsənət məsələləri Heydər Əliyev siyasətində xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Eyni zamanda sosial ədalət prinsiplərinin və mənəvi tərbiyə məsələlərinin aliliyinin təmin olunmasına çalışan Heydər Əliyev birinci növbədə cəmiyyətin tərəqqisinin vacibliyini vurğulayır, ictimai elmlərin, mədəniyyət və incəsənətin im-

kanlarından səmərəli istifadə olunmasının zəruriliyini təsdiqləyirdi.

Milli-mənəvi dəyərlərin inkişafına səbəb-nəticə prinsipiindən yanan ümummilli lider cəmiyyət üzvləri arasında əxlaqi dəyərlərin formalaşması və inkişaf etməsi ilə bağlı zərurətin yaranmasını obyektiv reallıq kimi qəbul edirdi. Deməli, milli-mənəvi dəyərlərin inkişafına əsas faktor kimi real həyat və həyatdan irəli gələn tələblər çıxış edir. Məhz Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətində də milli mənəvi dəyərlərin inkişafı və onunla bağlı məsələlər suveren Azərbaycanda gedən bu günkü proseslər baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi.

Heydər Əliyev deyirdi: **«Bizim vətəndaşlıq borcumuz milli-mənəvi dəyərlərimizə, doğma torpağımıza, doğma ana dilimizə böyük və zəngin tariximizə, millətimize sadıq olmaqdan ibarətdir.»**

Biz keçid dövrünü yaşayırıq. Keçid dövrü isə mənəvi dəyərlərin milli və ümumbəşəri prizmadan qiymətləndirilməsi dövrüdür. Keçmiş sistemin mənəvi dəyərlərinin, mənəvi və ideoloji prinsiplərinin bir çoxundan yeni cəmiyyət imtina edir. Lakin hansısa dəyərlərdən, prinsiplərdən imtina etmək mənəvi sferada boşluq yaratmamalıdır. Çünki nə təbiət, nə də cəmiyyət boşluğu sevmir. Bu məsələnin həllinə Heydər Əliyev kamil bir dialektik kimi yanaşırdı. O, bir tərəfdən keçmişdə milli-mənəvi sferanın zəif inkişaf etmiş sahələrinə xüsusi əhəmiyyət verir, digər tərəfdən insanların tərbiyəsinin sağlamlaşdırılması, onların mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində milli-mənəvi dəyərlərdən daha çox, daha səmərəli istifadə olunmasının

vacibliyini müntəzəm olaraq vurğulayırdı. Bununla əlaqədar olaraq, o, keçmiş SSRİ dövründə «millətçi damğası» altında yasaq edilmiş milli-mənəvi dəyərlərə, adət-ənənələrə qayıdışın zəruriliyini və onlardan faydalanmağın əhəmiyyətini xüsusi olaraq qeyd edirdi.

Milli-mənəvi dəyərlərin inkişafının təmin olunmasında mənəvi dəyərlər sisteminə daxil olan elementlərin bəzilərinin xüsusi yeri, rolu və funksiyaları vardır. Bu baxımdan Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin cəmiyyət həyatında oynadığı rolu xüsusi vurğulayaraq, ona ümumxalq səsverməsi-referendum yolu ilə yenidən dövlət dili statusu verilməsinə nail olmuşdur. Dövlət dilinin inkişafı isə xalqımızın, cəmiyyətimizin və bütövlükdə milli-mənəvi dəyərlərimizin inkişafı deməkdir. Ona görə də milli mənəvi dəyər kimi dilin özünün inkişafı və zənginləşməsi üçün Azərbaycan dilinin imkanlarından daha dolğun şəkildə istifadə edilməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Biz onu da unutmamalıyıq ki, dil şüurun, düşüncə tərzinin inkişafında xüsusi rol oynayır. Bu gün Azərbaycan xalqının milli şüurunun inkişafı ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən ən mühüm nəzəri və ideoloji məsələ kimi irəli sürülmüşdür. Bu məsələnin həllində isə Azərbaycan dilinin mühüm rol oynaması danılmazdır.

Heydər Əliyev deyirdi: **«Biz indi müstəqil dövlət kimi, azad xalq kimi öz dilimizlə, Azərbaycan dili ilə fəxr edirik. Hər bir xalq öz dili ilə yaranır. Ancaq xalqın dilini yaşatmaq, inkişaf etdirmək və dünya mədəniyyəti səviyyəsinə qaldırmaq xalqın qabaqıl adamlarıdır.»**

rimin, elm, bilik xadimlərinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olur».

Keçid dövründə milli-mənəvi dəyərlərin inkişafı bu və ya digər şəkildə mövcud ziddiyyətləri aradan qaldırmağı bacarmaqdan-keçmişin mənfi elementlərdən azad olunması və yeni, mütərəqqi prinsiplərin təsdiq edilməsindən asılıdır. Bu baxımdan tarixi «ağ ləkələrdən» azad etmək, saxtalaşdırılmış tarixi hadisələrə, tarixi keçmişə obyektiv qiymət vermək, unudulmuş mənəvi dəyərlər və tarixi hadisələri Azərbaycanın bu gününə və gələcəyinə xidmət etməyə yönəltmək əsas vəzifələrdən biridir. Bununla əlaqədar olaraq, Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının ermənilər tərəfindən təcavüzə məruz qalmış tarix, mədəniyyət və in-cəsənət incilərinin xalqın özünə qaytarılması məsələsinin vacibliyini bir neçə rəsmi sənəddə, xüsusən «Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında» 26 mart 1998-ci il tarixli fərmanında bəyan etmişdir.

Milli-mənəvi dəyərlərin inkişafından danışarkən, əvvəllər onların inkişafına mane olan sədləri aradan götürməyi də unutmamalıyıq. Mənəvi dəyərlərin yenidən millətə qaytarılmasının mənası ondan ibarətdir ki, həmin dəyərlər Azərbaycan xalqının bu gün və gələcəkdə həll etməli olduğu böyük vəzifələrə xidmət etsinlər, xalqın mənəviyyətinə müsbət təsir göstərsinlər və mənəvi həyatı bir sistem kimi daha da zənginləşdirsinlər. Deməli mənəvi dəyərlərin inkişafı daim mənəvi sferanın zənginləşməsi ilə müşahidə olunmalıdır.

Bu gün Avropa ölkələrində «Ümumdünya insan hüquqları bəyannaməsi», eləcə də insan hüquqları

və azadlıqları barədə müxtəlif paktlar, xartiyalar, konvensiyalar qəbul edilirsə də hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti qurulursa, bu heç də avropalıların öz dinlərindən əl çəkməsi demək deyildir. Bu gün müstəqil Azərbaycan gerçəkliyində islam amili də dənılmaz faktdır. Bu başqa məsələdir ki, bizdə fanatizm və ya dini ekstremizm yoxdur. Həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, islam başqa dinlərdən fərqli olaraq yalnız dini etiqad deyil, həm də həyat tərz, əxlaq, mənəviyyətdir. Təsədüfi deyildir ki, Heydər Əliyev deyirdi: «**Hər xalqın öz adət-ənənəsi var. Öz milli-mənəvi və dini dəyərləri var. Biz öz milli mənəvi dəyərlərimizlə fəxr edirik**». Həm də dini dəyərlər bizim həyatımızda öləri, keçici bir şey olmayıb, davamlı, dayanıqlı bir məqamdır. «**Heç vaxt inamımızdan, dinimizdən uzaqlaşmayacağıq və bu mənəvi mənbələrimizdən istifadə edib gələcəyimizi quracağıq**». Heydər Əliyev milli ruhu qorumağın, inkişaf etdirməyin və yeni nəsillərə çatdırmağın ən yüksək formasını milli dövlətçilikdə görürdü. Bu gün milli dəyərlərimiz elliklə, bütün xalq tərəfindən, dövlətin öz himayəsi altında qorunur və daha da inkişaf etdirilir. Dövlətçiliklə milliliyin birləşməsi bütün xalqların ən böyük arzusu və ideali olmuşdur. Bu gün biz potensial milli birlik dövrümüzü yaşayırıq ki, bunun da əsasını ümummilli lider Heydər Əliyev qoymuş, milli birlik ideyasının hər cür ambisiyalardan yüksəkdə durmalı olduğunu dəfələrlə qeyd etmişdir: «**Siyasi baxışdan və cəmiyyətdə mövqeyindən asılı olmayaraq, gərək hər bir vətəndaş düşünsün ki, müxtəlif yerlərdə Azərbaycana qarşı bəzi xəbis niyyətlər və bəd münasibətlər vardır**».

Bunların qarşısını almaq üçün Azərbaycanın daxilində birlik, həmrəylik yaranmalıdır».

Heydər Əliyev hər bir kəsi öz mənafeyindən daha çox xalqın mənafeyini, dövlətin ümummilli siyasi və iqtisadi mənafeələrini qorumağa çağırırdı. «**Hər bir vətəndaş gərək ölkəsinin böyük siyasəti haqqında düşünsün, kiçik mənfəətləri, maraqları haqqında düşünməsin».**

Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycan qarşısında ən böyük xidmətlərindən biri də milli dövlət qurulması, dövlətçilik ideyalarının həyata keçirilməsi və bu proseslərin dönməzliyinin təmin edilməsidir.

Milli-mənəvi dəyərlərin müasir dövrdə inkişafını ümumbəşəri dəyərlərdən təcrid olunmuş vəziyyətdə təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Ona görə də Heydər Əliyev mənəvi tərbiyə sistemində milli və ümumbəşəri dəyərlərdən bəhrələnmə məsələsinə böyük əhəmiyyət verirdi. Onun fikrincə milli-mənəvi dəyərlər milliliyini özündə saxlayaraq, məzmununu ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirməli, ümumdünya mədəniyyətinin nailiyyətlərindən bəhrələnilib inkişaf etməlidir.

Bu baxımdan, Heydər Əliyev dəfələrlə qeyd edirdi ki, Azərbaycan xalqının milli mədəniyyətinin və mənəvi dəyərlərinin gələcək inkişafı baxımından böyük perspektivləri vardır. Belə perspektivlərin mövcudluğu bir sıra səbəblərlə izah oluna bilər. Azərbaycan milli mədəniyyətində, mənəvi-əxlaqi dəyərlərində tarixiliklə müasirlik sistemli şəkildə əks olunur. Bu sistemli yanaşma milli mənəvi dəyərlərin inkişafına daim təkan verir, keçmişin nailiyyətlərindən

bəhrələnilib gələcəyə doğru irəliləmək prinsipinə xidmət edir.

Azərbaycan Avropa ilə Asiyanın, Qərbi ilə Şərqi kəsişdiyi məkanda yerləşir. Məhz bunun nəticəsində də Azərbaycanın milli mədəniyyəti və mənəvi əxlaqi dəyərləri özündə həm Qərbi, həm də Şərqi mənəvi dəyərlərinin müsbət cəhətlərini əks etdirmişdir.

Heydər Əliyevin milli ideologiyasının ən mühüm istiqamətlərindən və komponentlərindən biri kimi qiymətləndirdiyi milli-mənəvi dəyərlər özü də mürəkkəb daxili struktura malikdir. Burada Heydər Əliyev milli mənəvi dəyərlərin üç tərkib hissəsini xüsusi qeyd edir, dil, din, adət-ənənə və milli mentalitetin rolunu xüsusi qiymətləndirirdi.

Heydər Əliyev milli-mənəvi dəyərlərimizin öyrənilməsinə, qorunub saxlanılmasına və inkişaf etdirilməsinə əsas vəzifələrdən biri kimi irəli sürür və göstərirdi ki, bunları qoruyub saxlayan xalq həmişə müstəqillik yolu ilə getmək və müstəqilliyini qorumaq əzmində olacaqdır. Çünki milli dövlətçilik və milli-mənəvi dəyərlər arasında sıx bir daxili əlaqə vardır. O, qeyd edirdi ki, milli müəyyənliyi olmayan və özünü bir millət kimi dərk etməyən xalqın milli dövlətə də ehtiyacı ola bilməz. Belə ki, milli dövlət, bir tərəfdən ərazinin və iqtisadi sərvətlərin qorunmasına xidmət edirsə, digər tərəfdən də milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və müstəqil inkişafın təmin olunması məqsədi daşıyır.

Həç bir dövlət başçısı, həç bir siyasi lider quruluşu və idarəçiliyi ilə yanaşı, milli ideologiyasının mühüm və əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi,

bu sahədə yeni mükəmməl elmi konsepsiyanın yaradılması və onun həyata keçirilməsi sahəsində Heydər Əliyev qədər şəxsi əzmkarlıq göstərməmişdir. Ziyalılarımızın mili tərəqqi prosesində rolunu azaltmadan qeyd etməliyik ki, dahi rəhbər milli dəyərlər uğrunda mübarizənin önündə həmişə özü gedir və milli ziyalılarımızı da bu istiqamətdəki fəaliyyətə səfərbər edirdi. Bu onunla bağlıdır ki, milli lider milləti sevməyin, millətə xidmətin yüksək ali nümunəsini, yollarını və üsullarını hamıdan yüksək mənimsədiyinə görə təşəbbüs ondan gəlirdi. O, hətta rəsmi sərəncamlarla, xüsusi qərarlarla böyük milli-mədəni abidələrimizin fiziki və mənəvi cəhətdən bərpasına, milli yaddaşın, milli köklərə qayıdışın sürətləndirilməsinə istiqamət verirdi. Belə ki, Füzulinin 500 illik yubileyinin, «Kitabi-Dədə Qorqud»un 1300 illik yubileyinin böyük təntənələrlə keçirilməsi məhz Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü idi.

Məlumdur ki, milli ideologiyamızın Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş ən mühüm istiqamətlərindən biri azərbaycançılıq xəttidir. Bu xətt, bir tərəfdən, Azərbaycanda vahid milli dövlətçilik hissiyatının formalaşmasını, milli yetkinləşmə və bütövləşməni nəzərdə tutursa, digər tərəfdən, Azərbaycan dilinin bir dövlət dili olaraq inkişafını və bütün ölkə miqyasında, bütün fəaliyyət sahələrində mövqeyinin möhkəmlənməsini əsas götürür.

Heydər Əliyev milli ideologiyamızın əsas prinsiplərini müəyyənləşdirməklə bərabər, onların həyata keçirilməsinə şəxsən özü nəzarət edirdi ki, bu da onun dövlət başçısı olmaqdan əlavə, bir milli lider kimi

üzərinə götürdüyü missiyaya necə böyük məsuliyyətlə yanaşdığını göstərir.

Heydər Əliyevdə siyasi liderliklə milli liderlik keyfiyyətləri dialektikəcəsinə birləşmişdi. Məhz bu cəhət Azərbaycanda keçid dövrü üçün səciyyəvi olan siyasi və iqtisadi islahatlarla milli ənənəçilik arasında uyğunsuzluqlar və qarşıdurmalardan xilas olmağa, milli və ümumbəşəri dəyərlərin vəhdətinə nail olmağa imkan vermişdir.

Müasir dövrdə şəxsiyyətin formalaşmasında milli-mənəvi dəyərlərin təsirini gücləndirmək işində keçmiş tarixi ənənələrə və mili dəyərlərə qayğı ilə yanaşmaq, eyni zamanda müasir dünyada gedən globallaşma proseslərinin yaratdığı ümumbəşəri dəyərlərin müsbət təərlərini əxz etmək çox vacib şərtidir. Hamımız inanırıq ki, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev siyasi məktəbinin layiqli davamçısı, müasir Azərbaycan dövlətinin başçısı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə xalqımız müstəqil dövlət quruculuğu prosesində üzərinə düşən mühüm və son dərəcə şəərəfli vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gələcəkdir.

HEYDƏR ƏLİYEVİN NEFT STRATEGİYASI AZƏRBAYCANIN İQTİSADI YÜKSƏLİŞİNİN ƏSASIDIR

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu yeni neft strategiyası Azərbaycanın bütün həyatı əhəmiyyətli sahələrdə sürətli inkişaf yolunda olan ölkəyə çevrilməsi, beynəlxalq aləmdə nüfuz və mövqelərini möhkəmləndirməsi, dövlətimizin milli təhlükəsizlik maraqlarının yüksək səviyyədə təmin edilməsi baxımından müstəsna rol oynamışdır. Regionun sosial-iqtisadi yüksəlişinə, transmilli enerji və kommunikasiya layihələrinin gerçəkləşməsinə real zəmin yaratmış «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanması ilə əsas qoyulmuş bu uğurlu strategiya Azərbaycanın müasir tarixinin ən şərəfli və parlaq səhifələrindən birini təşkil edir.

Heydər Əliyev 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda imzalanmış anlaşmanı dünyanın bir nömrəli hadisəsinə çevirə bildi. Bu özündə həm iqtisadi, həm də siyasi amilləri birləşdirən bir hadisə idi. Hamıya məlumdur ki, bu müqavilə yalnız iqtisadi məzmun daşımır və ümummilli liderimiz «Əsrin müqaviləsi»ni həyata keçirməklə bütün dünyada Azərbaycanın perspektivlərinin təsdiqinə nail oldu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin təbirincə desək, «Müasir dünyada neft məqsəd deyildir, o, yalnız həm iqtisadi, həm də siyasi səciyyəli qlobal problemlərin həlli üçün bir vasitədir». Ümummilli liderimiz məhz bu vasitədən istifadə edərək Azərbaycanı asılı yox, öz istədiyini diqtə edə bilən ölkələrdən birinə çevirdi. Heydər Əliyev «Əsrin müqaviləsi»nin

imzalanması mərasimində demişdir: «Biz bu müqaviləni imzalamaqla Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarının bərqərar olduğunu, xalqımızın öz sərvətlərinə özünün sahib olduğunu dünyaya bir daha nümayiş etdiririk».

2006-cı il mayın 28-də «Əsrin müqaviləsi» çərçivəsində daha bir ciddi uğura imza atılmış, Heydər Əliyevin adını daşıyan Bakı-Tibilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinə vurulan xam neftin Ceyhan terminalına çatması ilə neft strategiyasının həyata keçirilməsində yeni mərhələ başlanmışdır. Bu hadisə Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi öz təbii sərvətlərinə sahib çıxmaq, milli mənafeələrini, iqtisadi və strateji maraqlarını sonadək müdafiə etmək əzmində olduğunu bir daha təsdiqləmişdir. Təbii ki, hər bir sərvətdən, o cümlədən neftdən xalqın və dövlətin mənafeyi naminə səmərəli istifadə etmək uzun müddətli məqsədlərə hesablanmış pragmatik siyasət yeridilməsini zərurətə çevirir. Əks halda, neftin zənginliyi dövlətlərə xoşbəxtlik deyil, yalnız arzuolunmaz, mürəkkəb problemlər doğura bilər. Məlumdur ki, Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra Xəzər dənizində iqtisadi və strateji maraqlarını təmin etmək, təbii sərvətlərindən səmərəli şəkildə istifadə etmək baxımından ciddi problemlərlə qarşılaşmışdı. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkə daxilində möhkəm təməllərə əsaslanan siyasi sabitliyin bərqərar olunması, qanunçuluğun gücləndirilməsi Azərbaycanın yeni neft strategiyasının işlənib hazırlanması və gerçəkləşdirilməsinə əsaslı zəmin formalaşdırmışdır. Ümummilli lider iqtisadi inkişafda yüksək dinamizmin əldə olunmasının ümdə şərti kimi məhz milli maraqlara

söykənən yeni neft diplomatiyasına üstünlük vermişdir. Heydər Əliyev Azərbaycanın güclü və qüdrətli dövlətə çevrilməsi üçün ölkənin malik olduğu zəngin təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsini son dərəcə vacib saymış, yeni neft strategiyasının işlənilib hazırlanması və uğurla həyata keçirilməsi üçün əzmlə çalışmışdır.

Heydər Əliyev Azərbaycanın məhdud maliyyə imkanları ilə zəngin neft-qaz yataqlarının mənimlənməsinin və bu təbii sərvətin Qərbi bazarlarına çıxarılmasının qeyri-mümkünlüyünü düzgün qiymətləndirərək çıxış yolunu Qərbi şirkətləri ilə milli maraqlara söykənən əməkdaşlığın qurulmasında görürdü. Bu, heç də həlli asan məsələ deyildi. Hamımıza məlumdur ki, 1993-cü ilin əvvəllərində AXC-Müsavət hakimiyyətinin hazırladığı yarıtmaq layihəsi iqtisadi və siyasi baxımdan Azərbaycanın iqtisadi mənafeələrinə uyğun deyildi. Milli maraqları siyasi fəaliyyətində hər zaman uca tutan Heydər Əliyev xalqın mənafeələrini düşünərək, Qərbi şirkətləri ilə danışıqların yeni forma və şərtlər əsasında aparılmasına nail olmuşdu.

Diplomatiya sahəsində zəngin təcrübəyə malik olan, cənab İlham Əliyevin 1994-cü ilin aprelində ARDNŞ-in beynəlxalq əlaqələr üzrə vitse-prezidenti təyin edilməsi də xalq və dövlət naminə düzgün seçim olmaqla, ümummilli liderimizin Qərbi şirkətləri ilə aparılacaq danışıqlara necə böyük əhəmiyyət verməsinin əyani göstəricisi idi. İlham Əliyev bu vəzifəyə təyin olunanda, nəinki neft sektoru, ümumiyyətlə, Azərbaycanın perspektiv inkişaf proqramı müəyyən təhlükə ilə üzləşmişdi. Neft sənayesi ilə yanaşı, ölkəni dirçəltməyin yeganə yolu bu sektora xarici sərmayənin cəlb edilməsi idi. Artıq bu istiqamətdə böyük

problemlər yaranmışdı. Cəbhə bölgəsində atəşkəs rejiminin kövrək olduğu, dövlət idarəetmə mexanizmlərinin hələ tam formalaşmadığı, bəzi qonşu dövlətlərlə münasibətlərdə ciddi psixoloji-siyasi gərginliyin hökm sürdüyü, Xəzərin hüquqi statusu ilə bağlı mübahisələrin kəskinləşdiyi bir vaxtda «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanması bir çoxlarına əfsanə kimi görünürdü. Heydər Əliyev qərbi şirkətlərinin Xəzərlə bağlı hansısa layihənin gerçəkləşməsində iştirakının təkcə iqtisadi deyil, həm də strateji-siyasi məsələ kimi nəzərdən keçirirdi. Azərbaycana kənar təzyiqlərin getdikcə artması fonunda bu danışıqları davam etdirmək ölkə iqtidarından ciddi siyasi iradə, əzmkarlıq tələb edirdi. Lakin prinsipial xarakter və qətiyyətə malik ümummilli lider Heydər Əliyev kənar maneələri mətinliklə dəf edərək, Qərbin aparıcı şirkətlərini bu müqavilənin perspektivinə inandıra bildi. Nəhayət, 1994-cü ilin 20 sentyabrında Bakıda dünyanın 11 transmilli neft şirkətinin iştirakı ilə müasir tariximizə «Əsrin müqaviləsi» adı altında daxil olan neft kontraktının təntənəli imzalanma mərasimi keçirildi. Bununla da Heydər Əliyev o dövrün böhranlı sosial-iqtisadi şəraitində növbəti dəfə böyük siyasi iradə, dəqiq iqtisadi hesablama və müdriklik nümayiş etdirərək, müstəqil Azərbaycanın yeni neft strategiyasını irəli sürdü. O deyirdi: «**Azərbaycan dövləti 1994-cü ildən özünün yeni neft strategiyasını həyata keçirməyə başlayır. Bu strategiyanın əsas mənası, mahiyyəti və prinsipləri ölkənin təbii sərvətlərindən, o cümlədən neft və qaz yataqlarından Azərbaycan xalqının rifahı naminə daha səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir.**»

Uzun sürən danışıqların müvəffəqiyyətlə yekunlaşmasında o zaman ARDNŞ-in vitse-prezidenti

vəzifəsini daşıyan İlham Əliyevin böyük xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazım gəlir. Onun üzərinə bütün bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək, neft müqavilələrində Azərbaycanın milli mənafehlərinin yüksək səviyyədə qorunmasına nail olmaq kimi tarixi missiya düşmüşdür. «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanması ilə bağlı aparılan danışıqlarda İlham Əliyev prinsiplilik, qətiyyət və iradə nümayiş etdirirdi. Təyinatından cəmi iki həftə sonra neft müqaviləsi layihəsinin hazırlanması üçün Türkiyəyə, daha sonra isə yeni danışıqlara başlamaq məqsədilə ABŞ-ın Hyuston şəhərinə gedən İlham Əliyev burada diplomatik bacarığını yüksək səviyyədə nümayiş etdirmiş, opponentlərində inam və etimad formalaşdırmağa nail olmuşdu. Sonralar İlham Əliyev həmin danışıqları belə xatırlıyaçaq: «Danışıqların gedişi zamanı bəzən böhran anları olurdu və Azərbaycan tərəfi danışıqları dayandıрмаğa yaxın idi. Çünki biz bəzi şərtləri ölkənin milli maraqları üçün qəbul edilməz hesab edərək onlarla razılaşa bilmirdik. Biz xarici şirkətlərə deyirdik: siz ayrı-ayrı şirkətlərin maraqlarını müdafiə edirsiniz, biz isə ölkənin və Azərbaycan xalqının maraqlarını müdafiə edirik. Əgər siz səhvə yol versəniz, bu, sizin şirkətin yalnız bir layihəsində öz əksini tapacaq, əgər biz səhv etsək, bu səhv bütün Azərbaycan xalqının mənafehinə xələl gətirəcəkdir. Başqa sözlə, biz heç cür heç bir səhvə yol verə bilmərik».

«Əsrin müqaviləsi» Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin məhək daşına çevrilərək azad iqtisadi mexanizmlərin tətbiqini və dünya iqtisadiyyatına dinamik inteqrasiyanı, yeni iş yerlərinin açılmasını təmin etmiş, ölkəyə investisiya axınını sürətləndirmiş-

dir. Bu müqavilə dünyada miqyasca ən böyük enerji layihəsinin həyata keçirilməsini təmin etməklə yanaşı, respublikamızın ciddi elmi əsaslara söykənən sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının əsasını qoymuş, dayanıqlı siyasi sabitliyə, iqtisadi və milli təhlükəsizlik maraqlarının beynəlxalq səviyyədə təminatına real zəmin yaratmışdır. Regionda digər global enerji və kommunikasiya layihələrinin gerçəkləşdirilməsi baxımından iri addımlar atılmışdır. Bu proses eyni zamanda Azərbaycanın Qərbdə dövlətləri ilə münasibətlərini strateji müstəvidə inkişaf etdirməyə başlamış, müstəqil respublikamız Cənubi Qafqazda sülhün, sabitliyin, iqtisadi tərəqqi və inkişafın başlıca təminatçısına çevrilmişdir. İndiyə qədər xarici şirkətlərlə imzalanmış 27 neft-qaz müqaviləsi iqtisadiyyatın digər sahələrinin, habelə sosial və istehsal infrastruktur obyektlərinin inkişafına zəmin yaratmışdır.

«Əsrin müqaviləsi» imzalanandan sonra hasil olunacaq milyonlarla ton xam nefti Qərbdə bazarlarına çıxaracaq boru kəmərlərinin hansı ölkələrdən keçəcəyi də uzun müddət mübahisəli müzakirə mövzularından biri olmuşdur. İlk günlərdən bununla əlaqədar müxtəlif təklif və ideyalar irəli sürülürdü. Lakin ümummilli lider Heydər Əliyevin dəmir iradəsi, prinsipial və qətiyyətli mövqeyi, habelə o zaman ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti vəzifəsində çalışan İlham Əliyevin danışıqlar prosesində nümayiş etdiyi diplomatik məharət, tərəfdaşı inandırmaq bacarığı sayəsində Azərbaycan neftinin nəqli marşrutları barədə optimal qərarlar qəbul edilmişdir. 1996-cı ilin yanvar ayında «Azərbaycan neftinin Bakı-Novorossiysk marşrutu ilə nəql edilməsi haqqında»

Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında hökumətlərarası saziş imzalanmış, 1997-ci ilin oktyabr ayında həmin xətlə neft nəqlinə başlanmışdır.

Geosiyasi amillərlə bağlı ixrac boru kəmərlərinin çoxvariantlılığının zəruriliyi də alternativ layihələr üzərində gərgin iş aparılmasını tələb edirdi. 1997-ci ildə neftin Qara dənizə çıxarılması üçün Bakı-Tiblisi-Supsa məşrutu ilə nəqli haqqında Azərbaycanla Gürcüstan hökumətləri arasında saziş imzalandı. 1999-cu ilin 17 aprelində müstəqil Azərbaycanın tarixində daha bir əlamətdar hadisə baş verdi. Azərbaycan, Gürcüstan və Ukrayna prezidentlərinin iştirakı ilə uzunluğu 850 km, illik buraxılış qabiliyyəti 5 milyon ton olan Bakı-Supsa neft kəməri və Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa ixrac terminalı istismara verildi.

Bununla belə, həmin kəmərlər Azərbaycanın getdikcə artan ehtiyatlarını ödəmək iqtidarında deyildi. «Əsrin müqaviləsi» çərçivəsində neft yataqlarının mənimlənməsinə başlanılması əsas ixrac boru kəmərinin qısa zamanda inşasını zərurətə çevirmişdi. Ümummillə lider Heydər Əliyev bununla bağlı müdrik və uzaqgörən qərarını hələ ötən əsrin 90-cı illərinin ortalarında vermiş, Bakı-Tiblisi-Ceyhan neft kəməri ideyasını ilk dəfə olaraq gündəmə gətirmişdi. «Əsrin müqaviləsi» imzalandıqdan sonra bu kəmərin tərəfdarları az olduğundan onun reallaşması da əfsanəyə bənzəyirdi. Buna baxmaraq, Azərbaycan xalqının mənafeələrini hər şeydən uca tutan dahi rəhbərimiz Heydər Əliyev böyük diplomatik ustalıqla bu kəmərin əvəzəlməzliyini «Əsrin müqaviləsi»ndə iştirak edən şirkətlərə və onların təmsilçisi olan dövlətlərə qəbul etdirə bildi. İqtisadi cəhətdən nisbətən baha ba-

şa gəlməsinə baxmaraq, Bakı-Tiblisi-Ceyhan (BTC) neft kəmərinin üzərində dayanan Heydər Əliyev bunun strateji və siyasi baxımdan ən optimal qərar olduğunu sübuta yetirdi.

1998-ci ilin 29 oktyabrında Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan prezidentləri BTC-nin tikintisi ilə bağlı müqavilə imzaladılar. 1999-cu ilin noyabr ayının 18-də isə ATƏT-in İstanbul zirvə toplantısında «Xam neftin Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan Respublikası və Türkiyə Cumhuriyyəti əraziləri ilə Bakı-Tiblisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri vasitəsilə nəql edilməsinə dair» razılaşma əldə olundu. Həmin razılaşmaya ABŞ və Qazaxıstanın dövlət başçıları da imza atmaqla, üzərlərinə müəyyən hüquqi və siyasi təəhhüdlər götürdülər. BTC-nin reallaşması «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanmasından sonra Azərbaycan üçün ikinci mühüm tarixi əhəmiyyət kəsb edən hadisə idi. 2002-ci ilin sentyabr ayının 18-də Səngəçal terminalında Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan prezidentlərinin iştirakı ilə Bakı-Tiblisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin təməlqoyma mərasimi keçirildi. Bu tədbir Heydər Əliyevin müəllifi olduğu uğurlu neft strategiyasının əməli nəticəsi, cənab İlham Əliyevin əfsanənin reallığa çevrilməsində göstərdiyi fədakarlığın məntiqi nəticəsi idi.

Əgər Bakı-Tiblisi-Ceyhan neft kəmərinin vaxtında tikintisinə başlanmasaydı, indi Azərbaycan və «Əsrin müqaviləsi»nin digər iştirakçıları çıxılmaz vəziyyətə düşə bilərdilər. Mövcud olan Bakı-Novorossiysk və Bakı-Supsa neft kəmərlərinin buraxılış imkanları yalnız ildə 10 milyon ton həcmindədir. Bu baxımdan, BTC Azərbaycanın istehsal etdiyi

milyonlarla ton neftin dünya bazarlarına çıxarılması baxımından əvəzsiz rol oynayır. Heydər Əliyev adına Bakı-Tiblisi-Ceyhan kəmərinin istifadəyə verilməsi bütün bunlarla yanaşı, Xəzərdə zəngin ehtiyatlara malik Qazaxıstan neftinin Qərbi bazarlarına nəqli baxımından da müstəsna əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin inamla davam etdirdiyi yeni neft strategiyasının uğurları göz qabağındadır və milli iqtisadiyyatın inkişafına ciddi təkan verir. Dövlət başçısı neftdən əldə olunan gəlirlərin iqtisadiyyatın digər vacib sahələrinə yönəldilməsini, qeyri-neft sektorunda yeni istehsal müəssisələrinin açılması yolu ilə yeni iş yerlərinin yaradılmasını, bir sözlə, əhalinin sosial müdafiə tədbirlərinin daha da gücləndirilməsini özünün iqtisadi siyasətində prioritet vəzifə kimi nəzərdən keçirir. Ölkəmizin lideri kimi dəfələrlə bəyan etmişdir ki, neft Azərbaycan üçün son məqsəd deyil, iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün bir vasitədir. Neftdən əldə olunan gəlirlərin düzgün idarə edilməsi, hasilatda şəffaflığın təmin edilməsi də hökumətin xüsusi diqqət yetirdiyi məsələlərdəndir.

Dövlət başçısının imzaladığı bir sıra fərmanlarda neftdən əldə olunan gəlirlərdən milli iqtisadiyyatın çoxqütblü inkişafı naminə səmərəli istifadə olunması məsələsinə mühüm yer ayrılmışdır. Bu mühüm işin əsas qayəsi ölkədə sahibkarlığın inkişafını sürətləndirməklə, əmək ehtiyatlarından, təbii resurslardan səmərəli istifadə etməklə yeni iş yerlərinin açılmasına, yoxsulluğun səviyyəsinin azaldılmasına, təhsilin, elmin, səhiyyənin inkişafına nail olmaqdan ibarətdir. Qısa müddətdə Azərbaycanda yüz minlərlə yeni iş yerinin açılması ölkə Prezidenti İlham Əliyevin im-

zaladığı fərman və sərəncamların, həyata keçirdiyi əməli-praktik tədbirlərin uğurlu nəticələrinin təzahürüdür. O, Azərbaycan neftinin Ceyhan terminalına çatması ilə əlaqədar xalqa müraciətində bu layihənin ölkəmizə daha böyük uğurlar gətirəcəyini bəyan etmişdir: «...Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmlənməsində Bakı-Tiblisi-Ceyhan neft kəmərinin rolu dənizdən daha çox əhəmiyyətlidir. Azərbaycan 15 ildir ki, müstəqil ölkə kimi yaşayır. Bu 15 il ərzində biz bütün dünyaya sübut etdik ki, müstəqil ölkə kimi yaşaya bilərik. Biz öz siyasətimizi Azərbaycan xalqının maraqları üzərində qururuq, biz Azərbaycanı dünya birliyinə sürətlə inteqrasiya edirik. Azərbaycanın dünyadakı mövqeləri möhkəmlənir, ölkə daxilində olan sabitlik və vətəndaş həmrəyliyi möhkəmlənir və müstəqil ölkə kimi Azərbaycan bundan sonra da yaşayacaq və inkişaf edəcəkdir».

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİYİ

Azərbaycan xalqı bütün tarixi boyu milli birlik və həmrəylik arzuları ilə yaşamışdır. Bu baxımdan dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanması, onların milli birlik və həmrəyliyinin güclənməsi müstəqil Azərbaycan Respublikası, onun ümummilli lideri Heydər Əliyevin adı ilə daha sıx bağlıdır.

1991-ci ildə möhtərəm Heydər Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri işləyərkən 1991-ci il dekabrın 16-da ilk dəfə rəsmi olaraq, «31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik və Birlik Günü» kimi elan edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir. Qərarla həmrəylik və birlik gününün bütün Azərbaycan Respublikasında rəsmi qeyd edilməsi üçün qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinə təklif verilməsi xüsusi vurğulanmışdı. Bundan sonra 25 dekabr 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası da 31 dekabrın «Dünyada yaşayan azərbaycanlıların həmrəylik günü» kimi elan edən qərar qəbul etdi. 1993-cü ilin yayında Heydər Əliyev xalqın arzusu və tələbi ilə yenidən respublika rəhbərliyinə qayıtdıqdan sonra bu qərarın həyata keçməsi mümkün oldu.

Möhtərəm Heydər Əliyevin konseptual milli siyasət konsepsiyasında Dünya azərbaycanlıları ilə iş prioritet istiqamət, taleyüklü xətt kimi müəyyənləşdirilmişdi. Heydər Əliyevin Azərbaycan üçün tarixi hadisəyə çevrilən hər bir xarici səfəri iki hissəyə ayrılmışdı: əvvəla səfərin qarşılıqlı razılaşmalara əsasən

planlaşdırılmış dövlətlərarası danışıqlar aparılması, rəsmi müqavilələrin və s. imzalanması; ikincisi-sayca azlığından, çoxluğundan asılı olmayaraq azərbaycanlılarla görüş, onlarla fikir mübadiləsi.

1993-cü ilin iyun ayında tarixi zərurət və xalqın tələbi ilə ümummilli lider Heydər Əliyev yenidən respublika rəhbərliyinə qayıtdıqdan sonra ölkəmizin ictimai həyatının bütün sahələrində, o cümlədən dünya azərbaycanlıları ilə əməkdaşlıq istiqamətində keyfiyyət və mahiyyətə yeni mərhələ başlanmışdır.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev çoxşaxəli fəaliyyətində daha bir tarixi missiyanı – dünya azərbaycanlılarının milli birliyinin ideoloqu, təbliğatçısı və təşkilatçısı olmaq missiyasını öz üzərinə götürmüş və böyük uğurla həyata keçirmişdir. Onun müdrik siyasəti nəticəsində dünya azərbaycanlıları ilə iş dövlət əhəmiyyətli strateji məsələyə çevrilmişdir. Bu mühüm işin konsepsiyası – dünya azərbaycanlılarının xalqımızın ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edilməsi, Azərbaycan Respublikasının bütün azərbaycanlıların Vətəni sayılması, həmvətənlərimizin əqidə və əməl birliyi zəminində elmi şəkildə formalaşması, lobbiçilik perspektivi, Azərbaycançılıq ideyasının dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılması da məhz Heydər Əliyev tərəfindən irəli sürülmüşdür.

Ümummilli liderimizin xarici səfərlərinin proqramına azərbaycanlılarla görüşlərin daxil edilməsi, diaspor quruculuğu sahəsində mühüm qərarların qəbulu və onların icrası dünya azərbaycanlılarının – mütəşəkkiliyini, siyasi-mənəvi inteqrasiyasını, ən nə-

hayət, təşkilatlanmasını sürətləndirmişdir. Heydər Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin doğurduğu reallıqlar Azərbaycan diasporunun formalaşması prosesinə əlavə təkan vermişdir. Gərgin əmək, dözümlü və qətiyyət, daxildən doğan məsuliyyət və xalqın inamından gələn səlahiyyət, zəngin təcrübə və müdriklik, siyasi məharət az bir zamanda ümummillə liderimizə ölkədəki hərc-mərcliyi aradan qaldırmağa, vətəndaş birliyini və sabitliyi bərqərar etməyə, müstəqil dövlət quruculuğunu həyata keçirməyə imkan vermişdir. Azərbaycanda qarşıdurmalara, xaosla son qoyulmuş, bir neçə ildə onilliklərə sığmayan inkişaf yolu keçilmiş, ən əsası isə milli ruh və milli mənlilik hissi dirçəlməmişdi. Heydər Əliyev böyük qürur və təəssübkeşliklə milli mənliliyin prioritet məsələ olduğunu dövlət rəhbəri kimi bütün xalqa bəyan etmişdi: «**Biz gərək milli mənliliyimizi həmişə yüksək saxlayaq. Mənim üçün hər şeydən üstün mənim milli mənliliyimdir. Milli mənliliyim məni həmişə bütün çətin vəziyyətlərdən çıxarıb. Milli mənliliyimə görə istədiyim yolla gedə bilməmişəm, istədiyimə nail ola bilməmişəm və xalqıma xidmət edə bilməmişəm. Ona görə milli mənliliyimizi gərək itirməyək!**»

Milli dövlətçilik tariximizdə ilk dəfə olaraq məhz Heydər Əliyevin simasında siyasi prinsiplərlə milli-mənəvi meyarlar vəhdət şəklində təzahür etmişdir. Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə dünya azərbaycanlılarını doğma Vətənə xidmət edən mütəşəkkil qüvvəyə çevirmək yolunda dövlət səviyyəsində mühüm işlər görülmüşdür.

Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının dünyaya inteqrasiyası, iqtisad-mədəni inkişafı,

müstəqilliyimizin möhkəmlənməsində əhəmiyyətli rol oynamış çoxsaylı xarici səfərləri zamanı həmvətənlərimizlə görüşlər keçirir, onların problemləri ilə maraqlanır, dəyərli tövsiyələrini verir, səfirliklərimizi bu işə cəlb edir, soydaşlarımızı ölkəmizin ictimai, iqtisadi, mədəni həyatında fəal iştiraka çağırırdı.

Həmvətənlərimizin milli-mənəvi birliyində önəmli hadisə olan bu görüşlər, ümummillə liderimizin də hər il dekabrın 31-də Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyilik Günü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciətləri, bu münasibətlə respublikamızda və xaricdə keçirilən tədbirlər prioritet məsələnin həllində – diasporumuzun mütəşəkkil qüvvə kimi formalaşmasında, lobbiçilik fəaliyyətinin istiqamət və perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsində həlledici amillərdən olmuşdur.

«Fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam» - deyən Heydər Əliyev şəxsiyyətinin möhtəşəmliyi həm də onda təzahür etmişdir ki, o, diaspora ilə işi yalnız ölkəmizin siyasi-iqtisadi maraqlarının tərkib hissəsi olaraq deyil, ilk növbədə milli-mənəvi məsələ kimi irəli sürürdü. Ümummillə liderimizin dünya azərbaycanlıları tərəfindən böyük nüfuz və etimada malik şəxsiz milli lider kimi qəbul edilməsi soydaşlarımızın Heydər Əliyev şəxsiyyəti və ideali, onun təcəssüm və təbliğ etdiyi Azərbaycançılıq məfkurəsi ətrafında ümummillə birliyə, əqidə və əməli birliyinə zəmin olmuşdur.

Heydər Əliyevin Dünya azərbaycanlıları ilə əlaqə, ünsiyyət, birgə fəaliyyət göstərmək proqramı və konserpsiyasının səciyyəvi cəhətləri qabarıq nəzərə çarpır: Azərbaycan dövləti və xalqının öz soydaşları

qarşısında məsuliyyəti, öhdəliyi, borcu və vəzifəsi. Heydər Əliyev gəlişi gözəl sözlərlə deyil, ilk növbədə şəxsiyyətinin kristal təmizliyi, fenomenal istedadı, xalqa, Vətənə təmənnəsiz və sonsuz vurğunluğu ilə özünün bütün dünya azərbaycanlılarının lideri olduğunu təsdiq etmişdir. O Dünya azərbaycanlılarını inandıra bildi ki, Azərbaycan dövləti hansı ölkənin vətəndaşı olmasından, harada yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir soydaşının insan hüquq və azadlıqlarının, təhlükəsizliyinin, etnik-millî özgürlüklərinin, dini etiqadının qorunub saxlanması üçün məsuliyyət daşıyır.

Ümummilli lider çalışdı ki, hər bir azərbaycanlı Azərbaycanı özünün doğma vətəni hesab etsin və hər bir an elin-öbanın, xalqın qayğısı, dərdi, sevinci, kədəri, səadəti ilə yaşasın. Onun Dünya azərbaycanlılarına müraciətlə dediyi aşağıdakı sözləri təkcə ümummilli siyasət kursunun kredosu deyil, eyni zamanda azərbaycançılıq məramının manifestidir: «Azərbaycanlılar! Harada olursan ol, hansı ölkədə yaşayırsan yaşa, ancaq Azərbaycan haqqında Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü haqqında, Azərbaycan xalqının bu günü və gələcəyi haqqında düşünməlisən». Elə bu fikirdən də nəzərə çarpır ki, Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətinin gücünü, qüdrətini, ölkəmizin milli birliyinin sarsılmazlığını eyni zamanda Dünya azərbaycanlılarının birliyində görür.

«Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyi bizim tarixi nailiyyətlərimizdir» - deyən bu dahi insan Azərbaycan dövlətini bütün dünyada qürurla, layiqincə təmsil edirdi. Azərbaycan diplomatiyasının uğurları, ölkə

daxilindəki sabitlik, əmin-amanlıq məhz Azərbaycan prezidenti kimi onun xarici və daxili siyasət sahəsində atdığı uğurların nəticəsi idi. Elə bütün bunlara görə də Heydər Əliyevə dünya ictimaiyyətinin marağı, inamı, məhəbbəti getdikcə artırdı.

Məhz ümummilli liderin sərəncamı ilə 2001-ci ilin 9-10 noyabrında Bakı şəhərində Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı dünyanın 36 xarici dövlətindən 406 nümayəndə və 63 qonağın iştirakı ilə keçirildi. Azərbaycan Respublikasından qurultayda 130-dan çox müxtəlif dövlət qurumlarını elm, təhsil, mədəniyyət təşkilatlarını, yaradıcılıq birliklərini təmsil edən 702 nümayəndə və 844 qonaq iştirak edirdi. Bu qurultayda ümummilli liderimiz təkcə milli birliyə necə nail olmağın yolunu deyil, eyni zamanda onu qorumağın yollarını da göstərirdi. Heydər Əliyev Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayındakı nitqində bildirmişdir: «Siz unutmamalısınız ki, dünyada Müstəqil Azərbaycan dövləti var. Unutmamalısınız ki, bu torpaq bütün azərbaycanlıların doğma torpağıdır. Unutmamalısınız ki, Azərbaycan dövləti mümkün olan çərçivədə hər birinizin hüquqlarınızın qorunması üçün lazımı işlər görəcəkdir və bilməlisiniz ki, biz dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlılar haqqında daim düşünürük, maraqlanırıq, hər bir həmvətənlərimizin yaxşı, firavan yaşamasını istəyirik, yaşadığı ölkədə özünəlayiq yer tutmasını istəyirik. Azərbaycanlı həmvətənlərimiz, həmyerlilərimiz gərək yaşadığı hər yerdə digər xalqlara, millətlərə, yaşadıkları ölkənin vətəndaşlarına daim çatdırsınlar ki, bu gün Azərbaycan nədir, Azərbaycanın keçmişi nə olubdur, Azərbaycanın bu

günü nədir, Azərbaycanın gələcəyi nədir?!» Dahi rəhbərin bu fikirləri dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanması prosesinin tarixi zərurət olduğunu göstərir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, bu sahədə həqiqətən ciddi problemlər özünü göstərirdi. Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayının dünya azərbaycanlılarına ünvanladığı müraciətdə haqlı olaraq qeyd edilirdi ki, bu gün dünyanın hər yerində yaşayan azərbaycanlılar müxtəlif dövrlərdə mühacirət etmiş insanların övladlarını, nəvələrini və Azərbaycandan kənarında yaşayan digər soydaşlarımızı təmsil edir. Soydaşlarımızın əksəriyyəti özge millətlər içərisində azərbaycançılığı, milli xüsusiyyətlərimizi, adət-ənənələrimizi, dinimizi qoruya bilməmiş və övladlarına ötürmüşlər. Amma bir həqiqət qeyd olunmalıdır ki, ayrı-ayrı cəhdlərə baxmayaraq, uzun bir tarixi əhatə edən dövr ərzində dünya azərbaycanlıları yaşadıkları dövrlərdə bir-birilə birlik nümayiş etdirə bilməmiş, mütəşəkkil qaydada təşkilatlanmamış, icmalar şəklində təmsil olunmuş, dağınıq şəkildə yaşamışlar. Bu da sözsüz ki, milli əlaqələrin və müvafiq olaraq milli varlığın zəifləməsinə gətirib çıxarmışdır.

Xarici ölkələrdə yaşayan bir çox həmvətənlərimizin iştirak etdiyi, bu qurultayda ümummilli lider Heydər Əliyevin proqram xarakterli çıxışı diasporumuzun formalaşmasında, bütövlükdə milli-tarixi proseslərin inkişafında keyfiyyətə yeni mərhələ açmışdır.

«Gərək biz hamımız birlikdə çalışaq ki, Müstəqil Azərbaycan dövləti, onun daxili siyasəti, Azərbaycanda gedən demokratik proseslər, Azərbaycanda gedən iqtisadi islahatlar, Azərbaycanda həyata keçirilən hüquqi

islahatlar, insan hüquqlarının təmin olunması, Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlətin yaranması və inkişaf etməsi bütün dünyaya çatsın və tanınsın» - deyən Heydər Əliyev bununla dünya azərbaycanlılarının vahid bir güc mərkəzi kimi formalaşmasının əsasını qoymağa çağırmışdır.

Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayının keçirilməsi həmvətənlərimizin təşkilatlanması prosesində əhəmiyyətli dönüşə gətirib çıxaran addım olmuşdur. Şübhəsiz, Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirmiş bu tarixi hadisə Azərbaycan diasporunun daha mütəşəkkil şəkildə və dinamik fəaliyyətinə təkan vermişdir. Vacib məqamlardan biri də bundan ibarətdir ki, Azərbaycan diasporunun daha mütəşəkkil şəkildə və dinamik fəaliyyətinə təkan vermişdir. Vacib məqamlardan biri də bundan ibarətdir ki, Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi bu tədbirlərin hər biri xaricdə yaşayan soydaşlarımızın milli maraqlarımızın gerçəkləşdirilməsində yaxından iştirakına təminat yaratmışdır.

Qurultayda Heydər Əliyevin nitqi iştirakçılar tərəfindən böyük maraqla dinlənilmiş və ruh yüksəkliyi ilə qarşılanmışdır. Tədbirdə çıxış edən nümayəndələr azərbaycanlıların milli birliyi, həmrəyliyi, azərbaycançılıq ideyaları ətrafında sıx birləşmək haqqında ümummilli lider Heydər Əliyevin fikirlərinə şərik olduqlarını bildirmişdilər.

Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın yekdil həmrəyliyi, səmərəli işgüzarlığı, ruh yüksəkliyi və fəallığı şəraitində keçmiş, müvəffəqiyyətlə öz işini

yekunlaşdırmışdır. Qurultay dünya azərbaycanlılarının həyatında dönüş nöqtəsi oldu. Bu toplantıdan sonra diaspor quruculuğunda irəliləyişlər yarandı, dünyanın hər yerində Azərbaycan diaspor təşkilatları daha sıx fəaliyyət göstərməyə başladılar.

I Qurultaydan ötən dövr ərzində qarşıya qoyulmuş məqsədlər ardıcıl olaraq yerinə yetirilmişdir. Bunu xaricdəki azərbaycanlıların daha sıx təşkilatlanmaları, cəmiyyətlərin sayının artması, ümummilli məsələlərdə, Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında güclü həmrəyliyin nümayiş etdirilməsi təsdiqləyir.

Ümummilli liderimizin ideya və prinsiplərinə sadıq qalan Azərbaycan Prezidenti möhtərəm İlham Əliyev xaricdə yaşayan azərbaycanlıların problem və qayğılarını, onların birliyi və təşkilatlanması sahəsindəki mövcud vəziyyəti təhlil etmək, ölkəmizlə əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsi, Azərbaycanla bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, diaspor quruculuğu işinin təkmilləşdirilməsi sahəsində qarşıda duran vəzifələri müzakirə etmək məqsədilə 2006-cı il fevralın 8-də martın 16-da Bakı şəhərində Dünya azərbaycanlılarının II qurultayının keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

Qurultaydan əvvəl nümayəndə heyətləri eləcə də Naxçıvandan gedən nümayəndə heyəti Fəxri xiyabana gələrək ümummilli lider Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etmiş, ulu öndərin xatirəsini dərin ehtiramla anaraq, abidəsi önünə əklillər, gül-çiçək dəstələri düzmüşdülər.

Qurultayda 49 xarici ölkədən 593 nümayəndə və 388 nəfər qonaq iştirak edirdi. Nümayəndələrin

182 nəfəri Azərbaycan icma və birliklərinin rəhbərləri idi. Dünya azərbaycanlılarının II qurultayında Azərbaycan vətəndaşları olmuş, hazırda xarici ölkələrdə yaşayan başqa millətlərin də nümayəndələri – yəhudilər, ruslar, ukraynalılar, bolqarlar və digər xalqların təmsilçiləri də iştirak edirdilər.

Qurultayın kulminasiya nöqtəsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi təşkil edir. Qurultayı böyük tarixi hadisə hesab edən dövlət başçısı qurultaydan qurultaya keçilən şərəfli yola nəzər saldı.

«Mənim müxtəlif ölkələrə çoxsaylı səfərlərim çərçivəsində, demək olar ki, həmişə Azərbaycan diasporu ilə görüşlərim, açıq söhbətlərim olubdur. Mən həmişə qeyd etmişəm, bu gün də demək istəyirəm ki, Azərbaycan dövlətinin möhkəm olması dünyada yaşayan azərbaycanlıların da mövqeyini möhkəmləndirir» - deyən ölkə prezidenti dünya azərbaycanlılarını doğma vətənə xidmət edən mütəşəkkil qüvvəyə çevirmək yolunda mühüm işlər görüldüyünü qeyd etdi.

«Eyni zamanda, xaricdə yaşayan azərbaycanlılar bizim üçün də dayaqdır. Çünki Azərbaycan gənc müstəqil dövlətdir. Biz yalnız 15 ildir müstəqillik şəraitində yaşayırıq və təəssüflər olsun ki, bu gündəək bir çox ölkələrdə Azərbaycan haqqında kifayət qədər dolğun məlumat yoxdur. Bu məlumatı, Azərbaycan həqiqətlərini, Azərbaycanın problemlərini, eyni zamanda ölkəmizin artan nüfuzunu, önəmini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, əlbəttə ki, bizim ümumi işimizə çox böyük töhfə olacaqdır» - deyən ölkə prezidenti dünyanın müxtəlif ölkələrində artıq Azərbaycanın haqq səsinin eşidildiyini, artıq dünyanın Azərbaycan həqiqətlərindən məlumatlandırıldığını göstərdi. O artıq

Azərbaycanın dünya birliyində nüfuzlu yer tutduğunu, Heydər Əliyev siyasətinin hər bir sahədə müvəffəqiyyətli davam etdirildiyini, xarici siyasətinin çox fəal və uğurla aparıldığını qeyd etdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti öz çıxışında qeyd etdi ki, «**bizə o lazımdır ki, Azərbaycanda gedən proseslər dünya üçün açıq olsun. Son iki il yarım ərzində mən çoxsaylı xarici səfərlər etmişəm. Mənim müxtəlif qonaqlarla çox görüşlərim olubdur. Görürəm ki, Azərbaycana ilk dəfə gələn qonaqlar tam başqa fikirlə gəlirlər. Amma burada reallıqları, ab-havamı görəndə, Azərbaycanın ümumi inkişafını, cəmiyyətdə hökm sürən dözümlülüyü, tolerantlığı, qonaqpərvərliyi, vətəndaş həmrəyliyi görəndə Azərbaycandan tamamilə başqa fikirlə ayrılırlar. Ona görə diasporun fəaliyyəti məhz bu istiqamətdə də öz töhfəsini verməlidir və bunu etmək üçün diaspor daha da möhkəm təşkilatlanmalıdır».**

Bütün millətlərlə səmimi dostluq və mehribanlıq şəraitində yaşamaq, digər xalqların milli-mənəvi dəyərlərinə, adət-ənənələrinə hörmətlə yanaşmaq milli mentalitetimizin ən yüksək keyfiyyətlərindən biridir. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə tənzimlənməsi məsələsində də Azərbaycan xalqı böyük səbr və təmkin nümayiş etdirir, problemin aradan qaldırılması, sülh yaranması üçün müntəzəm səylər göstərir.

İlham Əliyevin çıxışında «**ona görə Ermənistanın işğalçı qüvvələri işğal olunmuş torpaqlardan çıxmalıdır, Azərbaycan vətəndaşları öz dədə-baba torpaqlarına, o cümlədən Dağlıq Qarabağa qayıtmalıdır. Ondan sonra Ermənistanla Azərbaycan arasında normal münasibətlər bərpa oluna bilər. Biz ancaq bu yolla**

sülh sazişinə imkan verə bilərik. Biz Dağlıq Qarabağın heç vaxt – nə bu gün, nə sabah, nə 10 ildən sonra, nə də 100 ildən sonra Azərbaycandan ayrılmasına razılıq verməyəcəyik» - sözləri qurultay iştirakçıları tərəfindən alqışlarla qarşılandı.

Sülh yaradılması prosesində dünya azərbaycanlılarının rolunu yüksək qiymətləndirən ölkə başçısı qeyd etdi ki, «Azərbaycan öz iqtisadi potensialını, hərbi potensialını, siyasi imkanlarını tam şəkildə işə salır. Biz hər istiqamətdə çox sürətlə, düşünülmüş proqram və konsepsiya əsasında irəliləyirik. Yəni də qeyd etmək istəyirəm ki, bu istiqamətdə Azərbaycan diasporunun çox böyük rolu var. Mən istəyirəm ki, həm Azərbaycanın dünyada təbliğ edilməsində, Azərbaycan həqiqətlərinin dünya birliyinə çatdırılmasında, azərbaycanlıların yaşadıkları ölkələrin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirakında bu rol daha da güclü olsun».

Azərbaycanlıları yaşadıkları ölkələrin siyasi həyatında fəal iştiraka çağıran prezident qeyd etdi ki, «mən çox istəyirəm ki, azərbaycanlılar yaşadıkları bütün ölkələrin siyasi həyatında daha fəal rol oynasınlar. Siyasi partiyalara üzv olsunlar. Çalışsınlar ki, o ölkələrin qanunvericilik orqanlarına seçilsinlər. Bu, bizim mövqelərimizi möhkəmləndirir».

Qurultayda «**Azərbaycan xalqı böyük xalqdır. Biz 50 milyon. Bu, dünya miqyasında böyük xalqdır. Bizim hamımızın bir Vətəni var – Azərbaycan. Çalışmalıyıq ki, doğma Vətənimizi möhkəmləndirək, zənginləşdirək, qüdrətli dövlətə çevirək»** - sözləri ilə çıxışını yekunlaşdıran Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi hamıda yüksək iftixar, gələcəyə böyük inamla baxmaq hissləri aşılamaqla yanaşı,

dövlətimizin qüdrətli olması üçün hər bir azərbaycanlının öz fəaliyyətində bütün səy və bacarığını əsirgəməyəcəyinə, dünya azərbaycanlılarının birliyi ideyasının həyata keçirilməsi üçün öz qüvvəsini birləşdirəcəyinə, Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarını ləyaqətlə müdafiə edəcəyi əminliyi yaradırdı.

Dünya Azərbaycanlılarının II Qurultayı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin nitqini, Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin hesabatını və nümayəndələrin çıxışlarını dinləyərək qeyd etdi ki, I Qurultaydan ötən dövrdə xaricdəki soydaşlarımızın təşkilatlanması və öz tarixi vətənləri olan Azərbaycanla əlaqələrinin genişləndirilməsi sahəsində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir. Qurultay məmnunluqla bildirirdi ki, son illər Azərbaycan Respublikası iqtisadi inkişaf yolu ilə inamla irəliləmiş, ümumi daxili məhsulun və sənaye istehsalının artım tempinə görə dünyanın lider dövlətinə çevrilmişdir. Həyata keçirilən iqtisadi islahatlar və qlobal əhəmiyyətli transregional layihələr ölkəyə investisiya axınını sürətləndirmiş, adambaşına düşən xarici sərmayələrin həcminə görə onu MDB və Şərqi Avropa məkanında ön mövqelərə çıxarmışdır. Qısa vaxt ərzində respublikanın əksər şəhər və rayonlarının, xüsusən Bakı şəhərinin siması kökündən dəyişmiş, əhəlinin rifahının yaxşılaşdırılması istiqamətində təsirli tədbirlər görülmüşdür.

Ölkənin hərbi qüdrəti ildən-ilə artmış, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində görülən tədbirlər uğurla davam etdirilmişdir.

Qurultay bir daha göstərdi ki, qazanılan uğurlar ölkədə milli birliyin təmin olunmasına öz töhvəsini vermiş, dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan həmvətənlərimizin daxili inamını və qürur hissini gücləndirmiş, tarixi vətənin maraqları naminə daha sıx birləşərək fəaliyyət göstərmələri üçün zəmin yaratmışdır.

Bu gün özünün bütün imkanlarından istifadə edərək Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ümummilli liderimiz tərəfindən müəyyənləşdirilmiş siyasi xəttə sadıq qalaraq, güclü Azərbaycan diasporunun və lobbisinin yaradılması məsələlərinə böyük diqqət yetirir, bu mühüm prosesin təkmilləşdirilməsi istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsini təmin edir. Bu gün hamı azərbaycanlılıq ideyasının uğurla davam etdirildiyini və uğurla həyata keçirildiyini təsdiq edir. Bəli, indi dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi və mütəsəkkilliyinin güclənməsi, onların ümummilli ideyalar ətrafında sıx birləşməsi üçün daha geniş imkanlar yaranmışdır. Azərbaycan Respublikası beynəlxalq münasibətlər sistemində layiqli yer tutur, dünya birliyinə qəti şəkildə inteqrasiya olunur, həyatın bütün sahələrində dünya meyarlarına uyğunlaşır.

Bu gün dövlətimizin qazandığı nailiyyətlər bir daha sübut edir ki, Azərbaycan düz yoldadır, onun daxili və xarici siyasəti davamlı və dayanıqlı inkişaf üçün başlıca şərtidir. Ölkəmizin böyük sürətlə artan iqtisadi potensialı bütün problemlərimizin həllində, eləcə də dünya azərbaycanlıları ilə bağlı vəzifələrin həyata keçirilməsində güclü amil olacaqdır.

Bu gün azad, müstəqil Azərbaycan Respublikası 50 milyonluq bir millətin müqəddəs pənah yeri,

doğma vətənidir. Harada yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir azərbaycanlı öz güc və qüvvəsini tarixi haqqımız və milli nemətimiz olan Azərbaycan dövlətçiliyi uğrunda səfərbər etməlidir. Bunu bizdən vətəndaşlıq borcumuz, yaşadığımız zaman və milli taleyimiz tələb edir.

ZƏMANƏMİZİN BÖYÜK MAARİFÇİSİ

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin bir qərindən artıq davam edən ölkəyə rəhbərliyi, millətə liderliyi dövründə təhsilə, elmə, mədəniyyətə, bütövlükdə xalqın intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə qayğısı hər zaman üstün yer tutmuş, aparıcı istiqamətlərdən biri olmuşdur. Əslində xalqımızın son 40 illik milli intibahı mahiyyət etibarilə xalqın təhsillənmə səviyyəsinin yüksəlişi, fundamental elmin yaranması, milli mədəniyyətin tərəqqisi ilə sıx bağlı olmuşdur ki, bunların hamısı təhsil sisteminin və ondan səmərəli istifadə edilməsinin nəticəsində mümkün olmuşdur. Bu mənada təhsilin milli tərəqqidəki rolundan danışarkən Heydər Əliyev deyirdi: «...təhsil sisteminin nə qədər dəyərli olduğunu ondan görmək olar ki, Azərbaycanda yüksək savada, biliyə, ixtisasa, yüksək elmə malik insanlar var və onlar cəmiyyətin çox hissəsini təşkil edir. Əgər bunlar olmasaydı, Azərbaycanın iqtisadiyyatı belə güclü inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, biz indi Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi idarə edə bilməzdik. Onları qiymətləndirmək lazımdır və on illərlə əldə etdiyimiz nailiyyəti heç vaxt unutmamalıyıq...»

Ümummilli liderin keçən əsrin 70-80-ci illərində uzaqgörənliklə həyata keçirdiyi təhsil sahəsindəki uğurlu siyasəti, həqiqətən, bu gün müstəqil Azərbaycanın milli sərəvəti olan zəngin intellektual potensialın yüksəlişində özünü göstərir. Əgər o illərdə Heydər Əliyevin təşəbbüs və rəhbərliyi ilə təhsil müəssisələrinin zəngin şəbəkəsi yaranmasaydı, onların möhkəm mə-

di-texniki bazası qurulmasaydı, respublikadan kənar-da Azərbaycan üçün yüksək ixtisaslı mütəxəssislər, xüsusən milli hərbi kadrlar hazırlanmasaydı, bu gün ölkəmizin müasir sivilizasiyaya cavab verən milli təhsil sistemini olmazdı. Müqayisə üçün deyək ki, təkcə Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci mərhələsində, şəhər və kəndlərimizdə 350 mindən çox şagird yeri olan 849 ümumtəhsil məktəbi tikilib istifadəyə verilməmişdir.

Respublikadan kənarında Azərbaycan üçün təhsil almağa göndərilənlərin sayı 1969-cu ildəki 47 nəfərdən, 1975-ci ildə 14 dənədən çox artaraq, 700 nəfərə yaxın, sonrakı illərdə hər il 1000-1400 nəfərə yüksəlmiş, nəticədə o illərdə Azərbaycan üçün ən zəruri ixtisaslar üzrə 15 mindən artıq mütəxəssis hazırlanmışdı.

Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu böyük dəyişikliyin müvəqqəti olaraq hakimiyyətdən uzaqlaşdırıldığı illərdə onun başladığı və uzun illər böyük uğurla həyata keçirdiyi mərifətlik fəaliyyəti sözün həqiqi mənasında tənəzzül prosesinə məruz qaldı. Belə ki, Azərbaycan təhsilində formalaşmış mütərəqqi ənənələr unuduldu, Azərbaycandan kənarında vətən üçün kədr hazırlığı kimi dövlət əhəmiyyətli işlərə son qoyuldu. Maarifə və təhsilə olan dövlət qayğısı heç yendirildi, təhsil ocaqlarının binaları hərraca qoyuldu.

Bir çox xalqların tarixində çətin anlar olub və həmin xalqların yetişdirdiyi böyük şəxsiyyətlər bu çətinliyi duyaraq, çiyinlərini ağır yükün altına verərək, mənsub olduqları xalqı, milləti bu çətinlikdən xilas ediblər. Azərbaycanın tarixində bu missiyamı üzərinə

götürən yəni də xalqımızın müdrik oğlu, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev oldu.

Azərbaycan təhsilinin o illərdəki (1988-1992-ci illərdə) ağır, dözülməz vəziyyətini görmüş və yaşamış təhsil işçiləri, müəllimlər taleyin hökmünə minnətdardırlar ki, əvəzsiz maarifpərvər Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyununda yenidən Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə xilaskar missiyalı qayıdışı ilə bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də tənəzzülün, böhranın və dağılmanın qarşısı alındı.

Məhz Heydər Əliyevin xidmətləri sayəsində qısa müddət ərzində müstəqillik yolunda inamla irəliləyən Azərbaycanda elm və təhsil quruculuğu, maarifçiliyin dirçəlişi istiqamətində əsaslı tədbirlər həyata keçirildi, ölkəmiz dünya birliyində özünəməxsus ənənələri və dəyərləri olan bir dövlət kimi tanındı.

Heydər Əliyevin hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə elmin, təhsilin, bütövlükdə maarifçiliyin təkamül yolu ilə inkişafı bəşəri dəyərlər kimi qiymətləndirilməlidir. Məhz onun müdrik rəhbərliyi ilə müstəqil respublikamızda təhsil quruculuğunun yenidən vəsət alması üçün hazırlanan islahat proqramları təhsildə dirçəlişin təməlini qoydu, ölkəmizdə maarifçiliyin inkişafında yeni mərhələnin başlanmasına əlverişli şərait yaratdı.

Maarifçiliyi inkişaf və tərəqqi yolunun başlıca açarı kimi qiymətləndirənlər yaxşı bilirlər ki, ölkəmizdə hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğunda qazanılan uğurlar məhz təhsilə və maarifə üstünlük verilməsi, strateji əhəmiyyətli bir sahə kimi ona xüsusi diqqət yetirilməsinin nəticəsində mümkündür.

olmuşdur. Hər bir xalqın, millətin kimliyi və necəliyi haqqında fikir söyləyərkən ilk növbədə onun hansı mənəvi köklər üstündə formalaşdığını nəzərdən keçirirlər. Azərbaycan xalqının bu baxımdan böyüklüyü, mənəvi kamilliyi ilə qürurlanmağa haqqı çatır. Həmişə oxumağı, bilik qazanmağı, maarifçiliyi mənəvi sərvət kimi qiymətləndirən xalqımızın, xüsusilə yetişməkdə olan gənc nəslin keçmişdən nümunə götürməsi üçün həqiqətən fəxr edilə biləcək çox zəngin milli-mənəvi ənənələrimiz vardır. İqtisadiyyatda artım əldə edilməsi, əhalinin gəlirlərinin hissələnməyə dərəcədə yüksəlməsi, özəlləşdirmənin uğurlu nəticələr verməsi, hüquqi qanunvericilik bazasının yaradılması məhz Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra da aparılan və elmi əsaslara söykənən hərtərəfli və uğurlu fəaliyyətin nəticəsidir.

Heydər Əliyev demişdir: «**Müstəqil Azərbaycan son illər təhsil sistemini, o cümlədən təhsil səviyyəsini daha da təkmilləşdirir, dünya standartlarına uyğunlaşdırır. XX əsri sona vuraraq öz dövlət müstəqilliyimizi, milli azadlığımızı əldə edəndən sonra sərbəst yaşayaraq fəxr edə bilərik ki, bizim millətimiz, xalqımız biliklidir, təhsillidir və bu bərdə dünyanın hər bir ölkəsi ilə rəqabət aparmağa, yarışa girməyə hazırdır. Mən əminəm ki, indi bizim cəmiyyətdə mənəviyyətin, mədəniyyətin səviyyəsi yüksəldiyi kimi bu sahədə gənclərimizin də keyfiyyətləri yüksək olacaqdır. Ancaq təbiidir ki, burada valideynlərin də üzərinə çox böyük vəzifə və məsuliyyət düşür. Mən bu gün arzu edirəm ki, valideynlər öz uşaqlarının, balalarının təhsil almasına ciddi yanaşsınlar. Hər bir valideynin bütün başqa qayğılarından ən böyük**

qayğısı öz uşaqlarını Azərbaycanın sağlam, bilikli, yüksək mənəviyyətli vətəndaşları kimi böyütməkdir».

Heydər Əliyev təhsil sistemində hər bir islahatın, hər bir yeniləşmənin yalnız təkamül yolu ilə aparılmasını, bu prosesdə bütün cəmiyyətin iştirakının təmin edilməsini zəruri şərt hesab edirdi. «**Təhsil sistemi elə bir sistemdir ki, burada heç bir inqilabi dəyişiklik ola bilməz. Ümumiyyətlə, bizim həyatımızın bütün sahələrində dəyişikliklər təkamül xarakteri, tədrici dəyişikliklər xarakteri daşıyır...**»

O aparılan islahatlarda ilk növbədə tarixən formalaşmış mütləq əsasların, qazanılmış və zamanın sınağından çıxmış qabaqcıl təcrübənin yeni şəraitdə, yeni məzmununda nəzərə alınmasının zəruriliyini önə çəkirdi. SSRİ kimi super bir dövlətin 1984-cü ildə keçirdiyi məktəb islahatına rəhbərlik etmiş maarifçi kimi, bu sahədə zəngin təcrübəsi olan bir dövlət xadimi kimi deyirdi: «**Azərbaycanda təhsil sistemində indiyə qədər əldə olunmuş müsbət təcrübə və özünü doğrultmuş, müsbət nəticələr vermiş sistem saxlanılmalı, inkişaf etdirilməli və müasirləşdirilməlidir».**

Heydər Əliyev milli təhsil quruculuğunda dünya təcrübəsinin öyrənilməsini, Azərbaycanın milli xüsusiyyətlərinə uyğun gələn prinsiplərin tətbiqini də zəruri hesab edirdi. O deyirdi: «**Dünya təcrübəsindən Azərbaycanın milli xüsusiyyətlərinə uyğun olan prinsiplər, qaydalar təhsil sistemində tətbiq edilməlidir. Biz dünyanın bütün ölkələrində – Qərbdə də, Şərqdə də əldə olunmuş nailiyyətləri dərinləndirərək öyrənməli və onlardan Azərbaycan üçün müsbət xarakter daşıyan cəhətləri ölkəmizin təhsil sistemində tətbiq etməliyik».**

O təhsil sahəsində islahatlar prosesində xalqımızın milli-mənəvi xüsusiyyətlərindən, milli mentalitetindən. XX əsrdə təhsil sahəsində formalaşmış milli ənənələrdən imtina edilməməsini göstərərək, bu islahatların əsas məqsədini dünya təhsil sisteminə inteqrasiya, beynəlxalq standartlara uyğunlaşmaqda görürdü.

Heydər Əliyev «İnsan təhsilinin əsasını orta məktəbdə alır. Ona görə də bütün təhsil sistemində orta məktəb... xüsusi yer tutmalıdır» deyirdi.

Dahi rəhbərin «...**indi dərslər alan uşaqlar, gənclər gərək mütləq və mütləq bizim yeni dərslərlər əsasında oxusunlar**» kimi mühüm göstərişi təhsil sisteminin ümumtəhsil pilləsində təhsil alan şagirdlər üçün dərslərlik, dərslər vəsaiti və tədris-metodik ədəbiyyatın hazırlanmasında həlledici rol oynadı. Ən prinsipial cəhət ondan ibarət idi ki, Heydər Əliyevin xüsusi tələb və tapşırıqları dərslərlərdə milli dövlətçilik ideologiyasının-azərbaycançılıq ideologiyasını dərinləndirən əks olunması və əsaslandırılmasında, gənclər nəslin əsil vətənpərvər, vətəna və dövlətə sədəqətli vətəndaş kimi formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Aparılan mütləq iş nəticəsində 1993-2000-ci illərdə 200-dən çox adda yeni dərslərlər çap edilmiş, 1995-ci ildən orta məktəblərin ibtidai sinif şagirdlərinin dərslərləri şagirdlərə pulsuz verilmiş, təmin edilmişdir.

«Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat proqramına uyğun olaraq prezident Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış 13 iyun 2000-ci il tarixli «Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında sərəncam təhsil sistemində mühüm mərhələ oldu. Bu sərəncama əsasən bir neçə

yeni ali təhsil ocağı yaradılmış bir çox ali məktəblərə «universitet» statusu verilmiş, milli təhsil tariximizdə kadr hazırlığında xüsusi əhəmiyyət daşıyan Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu və onun müxtəlif bölgələrdə 12 filialı yaradılmışdır. Onun təhsil sisteminin inkişafı sahəsində qarşıya qoyulan vəzifələri həyata keçirmək üçün 2002-ci il oktyabrın 4-də «Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi haqqında imzalandığı sərəncam da mühüm proqram sənədi hesab edilməlidir. Heydər Əliyevin 17 fevral 2003-cü il tarixli sərəncamı ilə «Azərbaycan Respublikasında yeni ümumtəhsil məktəblərinin tikintisi, mövcud məktəblərin əsaslı təmiri və müasir tədris avadanlıqları ilə təmin olunmasına dair (2003-2007-ci illər) Proqram» təsdiq olundu. Bu sənəd Azərbaycan təhsilinin inkişaf və tərəqqisinə dövlət təminatının daha bir ifadəsi idi.

Ölkənin maddi və maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, onun şəxsi qayğısı sayəsində 1993-2002-ci illər ərzində 137 yeni ümumtəhsil binası tikilsə də, bu mövcud tələbatı ödəmirdi. Bu baxımdan proqrama əsasən 2003-2007-ci illərdə ölkə üzrə 149 yeni məktəb binasının, 175 məktəbdə əlavə sinif otaqlarının tikintisi, 408 məktəbdə əsaslı təmir işlərinin aparılması nəzərdə tutulmuşdur və bu iş uğurla davam etdirilir.

Təhsili millətin gələcəyi hesab edən ümummilli liderimizin rəhbərliyi altında həyata keçirilən islahatlar milli təhsilimizin ayrı-ayrı pillələrində toplanmış potensialı saxlamaqla onun inkişaf etdirilməsinə yönəldilmişdir. Muxtar Respublikada təhsilə, maarif sistemində göstərilən diqqət çoxsahəli, uzaqgörən kompleks plan əsasında aparılır. Həyata keçirilən bu islahatların tərkib hissəsi kimi təhsil sisteminin maddi texniki bazasının gücləndirilməsi, o cümlədən yeni məktəb binalarının inşası təhsilimizin inkişafına öz müsbət və dəyərli təsirini göstərməkdədir. Belə ki, 2005-ci ildə Muxtar Respublikada 3758 şagird yerlik 16 məktəb binası tikilmiş, 594 şagird yerlik 1 orta məktəb binası əsaslı təmin olunmuş, Naxçıvan Dövlət Universitetinin Sosial İdarəetmə və Hüquq, İqtisad fakültələri üçün 600 yerlik yeni korpus tikilərək istifadəyə verilmişdir. 2006-cı ildə isə Muxtar Respublikamızda 2352 şagird yerlik 8 məktəb binası, 1 məktəbəqədər, 3 məktəbdənkənar təhsil müəssisəsi tikilmiş, 2800 şagird yerlik 6 məktəb binası, 2 məktəbəqədər təhsil müəssisəsi əsaslı bərpa və yenedənqurma tədbirləri aparılaraq istifadəyə verilmişdir. 2006-cı ildə Muxtar Respublika məktəblərinə 215 min dərslik, 6160 ədəd xəritə, 230 adda 315 min ədəd latınqrafikalı kitab verilməsi təhsilə dövlət qayğısının parlaq təzahürüdür.

Bu gün Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizin təhsil səviyyəsini inkişaf etmiş qabaqcıl ölkələrin səviyyəsinə çatdırılması üçün çoxsahəli iş aparılır. Bunun üçün müəllimlərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşması, təhsilin elm, mədəniyyət və iqtisadiyyatla əlaqələrinin artması, təhsil işçilərinin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi üçün çox işlər görülür. Bu istiqamətlər XXI əsrdə təhsil ideologiyamızın əsasını təşkil edir. Bu gün elə bir zaman gəlib çatmışdır ki, artıq təhsilimizi irəli aparan konkret əməli tədbirlərə daha geniş meydan verilir. Bunu xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi islahat proqramları, onun göstəriş və tövsiyələri tələb edir. Dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu bütün illərdə təhsilin qayğısına qalmış, daim bu sahəni nəzarətində saxlamışdır. Çıxışlarının birində Heydər Əliyev demişdir: «**Bizim gördüyümüz işlər, apardığımız iqtisadi islahatlar, dövlət quruculuğu prosesi, təhsil və başqa sahələrdə həyata keçirdiyimiz islahatların hamısı Azərbaycan dövlətini daha da yüksəltməyə yönəldiləndir.**»

Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə müəllimlərlə hər bir görüşünü yüksək qiymətləndirib. Onun bütün fəaliyyəti elm, maarif və mədəniyyətimizin, tərəqqisinə işıq saçır.

Xoşbəxtliyimiz ondadır ki, ölkəmizdə son qırx ilə yaxın bir dövrdə aparılan bütün təhsil islahatlarına Heydər Əliyev başçılıq etmişdir. Bu dahi şəxsiyyətin ən böyük amalı xalqımızın intellektual potensialını yüksəltmək, təhsilimizi beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq, təhsil quruculuğu sahəsində başlanan islahatları uğurla başa çatdırmaqdan ibarət olmuşdur. Bu gün biz təhsil işçilərinin, müəllimlərin, alim və ziyalıların ən müqəddəs vəzifəsi isə xalqın ümummillî lideri Heydər Əliyevin idealları işığında ölkəmizdə gedən təhsil islahatlarının reallaşmasına kömək etmək, bu sahənin daha da yüksəlişi üçün əlimizdən gələni etməkdən ibarətdir.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ NAXÇIVAN DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Hər bir xalqın milli mənliliyinin, milli şüurunun formalaşması onun mədəniyyətinin, elminin, təhsilinin inkişafı ilə şərtlənir. Bəşəri sivilizasiyanın yüksək pilləsinə yüksəlmək kimi şərəfli yol keçmiş xalqlar hər şeydən əvvəl elm və mədəniyyətin inkişafına bərcudurlar. Təsadüfi deyildir ki, müasir sivilizasiyanın ən yüksək göstəricisi elmin, təhsilin inkişafı hesab olunur. Elmi və mədəni dəyərlərin meydana gəlməsi, mənəvi sərvətlərin formalaşması milli birliyin də vacib ünsürü hesab edilə bilər. Bu baxımdan xalqlar dünyanın spesifik şəkildə qavramağın milli formaları sistemini yaratmaqla özünə məxsus mədəni dəyərlər və sərvətlər kompleksini formalaşdırmaq zərurəti ilə qarşılaşırlar. Bu işdə çox mühüm rol universitetlərə, elm və təhsil ocaqlarına məxsus olmuşdur. Antik yunan akademiyaının, qədim universitetlərin yaradılması bu ehtiyacdən irəli gəlmişdir.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev demişdir: «Naxçıvan Dövlət Universitetinin bu gün mövcud olması Naxçıvanda min illər bundan öncə elmin, mədəniyyətin varlığının inkişafının məntiqi nəticəsidir».

Universitetin yaranması ölkəmizin iqtisadi, mənəvi, elmi və mədəni potensialının gücləndirilməsinə öz gərəqli töhfələrini vermişdir. «Naxçıvan Dövlət Universitetinin 40 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında» Azərbaycan

Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 31 mart 2007-ci il tarixli sərəncamında göstəriləyi kimi, «Naxçıvan Dövlət Universiteti zəngin maarifçilik ənənələrinə malik Naxçıvan diyarında yüksək ixtisaslı kadrların yetişdirilməsinə, elmi mühitin formalaşdırılmasına və bütövlükdə regionun tərəqqisinə öz müsbət təsirini göstərmişdir. Onun məzunları bu gün Azərbaycanda milli dövlət quruculuğunun ən müxtəlif sahələrində yaxından iştirak edir, ölkəmizin iqtisadi, elmi və mədəni potensialının gücləndirilməsinə layiqli töhfələr verirlər».

Naxçıvan Dövlət Universitetinin keçdiyi yola nəzər salarkən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, Naxçıvanımızın bu gününü, onun elmini, mədəniyyətini, alimlərini, habelə iqtisadiyyatını, mənəvi-psixoloji dürümünü, bir sözlə bütövlükdə yaşadığımız ictimai mühiti bu təhsil ocağından ayrılıqda təsəvvür etmək olmaz.

Dünyanın çoxəsrlik tarixə malik universitetləri ilə müqayisədə Naxçıvan Dövlət Universiteti çox cavan olsa da, o çox mənalı həyat yolu keçmişdir. 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Naxçıvan filialı kimi fəaliyyətə başlayan ali məktəb, az sonra Azərbaycan Respublikasının rəhbəri, möhtərəm Heydər Əliyevin 12 iyun 1972-ci il tarixli fərmanı ilə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutu kimi fəaliyyət göstərmişdir. Pedaqoji İnstitut sonralar 29 dekabr 1990-cı ildə Naxçıvan Dövlət Universitetinin təşkili üçün böyük baza funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Bir neçə müəllim, 3 ixtisasla fəaliyyətə başlayan tədris ocağı ötən dövr ərzində dünya standartlarına cavab verən ali məktəbə çevrilmişdir. Universitetin yenidən qurulmasında və daha da inkişaf etdirilməsində Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev daim böyük qayğı göstərmişdir.

Dahi rəhbər, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi, 12 oktyabr 1992-ci ildə universitetdə keçirilən «Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində sərhədyanı ticarətin və iqtisadi əlaqələrin təşkili» mövzusunda həsr olunmuş beynəlxalq simpoziumda iştirak etmiş, öz dərin məzmunlu nitqi ilə xaricdən gələn nümayəndə heyətlərini belə valeh etmişdi. Onun nitqi beynəlxalq simpoziumda qarşıya qoyulan məqsədlərin həyata keçməsi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyində (12 noyabr 1992) görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirakı universitet tarixinin qızıl səhifəsidir. Onun yubileydəki nitqi o zamankı çətin blokada şəraitində təhsilimizin əsaslı proqram sənədi hesab edilməlidir. Qiymətli tarixi sənəd kimi həmin nitq bu gün də ali təhsil sistemində aparılan islahatlar baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Onun Azərbaycana ikinci dəfə rəhbərlik etdiyi dövrdə universitetimizin inkişafı daha sürətli getmişdir. Müharibənin və milli müstəqilliyin ilk illərinin səriştəsiz rəhbərlərinin uğursuz siyasətinin yaratdığı dağıntılar, iqtisadi sıxıntılar, təhsilə qayğının arxa plana keçməsi, heçə etməsi Naxçıvan Dövlət Universitetinin də həyatında güclü tənəzzülə

səbəb olmuşdu. Yalnız Heydər Əliyevin xalqın təkidilə 1993-cü ilin yayında hakimiyyətə, ölkə rəhbərliyinə gəlməsi bu tənəzzülün qarşısını aldı. Bu müdrik şəxsiyyət böyük uzaqgörənliklə görürdü ki, ali təhsili yuvarlandığı uçuşumdan çəkib çıxarmaq bütünlüklə ölkənin, onun iqtisadiyyatının, elminin, mədəniyyətinin gələcək inkişafının bünövrəsini yaratmaq üçün ilkin şərtidir. Buna görə də qısa zamanda NDU-ya dövlət qayğısı artırıldı. 1996-cı ildən başlayaraq, universitet rəhbərliyi möhkəmləndirildi, universitetin yeni şəraitdə fəaliyyətini canlandırmaq, təhsilin və tədrisin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədilə yeni tövsiyələr verildi, mükəmməl konsepsiya hazırlandı.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin 30 illik yubileyinə ümummilli lider Heydər Əliyevin ünvanladığı təbrik məktubunda da universitetin fəaliyyətinə verilən qiymət təhsilə göstərilən böyük qayğının parlaq ifadəsi idi.

Universitetimizin sürətlə inkişaf etməsində bütövlükdə Muxtar Respublikada, eləcə də Naxçıvan Dövlət Universitetində ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi kursunun, Müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişaf strategiyasının dönmədən həyata keçirilməsinə böyük əmək sərf edən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun apardığı sərəştəli, mükəmməl, elmi dayaqlara söykənən, prinsiplial siyasət də mühüm və həlledici rol oynamışdır. Məhz onun universitet quruculuğu işinə Naxçıvan Muxtar Respublikasının hərtərəfli inkişaf etdirməyin aparıcı qüvvəsi kimi

ciddi münasibət bəsləməsi qədim Naxçıvan diyarında dünya standartlarına uyğun ali məktəbin qurulması ilə nəticələnmişdir. Yüksək dövlət qayğısı ilə əhatə olunmuş ali məktəb qısa müddətdə böyük intibah dövrünü keçərək, əyalət universiteti tituluunu öz üzərindən atmışdır. Bu gün artıq Naxçıvan Dövlət Universiteti Avropa standartlarına uyğun ali məktəbdir.

Universitetimiz özünün yeni həyatı və indiki yüksək inkişaf səviyyəsi üçün həmişə dövlət qarşısında borcludur. Məhz dövlətin müəyyən etdiyi proqrama uyğun olaraq Naxçıvan Dövlət Universitetində aparılan genişmiqyaslı işlər regionda möhkəm maddi-texniki bazaya, güclü kadr potensialına malik olan inkişaf etmiş ali təhsil ocağının yaradılması ilə nəticələnmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 12 iyun 2002-ci il tarixli fərmanı ilə Naxçıvan Dövlət Universitetinə özünüidarə statusunun verilməsi kollektiv qarşısında daha mühüm, şərəfli və məsuliyyətli vəzifələr qoymuşdur. Bütün bunların sayəsində Naxçıvan Dövlət Universitetinin 10 fakultəsində 42 ixtisas üzrə ali təhsil alan 4000-dən artıq tələbə, magistr və aspirant müstəqil Azərbaycanın dövlətçilik maraqlarının gerçəkləşdirilməsi istiqamətində köklənmiş layiqli nəsil kimi formalaşır. Məhz dövlətimizin böyük qayğısı sayəsində yüz hektar geniş bir ərazini əhatə edən universitetin 15 tədris korpusu, elektron kitabxanası, olimpiya mərkəzi, konservatoriyası, tibb fakultəsi və xəstəxanası, komputer sınıfları, internet

mərkəzi, çoxsaylı fənn kabinetləri və laboratoriyaları, Botanika bağı, idman bazası, hüquq klinikası, ictimai təşkilatlar mərkəzi, regionda elm, təhsil və mədəniyyəti, habelə milli ictimai fikri inkişaf etdirməyə münbit şərait yaradır. 2006-cı ildən fəaliyyət göstərən Universitet Tələbə-Televiziya Studiyası Naxçıvan Muxtar Respublika ərazisində fəaliyyət göstərmək üçün Naxçıvan MR Nazirlər Kabinetinin 11 oktyabr 2006-cı il tarixli sərəncamı ilə müvafiq tezlik verilmişdir. Amerika, Avropa, Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrinin, Türkiyə və İrənin universitetləri ilə yaradılmış əlaqələr Naxçıvanı və universiteti dünyada tanıtmış, NDU-nu beynəlxalq standartlara cavab verən qabaqcıl universitetə çevirmişdir.

Universitetin siması əhəmiyyətli dərəcədə burada çalışan elmi-pedaqoji heyətin tərkibi ilə müəyyən olunur. Bu baxımdan son on ildə universitetdə sanballı mütəxəssislər ordusu yaranmışdır. 2 akademik, 5 nəfər müxbir üzv, 22 elmlər doktoru, 136 elmlər namizədi, ümumiyyətlə universitetdə çalışan 346 mütəxəssis bu gün universitet auditoriyalarında tədris fəaliyyəti ilə məşğuldur. Peşə hazırlığının səviyyəsini təkcə rəqəmlər aydın ifadə etmir. Belə ki, əməkdaşlar arasında ABŞ-da, Yaponiyada, İtaliyada, Fransada, Türkiyədə, İranda, Almaniyada, habelə Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrində kitabları, məqalələri çap olunmuş, bir sıra beynəlxalq konqreslərin, simpoziumların, toplantıların iştirakçıları olan alimlər çalışırlar. Universitet alimləri ictimai tərbiyə işinin müasir səviyyədə qurulmasında, müxtəlif istiqamətli pro-

qramların reallaşdırılmasında fəallıq göstərir, Naxçıvan maarifçilik ənənələrinin tarixi köklərinin zənginliyini qoruyub saxlayırlar. «Qeyrət» nəşriyyatı elmi, metodik və kütləvi kitablar, universitetin elmi xəbərlərini yüksək səviyyədə çap edir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin muxtar dövlətimizin son 40 illik tarixində rolundan danışarkən belə bir cəhət xüsusilə vurğulanmağa layiqdir ki, o təkcə elm, təhsil ocağı deyil, həm də böyük mənəvi tərbiyə məktəbidir. Bu illər ərzində xalqımızın tarixində elə bir əhəmiyyətli hadisə tapmaq olmaz ki, Naxçıvan Dövlət Universiteti ondan kənar qalsın. Universitetimiz ölkəmizdə baş verən bütün ictimai-siyasi proseslərin nəinki önündə getmiş, bir çox hallarda isə bu proseslərin təşəbbüsçüsü, öncülü sıfətində çıxış etmişdir.

40 il ərzində bu universitetdə gənclik ruhu və düşüncəsi, gənclik tərəvəti və fantaziyası ilə aşılarmış nə qədər maraqlı tədbirlər keçirilmişdir. Bu tədbirlər gələcək əmək həyatının astanasında dayanan gənclərin təşəbbüskarlığının, işgüzarlığının, bitib-tükənməyən qabiliyyətinin, təxəyyül zənginliyinin əyani nümayişinə çevrilmişdir. Bəli, universitet təkcə elm-təhsil məbədi deyil, həm də yetkin vətəndaşlıq məktəbi olmuşdur.

Universitetin tələbə kontingenti həmişə respublikamızın kadrlara olan tələbatlarına uyğun, bütövlükdə sabit və mütəəkkil qaydada formalaşdırılmışdır. Universitet tələbələri özlərinin ciddi sözləri, elmi uğurları, fəal ictimai mövqeləri ilə seçilmişlər. Bu gün bu sıralarda Azərbaycanın əksər rayonların-

dan və Türkiyə Cumhuriyyətinin müxtəlif vilayətlərindən olan yüzlərlə gənc toplaşmışdır.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin nəzdində 1997-ci ildən ardıcıl olaraq fəaliyyət göstərən «Heydər Əliyev Universiteti» əsl milli dövlətçilik, yetkin siyasi düşüncə və idarəetmə mədəniyyəti məktəbi kimi yeni nəslin tərbiyəsində mühüm rol oynayır. İlk məşğələsi 1997-ci ilin 5 aprelində keçirilmiş bu universitetin yüzdən artıq məşğələsi keçirilmişdir. Akademik İsa Həbibbəylinin «Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Universiteti» kitabında Heydər Əliyev universitetinin fəaliyyətindən ətraflı bəhs edilmişdir. Bu universitet gənc nəslin əsil vətənpərvər və vətəndaş kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Universitetin mədəniyyət kadrlarının hazırlanmasında da böyük xidmətləri vardır. Ali təhsil ocağında fəaliyyət göstərən İncəsənət fakültəsi nəzdində tələbə opera studiyası, tələbə teatr studiyası, şən və hazırcavablar klubu, müxtəlif vokal və rəqs qrupları mədəniyyətimizin, eləcə də musiqimizin inkişafına dəyərli töhfələrini vermişdir. Elə bu il martın 22-də qardaş Türkiyədə, İqırdırdə Novruz şənliklərinə qatılan musiqi qrupumuz öz vəfalıqları ilə hamını valeh etdilər. T.Oflazoğlunun «Türklərin Atatürkü», C.Məmmədquluzadənin «Anamın kitabı» teatr tamaşaları, Ü.Hacıbəylinin «Arşın mal alan» operettası qardaş ölkənin Qars, Ərzurum, Ərdəhan, Samsun, Trabzon, Van, Ağrı və başqa şəhərlərində uğurla nümayiş etdirilmişdir.

Universitetin 40 illik yubiley tədbirlərindən biri də opera studiyasının Rusiya Federasiyasının Novo-

sibirsk şəhərində «Arşın mal alan» operettasını nümayiş etdirməsi oldu. 10 may 2007-ci ildə şəhərin M.Qorki adına mədəniyyət evinin böyük salonunda oynanan bu tamaşaya minlərlə həmyerlimiz gəlmişdi. Azərbaycan diasporunun, xüsusilə Heydər Əliyev adına fondun sədri Mirkazım Seyidovun yaxından köməkliyi ilə təşkil edilən bu səfərin zirvə nöqtəsini məhz bu tamaşanın nümayişi hesab etmək olar. Yenilənmiş kollektivlə çıxış edən studiya üzvlərinin hər bir çıxışı alqışlarla qarşılanırdı. 12 iyun 2007-ci il tarixdə teatr studiyası üzvlərinin göstərdiyi bədii proqram həm Rusiya ictimaiyyətinin, həm də həmyerlilərimizin rəğbətində səbəb oldu.

Universitetin Xarici dillər fakültəsi tələbələrinin fransız dilində hazırladıqları «Koroğlu» və «Poçt qutusundan Eyfelə» tamaşaları özünün bədii və estetik qayələri, maraqlı aktyor oyunu ilə Fransadan gəlmiş qonaqların da diqqətindən yayınmadı.

Universitetimizdə son on ildə müxtəlif musiqi qruplarının fəaliyyəti də diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, «Firuzə», «Büllur» vokal qrupları, «Əcəmi», «Gənclik», «Tələbə» instrumental ansambları həmişə rəngarəng proqramlarla çıxışlar etmişlər.

Universitetimizdə hər il tələbələrin vətənə, təhsil aldıqları ali məktəbə məhəbbət ruhunda tərbiyə və fərdi qabiliyyətlərinin daha da inkişaf etdirilməsi məqsədilə «Universitet dünyası» rəsm, hər il aprel ayında Mirzə Cəlil günlərində karikatura sərgilərinin keçirilməsi bir ənənə halını almışdır. Tələbələrimizin

Türkiyə Cumhuriyyətinin Van Yüzüncü İl, Qars Kafkaz Universiteti, Ərzurum Atatürk Universiteti və başqa ali məktəblərdə təşkil edilmiş sərgiləri uğurla keçmişdir.

Universitet ərazisində ucaldılmış «Soyqırım qurbanlarının xatirəsinə» həsr edilmiş abidənin layihəsi üçün elan edilmiş müsabiqədə o zaman universitetin tələbəsi olmuş Üliyev Həmzəyevanın təqdim etdiyi layihə birinci mükafata layiq görülmüşdür. 2007-ci ilin may ayında keçirilən universitet üçün emblem müsabiqəsində də Üliyev Həmzəyeva və Tural Həsənovun təqdim etdiyi eskizlər birinci yerə çıxmış və mükafata layiq görülmüşdür.

Universitetdə idman və bədən tərbiyəsinin inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Ali məktəbimizin idmançıları Respublika və beynəlxalq yarışlarda uğurla çıxış edirlər. Bu dərs ilində Ali məktəblər arasında keçirilən badminton yarışlarında qızlardan ibarət komandamız birinci yeri tutmuşdur. 2007-ci ilin fevral ayında keçirilən ali məktəblərarası cudo yarışlarında da tələbələrımız medallarla qayıtmışlar. Bu ilin iyun ayında Türkiyə Cumhuriyyətinin İqdir şəhərində keçirilən beynəlxalq yarışda iştirak edən «Universitet» futbol komandası bütün rəqiblərini udaraq, turnirin qalibi kimi kubok sahibi olmuşdur.

1996-cı ilin 16 oktyabrından universitetə bacarıqla rəhbərlik edən millət vəkili, akademik İsa Həbibbəylinin dünya universitetləri ailəsində Naxçıvan

Dövlət Universitetinin özünəməxsus və layiqli yer tutmasında böyük və gərgin əməyi vardır.

Bu gün zəngin maarifçilik ənənələrinin layiqli davamçısı olan bu universitet Muxtar Respublikanın ali təhsilli mütəxəssislərə olan ehtiyacını ödəyən müasir təhsil mərkəzinə çevrilmişdir. Fərəhli haldır ki, bu təhsil ocağının yetirmələri həm Naxçıvanın müxtəlif guşələrində, həm də onun hüdudlarından kənarında uğurla çalışırlar. Azərbaycan xalqının ümummillilərdi, universitetimizin fəxri doktoru Heydər Əliyev demişdir: «Bu ali məktəb qonşu ölkələrin elm və təhsil mərkəzləri ilə geniş əlaqələr yaratmaqla bir daha Naxçıvanın Şərqi qapısı olduğunu nümayiş etdirir».

Qədim tarixə və zəngin ənənələrə malik Naxçıvanın yeni dövrdəki tarixi inkişafının həyata keçirilməsində 40 yaşlı Naxçıvan Dövlət Universitetinin üzərinə ciddi vəzifələr düşür. 40 illik tarixi yol isə arxada qalır. Bu yol asan keçirmişdir. Bu yolda uğurlar da çox olub, problemlər də... Bu yol müxtəlif nəsilləri birləşdirir. Bu yol Naxçıvan təhsilinin baş yoludur, bu yol müasirlik, qüdrətli elm, təhsil və tərbiyə məbədinin nurunu əks etdirən gerçək və humanist, əsrarəngiz bir dünyadır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin 11 oktyabr 1999-cu ildə universitetimizdə yeni tədris korpusunun açılış mərasimindəki parlaq nitqi universitetin keçdiyi yola verilən yüksək qiymətdir. Həmin nitqdə deyilirdi: «Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Universiteti Azərbaycanın ən dəyərli, qabaqcıl ali məktəblə-

rindən, ali təhsil ocaqlarından biridir...Mən bu gün böyük iftixar hissi keçirirəm ki, 30 il öncə əsasını qoyduğumuz bu gözəl təhsil ocağı indi böyük şöhrətə malikdir... Universitet tələbələrinə yüksək vətənpərvərlik, təhsil uğrunda daim mübarizə aparmaq üçün əzm arzulayıram... Naxçıvan gənclərinə arzu və tövsiyə edirəm ki, onlar indiki nəsillər kimi, bizim kimi Naxçıvanı qursunlar, yaratsınlar, inkişaf etdirləsinlər, daha da yüksəlsinlər».

Müstəqillik yolları ilə inamla irəliləyən Azərbaycan öz inkişafının yüksəliş dövrünü yaşayır. Ölkə prezidenti cənab İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasəti nəticəsində respublikamızda demokratik cəmiyyət quruculuğu müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir, dövlətimizin beynəlxalq nüfuzu günü-gündən artır. Sosial-iqtisadi və mədəni həyatın müxtəlif sahələrində də köklü islahatlar aparılır, yüksək ixtisaslı və savadlı kadrların hazırlanması istiqamətində mühüm dövlət tədbirləri həyata keçirilir. Hazırkı yeni tarixi şəraitdə NDU-da da bu islahatlar uğurla həyata keçirilir, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması sahəsində müvəffəqiyyətlər əldə edilir.

Yüksək dövlət səviyyəsində böyük təntənə ilə qeyd olunan Naxçıvan Dövlət Universitetinin 40 illik yubileyi ölkəmizdə milli ali təhsilin əsil bayramına çevrildi. Ölkə prezidenti İlham Əliyevin bu tədbirlərdə xüsusilə, universitetin yeni Konservatoriya binasının açılışında iştirakı isə kollektivimizin hər bir üzvünün qəlbini qürur və iftixar hissi ilə doldurdu.

Təntənəli yubiley mərasimində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin geniş nitqi ölkəni, eləcə də təhsili inkişaf etdirməyin uzun müddətli mükəmməl proqramıdır. Onun universitetin fəaliyyətinə verdiyi qiymət isə daha sevindirici idi:

«Mən şadam ki, universitet çox sürətlə inkişaf edir, burada çox böyük işlər görülür. Bu gün açılışına toplaşdığımız yeni Konservatoriya binası, deyə bilərəm ki, dünyanın ən yüksək standartlarına cavab verir!».

Ölkə prezidentinin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 19 nəfər əməkdaşına ən yüksək dövlət mükafatlarını şəxsən təqdim etməyi müəllim əməyinə, təhsilə göstərilən böyük qayğının ifadəsi idi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun 40 illik yubiley mərasimindəki nitqi də görülmüş işlərə qiymət verməsi ilə yanaşı, qarşıda duran vəzifələrin müəyyənləşdirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. O, öz nitqində demişdir:

«Dövlətimizin ali təhsilin inkişafına göstərdiyi qayğının bəriz nümunəsinin biri də Naxçıvan Dövlət Universitetidir. Ali təhsilin hərtərəfli himayə olunmasının ümummilli liderimizlə başlanan prinsipini davam və inkişaf etdirən hörmətli Prezidentimizin qayğısı ilə burada yeni ixtisasların açılması, instrukturun yaradılması və təhsil korpuslarının tikilməsi, ölkə rəhbərinin universitetin elektron kitabxanasının açılışında iştirak etməsi və bu təhsil ocağının 40 illik

yubileyi ilə bağlı xüsusi sərəncam verməsi yeni mərhələdə Naxçıvan Dövlət Universitetinə göstərilən yüksək dövlət qayğısının daha bir ifadəsidir».

Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor müəlim heyəti və çoxminli tələbə kollektivi də bu misilsiz qayğıya konkret əməli işlərlə, dərindən məsuliyyət duyğusu ilə, ölkə prezidentinə, onun böyük ideallarına sədəqətlə cavab verməyi özlərinin mənəvi borcu hesab edirlər. Universitetin rektoru, akademik, millət vəkili, əməkdar elm xadimi İsa Həbibbəylinin dediyi kimi, «çətin blokada şəraitində fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Naxçıvan Dövlət Universiteti zamanla yarışa-yarışa irəliyə doğru böyük sürətlə addımlamada davam edir.

Hazırda Naxçıvan Dövlət Universiteti Azərbaycanda XXI əsrin ali məktəbinin səviyyəsini və imkanlarını nümayiş etdirir».

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANDA ORDU QURUCULUĞU

Doxsanıncı illərin əvvəllərində, Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışına qədər olan dövrə, yəni 1993-cü ilin ortalarına kimi ordu quruculuğu kortəbii şəkildə, dövlət nəzarəti və bilavasitə dövlət rəhbərliyi olmadan getmişdi. Bunun obyektiv səbəbi ilk növbədə, həmin dövrdə ölkəyə rəhbərlik edənlərin dövlətçilik təcrübəsi, idarəçilik bacarığının olmaması idi. Elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, Azərbaycan ordusu təpədən-dırnağadək silahlanmış xarici havadarlarının ağır texnikası və təlimlər görmüş canlı qüvvəsi ilə komplektləşdirilmiş Ermənistan silahlı birləşmələrinin təcavüzlərinin qarşısını almaq əvəzinə, daha çox siyasi məqsədlərə cəlb edilmiş, hakimiyyət uğrunda mübarizə alətinə çevrilmişdi.

Yeni yaradılmış ayrı-ayrı hərbi hissələr, könüllü ərazi müdafiə taborları bu və ya digər siyasi qüvvələrin təsiri altında onlara xidmət edirdilər. Vətəni, torpağı qoruyanlardan daha çox cəngüdənlər, dəyənək gəzdirənlər, özlərini general elan edənlər var idi. Hətta iş o yerə çatmışdı ki, bu siyasi qüvvələr və «millət qəhrəmanları» hərbi hissələr yaratmaqda bir-birləri ilə bəhsə girirdilər. Çoxdan döyüş əməliyyatlarına hazırlanmış erməni daşnaqları isə fürsətdən istifadə edib özlərinin işğalçılıq siyasətlərini həyata keçirirdilər.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qətiyyətli qayıdışı ilə ordu quruculuğunda yeni dönüş mərhələsi başladı. Dövlət Müdafiə Şurası yaradıldı. Şuranın ilk iclasında cinayətkarlığa, Vətən qarşısında öz müqəddəs bor-

cunu yerinə yetirməkdən boyun qaçıran şəxslərə qarşı barışmaz mübarizə aparılacağına təsbit olunması, çağırış və səfərbərlik işinin şəraitin tələblərinə uyğun qurulması, fərarilərə, hərbi xidmətdən yayınanlara qarşı ciddi tədbirlər tətbiq olunması istiqamətində atılan qəti addımlar Milli Ordunun döyüş hazırlığının yüksəlməsinə səbəb oldu. Bütün bunlar 1993-cü ilin noyabrından əsl ordu quruculuğuna başlanmasının fərəhli yekunu idi.

Ölkə Prezidenti Ali Baş Komandanın ən qaynar cəbhə bölgələrinə getməsi, döyüş səngərlərində olması, orada əsgər və zabitlərlə şəxsən görüşməsi, onların qayğı və problemləri ilə maraqlanması döyüşçülərin mənəvi-psixoloji ruh yüksəkliyinə səbəb olurdu. Həmin günlərdə Azərbaycan əsgəri üzərində «Vətən uğrunda, Heydər Əliyev uğrunda» sözləri yazılmış tanklarla, digər döyüş texnikaları ilə müqəddəs savaşa atılmışdı. Beyləqan və Fizuli uğrunda döyüşlər, Tərtər in müdafiəsi bir daha sübut etdi ki, ordu yalnız vahid komandanlıq və təcrübəli komandirlər tərəfindən idarə olunarsa, əsgər dövlətin qayğısını, xalqın, millətin köməyini, yardımını hiss edərsə heç vaxt basılmaz, məğlub edilməz olar.

Qısa müddətdə Azərbaycan əsgəri onun arxasında dövlətinin və xalqının durduğuna inandı. İnandı ki, Ali Baş Komandan Heydər Əliyev kimi bir sərkərdəsi olan ordu heç vaxt basılmaz. Heydər Əliyev Azərbaycan əsgərinə arxalandığı, güvəndiyi kimi, Azərbaycan əsgəri də öz Prezidentinə, Ali Baş Komandanına arxalanırdı, güvənirdi. Hətta keçmiş iqtidar dövründə xidmət etmiş yüksək rütbəli zabit və

generallar da yeni həvəs, yeni qüvvə ilə xidmətlərini davam etdirirdilər.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası Gənclərinin Birinci Forumunda xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin dediyi bu sözlər bu gün də hər bir Azərbaycan vətəndaşını düşünməyə sövq edir, qarşımızda böyük vəzifələr qoyur.

«Ordu mövzusu, ordunun yaranması, formalaşması bizim bütün həyatımızda əsas mövzulardan biri olmalıdır, gənclərin orduda xidmət etmək üçün təbiyələndirilməsi bizim əsas vəzifələrimizdən biri olmalıdır və bu vəzifələri biz ardıcıl surətdə həyata keçirməliyik... Xalqın ordunun birliyi həm xalqın qüdrətini, həm də ordunu daha da qüvvətli edir. Ona görə də qarşımızda duran əsas vəzifələrdən biri xalqın ordunun sağlam mənəvi birliyini təmin etməkdən ibarətdir».

Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndə çoxları özünü tarixi varis hesab etsələr də, Cümhuriyyət liderlərinin ənənələrindən uzaq idilər. Məlumdur ki, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin liderləri xalq ordusunun yaradılmasını çar Rusiyası ordusunda xidmət etmiş milli kadrlara etibar etmişdilər. Ola bilməz ki, damarında azərbaycanlı qanı axan zabit öz vətəninə, xalqına, dövlətinə xəyanət etsin. Dövrə, şəraitə, ictimai quruluşa görə əgər azərbaycanlı bir şəxs dünya hərbi elmi sahəsində şöhrət qazanırdısa, bu bizim xalqımızın uğuru idi. Bu mənada Səməd bəy Mehmandarov, Əliağa Şıxlinski, Cəmsid Naxçıvanski də sovet ordusunda xidmət etmiş hər bir qüdrətli sərkərdə də Azərbaycanın milli iftixarı hesab edilmə-

lidir. Cumhuriyyət ordusu dövlət tərəfindən idarə olunurdu, xalqın köməyinə, yardımına arxalanırdı. Heydər Əliyev də bu ənənəni davam və inkişaf etdirirdi.

Gücümüzün artdığını hiss edən ermənilər danışıqlar masası arxasına gəlməyə və 1994-cü il mayın 12-də ataşkəs rejimini imzalamağa məcbur oldular.

1994-cü ilin oktyabrında və 1995-ci ilin mart ayında dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısının alınmasında ordunun mövqeyi və fəaliyyəti bir daha sübut etdi ki, əgər ordu dövlət tərəfindən yaradılsa, vahid komandanlıq tərəfindən idarə olunarsa, xalqına arxalanarsa, mütləq dövlətin və xalqın mənafeyini qoruyacaq və müdafiə edəcəkdir.

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin 1998-ci il yanvarın 16-da «Müstəqil dövlətimizin milli ordusuna ümumxalq qayğısı və diqqətinin artırılması» mövzusunda keçirilən yığıncaqdakı nitqində dedi ki, «Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etmək kimi müqəddəs vəzifəni yerinə yetirən Milli Ordu bütün xalqın övladıdır və onun formalaşmasına, inkişafına müntəzəm qayğı və diqqət göstərmək hər bir dövlət təşkilatının, yerli orqanların, özəl qurumların, hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur» sözləri hamı tərəfindən bir vəzifə kimi qəbul edilmişdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqil dövlətimizin milli zabıt kadrlarının hazırlanması işinə çox-çox qabaqlar başlanılmış, ordu quruculuğunda əsas meyar olan milli kadrların hazırlanması prosesinin də təməl daşını məhz cənab Heydər Əliyev qoymuşdur. Zaman

xalqımızı, millətimizi ağır sınaqlara çəkəndə hiss etdik ki, Heydər Əliyev hərbi internat məktəbini yaratmaq-la çox böyük iş görmüşdür. Bir də unutmaq olmaz ki, həmin məktəb totalitar rejimin sət mənəşində yalnız Heydər Əliyevin cəsarət və iradəsi ilə yaradıla bilərdi.

1990-cı ilin iyun ayının 22-də Naxçıvana qayıtdığı ilk gündən başlayaraq ölkənin müdafiəsi, ordu quruculuğu problemləri daim Heydər Əliyevi düşündürmüş və bu yolda cəsarətli addımlar atılmışdır. Heydər Əliyev Naxçıvan MR Ali Məclisinə Sədr seçildikdən dörd gün sonra 1991-ci il sentyabr ayının 7-də ölkədə yaranmış gərgin sosial-ictimai və siyasi vəziyyət müzakirə obyektinə çevrildi. Həmin gün Ali Məclisin qəbul etdiyi qərarla qeyd olunurdu ki, Ermənistan Respublikası ilə həmsərhəd olan Muxtar Respublikanın ərazisi 1988-ci ildən başlayaraq bu günə kimi erməni diasporu və lobbisi tərəfindən müdafiə olunan və silahlandırılan, mərkəzin himayədarlığından hər vasitə ilə istifadə edən erməni silahlı quldur dəstələrinin basqınlarına məruz qalır. Bu müddət ərzində Muxtar Respublikanın Kərki kəndi sovet ordusunun birtərəfli mövqeyi nəticəsində Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş, Sədərək kəndi ətrafındakı vuruşmalarda insanlar həlak olmuş, Havuş kəndi, o cümlədən bir sıra yaşayış məntəqələri toplardan intensiv atəşə tutularaq, tamamilə dağıdılmış, Babək rayonunun Kərməçətəq, Yuxarı Buzqov, Şahbuz rayonunun Şada kəndlərinə və Batabat yaylağına ardı-arası kəsilməyən hücumlar olmuş, xeyli miqdarda mal-qara aparılmış, çobanlar öldürülmüş və

Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasında bu kimi bir çox faktlar sadalanmış, 75-ci mexanizmləşdirilmiş atıcı diviziyanın komandiri, general mayor R.V.Slaboşeviçin və 41-ci Sərhəd dəstəsinin komandiri, polkovnik V.K.Jukovun məlumatları dinlənilmişdi. Heydər Əliyevin sədrliyi ilə müzakirələrə yekun vurulmuş və Ali Məclisin təşkil etdiyi komissiyaya tapşırılmışdır ki, bu məsələni hərtərəfli öyrənsin və təkliflər hazırlayıb Ali Məclisə təqdim etsin. Bununla yanaşı, Ali Məclis Sərhəd Qoşunları Zaqafqaziya Dairəsinin rəhbərliyindən və 41-ci Sərhəd dəstəsinin komandanlığından tələb etmişdi ki, Naxçıvan MR ərazisində yerləşən Sərhəd məntəqələrinin Muxtar Respublika Sərhəd Dəstəsinə tabe edilməsi və Muxtar Respublika ərazisindəki bütün dövlət sərhəddinin mühafizəsinin onun əlində cəmləşdirilməsi məsələsini 3 gün müddətində həll etsin.

Ümumiyyətlə, Heydər Əliyevin ardıcıl və uzaqgörən siyasəti nəticəsində Bakıdan və Gəncədən fərqli olaraq Sovet ordusunun 75-ci motoatıcı diviziyasının zabit və əsgər heyətinin son dəstəsi 1992-ci ilin avqustun 18-də Naxçıvanı tərk etdi. Həmin gün diviziyanın bütün əmlakının silahlarının hərbi texnikasının və sursatının Azərbaycan Milli Ordusunun Naxçıvandakı 5-ci əlahiddə motoatıcı briqadasına verilməsi haqqında sənədlərin imzalanması və diviziyanın şəxsi heyətinin Naxçıvanla vidalaşib Muxtar Respublikadan yola salınması mərasimində Heydər Əliyev də iştirak edirdi.

Muxtar Respublika ərazisində uzun illər boyu yerləşən keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələrinin, sonra isə Rusiya Federasiyasının tabeliyində olan hərbi hissələrin ləğv olunması, onların sərəncamında olan silahla-

rın, hərbi sursatın, texnikanın, hərbi və mülki əmlakın müstəqil Azərbaycan dövlətinə təhfil verilməsi, digər dövlətə mənsub olan hərbi qulluqçuların Naxçıvanın ərazisini tərk etməsi, ədalətli, hüquqi, böyük tarixi əhəmiyyətə malik olan bir hadisə idi və bunun əsas təşkilatçısı ordu quruculuğumuzun baş memarı ümummilli lider Heydər Əliyev olmuşdur.

Naxçıvandakı 41-ci Sərhəd dəstəsinin də bütün əmlakı, mühəndis-texniki qurğuları, silah və texnikası Azərbaycana tabe edilmiş Azərbaycanda ilk sərhəd dəstəsinin yarandığı da məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Naxçıvandan elan edilmişdir.

Heydər Əliyevin sərəncamı ilə Naxçıvanda C.Naxçıvanski adına hərbi litseyin filialı açılmış, 1997-ci ildə təşkil edilən Akademik kursların bazasında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı ilə Silahlı Qüvvələrin hərbi Akademiyası yaradılmışdır. 2004-cü il fevral ayının 27-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları Cəmsid Naxçıvanski adına litseyin Naxçıvan filialının ləğv edilməsi və onun əsasında Heydər Əliyev adına Hərbi Litsey yaradılması haqda sərəncam imzalamışdır. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin xatirəsini əbədiləşdirmək, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri üçün hərbi kadr hazırlığı sistemini təkmilləşdirmək və milli ordunun peşəkar kadrlara olan tələbatının ödənilməsi işinin yaxşılaşdırılması baxımından prezidentin bu sərəncamı böyük dövlət əhəmiyyətli bir sənəddir.

Zabit kadrlarının hazırlanmasında NATO ilə yaradılmış qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələrindən də geniş istifadə olunur. Hazırda «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı çərçivəsində Şimali Atlantika Alyansına

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANDA OLİMPİYA HƏRƏKATI

Azərbaycanda Olimpiya Hərəkəti sahəsində fəaliyyətlər 1992-ci ildən başlansa da, həmin dövrdə ölkədə baş verən məlum ictimai-siyasi proseslərin mənfi nəticələri bu istiqamətdə də ağır zərbəsini vurdu. Sovet dövründən inşa olunmuş idman komplekslərinin, stadionların müxtəlif təyinatlar üzrə istifadəsi onların dağılmasına, MOK-un bəzi qrupların əlində oyuncağa çevirilməsinə, idmançıların ölkədən pərən-pəran salınmasına, hakimiyyətdə olanların idmana və bədən tərbiyəsinə olan laqeyidliyindən başqa ad vermək olmazdı. Məhz bu səbəbdən 1991-1993-cü illər Azərbaycan idmanının tarixinə tənəzzül dövrü kimi daxil olmuşdur.

Qarşıdan Çin Xalq Respublikasının paytaxtı Pekin şəhərində keçirəcək XXIX Yay Olimpiya Oyunları gəlir. Xalqımız həmişə olduğu kimi, yenə də öz idmançılarından qələbələr, qızıl medallar gözləyir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin iyulun 24-də imzaladığı «XXIX Yay Olimpiya Oyunlarına hazırlıq haqqında» sərəncamı da Azərbaycan idmançılarının Pekində ali mükafatlar qazanmaları üçün onların tam hazırlıqlarının təmin edilməsini nəzərdə tutur. Sərəncamda qeyd edilir ki, aparılan işlər və qalan müddət ərzində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər Azərbaycanın Pekin Olimpiadasına daha yüksək səviyyədə hazırlığını təmin etməli, qarşıda qoyulmuş məqsədlərə çatmaq imkanı yaratmalıdır. Hələ 2004-cü ildə MOK-un IV Baş Məclisində cənab İlham Əliyev deyirdi:

daxil olan bir çox dövlətlərlə hərbi sahədə əməkdaşlıq inkişaf etdirilir. Gənclərimizə Türkiyə Respublikasında hərbi təhsil almaq, bir çox dövlətlərdə hərbi mütəxəssis hazırlığı səviyyələrinin yüksəldilməsi imkanı yaradılmışdır.

Möhtərəm Heydər Əliyev cənablarının 2002-ci ilin iyun ayında Silahlı Qüvvələr günü münasibətilə şəxsi heyətə ünvanlanmış təbrikində deyilir: «Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi Dağlıq Qarabağ problemi və Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin sülh və qarşılıqlı güzəşt yolu ilə həlli üçün məqsədyönlü fəaliyyət göstərir, bütün mümkün vasitələrdən istifadə edir. Bununla yanaşı, hər bir əsgər və zabit möhkəm bilməlidir ki, ordumuz işğal altında olan torpaqlarımızı azad etməyə, hər hansı təcavüz aktına layiqli cavab verməyə, Vətən torpaqlarını etibarlı şəkildə qorumağa həmişə hazır olmalıdır...»

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev ən çətin məqamlarda, ən mürəkkəb vəziyyətlərdə xalqımızı, dövlətimizi və dövlətçiliyimizi faciələrdən, fəlakətlərdən qurtarmaq üçün taleyin bizə bəxş etdiyi xilaskarlıq funksiyasını yerinə yetirmişdir.

«Növbəti Olimpiya oyunları daha da gərgin şəraitdə keçəcəkdir. Buna şübhə yoxdur, çünki ildən-ilə rəqabət artır. Müxtəlif ölkələrdə güclü idmançılar hazırlayırlar. Bütün bunları nəzərə alaraq, biz gərək gündəlik fəaliyyətimizdə məsələyə daha da ciddi yanaşaq. Yəni Pekində keçiriləcək Olimpiya Oyunları rəqabət baxımından daha da çətin olacaqdır. Amma mən şübhə etmirəm ki, bizim idmançılarımız – bu gün fəaliyyət göstərən və o vaxta qədər yetişəcək idmançılarımız ölkəmizi Pekin Olimpiya Oyunlarında da layiqincə təmsil edəcəklər».

Müasir dövrdə respublikamıza sağlam, gümrəh, əməksevər, bilikli, möhkəm iradəli gənclər daha çox lazımdır. Bu gənclər öncə doğma yurdlarını, vətənimiz Azərbaycanı dərinəndən sevməli, onun şəhidlərinin ruhuna ehtiramla yanaşmalı, milli mənlük və ləyaqətin, insansevərlik münasibətlərinin mahiyyətini dərk etməli, cəmiyyətdə insanların, xalqların və millətlərin bir-birilə qarşılıqlı əlaqədə olduqlarını bilməlidirlər. Görkəmli ingilis yazıçısı, V.M.Tekkereyin «Hərəkət səpin, vərdiş biçərsiniz; xarakter səpin, siz taleyinizi biçərsiniz» sözləri bu baxımdan çox ibrətamizdir.

Bu gün müstəqil Azərbaycanda yeridilən sosial xətt dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən birini təşkil edir. Şəxsiyyətin və cəmiyyətdəki qrupların sosial tələblərini təmin etmək məqsədi daşıyan bu siyasət hər bir dövlətdə sosial müdafiəni, məşğulluq, əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması, əhalinin sağlamlığının qorunması, asudə vaxtın təşkili kimi vəzifələri yerinə yetirir. Müasir dövrün son dərəcə maraqlı və

mürəkkəb fenomeni olan idman cəmiyyətin bütün fəaliyyət sahələrinə nüfuz edir. O, əmək və həyat fəaliyyətinə, adamların yaşayış tərzinə, etik-əxlaqi dəyərlərə, millətlərarası münasibətlərə güclü təsir göstərir.

Dünyanın görkəmli siyasi xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev demişdir: «Sağlamlığın birinci yolu hər bir insanın öz orqanizmini fiziki cəhətdən inkişaf etdirməsi, bədən tərbiyəsi ilə daim məşğul olması və idmanı yüksək səviyyəyə qaldırmasıdır. Ona görə də biz idman haqqında danışarkən bunu böyük siyasi, milli problem kimi qəbul edirik, anlayırıq. Biz bu nöqteyi-nəzərdən də idmana qayğı göstəririk və göstərəcəyik».

Bu dahi şəxsiyyət insanı hər bir ölkənin ən böyük sərvəti, idmanı isə böyük milli hərəkət kimi dəyərləndirirdi. Bu fikir dünyanın ən böyük mütəfəkkirlərinin, filosof və alimlərinin fikirləri ilə səsleşir. Məşhur Amerika filosofu M.Novak yazır: «İdmana əhəmiyyət verməmək olduqca vacib milli dəyərlərdən birini itirməkdir». Təsədüfi deyil ki, ABŞ-da idman bu gün «ikinci din» çevrilmişdir. Rus alimi L.İ.Lubişeyə cəmiyyətin inkişafında idmanın sosial rolunu öyrənərkən belə qənaətə gəlmişdir ki, idmanın müasir cəmiyyətdəki rolunu kifayət qədər qiymətləndirən dövlət və dövlət başçıları o qədər də çox deyildir. Böyük qürur hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın bu sahədə bəxti gətirmişdir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev idmanın və bədən tərbiyəsinin cəmiyyətdə oynadığı rolu həmişə qiymətləndir-

miş, bu sahəni daim özünün şəxsi diqqəti və qayğısı altında saxlamışdır.

Möhtərəm Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanda bütün sahələrin, o cümlədən idmanın gələcək perspektivləri ciddi nəzərə alınmışdı. Bu illərdə ölkədə bir çox idman kompleksləri, qurğuları, zalları tikilmiş, idman meydançaları salınmış, böyük idman-sağlamlıq mərkəzləri yaradılmışdı. Ölkədə idmanın maddi-texniki bazasının yaradılması üçün də çox iş görülmüşdür. Məsələn, təkcə Bakıda 1975-ci ildə 250 idman meydançası və şəhərçiyi salınmışdı. 1973-cü ildə respublikanın paytaxtında möhtəşəm idman sarayının təməli qoyulmuşdu. 1974-cü ildə Bakıdan başqa, Azərbaycanın 36 rayonunda 59 uşaq-gənclər idman məktəbi fəaliyyət göstərirdi.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin millətin, xalqın gələcəyi üçün böyük əhəmiyyət daşıyan, lakin həqiqi dəyəri ilk baxışdan hamıya aydın olmayan işlərin görülməsini həmişə təxirəsalınmaz fəaliyyət saymışdır. Azərbaycan Prezidenti kimi, o həmişə quruculuq təşkilatçısı olmuş, tikilib xalqın istifadəsinə verilmiş obyektlərin, o cümlədən idman obyektlərinin dağılmasına qarşı bəzi məqəmlər tutmuşdur.

Müstəqilliyin ilk illərində respublikada idmana münasibət son dərəcə aşağı səviyyədə idi. İdman unudulmuş sahələrdən birinə çevrilmişdi. Doğrudur, bunun obyektiv səbəbləri də vardı. Lakin subyektiv səbəblər daha böyük çoxluq təşkil edirdi. İdman meydançası və zallarının ayrı-ayrı adamların əlinə keçməsi, idman avadanlıqlarının dağıdılması 1991-

1993-cü illərdə geniş vüsət almışdı. İstedadlı idmançılar, idman mütəxəssisləri ölkədən gedir, idmanla məşğul olanların sayı kəskin azalırdı. Hadisələrin belə axını Azərbaycan idmanının tam iflasa uğramasına səbəb ola bilərdi.

Yalnız Heydər Əliyevin gəlişi ilə ölkədə idmana münasibət kökündən dəyişdi. Heydər Əliyev müxtəlif görüş və çıxışlarında idmanın xalqın və dövlətin həyatında necə böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini dənə-dənə qeyd etmişdir: «Biz respublikamızda əhalimizin, millətimizin sağlamlığı haqqında, fiziki, mənəvi sağlamlığı haqqında düşünürük. Bu gün də düşünürük, xalqımızın gələcəyi üçün də düşünməliyik. Bu, bizim vəzifələrimizin içərisində ən böyük, ən əhəmiyyətli vəzifədir».

Azərbaycan idmançıları uzun illərdir ki, Olimpiya hərəkətində iştirak edirlər, bu illər ərzində ölkəmizin idmançıları SSRİ, sonra isə MDB-nin yığma komandalarının tərkibində 10 olimpiada da iştirak edərək 12 qızıl, 11 gümüş, 7 bürünc medal qazanmışdılar.

Müstəqillik dövründə ölkə idmanının inkişaf etdirilməsi üçün, şübhə yox ki, ilk növbədə dövlətin idmana münasibətində dəyişiklik yaranmalı idi. Belə dəyişiklik 1993-cü ilin ikinci yarısında Heydər Əliyevin dövlətə başçılıq etməsi dövründən başladı. Onun atdığı ilk böyük addım idman və gənclik probleminin həlli istiqamətində oldu.

Siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra respublika Prezidentinin idman sahəsində irəli sürdüyü ilk vəzifə idman meydançaları və zallarının təyinatı üzrə

işlədilməsi, onların bərpası haqqında verdiyi göstərişlər oldu. Son dərəcə vacib və əhəmiyyətli olan bu problemin həllini əsas götürərək Heydər Əliyev 1999-cu ildə respublikada Gənclər və İdman Nazirliyinin yaradılması haqqında fərman verdi.

Nazirlik gənclər və idman sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi orqanı rolunu oynadı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, nazirliyin yaradıldığı dövrdə Ermənistanın Azərbaycana qarşı apardığı təcavüzkar müharibə ölkənin iqtisadiyyatına böyük zərbələr vurmuşdu. Bu dövrdə idmanın inkişafına kifayət qədər vəsait ayırmaq çətin idi. Prezidentin göstərişi ilə idman üçün bütün imkanlardan maksimum istifadə olunurdu. Buna baxmayaraq, ölkə başçısı görülən işlərin hələ yetərinə olmadığını görürdü. 1995-ci il martın 5-də Prezidentin yeni bir fərmanı ilə Azərbaycan Prezidenti yanında idman fondu yaradıldı.

Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidenti İlham Əliyev keçirilən yarışlarda qazanılan nailiyyətləri qiymətləndirərkən demişdir: «Ən sevindirici hal odur ki, Azərbaycanda uşaq yeniyetmə idmanı inkişaf etməyə başladı. Əgər güclü potensial olmasa, idmanın inkişafı mümkün deyildir. Azərbaycanda neçə dəfə Avropa və dünya çempionatı keçirilmişdir və idmançılarımız bu yarışların ən yüksək pillələrinə qalxmışdır. Yəni əsas məsələ onda idi ki, idmana rəhbərlik edən qurumlara idmançıların inamı olsun. Biz bu inamı qazandıq. Bu gün Azərbaycan idmanındaki

vəziyyət onu göstərir ki, doğrudan da, ölkəmizdə güclü idman potensialı var».

Belə bir potensialın yaradılması üçün ölkəmizdə ardıcıl işlər görülmüşdür. Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidenti cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 1997-ci ilin sonunda idmançıların və onların məşqçilərinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində böyük bir addım atıldı. Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsi respublikada idmanın inkişafı və təbliğini, idmançıların sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasının zəruriliyini əsas götürərək, öz vəsaiti hesabına təqaüdlər təsis etmiş eyni zamanda, Azərbaycan idmanının inkişafında müstəsna xidmətləri ilə seçilən veteran idmançılar üçün də xüsusi təqaüd təyin etmişdir. 1998-ci ildən idmançılara və onların məşqçilərinə təyin olunan bu təqaüdlərin verilməsi bu gün də davam etdirilir.

İdman üçün görülən çoxsahəli və planlı iş öz bəhrəsini verməkdədir. 1998-2000-ci illərdə Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq yarışlarda qazandıqları nailiyyətlər artmağa başladı. 1997-ci ildə idmançılarımız Vətənə 136 (54 qızıl, 45 gümüş, 37 bürünc) medal gətirmişdilər, 1998-ci ildə medalların sayı 168 (60 qızıl, 45 gümüş, 63 bürünc), 1999-cu ildə 166 (70 qızıl, 45 gümüş, 51 bürünc), 2000-ci ildə isə 160 (53 qızıl, 38 gümüş, 69 bürünc) olmuşdur. 1997-ci ildə Olimpiya növləri üzrə medalların sayı 32 (3 qızıl, 12 gümüş, 17 bürünc) olduğu halda, 1998-ci ildə bu rə-

qəm 47-yə (16 qızıl, 14 gümüş, 17 bürünc), 2000-cı ildə isə 49-a (15 qızıl, 14 gümüş, 20 bürünc) çatmışdır. 2000-2001-ci illərdə idmançılarımız üst-üstə 323 medal qazanmışlar. 2002-ci ildə olimpiya idman növləri üzrə qazanılan medalların sayı 50-yə çatmışdır.

Medalların sayındakı artım qeyri-olimpiya idman növlərində də özünü aydın göstərmişdir. Bunun səbəblərindən biri odur ki, Milli Olimpiya Komitəsi respublikada idmanın qeyri-olimpiya növlərinin inkişafına da yardım və dəstəyini əsirgəməmişdir. Karate, bədibidinq, kikkoksinq, alpinizm və bir çox başqa idman növlərində atletlərin müxtəlif yarışlarda iştirakı təmin edilmiş, belə növlər üzrə federasiyaların işinə kömək göstərilmişdir.

Məhz ümummillə liderimizin yüksək qayğısı nəticəsində Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsi ölkədə idmanın maddi-texniki bazasının yaradılması və inkişafı üçün vacib istiqamətdə işlər görmüşdür. Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin maddi-texniki bazası gücləndirilmiş, sonra isə mövcud idman qurğularının yenidən qurulması, onların bərpası və avadanlıqla təchizatı işi qaydaya salınmışdır.

Milli Olimpiya Komitəsi 1999-cu ildən öz obyektlərinin tikintisinə başlamış və artıq 2000-ci ilin oktyabrında Bakıda ilk Olimpiya Kompleksinin açılış mərasimi olmuşdur. Bu kompleksin açılışında iştirak edən Avropa Olimpiya Komitəsinin o vaxtkı Prezidenti Jak Roqq çıxışında demişdir: «Sidneydə keçiri-

lən Olimpiya oyunlarında Azərbaycanın əldə etdiyi qələbələrin sizin ölkəniz üçün çox böyük əhəmiyyəti var. Bu, ölkənizdə idmanın daha da inkişaf etməsi üçün, bir növ, stimul rolunu oynayacaqdır. İdman millətə öz hüququnu, milli mənliliyini dərk etməkdə yardımçı olur. Bu baxımdan, idmana qoyulan vəsait həmişə özünü doğruldur».

2001-ci ilin mart ayının 28-də Milli Olimpiya Komitəsinin inzibati binası istifadəyə verilmişdir. Həmin ilin dekabrında isə Bakının Maştağa qəsəbəsində Milli Olimpiya Komitəsinin tikdirdiyi daha bir Olimpiya İdman Mərkəzi öz qapılarını idmansevərlərin üzünə açmışdır. Son illərdə Naxçıvanda, Gəncədə, Bərdədə, Şəkidə və respublikamızın başqa şəhərlərində dünya standartlarına cavab verən idman kompleksləri tikilib istifadəyə verilmişdir.

Yeni idman komplekslərinin tikintisi bu gün də davam etdirilir. Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidenti aparılan tikinti-quruculuq işlərini şərh edərkən belə demişdir: «Tikilən və tikiləcək idman kompleksləri, eyni zamanda təlim-məşq bazasına da çevrilməlidir. Çünki orada məşqlər, təlim-məşq toplantıları keçirilir...7 idman kompleksi o məqsədlə tikilir ki, orada məşqlər də, yarışlar da, Azərbaycan çempionatları da keçirilsin. Çünki idmanı bütün ölkədə populyarlaşdırmaq üçün gərək təkcə Bakıda yox, Azərbaycanın digər şəhər və rayonlarında da yaxşı imkan olsun».

Möhtərəm Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsi idmanın müxtəlif növlərinin inkişafı ilə bağlı xüsusi idman meydançalarının tikintisi istiqamətində də xeyli iş görmüşdür. Bakıda stend atıcılığı üçün idman qurğusunun və stolüstü xokkey stadionunun, çimərlik voleybolu meydançasının, basketbol, həndbol tekvando, qılıncoynatma zallarının tikintisi bu qəbildən olan işlərdir. Milli Olimpiya Komitəsi respublikada bir sıra idman obyektlərinin bərpası sahəsində də əsaslı işlər aparmışdır. Bakıda İdman Oyunları Sarayı, idman-konsert kompleksi, habelə bir stadion komitənin vəsaiti hesabına yüksək keyfiyyətlə yenidən qurulmuş, bərpa edilmiş və istifadəyə verilmişdir.

İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Olimpiya hərəkətinin təbliğinə xidmət edən mətbuat orqanlarının da nəşrinə başlanmışdır. Respublikamızda nəşr olunan ilk idman jurnalının – «Olimpiya» jurnalının birinci sayı 1998-ci ildə çapdan çıxmışdır. Artıq doqquzuncu ildir ki, bu jurnal iki dildə – Azərbaycan və ingilis dillərində çap olunur. 2000-ci ildə Milli Olimpiya Komitəsi «Azərbaycan 27-ci Olimpiya Komitəsi Oyunlarında» kitabını çap etdirmiş, 2001-ci ildə «Olimpiya dünyası» qəzeti işıq üzü görmüşdür. Komitənin özünün yubileyi ərəfəsində çap etdirdiyi nəfis tərtibatlı kitab isə sözün əsl mənasında ensiklopedik nəşrdir.

2000-ci ildə idmançılarımız Avstraliyada Sidney Olimpiya oyunlarında parlaq qələbələr qazanaraq dünyanın 199 dövləti arasında 34-cü yeri tutdular.

Azərbaycan idmançıları Yunanistanın paytaxtı Afinada keçirilən XXVIII yay olimpiya oyunlarında da fəal iştirak etdilər. Bu, Azərbaycanda idmana göstərilən yüksək dövlət qayğısının nəticəsi idi. Afina Olimpiya oyunlarında ölkəmiz 1 qızıl, 4 bürünc medal qazanmış, idmançılarımızın bir çoxu yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirmişlər. Bu, idmanın gələcək perspektivinin daha yaxşı olacağından xəbər verir. Bu barədə danışan Azərbaycan rəhbəri, Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidenti İlham Əliyev demişdir: **«Ölkənin bayrağı qaldırılanda hər bir azərbaycanlı qürur hissi keçirir. Bu o deməkdir ki, idmançılarımız millətimizi sevindirir, təbliğ edir və Azərbaycanın idman şöhrətini yüksəklərə qaldırırlar».**

2004-cü ilin sentyabr ayında Naxçıvan Muxtar Respublikasında səfərdə olan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvan şəhərindəki Üzgüçülük Mərkəzinin açılışında iştirakı hamımızın xatirindədir. Şəhərin Əziz Əliyev küçəsində ucaldılan 7800 kv. sahəsi olan bu Üzgüçülük Mərkəzi dünya standartlarına cavab verən idman obyektidir. Qeyd edək ki, Üzgüçülük Mərkəzi tükənməz qayğının daha bir ifadəsi – gənliyə, idman ictimaiyyətinə böyük töhfə oldu. Həmin mərasimdə çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev demişdir: «Biz idmanın kütləviliyi lazımdır. Hər bir gəncin, yeniyetmənin, uşağın idmanla məşğul olması və öz sağlamlığını möhkəmləndirilməsi lazımdır. Çünki idman sağlamlıq deməkdir,

həyat deməkdir. Bu Üzgüçülük Kompleksi memarlıq baxımından da gözəl binadır. Biz buna xüsusi diqqət yetirmişik və istəyirdik ki, bu bina Naxçıvana əlavə bir yaraşlıq versin. Çox şadam ki, kompleks memarlıq baxımından da çox yaraşlıqdır və buradan keçən hər bir insan binanın görkəmindən zövq alacaqdır».

Bu gün Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaradılan yeni idman qurğuları, stadionları, idman zalı, sünə örtülü meydançaları idmana göstərilən yüksək dövlət qayğısının nəticəsidir. Naxçıvan Dövlət Universiteti şəhərciyində stadionun yenidən qurulması, həndbol, basketbol və voleybol meydançalarının yaradılması, sünə örtülü mini futbol meydançası yaradılması, yeni olimpiya idman kompleksinin istifadəyə verilməsi idmanın inkişafına böyük təkan verəcəkdir.

2008-ci ildə Çin Xalq Respublikasının paytaxtı Pekin şəhərində keçiriləcək XXIX Yay Olimpiya Oyunları dünyanın bütün dövlətlərinin diqqət mərkəzində olan ən möhtəşəm və mühüm idman tədbiridir. Müasir dövrdə hər bir dövlətin Olimpiya Hərəkətinə də iştirakı, onu təmsil edən idmançıların Olimpiya oyunlarında göstərdikləri nəticələr ölkənin təkcə idman sahəsindəki potensialını deyil, həm də ümumi inkişaf səviyyəsini nümayiş etdirir, beynəlxalq nüfuzuna təsir göstərir. Milyonlarla insanı bir araya gətirən Olimpiya Oyunları xalqlar arasında dostluğu, qarşılıqlı anlaşmanı, sülhü möhkəmləndirən güclü vasitədir. Olimpiya hərəkətinin böyük əhəmiyyətini qəbul edən dünya ölkələri ildən-ilə bu hərəkətə daha fəal qoşulurlar. Əgər 1896-cı ildə I Olimpiya Oyunla-

rında cəmi 14 ölkə iştirak edirdisə, 2004-cü il oyunlarına 202 ölkə qatılmışdır. Növbəti Pekin olimpiadasında isə iştirakçı ölkələrin sayının daha da artacağı gözlənilir.

Təbii ki, 2008-ci il Pekin Olimpiadasının daha gərgin mübarizə şəraitində keçəcəyi gözlənilir. Azərbaycan idmançıları Sidney və Afinada əldə edilmiş nəticələri təkrar etmək, tutduqları mövqeyi qoruyub saxlamaq və yaxşılaşdırmaq uğrunda mübarizə aparaçaqlar. Bu məqsəd naminə Milli Olimpiya Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyi, həmçinin bütün milli idman federasiyaları öz sayələrini birləşdirmişlər. Son iki ildə idmançılarımızın qazandıqları uğurlar olimpiya yarışlarına hazırlığın lazımı səviyyədə gətirdiyini göstərir. Bununla yanaşı, aparılan işlər və qalan müddət ərzində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər Azərbaycanın Pekin Olimpiadasına daha yüksək səviyyədə hazırlığını təmin edəcək, qarşıda qoyulmuş məqsədlərə çatmaq imkanı yaradacaqdır.

Çin Xalq Respublikasının paytaxtı Pekin şəhərində keçiriləcək XXIX Yay Olimpiya Oyunlarında da xalqımız həmişə olduğu kimi, yenə də öz idmançılarından qələbələr, qızıl medallar gözləyir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin iyulun 24-də imzaladığı «XXIX Yay Olimpiya Oyunlarına hazırlıq haqqında» sərəncamı da Azərbaycan idmançılarının Pekində ali mükafatlar qazanmaları üçün onların tam hazırlıqlarının təmin edilməsini nəzərdə tutur. Sərəncamda qeyd edilir ki, aparılan işlər və qalan müddət ərzində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər Azərbaycanın Pekin Olimpiadasına daha yüksək sə-

viiyədə hazırlığını təmin etməli, qarşıda qoyulmuş məqsədlərə çatmaq imkanı yaratmalıdır. Hələ 2004-cü ildə MOK-un IV Baş Məclisində cənab İlham Əliyev deyirdi: «Növbəti Olimpiya oyunları daha da gərgin şəraitdə keçəcəkdir. Buna şübhə yoxdur, çünki ildən-ilə rəqabət artır. Müxtəlif ölkələrdə güclü idmançılar yetişir. Bəzən ölkələr özləri üçün ənənəvi olmayan idman növlərində də güclü idmançılar hazırlayırlar. Bütün bunları nəzərə alaraq, biz gərək gündəlik fəaliyyətimizdə məsələyə daha da ciddi yanaşaq. Yəni Pekində keçiriləcək Olimpiya Oyunları rəqabət baxımından daha da çətin olacaqdır. Amma mən şübhə etmirəm ki, bizim idmançılarımız – bu gün fəaliyyət göstərən və o vaxta qədər yetişəcək idmançılarımız ölkəmizi Pekin Olimpiya Oyunlarında da layiqincə təmsil edəcəklər».

Bəli biz Azərbaycan idmançılarının layiqli və uğurlu çıxışlarına inanırıq.

HEYDƏR ƏLİYEV MİLLƏTİN XİLASKARI VƏ DAYAĞI

Hətta bu sözləri ucadan söyləməsək belə, biz bəzən fikirləşirik. Həyatı kimdən öyrənək? Təqlid üçün kimi nümunə götürək? Vəcdanla etiraf edirəm ki, mənim idealım Heydər Əliyevdir. Mədəhiyyə etmək, yaltaqlıq, tərifləmək şərqilərə məxsus keyfiyyətlər deyil. Belə deməklə mən heç bir qazanc əldə etmək istəmirəm. Onun Azərbaycan üçün ələdiklərini qısaca analiz etmək kifayətdir ki, ona dərin hörmətlə yanaşasan.

Mən bütün tərif və heyranlıqlara layiq bu insanın qarşısında diz çökürəm. Bu hissləri yalnız mənim keçirmədiyimə əminəm. Çətin və qarışıq anlarda dövlətə rəhbərlik edib, onu dirçəltməyi və çiçəkləndirməyi yalnız güclü, mərd insan öz üzərinə götürə bilərdi.

Heydər Əliyevin tərcümeyi-halı onun ö- r- yollarının yalnız qızılgüllərin əhatəsində deyil, onun ürəyini yaralayan tikanlıqların arasından da keçdiyini sübut edir.

Heydər Əliyev qırx altı yaşında Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə seçilib. Məsələn, Bill Klinton da qırx altı yaşında ABŞ-ın prezidenti seçilib. Belə siyasi yaş ayaq hesab etmək olar. Bu həyat müdrüklüyü, siyasi düşüncə, ruhi stabillik yaşdır. Bu beynəlxalq diplomatiyada qələbə yaşdır. Bu böyük siyasətdə hesablama nöqtəsidir.

Hələ SSRİ dövründə xalq təsərrüfatı və kənd təsərrüfatı sahəsində H.Əliyevin siyasəti bol bəhrə verib. Belə olmasaydı Heydər Əliyev iki dəfə SSRİ-nin baş

mükafatına - Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülməzdi, Sov. İKP Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun namizədi, sonra üzvü olmazdı. Bu qısa tarixi arayış onun bu gün də əməksevər bir insan olduğunu bir daha sübut edir. Heydər Əliyev öz Ölkəsinin tarixində ömürlük həyat nümunəsi olub. Həmçinin o, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki kimi ölkədə baş verən prosesləri elmi şəkildə görür və analiz edirdi. O, intuisiyaya, şəxsi əməyə görə deyil, elmi əsaslarla dövlətin xarici və daxili siyasətini qururdu.

Bir çox rusiyalıların, həm də Sibirililərin ümumi rəyi həmişə Heydər Əliyev tərəfində olub. Hələ Azərbaycan Sovet İttifaqının tərkibində olan vaxtda onu bacarıqlı rəhbər və müdrik siyasətçi kimi tanıyırdılar. O, Sov. İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü olub və bununla əlaqədar olaraq vahid və nəhəng ölkənin o vaxtkı rəhbəri onunla hesablaşmalı olurdu. Onun savadlı və dolğun nitqinə söz ola bilməzdi.

Qorbaçovu tərifləyib göyə qaldıranlar, çıxış üçün növbə gözləyirdilər. Və inanırıq ki, hələ uzun onilliklər Qorbaçovu estradada parodiya edəcəklər. Yəqin ki, yaşlı nəslin nümayəndələrinin çoxu Qorbaçovun SSRİ-ni idarə etdiyi, ən yüksək post tutduğu dövrdə Azərbaycanın adının düzgün tələffüz edə bilmədiyini yaxşı xatırlayırlar. Biz belə düşünürük ki, bu yalnız onun şəxsi savadsızlığı ilə deyil, respublikaya olan hörmətsizliyindən doğurdu. Ancaq azərbaycanlı Heydər Əliyev rus dilində sərbəst, səhsiz, yüksək mədəniyyətlə və cənub ləhcəsi olmadan danışdı. Aydınır ki, Qorbaçov görkəmli, cazibədar şəxsiyyətə paxıllıq edirdi. Bununla yanaşı Heydər Əliyev Kremlin koridoru ilə

addımlayanda, çoxları çönərək ona maraqla baxardılar və bunlar yalnız qadınlar deyildi. Onun xarici görünüşündə özünə inam, güc, şəxsi ləyaqət hissi cəmlənirdi.

Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, keçən əsrin 80-ci illərin ikinci yarısında SSRİ məkanında Heydər Əliyev ölkənin idarə edilməsində əsas rolu oynayırdı. Mixail Qorbaçov kifayət qədər məqsədyönlü, qətiyyətsiz, məntiqsiz milli siyasət aparırdı. Bunun nəticəsi olaraq ölkənin müxtəlif ərazilərində dərin insan faciələrinə və qanlı toqquşmalara gətirib çıxaran millətlərarası münaqişələr yaranırdı. Bütün bunlar ölkəni sarsıdır, onu dağıdır və nəhayət SSRİ-nin parçalanmasına gətirib çıxartdı. Əgər Sov. İKP MK-nın baş katibi H.Əliyev olsaydı SSRİ-nin süqutu baş verə bilməzdi.

Bu onunla izah olunurdu ki, Heydər Əliyev milli siyasətin nəzəriyyə və təcrübəsini çox gözəl bilirdi. Onun şəxsiyyətinə hörmət olaraq Qafqazda heç bir vaxt heç bir problem yaranmazdı.

80-ci illərin ikinci yarısında SSRİ-nin daxili siyasəti vətən tarixində xüsusi yer tutur. Əvvəla bu dövr yalnız siyasətdə deyil, həm də iqtisadiyyatda dövlət üçün çox gərgin bir dövr idi. Qərbi Sovet İttifaqını hörümçək kimi aldadıb tora salırdı, sovet ideologiyasına qarşı çoxlu güc və vəsait sərf edərək özünün saxta və yalançı mədəniyyətini, həyatı dəyərlərini beynlərə zorla yeridirdi.

İqtisadi mühitdə sosialist kənd təsərrüfatı sistemi, kolxozlar və sovxozlar məhv edildi. Bəli, onların işi həmişə nəticə etibarilə səmərəli olmayıb, lakin SSRİ-nin o vaxtkı hakimiyyəti kənd təsərrüfatı və iqtisadiyyatın

tənzimlənməsində heç bir mühüm addım atmaq gücündə deyildi. Lakin Qərb, iqtisadiyyatın və kənd təsərrüfatının tərəqqisində özünün kapitalı və təklifləri ilə bütün kollektiv təsərrüfatı dağıdıb onları balaca hissələrə parçaladı. Rusiya indiyədək bundan özünə gələ bilmir. Elə o vaxt Heydər Əliyev cəmiyyətdəki belə qanunsuzluqlara qarşı çıxırdı. O ölkənin təsərrüfat sisteminin ümumi məhvinə yönəldilmiş siyasətə qarşı çıxırdı, çünki, dahi siyasətçi və böyük, bacarıqlı təsərrüfatçı kimi o çox gözəl anlayırdı ki, təzəni tikmədən köhnəni məhv etmək olmaz. İki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı ordeni ilə təltif edilmiş, vətənin təsərrüfat problemlərini həll etmiş bir şəxsiyyət kimi o bunların necə çətin ərsəyə gəldiyini bilirdi. Dövrümüzün dahi siyasətçisi hiss edirdi ki, ölkənin daxili və xarici siyasəti sarsılıb zəifləyir və bu tezliklə məhvə gətirib çıxarda bilər. Çox əfsus ki, Heydər Əliyevin Sov. İKP MK-nın Siyasi Bürosunun plenum və iclaslarındakı çıxışları və təklifləri təxirə salınırdı. Həyatda səhsiz insan yoxdur. Bundan yalnız ölümlər kənarıdır. Bizim bildiyimizə görə, dünyada ideal insanlar olmayıb və olmayacaq.

İdeal olmaq - allaha qarşı getmək deməkdir, bu da bizə aid deyil. Lakin öz səhvinə başa düşməklə yanaşı, səhvlərini düzəltməyə çalışan mərd, iradəli insanlar da var. Bu insanlar həmişə axtarışdadırlar. Onlara inanmaq olar. Heydər Əliyev də ola bilsin haradasa səhv etmişdi. Lakin, Siyasi Büronun o biri üzvlərindən fərqli olaraq o, özünün səhvlərini mərdcəsinə və düzgüncəsinə boynuna alır və bu da onu insanların gözündə daha da yüksəldirdi.

Məncə 1985-ci ildəki dağıtma prosesinin qarşısını almağa Heydər Əliyevin kifayət qədər gücü çatardı. H.Əliyev iqtisadiyyatı möhkəmləndirib, ölkənin sürətlə uçuruma sürüklənməsinin qarşısını ala bilərdi.

Lakin tarixi dəyişmək olmaz və hər kəs də öz istədiyini edirdi.

Dağılmaq ittifaq bir dəst oyun kartı kimi on beş hissəyə bölündü. Çox təəssüf. Xeyr mənim heç də keçmişə nostalji hisslərim yoxdur, lakin keçmişə silmək olmaz. Siyasətçilərin oyununu qırağa qoysaq biz doğrudan da müxtəlif millətlərin mehriban ailəsində yaşamışıq. Biz nə coğrafi anlamda, nə də insani münasibətlərdə respublikalar arasında sərhəd bilməmişik. İttifaqın istənilən respublikasının hər bir guşəsinə sərbəst gedə bilər və hər bir sahədə insanlarla görüşüb onlardan mehriban, qonaqsevər münasibətlər görə bilərdik. Qarışıq nığahlar qeyri-adi görünürdü və heç kim tərəfindən pis qarşılanmırdı. SSRİ-də müxtəlif xalqların mehriban vahid bir ailədə yaşadığını necə xatırlamamaq olar. Düzdür, problemlər mövcud idi, çətinliklər az deyildi, xalqın çox hissəsi kasıb yaşayırdı, lakin hər bir kəsin layiqli yeri var idi. Çox təsiredicidir ki, bizi indi sərhədlər ayırır. Sovet dövründə bir-birinə qohumluq tellərilə bağlı bu insanlar indi görəsən hansı çətinliklərlə üzləşir. İndi bir yerə qonaq getmək də problemə çevrilib. Və bu Avropanın sivil ölkələrinin öz aralarındakı sərhədləri açıqları bir dövrə təsadüf edir. Lakin bizim ərazimizdə bu baş verdi.

Belə ki, yeni dövrün çətin şəraitində Heydər Əliyev öz gücünü toplayaraq doğma vətəni olan Azərbaycanı bu vəziyyətdən çıxardaraq xilas etdi. O, dünya birliyində

tanınan və yüksək qiymətləndirilən bir dövlət qurdu. Milli bürokratlara olan sərt siyasətinə görə onun ünvanına deyilən məzəmmətlər yumşaq desək, müdafiəsiz, yazıq quzuların mələməsidir.

H.Əliyev iş adamı idi, ciddi idi, tələbkar idi və birinci növbədə özünə qarşı tələbkar idi və başqalarından da işinə vicdanla yanaşmağı tələb edirdi.

Heydər Əliyevdən gənc, müstəqil respublikanı idarə etməyi xahiş eləyəndə o, müxalifət nümayəndələri ilə görüşdən imtina etmədi, onların didiklərinə diqqətlə qulaq asdı və özünün dəlil sübutlarını söylədi. O, müdrik bir insan kimi heç kəsə sözünü kəsmədi, hamıya danışmağa şərait yaratdı, hamını diqqətlə dinlədi və yalnız bir-cə sual verdi: "Azərbaycanın daxili və xarici siyasətindəki problemlə məsələlərin həllinə dair konkret nə təklif edə bilərsiniz?". Müxalifət nümayəndələri cavab olaraq konkret heç bir şey deyə bilmədilər. Hansısa anlaşılmaz, dolaşq fikirlərdən başqa heç bir şey söyləyə bilmədilər. Bütün dövlət problemlərinin ağır yükünü öz üzərinə götürən Heydər Əliyev rəhbərliyinin ilk günlərində respublikada işlərin kökündən yaxşılaşmasına doğru radikal addımlar atdı, xalqın gözü qarşısında bir daha ucaldı.

Düşüncəsi aşağı səviyyədə olan çoxları özünü çox bilikli siyasətçi kimi göstərir, siyasi hadisələrdə müzakirələr aparır, hakimiyyətin işinə tənqidlə yanaşırlar. İbtidai sinif şagirdi dərəcəsində düşünənlər böyük siyasətçiləri müzakirə edirlər. Əgər cəmiyyətin hər bir üzvü öz işinə vicdanla yanaşsaydı, bizim daha çox savadlı mütəxəssislərimiz olardı və ölkəmiz daha da inkişaf edərdi, varlanardı.

Heydər Əliyev elə bir şəxsiyyət idi ki, o heç bir vaxt dövlət idarəçiliyinin sükanı arxasında dayanmaqdan qorxmazdı, çəkinməzdi. Bunu etmək, əlbəttə ki, asan deyildi. Bu insana uğur qazandıran əsas xüsusiyyətlər ağıl, dərin bilik, iradə idi. Biz çəkinmədən deyə bilərik ki, o Azərbaycanı xilas etdi, dirçəltdi. O bu cavan dövləti dərin uçurumdan xilas etdi. Addım-addım hər şey öz normal vəziyyətinə gətirildi, təhlükə sovuşdu. O, iqtisadiyyatda qayda-qanun yaratdı, daxili və xarici siyasəti dirçəltdi. Ölkə günbəgün inkişaf edib çiçəklənirdi.

Ona görədir ki, Vətən və Heydər Əliyev anları bir-birilə sıx bağlıdır. Bu şəxsiyyətə verilmiş həyatı qiymətdir. Düzünü desək, başqa cürə biz bunu anlaya bilmərik. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında bütün bir nəsl inkişaf etdi. Baxmayaraq ki, bizim dünyagörüşümüzün formalaşması çox çətin bir dövrə təsadüf etdi, biz hamımız tamamilə dəyişdik.

Cəmiyyətdəki siyasi dəyişikliklər bizə fikirləşməyə əsas verir ki, prezident H.Əliyev siyasətinin layiqli davamçıları varmı və olacaqmı? Bəli, onlar var və bu kəslər Azərbaycanın tarixində respublikanın suverenliyini qoruyan şəxsiyyətlər kimi qalacaqlar. Prezident insanları hakimiyyətdə vəzifəyə şəxsi sadıqlığına görə deyil, onların xalqa və ölkəyə vicdanla xidmət etmək hazırlıqlarına əsasən təyin edir. Buna görə də dövlət idarəetmənin yeni komandası milli siyasəti inadla layiqli şəkildə davam etdirirlər.

Mənim təfəkkürümə görə məhz bizim prezident kimi güclü və mərd insan, layiqli və ehtiramlı şəxsiyyət mənim sevimli vətənim olan Azərbaycanı bütün

dünyada təmsil etmək kimi yüksək məqsədi həyata keçirə bilər.

Heydər Əliyev Tanrı tərəfindən ona göndərilən, ünvanlanan missiyanı yerinə yetirib, onun ünvanına deyilən tənqidlər isə bütünlüklə əsassızdır.

Heydər Əliyevin öz xidmətlərinə görə heç vaxt özünü öyməyən, qürurlənməyən, lovğalığı, təşəxxüsü özünə sığışdırmayan gözəl xüsusiyyəti vardı. O, geniş qəlbə malikdir, bütün çətinlikləri həll etmək onun iqtidarındadır.

Mən Mixail Qorbaçovun erməni lobbisinin təzyiqi altında Heydər Əliyevi təhqiramiz sözlərlə məzəmmət etməsini və onun bu təhqirlərə dözməyib istefa verməsini yaxşı xatırlayıram. O zaman Heydər Əliyevə olan hücumlar bununla bitmədi. Bir çox murdar siyasətçilər, əsasən də ermənilər, bacardıqca Əliyevi ləkələmək istəyirdilər. Sonra yerli hakimiyyət nümayəndələrinin H.Əliyevin Naxçıvandakı büstünün dağıdılması barəsində göstərişi gəldi. SSRİ Ali Sovetinin qərarına görə iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı olan şəxsə sağlığında öz doğma vətəninə büstünün və ya heykəlinin qoyulmasına icazə verilirdi.

Kəndin sakinləri H.Əliyevin büstünün müdafiəsinə qalxdılar. Mənim atam bütün bu hadisələrin şahidi olub və büstün qorunmasında fəal iştirak edib. O, hadisələri belə xatırlayır: "Biz gündüz-gecə H.Əliyevin büstünü qoruyurduq, çünki başa düşürdük ki, belə insanlar yüz ildə bir dəfə doğulurlar, bu bizim fəxrimizdir, milli iftixarımızdır. Belə insanlar Allah vergisidir, onların işlərini, xatirələrini qorumaq lazımdır. Bunlar bizim mayaklardır. Haqq işi uğrunda döyüşdə iştirak etdiyim

üçün mən xoşbəxtəm. Mən bununla fəxr edirəm, mənim vicdanım təmizdir, mən hər şeyi ürəyimin hökmü ilə eləmişəm. Mən Allah elçisinin mənliliyini qorumuşam".

Bir daha yaxın keçmiş səyahət edərkən Moskva diktaturasından azad olan Heydər Əliyev öz vətəninə əleyhdarlarının kəskin təzyiqinə məruz qaldı. Beləki ona edilən təzyiqləri, hücumları mətinliklə qarşıladı və hətta üzünün bir əzələsi belə tərpənmədi, müxalifət onun iradəsini qıra bilmədi. O bütün təzyiqlərə cavab verdi və təcrübəli siyasətçi kimi özü fəaliyyətə başladı. Onun necə siyasətçi olduğunu başa düşən əleyhdarları respublikadan qaçdılar.

Cəmiyyətdə qlobal dəyişikliklərin vaxtı yetişmişdir. İndi hamının diqqəti Heydər Əliyevə yönəlib, onun hər addımı maraq doğurur. Prezident öz ölkəsinin taleyini həll etdiyi üçün daxilən hazır, onun qərarları isə qəti olmalıdır. Prezidentin düzgün qərarları, böyük siyasətdə və dünya iqtisadiyyatında xeyirxahlıqla qarşılanır. Azərbaycanın dünya bazarında nəhəng neft ixrac edən ölkə olduğunu unutmamalı və bununla hesablaşmalıyıq. Bu barədə daha geniş söhbət edəcəyik. Heydər Əliyevin dayanmadan qalxan hörməti, adı respublikanın artan nüfuzuna öz təsirini göstərir. Dünya cəmiyyətində ölkənin tutduğu yer prezidentin hansı qərarları qəbul etməyindən asılıdır.

Heydər Əliyev dövrü beynəlxalq münasibətlərdə yazılmış yeni bir səhifədir. Hər bir azərbaycanlı çox gözəl dərk edir ki, Azərbaycanın yüksək texnologiyasının, mədəniyyətinin bütün dünyaya tanıtılmasında H.Əliyevə borcludurlar. H.Əliyev hakimiyyətinin siyasi texnologiyası dərin riyazi

analizləri və oyunsuz şahmat gedişlərini özündə birləşdirir. Bu dünyanın əsas dövlətləri ilə siyasi-iqtisadi əlaqələrin təməlinin qoyulmasında əsasdır.

Heydər Əliyev iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı olanda da lovğalanmadı, əksinə onu əhatə edən insanlara daha da diqqətlə yanaşmağa başladı. Yüzlərlə layiqli vətəndaş öz işində irəli çəkilməkdə ona borcludur. Bu liderin öz xalqına məhəbbəti deyilmə?

Deyərlər ki, bir nəfərdən döyüşçü olmaz. Beləki bu mübahisəli ifadədir. Baxır necə döyüşçü. Dahi rus, deyərdim ki, dünya şairi Yevgeni Yevtuşenko necə də dəqiq və obrazlı deyib: "Vətəndaşlıq ağrısı - öz ağrının deyil. Sadiq vətəndaş meydanda tək olsa belə onu müdafiə edər". Əgər bu Heydər Əliyevə aiddirsə, onda o hünərlə bütün ordunun qarşısında dayanır və öz doğma meydanı - Azərbaycanı müdafiə edir. Buna görə də bütün elmi və qeyri elmi qabaqgörənlərin, gələcəyi bilənlərin proqnozlarına rəğmən H.Əliyev olub, var və olacaq. Bu yaxşı olsa da olmasa da, H.Əliyev bütün bir nəslin həyatına ən ağıllı, bacarıqlı insan kimi daxil olub. O, sadə azərbaycanlıların qəlbindədir.

H.Əliyevi hakimiyyətdən uzaqlaşdırmaq cəhdləri dəfələrlə layiqli cavabını aldı, dəf edildi. Nyutonun qanununu yada salaq. "Hərəkətin gücü əks hərəkətin gücünə bərabərdir". Cəmiyyətin qanunları da fizikanın qanunlarına tabedir, hər şeydə məntiq var. Qanunları heç kim dəyişdirmir və bununla da razılaşmaq lazımdır. Cəmiyyətin inkişaf problemləri üzərində işləyən xarici alimlərin çoxu tərəfindən riyaziyyat qanunlarının burada hələ də tətbiq olunması sübut edilmişdir. Qarabağ münaqişəsi Yerin qatlarını da hiddətə gətirdi və bunun

nəticəsində güclü zəlzələ əmələ gəldi. Özünü nəticə çıxarın."Enerji heç yerə itmir". Elə bu zaman atalar sözü qarşısında heyrətlənirsən "Allah qanunları pozulan yerdə insanları cəza gözləyir".

Belə gətirdi ki, Qarabağ münaqişəsi Heydər Əliyevin payına düşdü. Bu həyatı sınaqda onun mərdliyinə, gələcəyi görmə qabiliyyətinə ancaq təəccüblənirsən. Kəskin Qarabağ problemini həll etməyi ancaq prezident H.Əliyev bacarardı. Belə dəqiq və zərif milli məsələdə gücün işlədilməsinin qeyri-mümkünlüyü bütün dəqiqliyi ilə göstərir ki, bu dövlət üstün bir nömrəli problemdir. Bu elə bir xərçəng kimi xəstəlikdir ki, öz-özünə çəkilib getməyəcək. İnsanlar barəsində də bunu unutmaq olmaz. Heydər Əliyev bunu çox gözəl dərk edir. İnsan fəlakəti nəyə lazımdır? Niyə qan tökək?

O öz sərhədlərini qorumaq üçün güclü nizami ordu yaradıb. Onun hərbi rəhbər, ağıllı, təcrübəli insan olmağı bu sahədə də özünü göstərir. Qarabağ hadisələri zamanı hərbi əməliyyatların saxlanılması, gələcəyi görmə qabiliyyəti ona hörmət gətirdi. 12 may 1994-cü il tarixli atəşi dayandırmaq qərarından sonra müharibə dayandırıldı. Ancaq münaqişə hələ də həll olunmayıb. Döyüş meydanlarındakı müharibə xarici işlər nazirlərinin kabinetlərinə keçirilib. Bu həddindən artıq çətin məsələ olduğu üçün vaxt tələb edir. İnanırıq ki, bu problem tezliklə həll olunacaq. İnsan qiymətsizdir, heç bir var-dövlət insan həyatını əvəz edə bilməz. Oğlu müharibədə həlak olan ananın kədərini nə ilə ölçmək olar, bu kədərlə ana necə yaşasın?

Bu gün də dünyanın bir sıra böyük dövlətlərinin marağı Qarabağa yönəldilmişdir. Onun ətrafında böyük

bir oyun gedir. Qarabağ - əsas vasitədir və bir çoxları öz çirkin məqsədləri üçün ondan istifadə eləyirlər. Bundan bir oyun kimi istifadə edərək Azərbaycan prezidentinin mühüm qərarlarına təsir etməyə çalışırlar. Şükür Allaha ki, bu günə qədər heç kim bunu həyata keçirə bilməyib. Qabaqcıl xarici ölkələrlə iqtisadi əlaqələrin inkişafı Dağlıq Qarabağ probleminin həllində müstəsna rol oynayır və sülh yoluna istiqamətləndirilir. Uzaqgörən siyasətçi çox gözəl bilir ki, elə bir vaxt gələcək ki, erməni xalqı bu münaqişənin həll olunmasında özləri yardım edəcəklər. H.Əliyevin diplomatiya məktəbi diplomatik münasibətlərin realist prinsipləri əsasında formalaşmış, ona görə də o Qarabağ münaqişəsinin həllində qarşılıqlı güzəşt əsasında razılışma axtır.

Təsədüfi deyil ki, özünün ABŞ-a birinci rəsmi səfərində (27 iyul - 7 avqust 1997-ci il) prezident H.Əliyev çoxlu vacib işlərin və görüşlərin sırasında Qarabağ münaqişəsinə xüsusi diqqət vermişdir. O, avqustun 4-də Amerika-Avropa-Asiya ticarət palatası və "XİN - Amerika komitəsi" (Beynəlxalq işgüzar əməkdaşlıq üzrə orta Amerika Komitəsi) adından "Amoko" kompaniyasının Çikaqoda yerləşən nəhəng binasının 80-ci mərtəbəsində düzənlənən rəsmi qəbulda da çıxış etmişdir. Amerikanın tanınmış siyasi liderlərinin, İllinoys ştatının və Çikaqo şəhərinin idarə rəhbərlərinin, siyasətçilərin, "Amoko", "Motorola", "Katerpillar", "FIMS" kompaniyalarının rəhbərlərinin, elm, mədəniyyət xadimlərinin, ABŞ kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin qarşısında çıxış edərkən demişdir: "Dövlət müstəqilliyini qazanandan sonra Azərbaycan ədalətli, demokratik, kübar dövlət qurmaq

qərarına gəlib. Bu qərarı biz ardıcılıqla yerinə yetiririk. Bu bizim strateji məqsədimizdir.

Düzdür, bu illər ərzində Azərbaycanın müstəqilliyini qoruyub saxlamaq o qədər də asan olmamışdır. Biz bir sıra çətinliklərlə üzləmişik. Ancaq bizim ölkəmiz üçün ən ağır problem Ermənistanın Azərbaycana olan hərbi təcavüzüdür.

Ermənistan Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın tərkibindən çıxarıb Ermənistanla birləşdirməyi qarşısına məqsəd qoyub. Bu sonralar böyük münaqişəyə səbəb oldu. Müharibə başlandı, insanlar həlak oldu. Azərbaycan çoxlu itki verdi, on minlərlə insan həlak oldu. Bir çox dövlətlərin köməyi, gücü hesabına erməni silahlı qüvvələri Azərbaycan ərazisinin iyirmi faizini işğal etdilər. Bir milyon Azərbaycan vətəndaşı öz doğma yurdlarından qovuldular, onlar neçə illərdir ki, qaçqın həyatı yaşayırlar, hamısı çadırlarda məskunlaşıblar. Biz bu münaqişəni həll etmək istəyirik. Bunun üçün də üç il öncə Ermənistan və Azərbaycan arasında atəşin dayandırılması haqqında razılıq əldə olunub. Biz bu şəraitə qoruyuruq. İndi atəş yoxdur, ancaq onunla belə tam sülh də yoxdur. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulub. Azərbaycan ərazisinin bir hissəsi erməni silahlı qüvvələrinin təcavüzü altındadır.

Biz Azərbaycanda sülhün tərəfdarıyıq, sülh istəyirik. Biz öz müstəqilliyimizi qazanmışıq, müstəqil dövlətlik. Müstəqil dövlətimizin inkişafı və həyatı üçün sülh bizə vacibdir. Buna görə erməni-Azərbaycan münaqişəsinə dinc yolla həll etmək ən vacib problemlərdən biridir.

Biz zəbt olunmuş ərazilərimizi azad etmək, torpaqlarından qovulmuş azərbaycanlıları öz yerlərinə qaytarmaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək və Ermənistan ilə uzunmüddətli, etibarlı sülh yaratmaq istəyirik. Hesab edirəm ki, belə bir sülh həm Ermənistan, həm də Azərbaycan üçün geniş imkanlar açacaq. Mən inanıram ki, Ermənistan və Azərbaycan arasında sülh imzalana bilər. Bu həm Qafqazda və həm də bizim regionda bütünlüklə sülhü bərqərar etməyə əsas olar".

Mən çox da geniş olmayan, ancaq çıxışın vacib olan hissəsini ona görə sitat gətirdim ki, oxucular həqiqətən Dağlıq Qarabağda nə baş verdiyini, hadisələrin necə inkişaf etdiyini Azərbaycanın və onun ümummilli lideri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin necə mövqe tutduğunu bilsinlər.

Bundan artıq analiz etməyə mənim səlahiyyətim çatmır. Əlbəttə, mən bir sıra sənədlərlə və nəşrlərlə tanış olmuşam, uzun müddət onların üzərində düşünmüşəm ki, ağrısız, heç olmasa az itkilərlə Qarabağ problemini necə həll etmək olar. Vaxtilə heç nə düşünüb tapa bilmədim, ancaq illər keçdikcə dərk etdim ki, ağrılı sualın açarı ancaq Heydər Əliyevin ölçülüb-biçilmiş siyasətindədir. İndi əsas məsələ silah işlətməkdən daha da mürəkkəbləşmiş problemin dəyərlərini açmaqdır. Müharibə həmişə bədbəxtlik gətirir, beləki hər iki döyüşən tərəf zəifləyir, iqtisadiyyat tənəzzül edir. H.Əliyev çox gözəl bilir ki, cəmiyyətin milli-etnik suallarını güc qüvvələrinin köməyi ilə həll etmək olmaz. Bugünkü hadisələr göstərir ki, erməni-azərbaycan

münaqişəsini ancaq dinc danışıqlar yolu ilə həll etmək olar. Bu istiqamətdə çox işlər görülüb.

Əlbəttə, bu mənim səlahiyyətimdə deyil, ancaq əminəm ki, bu cür sülhsevər siyasətinə görə Heydər Əliyev dünyanın Nobel mükafatına büsbütün layiqdir.

XXI əsr başlanıb. Sərhədlər götürülür, Avropa birləşir. Beynəlxalq cəmiyyət bütünlüklə öz diqqətini əhalinin məşğuliyyətinə, cinayətkarlıqla mübarizəyə, yoxsulluğa, narkomaniyaya, SPİDlə və savadsızlıqla mübarizə kimi problemlərin həllinə yönəlmişdir. Avropada əhalinin aztəminatlı təbəqəsinin gərəkli vəsaitlə təmin olunması, yarıac yaşamağa məhkum olmamaları və ləyaqətlə yaşamaları üçün çox işlər görülür. İmkansız insanlar üçün, xüsusilə gənclər üçün İnternet pulsuz giriş təmin olunur. Bu xüsusilə əhəmiyyətli bir andır.

Heydər Əliyev ağıllı, təcrübəli siyasətçidir, o müasir zamanın hadisələrini çox gözəl tədqiq edir, öz respublikasında və xarici dövlətlərdə hadisələrin necə cərəyan etməsi haqqında dürüst fikir yürüdü. Xalqın rifahı naminə inamla və aktiv hərəkət etmək lazımdır. O, öz işinin bilicisidir, qərarlıdır, qərar verən zaman tələsik addımlar atmırdı. Azərbaycan xalqının bəxti gətirib ki, ali hakimiyyət belə bir adamın əlində olub. Siyasətə dəqiq terminologiyası və qayda-qanunu olan riyaziyyat elmi kimi yanaşmaq lazımdır.

Müasir siyasətin incəliklərindən və mürəkkəbliyindən baş çıxartmaq çox çətindir. Siyasətin mahiyyətini dərk etmək üçün fəlsəfi təfəkkür, məntiqi zəncirləri qurmaq bacarığı vacibdir. Fikirləşirəm ki, H.Əliyevə belə keyfiyyətlər lazım deyil, çünki o gözəl

riyaziyyatçıdır, bu ona Allah vergisidir. O, iti ağıla malik bir insan kimi çox gözəl anlayırdı ki, dəyərli nəticələr əldə etmək üçün tələsmədən səbrlə iş görmək lazımdır.

Təbiiəcə pragmatik olan Heydər Əliyev cəmiyyətin tələblərini bilir və onların təmin olunması yolunda çalışırdı. Azərbaycanın siyasi səhnəsində bir sıra şəxslər hakimiyyətdə olub, ancaq onların hamısı bu və ya digər dərəcədə öz vəzifə borclarını yerinə yetiriblər. Heydər Əliyev təkcə Azərbaycan dövlətinin başçısı deyil, obrazlı desək, dövlətin memarıdır. Qeyri-adi istedad, realist düşüncə tərzinə, yüksək həyat ideallarına malik bir şəxsiyyətdir.

Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin tarixi xasiyyətnaməsi Azərbaycan xalq mentalitetinin mahiyyətini çox gözəl əks etdirir. Yüksək mədəniyyətə malik olan Heydər Əliyev mədəni və ictimai münasibətlərdə siyasi mayakdır. Onun bilik və dərin siyasi analizləri olmasaydı Azərbaycan mədəniyyəti bütün dünyada belə geniş tanınmazdı. O, beynəlxalq siyasətdə bir simvoldur və bununla hətta müxalifət də razılaşmalıdır. Bu barədə söhbətimiz irəlidedir.

1989-cu ildən başlayaraq bu günə kimi H.Əliyev siyasəti beynəlxalq siyasi münasibətlər sistemində çox incə, səmərəli, əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalıb. Ancaq belə bir liderin sayəsində Azərbaycan sivil diplomatiya dünyasına daxil olub.

Biz bu bacarıqlı siyasətçinin müasirləriyik. Biz öz yolumuzu onun siyasi kursu ilə müqayisə edirik və ona bənzəməyə çalışırıq. Bütün bunlarla yanaşı biz gələcəyə inamla baxırıq, o bizim şüurumuza möhkəmcəsinə daxil olub.

Tarix dəfələrlə göstərib ki, siyasətin düzgün yeridilməsi ictimai münasibətlərin reallaşmasında özünü doğruldub. Zaman göstərdi ki, Heydər Əliyevin apardığı kurs zamanın tələblərinə uyğun gəlir. Azərbaycanın böyük siyasəti özünəməxsusdur - hər şeyi nəzərə almaq lazımdır: etnos, mədəniyyət, adət-ənənə və bir çox başqa faktorları. Dəqiq desək Sov.İKP MK-nın Siyasi Bürosunda ikən Heydər Əliyevin keçdiyi məktəb şübhəsiz ki, onun və ölkənin siyasətində mühüm rol oynayıb. Kommunist Partiyasına bir sıra cəhətlərinə görə tənqidlə yanaşmaq olar, ancaq bu qiymətsiz məktəb olub, belə ki, onun kadrları istənilən cavabdeh işə hazır olublar və mülki, hərbi quruculuqda mühüm postları tutublar, onlar hamısı yüksək dərəcəli mütəxəssislər olublar. H.Əliyev belə bir məktəb keçib.

Tarix yer üzərində parlaq iz qoymuş, insan yaradıcılığının müxtəlif sahələrində şöhrət qazanmış çox dahi insanları tanıyır. Bəs Heydər Əliyevin adı tarixdə qalacaqmı? Mən əminəm ki, bəli. Bütün azərbaycanlılar onu elədiklərinə görə hörmət və ehtiramla yad edəcəklər.

Bənzərsiz xarici görünüş, daxili, mənəvi dözümlü, iradə möhkəmliyi, zəngin azərbaycan, rus dilini gözəl bilmək qabiliyyəti, həmsöhbətini öz baxışlarıyla cəlb etmək bacarığı, qeyri-adi hissiyyəti, marşal möhkəmliyi, diplomatiyada bacarıq Heydər Əliyevi siyasi estetikanın nümunəsinə çevirir.

Daxili siyasətin inkişaf metodikası Azərbaycanda realizm üzərində qurulub. Bu çox vacibdir. Realist baxışlar olmadan biz ölkənin daxili siyasət sahəsindəki əsas planları həyata keçirə bilmərik.

Bacarıqlı siyasi bir oyunçu kimi harada itirə, harada tapa və harada güzəştə gedib, haradasa hücum edə bilməyin mümkünlüyünü prezident çox gözəl bilməlidir. Heydər Əliyev siyasi mətbəxin bütün incəliklərini xırda detallara qədər çox gözəl bilirdi.

Və o, yalnız münasib, optimal qərarlar qəbul edirdi. Çoxmillətli dövlət olan Azərbaycanada həll edilməmiş etnik problemlər var. İlk öncə bütün etnik qrupları ümumi məxrəcə salmaq, milli siyasət sahəsində vahid ideoloji sistem yaratmaq, daha sonra həyat üçün radikal və vacib addımlar atmaq lazımdır. Bu problemləri həll etmədən bu xalqı birləşdirib xalq iradəsinin vahid sistemini yarada bilmərik.

Heydər Əliyevin beynəlxalq sahədəki sistemli, radikal addımları bizim ümid və iradəmizi möhkəmləndirir. Ağıllı insanlar həmişə bilirlər ki, ideyaların reallaşmasına sərf edilən zaman tarixin inkişaf mərhələsindən keçir. Bu mərhələlər həyata keçmədən, biz H.Əliyevdən özümüzün həll edə bilmədiklərimizi tələb edə bilmərik. Qlobal problemlərin həll edilməsi üçün lazımı zaman yetişməlidir.

Özünü qurban verməzdən əvvəl, özünü qurban etməyə tələsməməlisən, canını fəda etməkdən əvvəl dərinə fikirləşmək lazımdır.

Heydər Əliyevin aurası çox genişdir. O, böyük enerji hesabına siyasi danışıqlarda üstünlük qazanır, özündə psixoloji inam tərbiyə edirdi. Bu keyfiyyətlər həmişə yüksək qiymətləndirilib.

Heydər Əliyevin həyat yolunu tədqiq edərkən Azərbaycanın yeni tarixindəki çox faktların şahidi oluruq. Bu, əlbəttə ki, Heydər Əliyevin adı ilə sıx

bağlıdır. O, bizim gerçəkliklərimizin güzgüdəki əksidir. Azərbaycan gerçəkliyinin həyatı anları onsuz mümkün deyil.

Bu şəxsiyyətin yüksəlib enməsi bizim hər birimizə bir həyat dərsi olmalı və biz onun adına layiq olmaq üçün - yeni əsr insan münasibətlərindəki siyasi düşüncələrini, onun həyat yolunu diqqətlə öyrənməliyik. H.Əliyevin siyasi yaradıcılığı o qədər zəngindir ki, o siyasi səhnədən getsə belə, ölkənin böyük siyasətinin uzun müddət ulduzu olaraq qalacaq. Sözsüz ki, yer sivilizasiyasının siyasi tarixində əsrlər onun adının insan həyatında əbədiləşdirilməsinə qərar verəcək.

H.Əliyevin dünya miqyasındakı siyasi portreti, həyat təcrübəsi, ağılı, həmsöhbətinə xoş təsir bağışlaması, müşahidələri onun qeyri-adi, başqalarına bənzəməyən, dahi bir şəxsiyyət olduğunu sübuta yetirir. O, iradəli, çox enerjili, böyük hisslərə malik təcrübəli bir siyasətçidir. Beləki, o, ailədə və dostları ilə mülayim və mehribandır, tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq o həmişə xeyrxah, xoşniyyətdir. O, bütün nəslə kimi yüksək mədəniyyət və gözəl vərdislərə malik bir insandır. Xanımları gördükdə o özü ayağa qalxaraq onları salamlayır. Sevdidi və hörmət bəslədiyi bir insanla görüşə o həmişə üzündə təbəssümlə gedir, möhkəm, əsl kişi kimi əl verərək onunla görüşür. O, bütün yüksək dərəcəli qonaqların qəbulunda özünün azərbaycanlı olmasını həmişə ruh yüksəkliyi və fəxrle qeyd edir.

Qeyd etdiyim kimi, Heydər Əliyev pragmatikdir, lakin xəyalpərəstlik ona zidd xüsusiyyətdir, o, öz sözünün ağasıdır və verdiyi sözü həmişə yerinə yetirir. Xalqın belə bir qayğıkeş el atası - liderinin olması onun xoşbəxtliyidir.

Görünür, Allahın bizim millətə rəhmi gəlib və bizi qoruyub. Heydər Əliyevin timsalında xalq öz xilaskarını tapdı. Çox qısa bir zamanda ölkədə özbaşnalığa son qoyuldu, sülh və əminamanlıq hökm sürürdü. Bugünkü gündə keçmiş SSRİ tərkibindəki respublikalardan fərqli olaraq yeganə respublikadır ki, burada quldurluq və sifarişli qətlər törədilmir.

Əlbəttə, bütün bu sabitlik sehrəbəz şahirli çubuğu vasitəsilə baş verməyib, bunlar böyük əməyin, zəhmətin gücü ilə olub.

1993-cü ildə respublikadakı vəziyyət mənim yaxşı yadımdadır. O vaxt hakimiyyət uğrunda güclü mübahisə gedirdi. Rəhim Qaziyevin, İsgəndər Həmidovun, Surət Hüseynovun və bir sıra başqa Azərbaycan "lider"lərinin siyasi savadsızlıqlarını xatırlayıram. Onlar öz savadsızlıqları və hərəkətləri ilə təkcə Azərbaycan cəmiyyətini deyil, həm də xarici dövlətləri çaşdırmışdılar, heyrətə gətirmişdilər. Səksən yaşlı ingilis konqresmeni, lordu ayaq üstə, Pənah Hüseynovun isə divanda oturduğu vəziyyətdə danışıqlar aparması onların "alicənab davranış"ına parlaq nümunədir. Mən öz vətənimin vətənpərvəri kimi onun yerinə vəğzalvari hərəkətinə görə xəcalət çəkdim.

Azərbaycan cəmiyyətinin sadələdiyimiz şəxsləri ilə müqayisədə Heydər Əliyev əlçatmaz yüksəklikdə dururdu. Onda əslnəcəbət hiss olunur, o ədəblidir, cəmiyyətdə hansı mövqə tutmalarından asılı olmayaraq insanlarla münasibətdə ədəbsizliyə, sayğısızlığa yol vermirdi.

Mənim dediklərim bəlkə də çoxlarına xoş gəlməyəcək, amma mən Heydər Əliyevi sözün əsl mənasında cənab hesab edirəm.

Bizim liderə xaricdə necə yanaşırlar? Bill Klinton onda ağılı, Jak Şirak ölkəsinin sadıq vətənpərvərini görürdü. Rusiyada Boris Yeltsin onun fenomenal yaddaşına həsəd aparır, Vladimir Putin onun timsalında Azərbaycanın görkəmli siyasətçi və liderini görürdü.

Cəmiyyətin həyat fəaliyyətində Əliyevin həyatı dərk etmək məktəbi böyük rol oynayır. Hər bir siyasi fiqur cəmiyyətin bir təbəqəsini əks etdirir. Onun biliyi, savadı, ağılı ilə bütün cəmiyyəti, bütövlükdə millətin mədəniyyətini, mentalitetini qiymətləndirirlər.

Yaşına baxmayaraq Heydər Əliyev ruhən cavan idi. Onun sarsılmaz mövqeyinə baxmayaraq o novator olub, heç vaxt köhnəfikirli olmayıb, bütün yeniliklər onu çox maraqlandırır.

Həyatda hər şey dəyişilir. Bir çox hadisələr zaman keçdikcə başqa cür qavranılır. Və bu normal haldır. H.Əliyevin siyasi nuru əsasən dəyişməz qalır. Həyatın siyasi inkişafında yalnız bəzi sahələr dəyişir və onlar daha da güclənib qüvvətlənir.

Mənim yadıma belə bir xalq hikməti düşür. Bir nəfər aqıl bir insandan soruşur: "Ağıllı adam müdrik adamdan nə ilə fərqlənir?" O cavab verir: "Ağıllı adam problemləri həll edir, müdrik adam isə onları yaratmır". Heydər Əliyevin siyasəti xırdaqlarına qədər ölçülüb biçilib, demək olar ki, idealdir - əgər bu dünyada ideal nə isə varsa. O respublika üçün heç bir vaxt problem yaratmayıb, əksinə həmişə başqalarının problemlərini həll etməyə çalışıb, cəhd edib.

Mənim, xüsusi ali təhsili olmayan, amma bir çox qafqazlılar kimi anadangəlmə müdrik olan atam deyirdi: "Oğlum, əsil kişinin bəzəyi iki şeydir: xalqa olan məhəbbət və xalqın qarşısında alını açıq ömür sürmək. Heydər Əliyev həmişə xalqını çox sevib və cəmiyyətdə ləyaqətlə yaşayıb, yəni o xalq üçün yaşayır və onu öz xalqından ayırmaq olmaz. Bu onun həyat prinsipi olub və onun böyüklüyü də bundadır.

Mən gənclik illərindən H.Əliyevi görmək arzusunda idim, necə deyərlər, canlı şəkildə, tribunada, öz xalqına müraciət edən zaman onun səsinə mikrafonsuz dinləmək istəyirdim. Mənim arzuladığım xoşbəxt hadisə, nəhayət respublika Naxçıvanın 75 illiyini qeyd edəyənlər zaman baş verdi. Prezidentin bu ifadəsi beynimə həkk olundu. "Mən nəhrəmlilərin mərdliyi qarşısında baş əyirəm!". Və mən də deyirəm: "Mən Heydər Əliyevin müdrikliyi qarşısında baş əyirəm!". O, siyasi düşmənləri və əleyhdarları ilə qarşı-

qarşıya durmaqdan çəkinməyib. O, heç bir vaxt intriqaalara qoşulmağı özünə rəva bilməyib.

Ölkənin ağır vaxtında ikinci dəfə ona rəhbərlik etməyə razılıq vermiş adam - Allahın bizə tövhəsiydi. H.Əliyevin hakimiyyətə ikinci qayıdışı - bu Allah vergisiydi. Allaha Azərbaycan xalqının səsinə eşidib və ona köməyə gəlib.

Şərq öz müdrikləri ilə fəxr edir. Müdriklərdən birinin dedikləri: "Dövlət başçısı Allahın yerdəki elçisidir. Ona tabe olmamaq Allaha qarşı üsyandır. Belə hərəkətlər Allah tərəfindən cəzalandırılacaq".

Bir daha atamın sözlərinə müraciət etmək istəyirəm. O həmişə deyərdi və indi də təsdiq edir: "H.Əliyev - ilahidən müdrik insandır, onun adı, famili, atasının adı imamlarımızın adı olduğu üçündür ki, o məğlubedilməzdir. Hər bir xalq öz prezidentinə layiqdir".

Mən, milyonlarla azərbaycanlılar kimi qətiyyətlə təsdiq edirəm: Heydər Əliyev beynəlxalq miqyas səviyyəsində şəxsiyyət olmaqla, Azərbaycanın tarixi yoluna qiymətsiz tövhələr vermişdir.

GÖRKƏMLİ ALİM, PARLAQ ŞƏXSİYYƏT

Beynəlxalq aləmdə Azərbaycan Oftalmologiya elmini layiqincə tanıdan yüksək **intellekt** sahibi, mənəvi təmizlik və paklıq nümunəsi, **vətən** oftamologiyası sahəsi üzrə ilk qadın akademik, tibb elmləri doktoru, professor Zərifə Əziz qızı **Əliyeva** XX əsrin dünyə şöhrəti qazanmış ən parlaq ziyalı qadınlarındanır.

Azərbaycan səhiyyəsinin, **tibb elmi** və təhsilinin əsas təşkilatçısı və yaradıcılarından biri olan görkəmli dövlət xadimi Əzim Əliyevin ailəsində 28 aprel 1923-cü ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində dünyaya göz açan Zərifə xanım Əliyeva həkimlər ailəsinin müqəddəs ocağında böyüyüb boya-başa çatmış, kiçik yaşlarından həkimlik sənətinə həvəs göstərmişdir. **Onun** uşaqlıq çağlarının ilk illərinin keçdiyi Araz çayı sahilindəki Şahtaxtı kəndi Zərifə xanımın həyatında mühüm yer tutmuşdur. Az sonra o, ailəsi ilə birlikdə Bakıya köçmüşdür. İkinci Dünya Müharibəsinin davam etdiyi 1942-ci ildə Bakıda orta məktəbi bitirmiş və Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun Müalicə-profilaktika fakültəsində daxil olmuşdur.

Zərifə xanım Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirdikdən sonra, Moskva şəhərində Oftalmologiya üzrə Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda təhsilini davam etdirmiş, 1948-ci ildən Azərbaycan Elmi Tədqiqat Oftalmologiya institutunda əmək fəaliyyətinə başlamışdır.

O, 50-ci illərdə respublikamızda geniş yayılmış traxoma infeksiya xəstəliyinə qarşı mübarizə yollarını tədqiq etmiş, bu mövzuda namizədlik dissertasiyasını müvəffəqiyyətlə müdafiə etmişdi. Sonrakı dövrdə o, oftalmologiyanın ən mühüm istiqamətlərində tədqiqat fəaliyyətini davam etdirməklə yanaşı, fəal pedaqoji iş aparır, öz təcrübəsini gənə alimlərə öyrədirdi.

Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində dünyaya göz açmış Zərifə xanım Əliyeva Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev, Əbülfəz Qarayev, Mirəsədulla Mirqasımov, Bülbül, Səməd Vurğun və başqa görkəmli şəxsiyyətlərlə ailəvi və mənəvi yaxınlıq təlləri ilə bağlı olan bir mühitdə boya-başa çatdığından özündə Azərbaycan ziyahsının ən gözəl xüsusiyyətlərini təcəssüm etdirirdi.

1968-ci ildən başlayaraq Zərifə Əliyeva peşə oftalmologiyası məsələləri ilə ciddi məşğul olmuş, bütün həyatı boyu görmə üzvü və köməkçi aparatın fəaliyyət funksiyasına və biokimyasına, yod, rezin, neft-kimya sənayesində çalışanlara zərərli peşə faktorlarının təsirinə həsr edilmiş çoxsahəli tədqiqatlar aparmışdır.

Uzunmüddətli müşahidə və tədqiqatların nəticələri alimin 1976-cı ildə Q.Helmholts adına Moskva Göz Xəstəlikləri İnstitutunda «Azərbaycanın kimya sənayesinin bəzi müəssisələrinin işçilərinin görmə üzvünün vəziyyəti» mövzusunda müvəffəqiyyətlə doktorluq dissertasiyası müdafiə etməsinə gətirib çıxardı. Ölkənin aparıcı alimləri Zərifə xanım Əliyevanın doktorluq tədqiqatını yüksək qiymətləndirirdilər.

O praktik səhiyyə üçün kadr hazırlığına və həkimlərin ixtisasının artırılmasına çox say **göstərirdi**.

Həkim etikası və tibb deontologiyası məsələləri Zərifə Əliyevanı həmişə **düşündürürdü**. Gənc həkimlərin yetişdirilməsinə böyük **əhəmiyyət** verən Zərifə xanım həkimlərin cəmiyyətdə **rolu və yeri**, onların peşə fəaliyyəti mənəvi əsasları ilə **bağlı** problemlərin tədqiqinə də xüsusi diqqət **yetirirdi**. O həmişə gənc həkimlərə dünyagörüşünü, **bilik və maraq** diapazonunu zənginləşdirməyi tövsiyyə **edir** və deyirdi ki, ancaq bilavasitə öz ixtisasına aid **olanları** bilən həkim əslində sadəcə məhdud peşəkardır. **İnsanın** həyatı və səhhəti uğrunda bacarıqla **mübarizə** aparmaq üçün insanı hərtərəfli müşahidə etmək, **görmək**, bütün təkrərdilməz rəngarəngliyi ilə **baş** düşmək, sevmək gərəkdir. Zərifə xanım həmişə **deyirdi** ki, zamanın həkimi öz ixtisasına bələd olmaqla **bərabər** çox bilikli, yüksək səviyyədə mədəni olmalı, **incəsənətlə**, musiqi ilə, ədəbiyyatla tanış olmalıdı. **Həkimin** nüfuzu təkcə onun peşə səviyyəsindən deyil, **mədəni** səviyyəsindən də asılıdır. Ən yüksək texniki **tərəqqi** şəraitində müasir tədqiqat metodları vasitəsilə **alınmış** informasiyanı düzgün və yaradıcı təhlil etməyi **bacaran** həkim zamanın tələblərinə cavab verən **həkimdir**.

Zərifə xanım cəmiyyətdə **gördüyü** hər hansı çatışmazlığa da həkim kimi **yanaşırdı**. O xəstəliyi elmi surətdə öyrənmiş həkim kimi **burada** da «xəstəliyin sptomlarını» görür, onun aradan **qaldırılmasına** elmi şəkildə yanaşırdı. Ailədən gələn **bu xasiyyət** ancaq müdrik şəxsiyyətlərə xas olan bir **xüsusiyyət** idi.

1977-ci ilin 21-22 oktyabrında Bakıda Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin VII plenumu keçirildi. Zərifə xanımın təşəbbüsü ilə keçirilən bu tədbirdə uşaq görməsi və gözdə kəskin zədələnmələr, qlaukomanın müalicəsi ilə məşğul olan 200-ə yaxın görkəmli alim iştirak edirdi. Plenumun materialları ilə tanış olduqda məlum olur ki, Zərifə xanımın çıxışında irəli sürülən müddəalar öz yeniliyi və aktuallığı ilə seçilirdi. Plenumdan sonra Azərbaycan KP MK – nin birinci katibi Heydər Əliyev qonaqları qəbul edib onlarla iki saat söhbət etdi. Respublikamızın iqtisadiyyatı, ədəbiyyat və incəsənəti, tibb və səhiyyəsinin inkişaf problemləri haqda dövlət rəhbərinin canlı, həyatı, dərin və dəqiq nitqi qonaqları heyran etmişdi.

Növbəti VIII plenum isə 1981-ci ilin 8-9 oktyabrında İrəvanda keçirilmişdir. Zərifə xanımın bu plenumdakı çıxışı tibbi deontologiya məsələlərinə həsr edilmişdir. Onu və ümumiyyətlə o dövrün əsl həkim ordusunu səhiyyə işçilərinin mənəvi meyarlarının aşağı düşməsi, həkim xəstə münasibətləri narahat edirdi. Həmin dövrdə elmi texniki tərəqqinin səhiyyədə yaratdığı dəyişiklik, yeni aparat və cihazların tətbiqi xəstələrin müxtəlif həkim, texnik və laborantların müalicə əhatəsinə salırdı. Zərifə xanım səhiyyədə konveyer üsullu bu müalicəni səhv və yanlış hesab etməsə də xəstələrə fərdi yanaşmağa üstünlük verirdi. O, bu üsulun həkim təfəkkürünün kortallaşmasına və səhvlərin artmasına xidmət edən bir amil olacağını çox gözəl görürdü.

Görkəmli alim həkim və xəstənin canlı ünsiyyətinə yüksək qiymət verir, bu zaman həkimin xəstədə

optimizm, xəstəliyə qarşı mübarizədə yüksək səfərbərlik hissi yaratmasını yüksək qiymətləndirirdi. Zərifə xanım dəfələrlə qeyd edirdi ki, xəstənin müalicəsində onlarla mütəxəssis iştirak etsə də əsas cavabdehlik müalicə edən həkimin öhdəsinə düşür. Həkimlərin müalicə prosesində qrup halında xəstəyə cavabdehlik daşması məsuliyyətsizlik doğurur.

Zərifə xanım Əliyevanın Moskva Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin iclasında oxuduğu və sonradan çap olunmuş məruzədə ali məktəblərdə və Həkimlərin Təkmilləşdirmə İnstitutlarında səhiyyə kadrları hazırlanmasının əsl strategiyası verilmişdir. Zərifə xanım haqlı olaraq göstərirdi ki, xəstə öz qəlbini dünyaya və insanlara möhürləyib heç kəsi yaxına buraxmayanda, başqa insanlarda mənəvi dayaq tapmayanda tez tükənir, yaşama sevinci və həyat enerjisini itirir. Ona görə də vəzifəsindən, mövqeyindən, dolanışığından asılı olmayaraq hər bir həkim xəstəyə mənəvi dayaq olmalı, onda həyat eşqini canlandırmağa çalışmalıdır. Zərifə Əliyeva həmişə deyirdi ki, insanın ruhi, mənəvi səhhəti, onun cismani sağlığının mühüm əsaslarından biridir. Bu baxımdan hər bir həkim xəstənin təkcə bədənini yox, ruhi aləmini də müalicə etməlidir.

İnsan səhhətini dünyanın ən gözəl, ən şirin neməti sayan görkəmli həkim xəstələrə tövsiyə edirdi ki, sağlamlıq, gözün nuru əldən getməmiş onun qadiri-qiymətini bilsinlər. O, qeyd edirdi ki, müasir dövrdə nəinki xəstəlikləri törədən amilləri, eyni zamanda milyonların sağlam qalmasına, xəstələnməməsinə, xoşbəxt ömür sürməsinə yardım edən səbəblərin əsaslı surətdə öyrənilməsinin vaxtı gəlib çatmışdır.

Zərifə xanım həmişə deyirdi ki, təbabət əsrlər boyu ancaq xəstəliklərin müalicəsi və xəstələrə yardım göstərilməsi ilə məşğul olmuşdur. Zəmanəmizdə isə təbiblər qarşısında müxtəlif xəstəliklərlə mübarizə ilə bərabər sağlam insanların səhhətini qorumaq problemini həll etmək vəzifəsi də qoyulmuşdur. Həmin illərdə respublika rəhbərliyinin apardığı çoxsahəli və planlı iş səhiyyənin inkişafına güclü təkan vermişdi. Bu dövrdə səhiyyənin sağlam insana müraciət etməsi cəmiyyətin sosial inkişafının bütün gedişindən irəli gəlirdi. Bütün bunlara sevinən Zərifə xanım haqlı olaraq deyirdi ki, indi nəinki xəstəlikləri törədən amillərin həm də milyonlarla adamın xəstələnməməsinə, sağlam qalmasına, iş qabiliyyətini itirməməsinə və deməli, uzun illər fəal və yaradıcı ömür sürməsinə imkan verən amillərin də hərtərəfli öyrənilməsi vaxtı gəlib çatmışdır.

Dünya şöhrətli cərrah, akademik, Lenin Mükafatı Laureatı F.Q.Uqlov «Adamlar arasında insan» kitabında (1978, «Molodaya qvardiya») yazırdı ki, əsl həkim nəinki bədəni, eyni zamanda ruhu da müalicə etməlidir. Həqiqi cərrah əməliyyat stoluna yaxınlaşmazdan əvvəl xüsusi «skalpellə» qəlbən ən dərin guşələrinə nüfuz etmək üçün həyat və insan haqqında biliklə silahlanmalıdır. Sözlə məcazi mənada deyil, müstəqim mənada da insanı öldürmək olar. Eyni zamanda elə sözlə, vaxtında ürək-dirək verməklə, insanıyyətlə xəstənin sağlamlığına da çox-çox kömək etmək olar. Zərifə Əliyeva da məhz bu prinsiplərlə fəaliyyət göstərirdi.

O, dönə-dönə deyirdi: «Xalq xarakterinin ən yaxşı sifətlərini, təvazökarlığı, təmənnaşızlığı, dostluğa sədaqəti, verilən vədə sadıq olmağı, sadəliyi, ürək genişliyini qoruyun. Zira ruhi sağlamlıq fiziki möhkəmliyin rəhnidir». Bu baxımdan Zərifə xanım əsil mənəvi saflıq nümunəsi idi. O, xəstələri nəinki öz klinikasında, hətta başqa yerlərdə də qəbul edir, məsləhətlər verir, onların üzərində əməliyyatlar aparır, heç kəsi ümitsiz yola salmırdı. Zərifə xanım kənd əhalisi arasında tibbi biliklərin təbliğinə yüksək qiymət verirdi. O, xüsusilə sahə «ailə» həkimlərinin rolunu qiymətləndirir, onlara xəstələri dar ixtisaslı həkimlərə yönəltmək hüququ verilməsini və nəticəsinə nəzarət etməsini, ailə həkimliyi institutunun yaranması işini gələcəkdə möhkəmləndirməyi məsləhət görürdü. Zərifə xanımın 1983-cü ildə çapdan çıxmış «Həkimlərin mənəvi tərbiyəsi, deontologiya, tibbi etika və əxlaq məsələləri» əsəri nəinki tibb işçiləri üçün stolüstü kitab, eləcə də cəmiyyətdə insanların qarşılıqlı münasibətləri, məişət və əxlaq əlaqələri haqda nizamnamə sayıla bilər. Zərifə xanım həkimin həyat mövqeyini onun xəstəyə münasibəti ilə müəyyənləşdiyini əsas götürürdü. O yazırdı ki, o həkim əsl həkimdir ki, xəstənin ağrı və istirabları elə onun özünün ağrı və istirablarıdır. Bu cür həkim üçün inamla aparılan hər bir söhbət xəstə və cəmiyyət qarşısında cavabdehlik hissidir.

Zərifə xanımın Özbəkistanın «Tibb» nəşriyyatı tərəfindən çapdan çıxmış «Şəkərli diabetdə göz xəstəlikləri» əsəri də Orta Asiyada və Zaqafqaziyada yayılmış bu xəstəliklərə qarşı mübarizədə böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Həmin əsər praktik oftalmolo-

giyanın stolüstü kitablarından. Zərifə xanım Əliyeva mükəmməl tibbi biliklərlə yanaşı fəlsəfə, ədəbiyyat və musiqini də dərinləndirirdi. Leninqrad Sənitar Gigiyena İnstitutunun «Göz xəstəlikləri» kafedrasının müdiri, professor A.N.Dobrolyubovun sözləri ilə desək, onun musiqini dərk etmək bacarığını «danışan gözlər»indən bilmək olurdu. Musiqini xəstə qəlbinə titrədən, sağlamlıq gətirən tükənməz sevinc və sağlamlıq mənbəyi hesab edən Zərifə xanım Əliyeva deyirdi ki, musiqi insanı mənəvi cəhətdən saflaşdıran səhrakar bir sənətdir. Klassik və xalq musiqisini mükəmməl bilən Zərifə xanım hansı ölkədə, hansı konsert salonunda olmasına baxmayaraq Ü.Hacıbəyov, M.Maqomayev, Q.Qarayev, T.Quliyev, F.Əmirov və başqa Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərini dinləyərkən onlarla fəxr edirdi.

Zərifə xanım hansı auditoriyada çıxış edərsə etsin, dinləyiciləri özünə ram edir, səlis və təmiz nitqi ilə hamını rıqqətə gətirirdi.

Klassik alman fəlsəfəsinin görkəmli nümayəndəsi Hegel yazırdı ki, «...danışan adamın səsindəki məlahətdən onun daxilən gözəl olduğunu, səsindəki qabalıqdan isə duyğuların kobudluğunu inamla təyin etmək olar».

Bu baxımdan Zərifə xanımın danışığı və səsi onun xasiyyətini, mədəniyyətini, əxlaq sənətlərimizə yiyələnmə səviyyəsini güzgü kimi əks etdirir.

Haqlı deyirlər ki, səs qəlbin aynasıdır, ifadəsidir. Həkim nəinki öz danışığının məna və məzmununa, eləcə də danışq tərzinə də xüsusi diqqət verməlidir.

Bu cəhətdən Zərifə xanımın səsinin musiqisi, səsinin ifadəliyi, fikrinin obrazlılığı, söhbətinin səmimi və açıqlığı onunla xəstələr arasında ünsiyyətdə mühüm rol oynayırdı. Onun yaranmış konkret vəziyyət üçün səs çalarları seçməsi, emosiyası, intonasiya zənginliyi həkim sözünün və səsinin mədəni estetik mədəniyyətdə nə qədər əhəmiyyətli və gərəkli olduğunu göstərirdi.

Zərifə xanımın nitqindəki intonasiya zənginliyi təkcə estetik və mədəni amili əks etdirməklə qalmır, həm də sübut edirdi ki, həkimin söz və səsinin ahəngdarlığı, mənəvi estetik mədəniyyəti böyük psixoterapevtik imkanlara malikdir.

Ensiklopedik təhsilə malik olan Zərifə xanım Azərbaycan ədəbiyyatına böyük məhəbbətlə bağlı idi. Cəmiyyətin mənəvi həyatında, insanın könül dünyasında ədəbiyyatın yolunu və yerini əvəzedilməz hesab edən alim həmişə deyirdi ki, yüksək sənət nümunəsi olan bədii əsərlər fikir və duyğulara təsir göstərdiyindən insanların dünya görüşü, idealları, zövqlərinin tərbiyəsindən qüdrətli rol oynadığı kimi, həm də müalicəvi əhəmiyyət daşıyır.

Dərin və hərtərəfli mütaliə qabiliyyətinə malik olan Zərifə xanım Əliyeva şair və yazıçıları mənəvi həkim sayırdı. Işıqlı ziyalımız, Azərbaycan Tibb Universitetinin «Fəlsəfə» kafedrasının müdiri məhrum professor Adil Nəcəfov öz xatirələrində yazırdı ki, Zərifə xanım ədəbiyyatın ən böyük qayəsini nəcib, güclü, öz həyatını gözəlliyin, xeyirxahlığın, məhəbbətin əzəməti ilə ruhlandırın, hər cür haqsızlığa, şərə

nifrət bəsləyən kamil insan tərbiyə etməkdə görürdü. Hələ 50-ci illərin əvvəllərində istedadlı şair və dramaturq İslam Səfərli «Göz həkimi» pyesini yazarkən Göz Xəstəlikləri İnstitutuna gəlir Zərifə xanımdan dəyərli məsləhətlər alırdı. Onun verdiyi məsləhətlər böyük alimin Azərbaycan, eləcə də dünya ədəbiyyatını dərinləndirərək bildiyini göstərirdi. Hətta İslam Səfərli ona pyesin məsləhətçisi olmasını xahiş etdikdə Zərifə xanım buna qəti etirazını bildirmiş, təbəbət və incəsənətin vahid xeyirxah məqsədə- insana xidmət etdiyini göstərmiş, ədəbiyyatın insan sağlamlığına təsirini yüksək qiymətləndirmişdir.

Teatr tamaşalarını müntəzəm izləyən Zərifə xanım deyirdi ki, hər bir klassik tamaşa ecəzkar qüvvəyə malikdir. Teatr tamaşaları bizdə güclü duyğular, xeyirxahlıq, mərdlik, vəfalılıq və digər insani hisslər doğurur, bizə gözəl əhval-ruhiyyə bəxş edir, mənəvi qüvvəmizi ucaldır. Bu baxımdan həkimlər və incəsənət xadimləri teatrın ecəzkar qüvvəsinin sirrini açmağa, insanın səhhətinin xeyrinə olan böyük imkanlardan daha səmərəli istifadə etmək yollarını və vasitələrini tapmalıdırlar. Onun fikrincə xəstənin çox vaxt qəlbədən qopub dilə gələn bir kəlmə sözə ehtiyacı olur. Həkim sözlə ölmüş ümidləri, itirilmiş xeyalları canlandırmaq istedadına yiyələnəlməlidir. Ümidverici ilac olan, məqamında imdada çatan sözlə, vaxtında ürək-dirək verməklə, insani hisslərlə müalicəyə çox kömək etmək mümkündür. Zaman-zaman həkimin şəfa verən sözü dərmanı əvəz etməlidir. Həkim təkcə xəstənin bədənini deyil, ruhunu da sağaltmağı

bacarmalıdır. Çünki ruhi və mənəvi sağlamlıq, cismani, fiziki sağlamlığın əsasıdır. Həkim sözü, qəlbi ürəyi ovudan məlhəm ola bilər. Təsadüfi deyildir ki, D.S.Lixaçev, sözün çalarları məqaləsində poeziyanı son müalicə sənətinə bənzədirdi. (Literaturnaya qazeta, 25 yanvar, 1984)

Əsl həkimlər xəstənin xəstəlik tarixcəsi ilə yanaşı, onun həyat tarixini də öyrənirlər ki, xəstəliyin sirlərini üzə çıxarsınlar əsaslı diaqnoz qoya bilsinlər. Buna görə də həkim müəyyən dərəcədə psixoloq da, olmalıdır.

Xəstə ilə həkim arasında yaranan müstəsna qarşılıqlı münasibətlərə heç bir başqa sahədə rast gəlmək mümkün deyildir. Heç bir başqa peşə nümayəndəsi insan həyatına həkim qədər dərindən və ciddi nüfuz edə bilməz. A.P.Çexov vaxtilə yazırdı: «Həkim geniş düşünməyi qavramırsa, o təbabəti inkar edir». Zərifə xanım hərtərəfli və geniş düşünən şəxsiyyət idi. O, haqlı olaraq göstərirdi ki, incəsənət və ədəbiyyat həkimin həssas, düşüncəli müdrik olmasına, xırda məsələlərin fəvqində durmasına, geniş biliklərə yiyələnməsinə kömək edir.

Xoşxasiyyət, xeyirxah olmaq, həyata gülümsər gözlərlə baxmaq, ömrün yağışlı-yağmurlu günlərinin ardından günəşli günlərin gələcəyinə inanmaq insanın daxili aləmində yaradıcılıq məşəli yandırır. Öz fədakarlığı, yüksək vətəndaşlığı, qeyri-adi səmimiyyəti, insanlara xeyirxahlığı, çoxsahəli fəal işi ilə Z.Əliyeva xəstələrin və həkim yoldaşlarının dərin hörmətini qazanmışdır.

Zərifə xanım böyüdüyü ailəyə xas olan xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirmişdir. Bu ailənin üzvləri ziyalı, mədəni, işgüzar, təvazökar, xalqını, millətini, dövlətini, ölkəsini, torpağını sevən insanlar olmuşlar. Bu xüsusiyyətlər Zərifə xanımda da əks olunmuşdu. O, qeyri-adi bir ana idi və övladlarına olan münasibətləri də xüsusi idi. Belə münasibətlərin bənzərini tapmaq çox çətindir. O, ailəsinə bağlı, ailəsi və uşaqları ilə nəfəs alan analardan biri idi.

Əsl insanlar bir həyat - öz həyatlarını yaşayırlar, öz sözlərini, ürəkdən gələn sözlərini danışirlar. Onlar həyatlarını cəmiyyətin ictimai inkişafı və tərəqqisinə həsr edirlər. Bu xeyirxah insanlar həyatdan gedəndə belə öz izlərini, öz sözlərini, öz işlərini dünyada qoyub gedir, gənc nəsillərin də səadət və xoşbəxtliyə qovuşmasına, irəliləyişinə təkan verirlər. Zərifə xanım da bu cür şəxsiyyət idi. Lakin onun daha bir üstünlüyü var idi. O, insanların gözünə nur verir, minlərlə insana gözəl dünyamızı görmək sevinci bəxş edirdi. Zərifə xanımın mənalı həyat yolu elmin işığına sadaqətli olan ziyalı nəsillər üçün nümunədir.

SABAHA İLHAMLA!

Bu gün Azərbaycan Respublikasının siyasi həyatında İlham Əliyev amili mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan Prezidenti bütün göstəriciləri ilə ölkədə dövlətimizin lideri olmaq imkanı qazanmış ən perspektivli şəxsiyyətdir. Vaxtilə Möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev deyirdi: «Mən həyatda hər şeyə özüm nail olmuşam. Onun təqsiri yoxdur ki, o mənim oğlumdur. Mən çox istəyirəm ki, İlham Əliyev də həmişə hər şeyə özü nail olsun».

Ümumiyyətlə, İlham Əliyev bir lider kimi bacarıqlı şəxsiyyətdir. Onun hansı sahədə çalışmasından asılı olmayaraq o sahədə güclü fəaliyyəti tarixi varislikdən gələn dərin bilik, zəngin intellekt, hərtərəfli qabiliyyətlə bağlıdır. Bütün bacarığı, işgüzarlığı ilə yanaşı o, Heydər Əliyevin oğludur. İlham Əliyev özü bu barədə belə deyir: «Mən Prezidentin varisi deyil, öz atamın varisiyəm. Mən bu varislik məsuliyyətini atam Prezident olmayanda da hiss edirdim... İndi isə mən hətta deyərdim ki, Heydər Əliyevin əsl varisi mənim oğlum, ailəmizin ən kiçik üzvü olan Heydər Əliyevdir...»

Gənc, amma təcrübəli, iradəli, fəal, məsuliyyəti öz üzərinə götürməyi bacaran İlham Əliyev bu gün ölkənin rəhbərliyində birinci şəxsdir. O, Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunu bitirsə də, Heydər Əliyevin yüksək səviyyəli rəhbərlik həyatı onun üçün örnək və böyük məktəb olmuşdur. Hələ 90-cı illərdə Bakıda Qanlı Yanvar hadisələri

dövründə İlham Əliyev atasının silahdaşı və köməkçisi kimi çıxış edirdi.

O, neft sahəsinə də mürəkkəb dövrdə gəlmişdi. Bu dövrdə dünyanın bütün aparıcı dövlətləri, ən iri neft şirkətləri Azərbaycan neftinə maraq göstərir, «qara qızıl» uğrunda sət və ağır mübarizə gedirdi. Bu zaman dövlətin milli mənafeələrini qorumaq, siyasəti elə qurmaq lazım idi ki, nəinki cari mənafeələr təmin edilsin, həmçinin gələcəyin də möhkəm bünövrəsi qoyulsun. Xəzər şelfinin işlənilməsi, neft və qaz kəmərləri, Böyük İpək yolu – bütün bu layihələri İlham Əliyev ABŞ-ın keçmiş prezidenti Klinton, Fransa prezidenti Jak Şirak, Böyük Britaniyanın baş naziri Toni Bler kimi dünya liderləri ilə şəxsi görüşlərində müzakirə edirdi. O, qısa müddətdə 14 ölkənin 19 şirkəti ilə danışıqlar aparmışdı.

Öz ölkəsinin neft strategiyasını uğurla müəyyənləşdirməsi, bütün Xəzər regionunun texniki-iqtisadi problemlərinin həllinə fəal qoşulması dünya ictimaiyyətinin nəzərində İlham Əliyevə işgüzar nüfuz və geosiyasətçi imici qazandırmışdır. Artıq hamı gördü ki, Azərbaycanın milli mənafeələri ilə bağlı məsələlərdə o, qətiyyətli güzəştə getmir, tələbkardır, eyni zamanda konkret nəticələr əldə etmək əzmindədir, səriştəli və konstruktivdir. Ölkənin iqtisadi nüfuzunun möhkəmlənməsi və yüksəlməsi uğrunda mübarizədə İlham Əliyev dünya səviyyəli iqtisadçı və siyasətçi kimi püxtələşmişdir.

Bu bir həqiqətdir ki, Azərbaycan bayrağını Avropa Şurasında dalğalandıran möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyev olmuşdursa da, Azərbaycanın Avropa

ailəsində tanınmasında, böyük hörmət və nüfuz sahibi olmasında Milli Məclisin Avropa Şurası Parlament Assambleyasında nümayəndə heyətinin başçısı İlham Əliyevin əvəzsiz rolu vardır. Millət vəkili kimi rəhbərlik etdiyi AŞPA-dakı nümayəndə heyətimiz elə böyük uğurlar qazanmışdır ki, onun son nəticəsi olaraq 2004-cü ildə öz sessiyasında bu möhtəbər qurum Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı İlham Əliyevi Avropa Şurası Parlament Assambleyasının vitse - prezidenti və Büro üzvü seçmişdi. Bu hadisə Azərbaycan diplomatiyasının ən böyük uğuru və qələbəsi hesab edilə bilərdi. Milli dövlətçilik tariximizdə ilk dəfə Azərbaycan nümayəndəsi möhtəbər beynəlxalq qurumun rəhbərliyində təmsil olunurdu.

Budur, əsl Azərbaycan həqiqəti. İllərdən bəri İlham Əliyev şəxsiyyətinə kölgə salmaq istəyən müxalif qüvvələr belə bu həqiqətlə barışmalı oldular. İlham Əliyev müstəqil Azərbaycanın tarixində belə yüksək nüfuzlu təşkilatda yüksək vəzifəyə seçilmiş ilk siyasətçi idi.

Azərbaycan ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti nəticəsində öz ədalətli, haqq işini dünyaya çatdırırdı. Bu işdə Milli Məclisin üzvləri də böyük fəallıq göstərirdilər. Azərbaycan nümayəndə heyəti üzvlərinin bu möhtəbər məclisdəki çıxışları həmişə xalqımız tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Ermənistanın Beynəlxalq aləmdə terrorçu və terroru dəstəkləyən ölkə kimi tanınmasında məhz xalqımızı bu möhtəbər qurumda təmsil edən deputatlar, şəxsən İlham Əliyev böyük xidmətlər göstərmişdir.

AŞPA-nın 2003-cü ildəki qış sessiyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı, Şuranın Parlament Assambleyasının vitse prezidenti və Büro üzvü İlham Əliyev öz çıxışında demişdi: «Regionda qarşıdurma mövcuddur. Azərbaycanın minlərlə kəndi və şəhəri dağıdılmışdır və bu gün elə halla üzləşmişik ki, Avropa Şurasının bir üzvü Ermənistan Avropa Şurasının digər üzvünün – Azərbaycanın ərazilərini işğal edibdir. Təəssüf ki, beynəlxalq birlik bu məsələyə öz qətiyyətli münasibətini bildirmir».

Hazırda danılmaz realıq bundan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində neft amilinin aktuallaşması obyektiv olaraq enerji biznesinin qloballaşması ilə bağlıdır. Bu gün müasir dünya iqtisadiyyatının ən mühüm inkişaf meyillərindən biri enerji biznesinin vacibliyini şərtləndirən qlobal enerji şirkətlərinin inteqrasiyası və ölkələr arasında yanacaq uğrunda rəqabətin üstünlük təşkil etməsidir. Bu sahədə də Azərbaycanın öz mövqeyi vardır.

Azərbaycan 1993 - cü il noyabrın 12-də özünün inkişaf tarixində müasir «neft sivilizasiyasında» çox əlamətdar gününü yaşadı. Çünki həmin gün «Çıraq-1» platformasından neft hasil olunaraq Səngəçal terminalına axıtılmağa başlandı. Həmin günlər ABŞ-ın energetika naziri Federiko Penya bu hadisəni Azərbaycanda bayram kimi qəbul etmişdi. Bu zaman İlham Əliyev haqlı olaraq belə bir fikir söyləmişdi: «Zənnimcə, həmin gün Azərbaycanın müasir dövr tarixinin dönüş nöqtəsidir». Bu hadisə həqiqətən də müstəqil Azərbaycanın iqtisadiyyatı tarixində, onun «neft diplomatiyası»nda ən cəsarətli addım, Azərbay-

canın müasir və firəvan ölkəyə çevrilməsində əlamətdar başlanğıc idi.

Bir prezident kimi İlham Əliyevin ordu quruculuğu sahəsində də planlı və çoxsahəli mövqeyi vardır. O, dünya təcrübəsinin nailiyyətlərindən istifadə etməyi əsas götürərək ordunu cəmiyyətdə, dövlətçilik fəaliyyətində bir üstqurum ünsürü kimi mövcud siyasi reallıqlar mövqeyindən qiymətləndirir. Bir siyasətçi kimi o, belə hesab edir : «**Əgər Ermənistanla Azərbaycan arasında Qarabağ probleminin həllində danışıqlar konstruktiv nəticə verməsə, onda son sözü xalq deməlidir. Əgər xalq torpaqlarımızın azad olunmasında müharibə yolunu seçəcəksə, onda hamımız gedib vuruşacağıq**».

Bu gün müxalifətin iqtidara qarşı qeyri sağlam münasibəti, müxtəlif yalanlar və böhtanlar, uydurmalar yağdırdığı, bir zamanda məşhur yunan filosofu Platonun bir deyimi maraqlı doğurur. Dahi mütəfəkkir yazırdı: «Adamların səviyyəsizliyini, alçaqlığını bilmək istəyirsənsə, onların çoxlu lazım olmayan sözlər danışmasına, məsuliyyət daşımada şayə yaymasına fikir ver, bil ki, başqaları haqqında bəd niyyətdə olan adam, fitrən bədxah olur, şəh qüvvələr onun məsləkində, əqidəsində özünə məskən salır».

Bu sözlər bu günkü Azərbaycan müxalifətinin əsl simasıdır. Müxalifət mətbuatı isə güzgü kimi bu simanı əks etdirir. Ona görə də İmam Əlinin vaxtilə dediyi bir sözə bu gün ciddi ehtiyac duyulur: «Daş hardan gəlirsə, onu yerinə qaytarın, çünki şərin qarşısını ancaq bu cür almaq olar».

İlham Əliyev böyük siyasətlə, dövlət işi ilə məşğul olan əsl Azərbaycan vətəndaşdır. Dərin biliyi, yüksək intellekti, lazımı insani keyfiyyətləri ilə seçilən lider bu gün Azərbaycanın siyasi həyatında özünə möhkəm və layiqli yer tutur. O, «əsl siyasət konkret, real iş görməkdən ibarətdir» – idealına sadiqlik göstərərək hadisələrə münasibətdə yüksək təmkin və səbr nümayiş etdirir. Məhz bu göstərici onun artıq yetkin bir lider kimi formalaşdığını sübut edir.

Bu gün Azərbaycanın nüfuz və ləyaqətini qoruyub saxlamaq, ölkənin müdafiə qüdrətini daha da artırmaq, iqtisadiyyatımızı inkişaf etdirmək, respublikamızın dünya dövlətləri sırasında layiqli yer tutmasına çalışmaq yeni siyasi liderin fəaliyyətini xarakterizə edir.

Hələ prezident seçkiləri ərəfəsində İlham Əliyevin fəaliyyəti yaxın və uzaq xaricdə ölkəmizdə keçiriləcək seçkilərlə bağlı qondarma siyasət dəllallığını birdəfəlik darmadağın edərək, demokratik inkişaf prinsiplərinin qorunacağına zəmanət vermişdi. Hələ o vaxt ABŞ-in dövlət katibinin birinci müavini Riçard Armitacla keçirilən görüşündə seçkilərin nəticələrinə indidən kölgə salmaq istəyənlərə o, sərrast və tutarlı cavab vermişdi:

«Bu seçkilər Azərbaycanın gələcək inkişafının müəyyən olunmasında çox önəmlidir. Azərbaycan üçün çox vacibdir ki, seçkilər azad, ədalətli şəraitdə keçsin. Biz hökumət olaraq əlimizdə olan bütün imkanlardan istifadə edəcəyik ki, seçkilərin bu cür keçirilməsi təmin olunsun».

Bu qəti bəyanat təkcə ABŞ-da deyil, bütün dünyada xoş və müsbət rezonansa səbəb olmuşdu.

2003-cü ilin avqustun 27-də İpək Yolu Vəqfi İdarə Heyətinin sədri doktor Həsən Moğolun İlham Əliyevə imzaladığı məktubda onun Türkiyənin İpək Yolu Vəqfinin fəxri üzvü seçilməsi də sevindirici hadisə olmuşdur. Bu Vəqfin üzvləri əsasən türkdilli dövlətlərin baş nazirləri olurdular. Göründüyü kimi, hələ seçki ərəfəsində Azərbaycanın Baş naziri İlham Əliyev bütün süni əngəllərə, opponentlərinin boş hayküyünə baxmayaraq, sakitcə öz işi ilə məşğul olmaqda idi. Ötən hər bir günün isə onun xeyrinə işlədiyini təkcə Azərbaycanda deyil, ondan çox-çox uzaqlarda da yaxşı başa düşürdülər.

İlham Əliyevin Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti kimi gördüyü işlər də əhatəlidir. Onun 1997-ci ildən bu komitəyə rəhbərlik etməsi respublikamızda bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafına böyük tökən vermişdir. Onun Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin sabiq prezidenti Xuan Antonio Samarancela, 2001-ci ildən Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin prezidenti Jak Roqla keçirdiyi çoxsaylı görüşlərdə Respublikada Olimpiya hərəkatının, idmanın vəziyyəti və inkişaf perspektivləri müzakirə olunmuş, beynəlxalq əlaqələrin gücləndirilməsi məsələlərinə diqqət yetirilmişdir. Məhz təsadüfi deyil ki, Olimpiya Komitəsinin 2000-ci ilin noyabrında Varşavada keçirilmiş 29-cu baş Assambleyasında Olimpiya hərəkatında fəal mövqə tutan ölkələr sırasında Azərbaycanın da adı çəkilmişdir. Məhz İlham Əliyevin yaxından köməyi ilə idmançıların, məşqçilərin, veteranların sosial vəziyyətini yaxşı-

laşdırmaq məqsədilə Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsi öz vəsaiti hesabına təqaüdlər təsis etmiş, 1998-2003-cü illərdə üç milyard manat məbləğində təqaüd verilmişdir. Olimpiya təqaüdləri idmançıları daha çox məşq etməyə, qələbə uğrunda mübarizəyə həvəsləndirmişdir. Təsadüfi deyil ki, bu cür qayğı ilə əhatə olunmuş Azərbaycan idmançıları 1997-2001-ci illərdə Beynəlxalq yarışlarda 803 medal, o cümlədən 289 qızıl, 218 gümüş, 286 bürünc medal qazanmışdılar.

Əhalisinin sayına görə dünyada 79-cu, ərazisinə görə 166-cı yeri tutan Azərbaycan idmançıları Sidney olimpiyadasında misli görünməmiş qələbələr əldə edərək, 199 ölkə arasında 34-cü yərə çıxmışdılar. Azərbaycan idmançıları Yunanistanın paytaxtı Afina-da keçirilən XXVIII yay olimpiya oyunlarında da fəal iştirak etdilər. Bu uğurlar Azərbaycan dövlətinin, ilk növbədə ölkə Prezidentinin idmanın inkişafına göstərdiyi xüsusi diqqət və qayğı sayəsində mümkün olmuşdur. Bakıda, Gəncədə, Naxçıvanda, Şəkiddə, Bakının Maştağa qəsəbəsində və başqa rayonlarında tikilmiş Olimpiya İdman Kompleksləri məhz İlham Əliyevin bu komitəyə rəhbərliyə gəlməsindən bir neçə il sonra ərsəyə gəlmişdir.

Artıq Azərbaycan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə dünyanın idman mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir. Məhz onun apardığı səmərəli işin nəticəsidir ki, Azərbaycan Milli Olimpiya komitəsinin adı hər yerdə yalnız hərarətlə çəkilir, təcrübəsi örnək göstərilir.

Hələ seçki kompaniyası dövründə İlham Əliyevin çıxışlarını, müsahibələrini diqqətlə təhlil etdikdə onun

seçkiqabağı proqramının mühüm istiqamətləri aydın şəkildə özünü göstərirdi. Azərbaycan Respublikasının gələcək tərəqqi və inkişafına xidmət edən, başlanğıc prinsipləri vətəndaş həmrəyliyi və ümumxalq birliyi-nin bərqərar edilməsinə, müstəqillik, azadlıq, ədalət, vətənpərvərlik, dövlətçilik kimi yüksək idealların ümumi strateji inkişafın əsasını təşkil etməsinə, demokratiyanın dönmədən inkişafına, konstitutsiya əsaslarının sarsılmazlığına, şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının qorunmasına, bazar münasibətlərinə əsaslanan iqtisadiyyata, azad sahibkarlığa meydan verilməsinə istiqamətləndirmişdi.

Bu proqramda vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının, ictimai qurumların və təşkilatların fəal şəkildə dövlət quruculuğuna cəlb edilməsi, dövlət – cəmiyyət-vətəndaş münasibətlərində ahəngdarlığın təmin edilməsinə xüsusi yer ayrılmışdı. Bu zaman unitar dövlətçilik prinsiplərini ardıcıl həyata keçirməklə, Azərbaycanda yaşayan bütün milli azlıqların hüquq və azadlıqlarının qorunmasına dövlət qayğısının gücləndirilməsinə əsas götürməklə milli təhlükəsizlik və xarici siyasət strategiyasının da təkmilləşdiriləcəyi əsas götürülürdü. Proqramda işğal olunmuş torpaqların azad edilməsi və ərazimizin təhlükəsizliyinin bərpa edilməsi ən ilkin vəzifə kimi irəli sürülmüşdü.

Bu proqramda ölkə daxilində yaradılmış sabitliyin etibarlı mexanizmini daha da inkişaf etdirməklə, dünya dövlətləri ilə bərabər hüquqlu əlaqələrin və əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi, xarici iqtisadi əlaqələrin daha da genişləndirilməsi, Azərbaycan neftinin səmərəli və təhlükəsiz ixracının təmin

edilməsi üçün zəruri beynəlxalq əlaqələr sisteminin yaradılması, Azərbaycan ordusunun döyüş qabiliyyətinin artırılması diqqət mərkəzində saxlanılırdı. Bütün bunlar gələcək prezidentə öz proqramında çevik iqtisadi islahatlar, təkmil investisiya və çoxsahəli sosial siyasət aparmaq imkanı verməli idi. Məhz Heydər Əliyev siyasətindəki bütün varislik əlaqələrini əsas götürərək elmin, təhsilin, mədəniyyətin və səhiyyənin inkişafına xüsusi qayğı göstərilməli, onların sosial rolu və nüfuzu artırılmalı, ölkədə gedən səhiyyə islahatlarının davam etdirilməsi əsas götürülürdü.

Ümumiyyətlə, İlham Əliyevin bütün çıxışlarında irəli sürülən müddəalar Heydər Əliyev kursunun ardıcıl və dönməz aparılmasına xidmət edirdi. Bu da İlham Əliyevin fəaliyyətinin müntəzəm şəkildə diqqət mərkəzində saxlanılması, ictimai rəydə onun Heydər Əliyevdən sonra hakimiyyəti idarə etməyə qadir bir siyasətçi olması qənaətini formalaşdırmışdı.

İlham Əliyevin neft strategiyasının həyata keçirilməsi, beynəlxalq sazişlərin imzalanması sahəsindəki uğurlu fəaliyyəti isə onu böyük gələcəyi olan siyasətçi kimi xalqa tanıtdırmışdı. Artıq ölkə əhalisi İlham Əliyevin timsalında Azərbaycanın fərəvan və zəngin gələcəyinin təminatçısını görür, Heydər Əliyev siyasi kursunun etibarlı davamçısı kimi ona inanırdı.

Bu gün İlham Əliyevin siyasi baxışlarının əsası belədir: Güclü hakimiyyət-güclü iqtisadiyyat - güclü dövlət.

İlham Əliyev bir prezident kimi gənclərin problemlərinə şərik çıxaraq bu fikrə gəlmişdir ki, 20-30 ildən sonra Azərbaycanı indiki gənclər idarə edəcək-

lər, deməli, onlara artıq bu gün etimad etmək, onları əməli işlərin həyata keçirilməsinə cəlb etmək lazımdır. Onun rəyincə gənclər sabah dövlətin idarə edilməsinə tam hazır olmaq üçün təcrübə, bilik toplamalı, bank işini, mülkiyyət problemlərini öyrənməli, xarici dilləri bilməli, dünyanın ən yaxşı ali məktəblərində oxumalıdırlar.

Xalq gələcəyini yeni liderdə görür. Ancaq bu cür liderlərlə irəliyə doğru getmək və eyni zamanda əvəliki nəsillərin yaratdıqlarını qoruyub saxlamaq olar.

Bu gün Azərbaycan siyasətində populistlərə və boşboğazlara, ancaq qara yaxmağı, böhtan atmağı, əsassız tənqid etməyi bacaranlara yer yoxdur. Bu gün Azərbaycan reallağına əlindən iş gələn adamlar, peşəkarlar gərəkdir. Bu cür şəxsiyyətlərə isə hakimiyyət taleyin göydən təsadüfən düşmüş hədiyyəsi və ya öz hikkələrini həyata keçirmək üsulu deyildir. Onlar hakimiyyəti millət qarşısında yüksək məsuliyyət hissi kimi başa düşürlər.

İlham Əliyev də belə şəxsiyyətdir. Bu gün xalqımızın böyük əksəriyyəti Azərbaycanın lideri kimi İlham Əliyevlə bir sıradadır, müasir dünyanın gerçəkliyini başa düşməyə, əfsanələri və illüziyaları deyil, ancaq öz ölkəsinin həqiqi milli mənafeələrini rəhbər tutmağa qadir siyasətçi kimi ona inanır.

Dünyanın siyasi təcrübəsində «prezidentin yüz gün» adlı bir anlayışın qəbul edilməsi belə qısa bir müddətdə dövlət başçısının ümumi fəaliyyətinə qiymət verməyin mümkünsüzlüyü baxımından bəlkə də məsələyə düzgün yanaşma deyil. Seçkidə ona etimad göstərmiş insanların vətəndaşlıq taleyinin sahibinə

çevrilən dövlət başçısı üçün yüz gün çox qısa müddət idi. Bu müddət daha çox imzalanmış fərman və sərəncamlar, qərarlarla ölkə həyatında baş verəcək dəyişikliklər üçün nəzəri əsasların yaradılması dövrü hesab edilməlidir.

Həmin dövrü xatırlayın! Dövlət başçısının yüz günlük fəaliyyətini xarakterizə etmək üçün prezidentin bu müddətdə atdığı addımları tam obyektivlik prizmasından qiymətləndirməyi bacaranların ümumi rəyi birmənalı idi. İlham Əliyevin yüz günlük fəaliyyəti Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına uğurlu perspektivlər vəd edir. «Mən dini və milli mənsubiyyətdən, siyasi baxışlarından asılı olmayaraq bütün Azərbaycan xalqının prezidenti olacağam». 31 oktyabrda Respublika Sarayında keçirilən inaqurasiya mərasimindən sonra Azərbaycan prezidenti öz prinsipini belə müəyyənləşdirdi və davamlı addımlar hazırda bu fəaliyyət qayasının uğurla reallaşmasını sübut edir.

Seçkidən sonra yeni formalaşdırılan hökumət kabineti üzvləri ilə keçirilmiş ilk müşavirə Azərbaycandan prezidentinin xalqın sosial vəziyyətini yaxşılaşdırılmasına dair mülahizələr, onun bu istiqamətdə dövlət və hökumət üzvlərinə konkret tapşırıqları ilə yadda qalmışdı. Həmin müşavirədə dövlət başçısı Azərbaycandakı mövcud işsizlik problemini aradan qaldırmaq üçün növbəti 5 ildə ölkədə 600 min yeni iş yeri açılacağını da vurğulamışdı. Eyni fikri seçki kampaniyası dövründə də səsləndirdiyini yada salan prezidentin bəyanatına görə bu, sadəcə seçkiqabağı verilmiş vəd olmayacaqdı.

Həmin müşavirədə ölkə başçısı ayrı-ayrı dövlət strukturundakı problemlərə də toxundu. Onun fikrincə, hər bir nazir, hər bir komitə rəhbəri öz sahəsinə aid olan problemləri, zəif məqamları daha yaxşı bilir. İlham Əliyevin bu problemlərin həlli üçün təkliflər paketinin hazırlanması və sənədin Prezident Aparatına, Nazirlər Kabinetinə təqdim edilməsi barədəki göstərişi də mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Onun növbəti tapşırığı daha sərt və konkret idi: «Hamıdan tələb edirəm ki, hər kəs öz işinə məsuliyyətlə yanaşsın və vəzifə borcunu vicdanla yerinə yetirsin. İlk növbədə insanlara diqqətlə yanaşmaq lazımdır. Biz Azərbaycan xalqı üçün işləyirik. Onlar bizə etimad göstərib və biz etimadı doğrultmalıyıq».

Azərbaycan prezidentinin həmin dövrdə ölkədə sosial- iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinə dair imzaladığı 25 noyabr 2003-cü il tarixli fərman xüsusi əhəmiyyətə malik idi. Bu fərman Azərbaycanda işsizliyin azaldılması, xüsusilə də gənclərin faydalı əməklə məşğulluğunun artırılması, çadır şəhərciklərində məskunlaşmış məcburi köçkünlərin müvəqqəti qəsəbələrdə yeni evlərlə təminatı, regionların inkişafı ilə bağlı dövlət proqramlarının hazırlanması, qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində konkret tədbirlərin həyata keçirilməsi, ayrı-ayrı icra hakimiyyəti orqanlarında vəzifə və səlahiyyətlərin dəqiqləşdirilməsi, əhəlinin yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün əmək haqqı və təqaüd sisteminin təkmilləşdirilməsi, əmək haqqı və təqaüdlərin artırılması və digər bu kimi çoxsaylı addımları nəzərdə tuturdu. Sırf sosial-iqtisadi sahədə baş verəcək dəyişikliklərin qanunvericilik əsas-

ları artıq tamamilə hazır idi. Artıq hər kəs əmin ola bilərdi ki, fəaliyyətin növbəti mərhələləri bu müddələrin reallığa çevrilməsinə sərf ediləcəkdir. Azərbaycanın hər bir vətəndaşı öz həyatındakı yüksəlişi çox qısa zamanda hiss edəcəkdir.

İlham Əliyevin fəaliyyətində atdığı bir addım xüsusilə diqqətəlayiq idi. O prezidentliyinin elə ilkin günlərində prezidentlik məvacibinin 5 dəfə azaldılması barədə Milli Məclisə müraciət ünvanladı və onun istəyi təmin olundu.

Azərbaycan prezidenti bu müddətdə «Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında», «Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında», «Avropa Konvensiyalarının ratifikasiyası» haqqında qanun layihələrinə imza atmışdı. Həmçinin ölkə parlamentində «Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında» qanun qəbul edilmişdi.

İlham Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı istiqamətində də mühüm addımlar atmışdır. Bu sıradakı «Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında» və «Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının hazırlanması» barədə sərəncamlar xüsusi qeyd edilmişdir. Ölkə ictimaiyyəti tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanan bu sənədlərə əsasən 2004-cü il ərzində Azərbaycan və dünya klassiklərinin seçmələrindən ibarət olan 500 adda kitab latın qrafikası ilə nəşr edilmişdir. Artıq Respublikanın bütün əsas kitabxanaların, həmçinin orta təhsil müəssisələrinin kitabxanaları bu kitablarla təmin olunmuşdur. Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının

nəşri barədə sərəncam da respublikanın mədəni həyatında böyük hadisə hesab edilməlidir.

İlham Əliyev Azərbaycan diasporuna, habelə ölkədəki etnik qruplara da münasibəti təqdirəlayiqdir. Qeyd edək ki, bu sahədə həyata keçirilən siyasət Heydər Əliyev siyasi kursunu uğurlu davamı hesab edilməlidir. Azərbaycan prezidenti həmişə müxtəlif beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri ilə görüşdə ölkədə hər hansı etnik ziddiyyətlərin olmadığını bildirmişdir. Diaspor quruculuğuna gəlincə isə Azərbaycan dövləti və onun siyasi rəhbərliyi dünya azərbaycanlılarının vətənə və xalqa mənsubluq hissini gücləndirmək, onların respublikamızın iqtisadi-mədəni həyatında, dövlət quruculuğunda hərtərəfli inkişafını təmin etmək üçün zəruri tədbirlər görülməsini həmişə diqqətdə saxlayır.

Atılan hər bir uğurlu addım hamımızı sevindirir. Çünki bu ölkəmizin daha da qüdrətli olmasına, problemlərimizin qısa müddətdə həll edilməsinə xidmət edir. Bu gün biz demokratiyanın, azad cəmiyyətin inkişafının təkamülü yolu ilə gedirik. Bu yolu böyük Heydər Əliyev başlamışdı. Biz cəmiyyəti sarsıdan, hər dəfə sıfırdan başlamağa məcbur edən inqilablar yolundan imtina etmişik, sabitlik və inkişaf yolunda irəliləməkdəyik. Bunu hər kəs qorunmalıdır.

Azərbaycanda uzun illərdən vətəndaşların narahatlığına səbəb olmuş sosial-iqtisadi problemlərin həllinə doğru istiqamətlənən ən optimal təşəbbüslər məhz cənab İlham Əliyevin ölkəmizə rəhbərliyi dövründə reallaşmağa başlayaraq böyük uğurlarla müşayiət olunmuşdur. Dövlət başçısı hər yeni il üçün

hökumətin həyata keçirilməli olduğu tədbirlərin əhatə dairəsini və vaxtını dəqiq müəyyənləşdirməklə onların icra prosesini nəzarətdə saxlayır, habelə ölkənin strateji resurslarını milli inkişafa təkan verən qlobal layihələrin reallaşdırılması yönündə səfərbər edir. Dövlət başçısı respublikamızın hansı əsas problemlərinin, qayğılarının olduğunu yaxşı bilir və onların həlli üçün mükəmməl konsepsiyaya malikdir. **«Bizim iş üslubumuz belədir: problemi müəyyən etmək, onun həlli üçün lazım olan yolları müəyyən etmək, axtarmaq və tədbirlər planı hazırlamaq. Bunu etmək üçün artıq bizim maliyyə imkanlarımız da var»** - deyən Prezident İlham Əliyevin sosial-iqtisadi inkişafın keyfiyyətcə yeni mərhələsində mədəni və sosial infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsinə, mədəni-mənəvi intibah prosesinin sürətlənməsinə xidmət edən layihələrin gerçəkləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirməsi də bir sıra mühüm reallıqlarla şərtlənir.

Şübhəsiz, hər bir dövlətin ümumi inkişafı təkcə onun vətəndaşlarının maddi yaşayış səviyyəsi ilə ölçülmür. Bu reallıqdan çıxış edən dövlət başçısı əhalinin yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsinə yönəlmiş sosial yönümlü tədbirlərlə yanaşı, cəmiyyətin intellektual və mədəni inkişafına, hər bir sahənin yeniləşməsinə, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafına çalışır. Nəticə etibarilə cəmiyyətimizin inkişafına xidmət edən bu mühüm investisiya layihələri həm də Azərbaycanı hər bir sahədə mütərəqqi yeniliklərə istinad edən, müasir dövlətə çevirmək məqsədi daşıyır. Dövlət büdcəsində investisiya layihələrinə ayrılmış vəsaitlərin ildən-ilə artırılması da bu xoş məq-

sədi bir daha bürüzə verir. Əgər 2006-cı ildə investisiya layihələrinə dövlət büdcəsində 600 milyon manat ayrılmışdırsa, 2007-ci ildə bu rəqəm 1,5 milyard manata yüksəlmişdir. Bu kifayət qədər yüksək məbləğ olmaqla, bütün strateji əhəmiyyətli sahələrdə infrastrukturun yeniləşdirilməsinə geniş imkanlar yaradır.

Prezident İlham Əliyev dövlətin, cəmiyyətin gələcəkdə əldə edəcəyi böyük faydaları nəzərə alaraq müəyyən məqamlarda böyük maliyyə hesabına başa gələn infrastruktur layihələrini gerçəkləşdirməkdən belə çəkinmir. Dövlətin, məhz vətəndaşların mənafeyini əsas tutaraq, böyük maliyyə vəsaiti tələb edən layihələri maliyyələşdirdiyini bildirir. Yeni sosial infrastruktur obyektlərinin – təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, rabitə müəssisələrinin qısa müddət ərzində tikilərək istifadəyə verilməsi, yeni yolların, su, qaz, elektrik, rabitə xətlərinin çəkilişi və bərpası, qaçqın və məcburi köçkünlərin yeni müasir evlərlə təmin edilməsi son nəticədə Azərbaycan vətəndaşının mədəni-intellektual səviyyəsinin yüksəlişinə, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin cəmiyyətdə əsas meyara çevrilməsinə xidmət göstərir. Bütün bunlar bir daha göstərir ki, cənab İlham Əliyev üçün insan amili bütün məqsədlərin fəvqündə dayanmışdır.

Son illərdə respublikamızın böyük inşaat meydanına çevrilməsi, xüsusən mədəniyyət, incəsənət, turizm və idman obyektlərinin əsaslı təmir-tikintisi, yenidən qurulması da görülməli işlərin geniş miqyası barədə dolğun təsəvvür formalaşdırır. Teatr və muzeylər, tarixi binalar, habelə park və meydanlar əsaslı təmir olunur, görkəmini dəyişir, müasirləşir. Bu yeniləşmə mənəvi intibah prosesinin tərkib hissəsi kimi

xalqda milli-mədəni irsə, milli mədəniyyətə marağı daha da artırır, mənəvi aşınma təhlükəsinin qarşısını alır. Prezident özünün mütərəqqi iş üslubuna sadiq qalaraq, bütün bu tikinti-quruculuq, təmir-bərpa işlərinə tapşırıqlar, göstərişlər verir. Bu məsuliyyətli və tələbkar yanaşma görülməli işlərin keyfiyyətini və sürətini daha da artırır, icraçıları daha səylə işləməyə sövq edir.

Keçən illər ərzində xalqın sosial vəziyyətinin və maddi rifah halının yaxşılaşmasını öz fəaliyyətində prioritetə çevirən ölkə başçımızın imzaladığı dövlət proqramları hesabına bu yöndə əsaslı irəliləyişlər əldə edilmiş, Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafın parametrlərinə, əhatə dairəsinə görə yeni bir mərhələyə qədəm qoymuşdur. Respublikanın tarazlı inkişafının təmin olunması, yeni müəssisələrin və buna paralel olaraq yeni iş yerlərinin açılması, mövcud infrastrukturun yeniləşdirilməsi, Azərbaycan vətəndaşlarının mədəni-intellektual səviyyəsinin yüksəlişi üçün məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsi bu dövrü səciyyələndirən ən başlıca xüsusiyyətlərdəndir. Dövlət rəhbərinin həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasət hesabına ölkəmizdə işsizlik, yoxsulluq səviyyəsi minimuma yaxınlaşmış, iqtisadiyyatımızın neft asılılığından çıxarılması məqsədilə qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində əsaslı irəliləyişlər əldə edilmiş, sahibkarlıq fəaliyyəti üçün əlverişli imkanlar yaradılmışdır. Xalqın aztəminatlı hissəsinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi yönündə görülməli işlərsə bu gün daha böyük intensivliklə davam etdirilir və insanlarımızın öz dövlətinə, ölkə rəhbərinə inamını artırır.

İllərdən bəridir ki, xalqımızı narahat edən Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi-

nin həlli məsələsi həmişə olduğu kimi, bu gün də İlham Əliyevin diqqət mərkəzindədir. Ölkəyə rəhbərliyi dövründə bu istiqamətdə böyük əzmkarlıq nümayiş etdirən dövlət başçısının öz qətiyyətli mövqeyindən geri çəkilməməsi beynəlxalq aləmi nəhayət ki, münaqişənin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri çərçivəsində həlli zərurəti üzərində düşünməyə məcbur etmişdir. Bu problemin həllinə səy göstərən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar, dünyanın fəvqəldövlətləri artıq dərk etməyə başlamışlar ki, Azərbaycanı milli maraqlara zidd hər hansı güzəştə məcbur etmək əsla mümkün deyildir. Problemin sülh yolu ilə həllini tapmayacağı təqdirdə Prezident İlham Əliyevin xalqın iradəsinə söykənərək digər vasitələrin köməyi ilə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edəcəyinə isə kimsənin şübhəsi yoxdur. Son illərdə əldə edilən sosial-iqtisadi nailiyyətlər ölkəmizin müdafiə potensialını daha da artırmış, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin qurduğu milli ordumuz daha da qüdrətlənmişdir. Bu gün Azərbaycanın təkcə hərbi büdcəsinin işğalçı Ermənistanın dövlət büdcəsinə bərabər olması faktını nəzərə alsaq, Azərbaycan hərbi əməliyyatlara əl atarsa, bunun hansı tərəfin qələbəsi ilə tamamlanacağını proqnozlaşdırmaq o qədər də çətin deyil.

Prezident dəfələrlə bildirmişdir ki, Qarabağsız Azərbaycan olmayacaqdır. Bu münaqişənin yalnız və yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, habelə beynəlxalq hüquq norma və prinsipləri çərçivəsində öz həllini tapacağı dövlət rəhbərimizin birmənalı mövqeyidir.

Avroatlantik məkana geniş inteqrasiya yolu tutmuş Azərbaycan öz mədəni və mənəvi nailiyyətləri ilə bu gün sivilizasiyalararası dialoqun fəal iştirakçı-

sına çevrilmişdir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri bu gün global proseslərin ən əhəmiyyətli tərəflərindən biri kimi Azərbaycanın dünya üçün əhəmiyyətini daha da artırır. İlham Əliyevin əzmlə həyata keçirdiyi siyasət Azərbaycanı Cənubi Qafqaz regionunun ən güclü dövlətinə çevirmiş, ölkəmiz iqtisadi inkişaf tempinə görə dünyada rekord göstəricilərə sahib olmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikası da hazırda yeni tarixi mərhələ yaşamaqdadır. Bu mərhələni böyük qayıdışın təməli üzərində ucaldılmış yeni yüksəliş dövrü kimi səciyyələndirmək mümkündür. Əvvəla, bu mərhələdə əvvəlki dövrlərdə başlamış böyük layihələrin hamısı uğurla başa çatdırılmışdır. İkincisi, həyatın, ictimai-siyasi proseslərin, iqtisadi gedişatın xarakterindən doğan yeni proqramlar və layihələr müəyyənləşdirilərək meydana qoyularaq, icrası təmin edilmişdir. Üçüncüsü, regionda sosial-iqtisadi inkişaf-la yanaşı, beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsinə maraq daha da artmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyevin ölkənin regionlarına səfərləri çərçivəsində üç il ərzində üç dəfə Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfər etməsi, həmin səfərlər zamanı etdiyi proqram xarakterli çıxışlar, keçirdiyi yadda qalan görüşlər, apardığı müzakirələr, irəli sürdüyü ideyalar qədim diyarın yeni yüksəlişinin başlıca strategiyasını müəyyən etmişdir. Bütün bunlar Naxçıvanın tarixi missiyası ilə yanaşı, üzleşdiyi xüsusi çətinliklərin obyektiv dəyərləndirilməsinin nəzərə alınmasının qanunauyğun nəticəsidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə məxsus fikirlər bunu bir daha təsdiqləyir: «**Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan**

Naxçıvan qədim diyardır. Naxçıvanın çox qədim tarixi vardır. 3500 il bundan əvvəl insanlar burada yaşamış və yaratmışlar. Eyni zamanda, Naxçıvanın çox zəngin dövlətçilik tarixi vardır. Bütün dövrlərdə Naxçıvan Azərbaycan üçün dayaq olmuş, arxa olmuşdur.

...Naxçıvan Azərbaycana böyük mütəfəkkirlər, elm, incəsənət, mədəniyyət xadimləri, siyasi xadimlər, böyük sərkərdələr bəxş etmişdir. Naxçıvan Azərbaycana və dünyaya xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevi bəxş etmişdir.

...Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın əsas hissəsindən təcrid olunmuş vəziyyətdə yaşayır».

Bu gün Azərbaycanın digər regionlarında olduğu kimi, Naxçıvanda da möhtərəm Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyatın bütün sahələrində böyük irəliləyişlər aşkar müşahidə olunmaqdadır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vasif Talibovun məqsədyönlü fəaliyyəti sayəsində dövlət başçısının müəyyən etdiyi strateji xətt regionda dönmədən həyata keçirilir, Naxçıvanda müasir inkişafın təmin edilməsi üçün bütün qüvvələr səfərbər edilir. Prezident İlham Əliyevin müəyyənləşdirdiyi yeni iş yerlərinin açılması istiqamətində regionda aparılan genişmiqyaslı tədbirlər xüsusi qeyd olunmalıdır. Muxtar Respublikada son üç il ərzində 66 yeni yaradılmış müəssisədə və yerli idarəetmə orqanları üzrə 22854 nəfərlik yeni iş yeri açılmışdır. Bu, regionda sənayeləşmənin genişlənməsinə ciddi təsir göstərmişdir. Bu illər ərzində 165 inzibati binanın, 85 səhiyyə obyektinin, 32 mədəniyyət ocağının, 22 tarixi abidənin inşa edilməsi, yaxud əsaslı şəkildə yenidən qurulması, regionda 145 subartezian quyusunun, 61 nasos stansiyasının, 51 körpünün istifadəyə verilməsi mux-

tar respublikanın paytaxtına və rayonlarına yeni həyat bəxş etmişdir. İqtisadiyyatda özəl sektorun rolunun nəzərə çarpacaq səviyyədə artması ölkədə bu istiqamətdə gedən proseslərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının önəmli mövqə qazandığını təsəvvür etməyə imkan vermişdir. Bütün bunlar isə əhalinin sosial rifahının daha da yaxşılaşdırılmasını şərtləndirir. Həm iqtisadiyyatın, həm də sosial sahənin inkişaf etdirilməsi baxımından muxtar respublikada dövlət səviyyəsində həyata keçirilən ən böyük proqram 2005-ci ilin dekabr ayında Naxçıvan ərazisinə təbii qazdan məhrum olan Naxçıvan əhalisinin, nəhayət, yenidən yanacaqın bu növü ilə təmin olunması ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin arzularının möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən böyük uğurla gerçəkləşdirilməsidir. Bu hadisə regionda sosial sahə ilə yanaşı, iqtisadiyyatın, insanların güzəranının yaxşılaşdırılmasının əsas hərəkətverici xəttini müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 20 dekabr 2005-ci ildə Naxçıvan şəhəri ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə keçirilən görüşdə demişdir: «**Bu günlər Naxçıvanın həyatında çox önəmli hadisələr baş verir. Uzun fasilədən sonra, 15 ildən sonra Naxçıvana təbii qazın verilməsi təmin olunmuşdur... 15 il naxçıvanlılar qazsız yaşadılar. Çətin şəraitdə, qışda soyuqda, şaxtada yaşadılar. Ancaq bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, dözdülər və nəhayət, biz Naxçıvana qaz verilməsinə nail olduq... Deyə bilərəm ki, bu, tarixi bir hadisədir. Bu, Naxçıvan Muxtar Respublikasının inkişafına verilən çox böyük təkandır... Ümid edirəm ki, Naxçıvana verilən təbii qaz yaxın zamanlarda həm əhaliyə xidmət edəcək, həm də sənaye potensia-**

lının möhkəmlənməsində və güclənməsində öz rolunu oynayacaqdır».

Son vaxtlarda dövlət qayğısı sayəsində Naxçıvanda modul tipli elektrik stansiyasının quraşdırılması, Vayxır su anbarı üzərində elektrik stansiyasının yaradılması Naxçıvan Muxtar Respublikasında enerji təminatı üzrə problemlərin aradan qaldırılmasına imkan verir. Bu isə regionda şəhərsalma, sənayeləşmə, özəl sektorun inkişafı, həyat səviyyəsinin yaxşılaşması sahələrində mühüm irəliləyişlərə geniş imkanlar yaradır.

Məktəb tikintisi sahəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasında müəyyənlanmış strateji xətt son üç ildə böyük sürətlə davam etdirilməkdədir. Cənab İlham Əliyevin prezidentliyi dövründə Naxçıvanda dövlət büdcəsi hesabına və Heydər Əliyev Fondu xətti ilə 31692 yerlik 82 məktəb binası tikilib istifadəyə verilmiş, yaxud əsaslı şəkildə yenidən qurulmuşdur. Məktəblərin hamısı müasir avadanlıqlarla, kompüter texnologiyası ilə təmin edilmişdir. Elm ocaqları və ali təhsil müəssisələri üçün nəzərdə tutulan tədris korpuslarının, elmi-tədqiqat institutlarının inşa edilməsi regionda geniş vüsət almış məktəb işini tamamlayır. Bu cəhətdən dövlət başçısı İlham Əliyevin açılışlarında iştirak etdiyi Naxçıvan Dövlət Universitetinin elektron kitabxanasının və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsi Təbii Ehtiyatlar İnstitutunun yeni binasının istifadəyə verilməsi muxtar respublikada universitet və akademiya quruculuğu sahəsində genişmiqyaslı işlərin aparılmasına zəmin yaradır. Son iki-üç il ərzində dövlət qayğısı sayəsində Naxçıvan Dövlət Universitetinin sosial idarəetmə – hüquq və iqtisad fakültələri üçün 700 yerlik yeni təd-

ris korpusunun müəllim və tələbələrin istifadəsinə verilməsi, mühəndis fakültəsinə aid ikimərtəbəli binanın tamamilə yenidən qurulması, universitetin ərazisində yüksək dünya standartlarına cavab verən müasir tipli yeni idman kompleksinin salınması, mini futbol meydançasının yaradılması, universitetin daxili televiziya studiyasının açılması, yeni konservatoriya binasının istifadəyə verilməsi regionda yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasına geniş imkan yaradır. Bütün bunlar isə Azərbaycanın ayrılmaq tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının daha da inkişaf etdirilməsi və qorunub möhkəmləndirilməsinə dair dövlət siyasətinin uğurla həyata keçirilməsini təmin etməyə geniş imkanlar yaradır.

Muxtar Respublikada Prezident İlham Əliyevin xüsusi diqqət yetirdiyi sahələrdən biri olan informasiya texnologiyalarından istifadənin imkanlarının genişləndirilməsinə dair proqramın icrasına da xüsusi əhəmiyyət verilir. Orta ümumtəhsil məktəblərinin kompüterləşməsi ilə bağlı aparılan işlər sayəsində tikilən yeni məktəblərin hamısı müasir tipli kompüterlərlə təmin olunmuş, Naxçıvan şəhərində və rayon mərkəzlərindəki məktəblərdə, böyük kənd məktəblərində müstəqil kompüter sinifləri yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvanda həyata keçirilən genişmiqyaslı işləri, gerçəkləşdirilən quruculuq proqramını yüksək qiymətləndirmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının 80 illiyi ilə əlaqədar keçirilən tən-tənəli mərasimdə ölkə başçısının dediyi aşağıdakı sözlər Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanda gedən prosesləri dolğun şəkildə ifadə edir: **«Blokada şəraitində yaşayan Naxçıvan böyük addım-**

larla irəliləyir. Burada aparılan abadlıq, quruculuq işləri məni çox sevindirir. Yeni binalar, müəssisələr, elm ocaqları, səhiyyə ocaqları, idman qurğuları yaradılır. Demək olar ki, həyatımızın hər bir sahəsi Naxçıvanda inkişaf edir... Burada Naxçıvan rəhbərliyinin xüsusi xidmətləri vardır».

Göründüyü kimi, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi illərində bütövlükdə respublikamızda, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında da yüksək inkişafa nail olunmuşdur. Bütün bunlar İlham Əliyevin ardıcılıqla gerçəkləşdirdiyi müasir inkişaf strategiyasının düzgünlüyünü və səmərəliliyini, ən başlıcası isə böyük gələcəyə hesablandığını parlaq şəkildə nümayiş etdirir. «Qarşında çoxlu vəzifələr var, çoxlu işlər görmək əzmindəyəm. Əminəm ki, Azərbaycan xalqının dəstəyi ilə qarşıda duran bütün vəzifələri layiqətlə yerinə yetirəcəyəm. Azərbaycan xalqı görə-cək ki, mən Azərbaycan üçün, xalqımız üçün yaxşı Prezident olacağam. Əgər xalq mənim fəaliyyətimi dəstəkləyirsə, inanırsa, bu, ən böyük mükafatdır». Bu sözləri İlham Əliyev prezidentliyinin ilk günlərində bəyan etmişdi. Azərbaycan xalqı öz liderinin arxada qalan fəaliyyət dövrünü göz önünə alaraq birmənalı şəkildə deyə bilər ki, İlham Əliyev heç bir sözü popu-lizm, yaxud deklarativ çıxış naminə demir. Dövlət başçısı öz sözünün sahibidir və verdiyi hər bir vədi əməli işi ilə gerçəkləşdirir. Ən başlıcası, bu yolu Heydər Əliyev dövlətçilik məktəbinin layiqli yetirməsi kimi davam etdirir. Bu fakt özlüyündə ulu öndərimizin siyasət və dövlət idarəçiliyi məktəbinin alternativsizliyini bir daha aşkara çıxarır.

Təmənli xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş dövlət quruculuğu prose-

sinin bu gün cənab İlham Əliyev tərəfindən daha böyük dinamizm, yüksək əzmkarlıqla davam etdirilməsi vətəndaşlarımızın sabaha inamını artırır. Fərəh doğuran haldır ki, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyeva da bu prosesin ən fəal iştirakçılarından biridir. Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı, milli irsimizin bütün dünyada təbliği, bir sıra sosial problemlərin həlli yönündə həyata keçirdiyi layihələrlə o, xalqın qürur mənbəyinə, ümid yerinə çevrilmişdir.

FƏZİLƏTİN VƏ MÜDRİKLIYIN TƏNTƏNƏSİ

Xalqımızın mütərəqqi ənənələrinin qorunub saxlanması, zənginləşdirilməsi və gələcək nəsllə çatdırılması, müasir qloballaşma şəraitində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın milli-mənəvi dəyərlərimizin mühafizəsi, elm və təhsilin tərəqqisi və yüksəlişi, səhiyyənin inkişafı, insanların sağlamlıq təminatı istiqamətində həyata keçirdiyi layihələr onun fəal vətəndaşlıq mövqeyində dayanmasının yüksək mənəvi məsuliyyətinin təzahürüdür. O bu gün Azərbaycanın birinci xanımı kimi zəngin mənəvi irsimizin və mədəniyyətimizin dünya miqyasında təbliğ edilməsi kimi çətin və şərəfli bir işin öhdəsindən layiqincə gəlir.

Heydər Əliyev Fondu yarandığı gündən xalqımızın mənəvi sərvətinin və milli mədəniyyətimizin inkişafına və intibahına xidmət edərək ümummilliliyimizin zəngin və müdrik fəlsəfi irsini, onun əbədiyaşarlığını təmin edən mühüm ideoloji – humanist mərkəzə çevrilmişdir. Fondun başlıca fəaliyyəti dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin dövlətçilik ideyalarının öyrənilməsi, tədqiqi və təbliğinə xidmət edən iri miqyaslı proqramları həyata keçirməkdən ibarətdir. Mehriban xanım Əliyeva çoxşaxəli fəaliyyəti ilə özünü həqiqətən, ölkənin birinci xanımı kimi təsdiqləmiş, onun dəyərli fəaliyyəti cəmiyyətdə hamının diqqətini cəlb etmişdir. Mehriban xanım müdrikcəsinə deyir: «**Həy-**

atda hər bir kəsin yerini və taleyini tarix müəyyən edir. Odur ki, nə böyük, nə də kiçik rollar olmur. Öz həyat kitabını yazmağa ancaq sənin şəxsi, dərk edilmiş məsuliyyətin imkan verir. Bu kitabda hər bir kəs özünü şəxsi həyatının və dünyanın qurub yaradıcısı, yaxud dağıdıcısı kimi təcəssüm edir». Hələ 1995-ci ildən etibarən özünün təsis etdiyi Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun prezidenti kimi milli mədəniyyətimizin inkişafı, xalqımızın tarixi və nadir mədəniyyət nümunələrinin xaricdə təbliği, bir neçə il sonra isə həm də Azərbaycan Bədii Gimnastika Federasiyasının rəhbəri kimi ölkəmizdə bu idman növünün yüksəlişi istiqamətində gördüyü işlər cəmiyyətdə razılıqla qarşılanırdı. Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə 1995-ci ildə yaradılmış Azərbaycan mədəniyyətinin Dostları Fondu faydalı tədbirlərin beşiyinə çevrilmiş, beynəlxalq səviyyəli tədbirlər – festivallar, konsertlər, sərgilər təşkil etməklə əslində mədəniyyətimizin mükəmməl təbliğatçısı olmuşdur. «İpək yolunun musiqisi» festivalı, muğam dəstgahları, Yaponiya mədəniyyət günləri kimi tədbirlər də bu sıradandır. Mehriban xanım Əliyevanın xalq musiqisinin; bənzərsiz muğamlarımızın, poeziyamızın inkişafındakı xidmətləri günümüzlə səsleşən addımlardır. O, ilk Azərbaycan qadını olaraq YUNESKO kimi mötəbər beynəlxalq təşkilatın xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür. İndi Mehriban xanımın adı dünyada xoşməramlı səfirlər dünyası şöhrətli musiqiçi Mstislav Rostropoviç, aktrisa Klavdiya Kardinale, Mərakeş şahzadəsi Lalla Məryəm, Litva prezidenti Valdis Adamkus, Lüksemburqun böyük

Hersoqunun xanımı Mariya Tereza və başqaları ilə bir sırada çəkilir.

Mehriban xanım Əliyevanın xoşməramlı mis-siyasına verilən daha bir beynəlxalq qiymət onun 2006-cı ilin sonlarında İSESKO-nun – 51 müsəlman dövlətinin təmsil edildiyi nüfuzlu beynəlxalq mədəni-humanitar qurum olan İslam Ölkələri Elm, Təhsil və Mədəniyyət Təşkilatının xoşməramlı səfiri adına layiq görülməsidir. Ötən ilin dekabrında ABŞ Azərbaycan Ticarət Palatasının 10 illiyi münasibətilə Vaşinqtonda keçirilən toplantıda isə Azərbaycan-ABŞ parlament-lərərası əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri kimi Bir-ləşmiş Ştatlar ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin tə-rəqqisinə, ölkəmizdə elm, təhsil, mədəniyyət və sə-hiyyənin inkişafına şəxsi dəstəyinə görə Mehriban xa-nım Əliyevaya «2006-cı ilin xoşməramlı səfiri» adı ve-rilmişdir. 2007-ci ilin mayında Mehriban xanım Əliy-evaya Cenevrədə Dünya Səhiyyə Təşkilatının (DST) İhsan Doğramacı Ailə Sağlamlığı Fondunun mükafatı təqdim edilmişdir. O, həmin beynəlxalq mükafata Dünya Səhiyyə Təşkilatı İcraiyyə Komitəsinin Cenevrədə keçirilən sessiyasının yekdil qərarı ilə, ana, uşaq və ailə sağlamlığının qorunması və möhkəmlənməsi işində müstəsna xidmətlərinə görə layiq görülmüşdür. Mehriban xanım İSESKO-nun xoşməramlı səfiri adı və ölkəmizdə, eləcə də onun hüduqlarından kənarında apardığı xeyriyyəçilik işlərinə görə «Əsrlərin xeyriyyəçiləri» beynəlxalq fondunun Yaqut Xaç ordeni almış ilk qadındır. Azərbaycanın birinci xanımı həm də sivi-lizasiyalararası dialoqa verdiyi şəxsi töhfəsinə görə İslam konfransı Təşkilatı Gənclər Forumunun mükafatına layiq görülmüşdür.

Bununla yanaşı, o, xalqı-mızın maddi rifahının yüksəldilməsinə dair yönəlmiş dəyərli təşəbbüsləri dəstəkləyir, elm, təhsil, mədə-niyyət, incəsənət, səhiyyə, idman və bədən tərbiyyəsi-nin inkişafına yönəlmiş layihələrə köməklik edir, əsil vətəndaşlıq mövqeyində dayanan, vətəninə və xalqına sədaqətli olan gənclərin yetişdirilməsinə çalışır.

Xalqımızın ümummillii lideri Heydər Əliyevin adı ilə bağlı qurumun yerləşdiyi möhtəşəm bina bu gün milyonlarla insanın mənəviyyat məbədi, ümid və güvənc yeridir. Bu gün beynəlxalq aləmdə böyük nüfuzla malik olan bu fond qarşıya qoyduğu xeyirxah məqsədlərlə mərhəmət, humanizm, insanpərvərlik kimi saf ideyaların ictimai şüurda möhkəmlənməsinə çalışır.

Mehriban xanım deyir: «...İstər YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri, istərsə də Heydər Əliyev Fondu-nun prezidenti kimi mənə ehtiyac olduğunu hiss edirəm. Mənim adıma hər gün iki yüzdən çox məktub gəlir. Onların heç biri diqqətsiz qalmır. Mən konkret iş gör-mək, konkret insanlara kömək etmək istəyirəm. Kon-kret problemləri həll etmək, yardım edə bildikdə sevinc hissi keçirmək və səndən asılı olmayan səbəblər üzündən nəşə edə bilmədikdə təəssüflənmək, qəzavi qə-dər, sağalmaz xəstəlik qarşısında bütün gücsüzlüyünü dərk edərkən əziyyət çəkmək, xilas edilmiş bir uşağın təbəssümünü gördükdə isə bir daha sevinmək istəyirəm. Bu, mənim seçimimdir».

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirinin müavini, tarix elmləri doktoru, professor İradə Hüseynovanın dediyi kimi «Mehriban Əliyevanın is-

tər xeyriyyəçilik, istərsə də ictimai fəaliyyətinin başlıca istiqamətləri sırasında təhsilin mühüm yer tutması qətiyyətlə təsadüfi xarakter daşımayıb, millətimizin gələcəyini, nicat yolunu milli təhsilin inkişafında, cəmiyyətimizin maariflənməsində görün, Azərbaycanın gələcəyini məhz təhsilli insanların çiyinləri üzərində qurulacağını inamla bəyan edən böyük öndərimiz Heydər Əliyevin təkml dövlətçilik konsepsiyasına əsaslanır. Mehriban Əliyevanın Azərbaycan təhsilinin yüksək səviyyədə qurulması, gələcəyimiz üçün layiqli vətəndaşların, peşəkar kadrların hazırlanması yönündə atdığı addımlar onun əsl vətəndaş mövqeyinin, nümunəvi vətənpərvərliyinin parlaq ifadəsidir».

Ölkəmizin inkişafında təhsilin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alan Heydər Əliyev Fondu 2005-ci ildən bu günədək bir neçə iri miqyaslı layihə hazırlayaraq, həyata keçirmişdir. Bunlardan ən mühümü «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb» proqramıdır. Avropaya inteqrasiya yolunu tutmuş respublikamızda yeni təhsil sisteminin qurulmasının vacibliyini hər zaman önə çəkən Mehriban xanım Əliyevanın müəllifi olduğu bu layihədə bölgələrimizdə yeni məktəb binalarının tikilib istifadəyə verilməsi, təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, onların maddi bazalarının yaxşılaşdırılması, tədris prosesinin səviyyəsinin yüksəldilməsi prioritet məsələlər kimi qarşıya qoyulmuşdur. Layihə çərçivəsində təkcə 2005-2007-ci illərdə ölkənin 60-dan çox rayonunda 200-dən çox məktəb binası tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu məktəblərin hər birində laboratoriya, kompyüter otaqları, id-

man salonu və meydançaları, kitabxana, yeməcxana, ayrıca istilik sistemi vardır.

Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təhsil sahəsinə də reallaşdırılan «Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı proqramı» çərçivəsində respublikada 29 uşaq müəssisəsi əsaslı şəkildə təmir edilmiş, əlavə yardımçı binalar inşa olunmuş, yaşayış üçün rahat kommunal şərait yaradılmış və onlar təzə avadanlıqlarla komplektləşdirilmişdir. «Təhsilə dəstək» layihəsi çərçivəsində isə Respublikanın Əzizbəyov rayonlarında 4 uşaq bağçası əsaslı təmir olunaraq, müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir. Təhsil sahəsinə xüsusi diqqətlə yanaşan fond tərəfindən 2004-2006-cı illərdə ölkəmizdə daimi yaşayış yerlərini tərk etmiş, aztəminatlı ailələrin birinci sinfə gedən 60 min övladına məktəb ləvazimatları pulsuz verilmiş, Gürcüstanda və Moskvada azərbaycanlıların təhsil aldığı məktəblərə kompyüter dəstləri, məktəb ləvazimatları və digər avadanlıqlar hədiyyə edilmişdir.

Cəmiyyətdə fəal maarifçilik xətti yeritməklə klassiklərimizin mütərəqqi ənənələrini davam etdirən Heydər Əliyev Fondunun son fəaliyyəti elmə və təhsillə qayğı nümunələri ilə zəngindir. Bu da təsadüfi deyildir – müasir dövrdə elmi intellektual potensial hər bir xalqın mütərəqqi inkişafının vacib şərti kimi çıxış edir. Müasir gerçəkliklər fonunda dünya təhsil sisteminə inteqrasiyanın təmin edilməsi, cəmiyyətdə hamı üçün bərabər təhsil imkanlarının yaradılması, yeni məktəblərin, təhsil ocaqlarının inşası, gənc nəslin kompyüter və informasiya texnologiyalarına dərinlən yiyələnməsi məsələləri Fondun xüsusi diqqət

mərkəzindədir. Heydər Əliyev Fondunun elmin, təhsilin dinamik inkişafı, gənc nəslin təlim-tərbiyəsinin yüksək səviyyədə qurulması, bugünün uşaqlarının sabahın layiqli vətəndaşları kimi yetişməsi yolunda məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirməsi, ilk növbədə, vətənpərvərlikdən irəli gəlir. Azərbaycanın birinci xanımı ulu öndərimizin əsasını qoyduğu, Prezident İlham Əliyevin isə layiqincə davam etdirdiyi konseptual təhsil strategiyasının həyata keçirilməsinə öz töhfəsini verir.

Heydər Əliyev Fondunun təhsillə bağlı qarşıya qoyduğu əsas məqsəd Azərbaycanda bu sahəni çağdaş dövrün tələbləri səviyyəsinə yüksəltməkdir. Bunun üçün ölkədə müasir tipli yeni məktəblərin inşasının, tədris prosesinə normal şərait yaradılmasının zəruriliyini düzgün qiymətləndirən fond qarşıya qoyduğu strateji hədəflərə doğru inamla addımlamış, bir sıra uğurlu nəticələr əldə etmişdir. «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb» layihəsi çərçivəsində təkcə 2005-ci ildə bölgələrdə 132, 2006-cı ildə isə daha 100 yeni məktəbin tikilib istifadəyə verilməsi dövlət müstəqilliyinə cəmi 15 il əvvəl qovuşan, ağır müharibə şəraitində yaşayan, iqtisadiyyatı yenidən inkişaf etməyə başlayan Azərbaycan üçün, sözün əsl mənasında, fəvqəladə göstərici sayıla bilər. Fond yeni məktəblərin inşası sahəsində rekord göstəriciyə nail olmaqla, həm də regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icrası prosesində yaxından iştirak edir.

Heydər Əliyev Fondu milli təhsil sisteminin inkişafı naminə bir sıra nüfuzlu beynəlxalq qurumlarla

əməkdaşlığı da vacib sayır. Fondun təşəbbüsü ilə Azərbaycanla YUNESKO arasında təhsil sahəsində bir neçə istiqamətdə əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur. Bu əlaqələr əsasən, «Təhsil hamı üçün» proqramını, «Assosiativ məktəblər», texniki-peşə sahəsində əməkdaşlıq, inklüziv təhsil layihəsi, ali məktəblərdə YUNESKO kafedralarının yaradılması və digər sahələri əhatə edir. Təhsilin məzmunca yeniləşdirilməsi, məktəblərdə informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi və digər bu kimi planlar da ikitərəfli əməkdaşlığa daxil olan əsas məsələlərdəndir. YUNESKO kimi böyük imkanlara malik nüfuzlu beynəlxalq təşkilatın bəzi pilot layihələrinin sınaqdan keçirilmə məkanı kimi məhz Azərbaycanı seçməsi ölkəmizdə həyata keçirilən islahatların uğurlu nəticələr verəcəyinə böyük inamın təzahürüdür.

Fond təhsildə müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqi sahəsində də böyük işlər görür. BMT İnkişaf Proqramı ilə imzalanmış saziş bu baxımdan ciddi əhəmiyyətə malikdir. Bu sazişin nəticəsi olaraq, Azərbaycanda kor və görmə qabiliyyəti zəif olan insanların informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına çıxışını təmin edən layihənin həyata keçirilməsinə başlanılmışdır. Azərbaycanda 320 min əlil insan yaşayır, onlardan 40 mini isə kor və görmə qabiliyyəti zəif olan şəxslərdir. Layihə bu insanların cəmiyyətə qovuşmasına, onların informasiya kommunikasiyaları vasitələri ilə bilik və məlumat əldə etmək imkanlarının genişləndirilməsinə, məşğulluğunun artırılmasına, ümumən bu insanların həyat tərzinin yaxşılaşdırılmasına xidmət edir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin «Kitabxana millət, xalq, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mədəniyyət, bilik mənbəyidir» tezisini fəaliyyətində əsas götürən Heydər Əliyev Fondunun mədəniyyət sahəsində həyata keçirdiyi çoxsaylı layihələrdən biri də mövcud kitabxanaların yenidən qurulması ilə bağlıdır. Fondun bu sahədəki ardıcıl fəaliyyəti onlarla qəsəbə və kənd kitabxanasının yenidən qurulmasına, müasir avadanlıqlarla təmin olunmasına və zənginləşməsinə imkan yaratmışdır. Fondun xətti ilə əsaslı təmir olunmuş Mərdəkan kitabxanası 2006-cı ilin may ayında oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Heydər Əliyev Fondu eyni zamanda Azərbaycan oxucusu üçün əhəmiyyətli sayıla biləcək bir sıra xarici nəşrlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi məsələsi üzərində də ciddi iş aparır. Türkcülük, azərbaycançılıq məfkurəsinin təbliği sahəsində dəyərli nəşrlərdən biri olan Murad Adcının «Türklər və dünya: **munis tariximiz**» adlı kitabı artıq Azərbaycan dilində nəşr edilmişdir. Heydər Əliyev Fondunun köməyi ilə rus yazıçısı, tarixçi-publisist Rudolf İvanovun Azərbaycanın şanlı hərbi sərkərdələr sülaləsinin – «Naxçıvanski xanlarının üç nəslinin rəşadəti və igidliyi» haqqında nadir trilogiya hazırlayıb Moskvada çap etdirməsi də Mehriban Əliyevanın tarixi yaddaşımızın bərpası yolunda apardığı qiymətli fəaliyyət hesab edilməlidir. ABŞ Mərkəzi Asiya-Qafqaz İnstitutu İpək Yolu Araşdırmalar Proqramı çərçivəsində S.Fredrik Starr və Svant E.Kornellin «Bakı-Tiblisi-Ceyhan boru kəməri: Qərbə açılan neft pəncərəsi» kitabının Azərbaycan dilinə tərcüməsi işi də başa çatmışdır. Bu kitabda Heydər

Əliyev adına Bakı-Tiblisi-Ceyhan neft ixrac kəmərinin Azərbaycan Respublikası üçün iqtisadi, geostrateji əhəmiyyətindən, habelə kəmərin ətraf mühit və sosial məsələlərlə bağlı aspektlərindən bəhs olunur.

Heydər Əliyev Fondunun son illər səhiyyə sahəsində həyata keçirdiyi layihələr də cəmiyyətdə böyük rezonansa və rəğbətə səbəb olmuşdur. Təhsil ocaqlarındakı kimsəsiz uşaqların sağlamlığının təmin olunması istiqamətində həyata keçirilən sosial layihələr xüsusilə təqdirəlayiqdir. Bu layihələr səhhətindəki problemlər üzündən əziyyət çəkən insanları yenidən sağlam həyata qaytarır və onlara həyat eşqi verir. Bu baxımdan, «Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı» və «Talasemiyasız həyat naminə» layihələri böyük əhəmiyyət kəsb edir. Birinci layihə çərçivəsində diabetli uşaqlara dərman preparatlarının paylanması xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Fond bu layihələrlə bağlı fəaliyyətini xeyli genişləndirmişdir. Belə ki, fondun Azərbaycan Diabet Cəmiyyətinin və Danimarkanın «Novo-Nordisk» şirkətinin təşkilatçılığı ilə gerçəkləşdirdiyi bu layihələrlə birgə Güllüstan sarayında uşaqlar üçün yeni il şənlikləri keçirilmişdir. «Talasemiyasız həyat naminə» layihəsi çərçivəsində ixtisaslaşdırılmış mərkəz, qan bankının yaradılması bu sahədə mühüm hadisə hesab edilməlidir. Bu gün artıq ölkəmizdə talasemiyalı xəstələrin sayı dəqiqləşdirilir, onların vəziyyəti təhlil olunur, xəstəliyin müalicəsi və profilaktikası üçün milli əhəmiyyət kəsb edən proqramlar hazırlanır. «Onlara hər cür kömək lazımdır», - deyən Mehriban xanım Əliyeva, kimsəsiz uşaqlara qayğı missiyasını başqalarına da təlqin edir. Onun

2007-ci ildə Dünya Səhiyyə Təşkilatının (DST) ali orqanı Dünya Səhiyyə Assambleyasının 60-cı sessiyasında çıxışında və təşkilatın baş direktoru ilə danışıqlar zamanı DST-nin bir sıra proqramlarının həyata keçirilməsində, xüsusən «quş qripi» ilə mübarizədə Azərbaycanla daha sıx qarşılıqlı fəaliyyəti barədə razılıq əldə etmişdir. Ümumiyyətlə Mehriban xanım daima dünya şöhrətli xadimlərlə, humanitar təşkilatların rəhbərləri ilə görüşür, öz doğma respublikasında baş verən hadisələrə onlarda maraq oyadır, onları çox əhəmiyyətli layihələrin həyata keçirilməsinə sövq edir.

Qədim yunan filosofu Platon məhəbbəti müdrikliklə fəzilətin qovuşması adlandırmışdır. O məhəbbəti daha çox mənəvi sərvətlər aləminə aid edərək göstərmişdir ki, bu böyük qüvvə daim müdriklik və fəzilət yaratmalı və bunları çoxaltmalıdır. Bu baxımdan xalqımızın mədəniyyətinə, onun milli-mənəvi irsinə məhəbbət bəsləyən şəxsiyyətlər ona qayğı göstərərək, problemlərini həll edə bilirlər.

Mehriban xanım Əliyevanın milli-mənəvi irsin qorunması, Azərbaycan mədəniyyətimizin təbliği istiqamətindəki fəaliyyəti, əslində, 10 ildən artıq bir dövrü əhatə edir. 1995-ci ildə «Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları» Xeyriyyə Fondunu yaradan Mehriban xanım Əliyeva yüksək təşəbbüskarlığı, idarəçilik keyfiyyətləri ilə milli mədəniyyətin böhrandan çıxarılmasına və yüksəlişinə köməyini əsirgəməmişdir. Qədim ənənələrə xas Azərbaycan xalqının maddi və mənəvi mədəniyyət nümunələrinin, incəsənətinin, folklorunun, musiqisinin qorunması, habelə dünya miqyasında təbliğ olunması məqsədilə 1996-cı ildən

«Azərbaycan-İrs» jurnalının nəşrə başlaması da təqdirəlayiq məqam kimi xatırlanmalıdır. Azərbaycan, rus, ingilis dillərində nəşr edilən jurnalda son 10 ildə milli mədəniyyətimizin qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə ötürülməsi vacibliyi ilə bağlı çoxsaylı məqalələr işıq üzü görmüşdür. Azərbaycanın mədəniyyəti və incəsənəti ilə əlaqədar ən aktual problemlərin, böyük məzmun yükünə malik materialların dərc edildiyi «Azərbaycan-İrs» jurnalı ölkə həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması və təbliği işinə də böyük dəstək olmuşdur.

«Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları» Xeyriyyə Fondu müasir keçid dövründə milli mədəniyyətimizin üzləşdiyi taleyüklü problemləri, qarşıda duran məqsəd və vəzifələri düzgün müəyyənləşdirərək onların həlli istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirmişdir. Ötən müddətdə musiqi təhsilinin inkişafı və gələcək nəslin maarifləndirilməsi işi Fondun diqqət mərkəzində olmuş, müntəzəm olaraq keçirilən xeyriyyə konsertləri mədəniyyətimizin zəngin ənənələrinin qorunması məqsədinə xidmət etmişdir. 1996-cı ildən Azərbaycanda musiqi gimnaziyası və musiqi məktəbi əsaslı təmir edilmiş, minlərlə yeniyetmə və gənclərin, xüsusilə imkansız ailələrdən olan gənclərin yüksək musiqi təhsili almasına əlverişli imkan yaradılmışdır.

Fond tərəfindən Azərbaycan muğam sənətinin inkişafı və muğam mədəniyyəti ənənələrinin qorunub saxlanmasını nəzərdə tutan «Muğam İrs» layihəsi çərçivəsində «Qarabağ xanəndələri» musiqi albomu nəfis şəkildə tərtib edilmişdir. Albomda 24 muğam

ustasının ifasında səslənmiş muğamlar toplanmışdır. Musiqi albomu həm də Qarabağ torpağının acısını, Azərbaycanın haqq səsinə muğam vasitəsilə bütün dünyaya çatdırmaq məqsədi daşıyır. 2005-ci ilin martında Parisdə YUNESKO-nun iqamətgahında, xoşməramlı səfirlərin illik toplantısında «Qarabağ xanəndələri» albomunun təqdimatı keçirilmişdir. Bütün Azərbaycana məxsus muğam incilərinin toplandığı alboma «Qarabağ xanəndələri» adının seçilməsi də təsadüfi olmayıb, konkret siyasi məzmun daşıyır. YUNESKO xətti ilə hazırlanmış alboma «Qarabağ xanəndələri» adının qoyulması yolu ilə Qarabağın əzəli və əbədi Azərbaycan torpağı olduğu, muğamın isə bu torpağın dünyaya bəxş etdiyi nadir sənət nümunəsi sayıldığı nümayiş etdirilmişdir. Albomun təqdimat mərasimində Azərbaycanın birinci xanımı demişdir: **«Mən inanıram ki, bu albomla tanış olanda, hiss etmisiniz ki, biz onu nə qədər məsuliyyətlə, digər tərəfdən də böyük məhəbbətlə hazırlamışıq. Heç də təsadüfi deyil ki, bizim ilk layihəmiz Qarabağ xanəndələrinə həsr olunmuşdur. Biz Qarabağ torpağının acısını, Azərbaycanın haqq səsinə muğam vasitəsilə bütün dünyaya çatdırırıq»**. Fondun «Muğam-Dəstgahı» layihəsində əsas məqsəd muğam-dəstgahların konsertlərdən birbaşa yazıya alınması və gələcək nəsillər üçün qorunub saxlanması, «Muğam Ensiklopediyası» layihəsinin məqsədi Azərbaycan muğamına həsr olunmuş «Muğam Ensiklopediyası»nın nəşrinin həm elektron, həm də kitab variantlarında həyata keçirilməsi, «Muğam-İnternet» layihəsindən məqsəd internetdə muğamla bağlı audio və video materialları özünü

ndə ehtiva edən muğam-portalın yaradılması, «Muğam dünyası» layihəsində məqsəd simpoziumlar və muğam sənəti ilə bağlı beynəlxalq konfranslar, müxtəlif festival və yarışmalar keçirməkdir. «Muğam-Antologiya» layihəsi çərçivəsində isə muğamla bağlı zəngin nəzəri musiqi irsinin qiymətli nümunələrindən Səfiəddin Urməvinin, Fəthullah Şirvaninin və digər görkəmli müəlliflərin əsərləri işıq üzünə görmüşdür. Bunlardan başqa, Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Azərbaycan və dünya musiqisinin incisi olan muğamların qorunub saxlanması və inkişafı, dünyada yayılması və beynəlxalq muğam tədbirlərinin keçirilməsi məqsədi ilə Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzi inşa edilir.

Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə mədəniyyət sahəsində görülən işlərə dəhi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun anadan olmasının 120 illiyi münasibətilə bir il davam edən muğam telemüsabiqəsinin keçirilməsini də aid etmək olar. Fondun təşəbbüsü ilə son üç ildə Gəncə şəhərindəki Cavadxan Cəməd türbəsi, Qəssab məqbərəsi, Bakının Şüvəlan qəsəbəsində Pirhəsən ziyarətgahı, Abdulla Şaiqin ev muzeyi əsaslı təmir edilmişdir. Məşhur xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Mərdəkandakı ev-muzeyinin müasir tələblər səviyyəsində təmir olunması da Fondun həyata keçirdiyi xeyirxah layihələrdəndir. Fondun təşəbbüsü ilə Fransanın Versal sarayında açıq səma altındakı iki nadir heykəlin bərpasına, vaxtilə Tibilisi şəhərində yaşayıb-yaratmış görkəmli Azərbaycan şəxsiyyətləri Mirzə Şəfi Vəzehin və Mirzə Fətəli Axundovun, Fətəli xan Xoyskinin və digər tanınmış sima-

ların qəbirüstü abidələrinin yenidən qurulması işlərinə başlanmışdır. Ölkəmizdəki bir sıra məscid və ziyarətgahlar da Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə əsaslı təmir edilmiş, ətrafları abadlaşdırılmışdır.

Fondun «Dini toleranlığın ünvanı - Azərbaycan» layihəsi çərçivəsində Bakıdakı provoslav kilsəsinin, məscidlərin yenidən qurulması işi tamamlanmışdır. Dünya yəhudilərinin nüfuzlu təşkilatlarından olan «Or-Avner» Beynəlxalq Fondu ilə əməkdaşlıq sazişi çərçivəsində Mehriban xanım Əliyevanın iştirakı ilə Bakının Xətai rayonunun Əbilov yaşayış sahəsində yəhudi uşaqları üçün orta məktəb, uşaq bağçası, yəhudi tarixi və mədəniyyəti muzeyindən ibarət kompleksin tikintisinə başlanmışdır.

Heydər Əliyev Fondunun ekologiya sahəsində gördüyü işlərdən söz salanda, ilk növbədə bu ilin martından həyata keçirilən «Hərəməz bir ağac əkək!» layihəsi yada düşür. Bakıda start verilən yaşıllaşdırma kampaniyası tezliklə bütün ölkəmizdə kütləvi hal aldı. Qısa zamanda respublikanın bütün şəhər, qəsəbə və kəndlərində vətəndaşlar, ayrı-ayrı kollektivlər bu çağırışa qoşularaq, yaşıllaşdırma kompaniyasına başladılar. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasına, təmiz ekologiyaya töhfə olan layihə çərçivəsində respublikanın bütün guşələrində yüz minlərlə yeni ağac əkilmiş, təzə parklar, bağlar, yaşıl xiyabanlar salınmışdır. Təşəbbüsün hər il mövsümü olaraq davam etdirilməsi nəzərdə tutulur.

BMT-nin ali humanitar qurumu olan YUNESKO qarşısında «Qafqaz xalq ənənələri evi»nin yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış edən Mehriban xanım

Əliyevanın bu sahədəki fəaliyyəti sistemli və ardıcıl xarakter daşması ilə şərtlənir. Belə bir qurumun təşkilatçı Qafqaz xalqlarına məxsus mədəni irsin qorunması və təbliği sahəsində son dərəcə mühüm addım ola bilər. Bu təşəbbüsün irəli sürülməsi, eyni zamanda, dünyada maddi və qeyri-maddi irsin qorunub saxlanması vəzifəsini yerinə yetirən YUNESKO-nun həmin layihə çərçivəsində əməkdaşlığa dəvət edilməsi bir neçə cəhətdən mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bununla təkcə Azərbaycanın deyil, bütövlükdə Qafqaz xalqlarının zəngin maddi-mənəvi mədəniyyət abidələrinin qorunması və təbliği məqsədi ön plana çəkilir. Bu «evin» yaradılması tarix boyu Azərbaycanın təkcə torpağına deyil, həm də zəngin mədəniyyət nümunələrinə, incəsənətinə, musiqisinə, mətbəxinə göz dikən, onları özününküləşdirməyə çalışan bədnam ermənilərin cəfəng iddialarının qarşısının alınması baxımından da önəmlidir. «Qafqaz xalq ənənələri evi»nin yaradılması eyni zamanda Avropa Birliyinin təşəbbüsü ilə Qafqaz regionunda həyata keçirilən «Yeni qonşuluq siyasəti»nin səmərəliyi baxımından da son dərəcə vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanın görkəmli alimlərinin, yazıçı və bəstəkarlarının yubileylərinin keçirilməsi, «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanının 1300 illiyinin beynəlxalq miqyasda qeyd olunması, YUNESKO-nun «Dünya irs siyahısı»na İçərişəhərin, Şirvanşahlar Saray Kompleksinin, Qobustan Qoruq Muzeyinin və Atəşgahın da daxil edilməsi, tarixi mədəniyyət abidələrinin bərpası «Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları» Xeyriyyə Fondunun fəaliyyətinin təqdirəlayiq məqamları kimi

vurğulanmalıdır. Bu fəaliyyəti rəhbəri olduğu Heydər Əliyev Fondunun xəttilə daha da genişləndirən Mehriban xanım Əliyevanın gördüyü məqsədyönlü işlər onun mənəvi dəyərlərə bağlılığının və yüksək vətənpərvərliyinin bariz təcəssümüdür.

YUNESKO-nun baş direktoru Koşiuro Matsuura deyir: «O, xoş məramlı səfir kimi bu vəzifəyə təyin olunduqdan sonra Azərbaycanda mədəniyyət sahəsində böyük işlər görmüşdür. Biz onun xüsusilə, şifahi və musiqi ənənələrinin qorunması sahəsindəki fəaliyyətini qeyd edirik».

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti YUNESKO ilə təkcə mədəniyyət sahəsində deyil, digər sahələrdə də əməkdaşlığın inkişafına nail olmuşdur. Azərbaycan bu mötəbər qurumun bir sıra beynəlxalq konfranslarında yüksək fəallıq nümayiş etdirmiş, Azərbaycanda YUNESKO-nun dəstəyi ilə Mədəni İrsin Qorunmasına dair seminar-konfrans, «Silahlı münaqişə zamanı mədəni sərvətlərin qorunmasına dair» Haaqa Konvensiyasının (1954) qəbulunun 50 illiyinə həsr edilmiş dəyirmi masa və digər tədbirlər keçirmişdir. Azərbaycanda müasir informasiya texnologiyalarının inkişafı, respublikamızın virtual dünyaya çıxış imkanlarının genişləndirilməsi də Fondun əhəmiyyətli fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi diqqətə cəlb edir. 2005-ci ildə həcminə və keyfiyyətinə görə ölkədə analoqu olmayan «Azərbaycan» informasiya portalının yaradılması internet reallığının həyatımızın ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrildiyi müasir dövrdə Azərbaycan gerçəkliklərinin təbliği baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Xoşməramlı səfir Azərbaycan Milli Məclisinin deputatı kimi də geniş iş aparır. Deputatlıq fəaliyyətini daha çox fərqli edən ən əsas məqam bundan ibarətdir ki, o, seçicilər qarşısına pafoslu platformalarla çıxmamış, sadəcə, mövcud çətinlikləri dəqiqliklə öyrənmiş, seçkiqabağı kampaniya zamanı seçicilərlə görüşlərdə qaldırılan məsələlərin həlli, verilmiş vədlərin yerinə yetirilməsi vəziyyəti ilə tanış olmaq məqsədi ilə Bakıtrafi qəsəbələrə səfərlərini parlament seçkilərindən sonra daha da intensivləşdirmişdir. Bu gün Mehriban xanım Əliyeva seçicilərlə birbaşa ünsiyyət quraraq onların problemləri ilə yaxından tanış olur və meydana çıxan məsələlərin həlli istiqamətində konkret işlər görür. Mehriban xanım Əliyevanın tez-tez Bakıtrafi qəsəbələrdə olması və yeni sosial-mədəni obyektlərin açılış mərasimlərində iştirakı deyilənləri təsdiqləyir. Amma ölkə ictimaiyyəti Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyevanın təkcə seçildiyi dairədə deyil, mütəmadi olaraq Bakının və ölkənin ayrı-ayrı kənd və qəsəbələrinin əhalisi ilə görüşlərinin şahidi olur. Onun təşəbbüsü ilə Bakının Hövsan, Binə, Şüvəlan və digər kənd və qəsəbələrinə içməli su xətlərinin çəkilişi, qaz, elektrik enerjisi problemlərinin qaydaya salınması, orta məktəb binalarının tikintisi, infrastrukturun yeniləşdirilməsi, uşaq və qocalar evlərinə humanitar yardımların göstərilməsi və yeni iş yerlərinin açılması ilə bağlı mühüm işlər görülmüş, bu istiqamətdə həyata keçirilən dövlət siyasətində yeni-yeni töhfələr verilmişdir.

Əzizbəyov rayonunun Türkan qəsəbəsində bir sıra obyektlərin açılışında iştirak edən ölkə Prezidenti İlham Əliyev bildirmişdir: «**Bakının ətraf qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı Dövlət Proqramı qəbul olunmuşdur. Hazırda ölkə rəhbərliyi bununla ciddi məşğul olur. Bakıətrafı qəsəbələrin bir müddət diqqətdən kənar qalmış problemlərinin həlli üçün biz nə lazımdırsa, edəcəyik. Mən bilirəm ki, Heydər Əliyev Fondu bu sahədə böyük işlər görübür. Sizin seçdiyiniz millət vəkiliyin son altı aydakı fəaliyyəti ilə tanışam. Elə bu gün açılışına gəldiyimiz bir sıra obyektlər də bunu sübuta yetirir. İndi Bakıətrafı qəsəbələrin qaz, işıq, su, yol problemlərinin həlli, yeni təhsil, səhiyyə obyektlərinin inşası ilə bağlı çox mühüm tədbirlər görülür. Bizim əsas arzu və istəyimiz budur ki, insanlarımızın daha firavan yaşayışını təmin edək».**

Milli məclisin deputatı kimi, Mehriban xanımın cəmiyyətimizin inkişafı üçün gördüyü işlər ümumilikdə Azərbaycan qadınlarının da ictimai-siyasi fəallığını artırır və bu tendensiya siyasi proseslərdə milli-mənəvi dəyərlərin daha çox nəzərə alınmasına, siyasi mühitdə təmiz, saf ab-havanın qorunmasına rəvac verir.

XIX əsrdə İngiltərədə ictimai islahatlar uğrunda əzmlə mübarizə aparan məşhur Çarlz Dikkensə «Siz bu qədər çalışıb nə islahatı keçirmək istəyirsiniz?» sualına yazıçı «insaniyyət və xeyirxahlıq islahatı» cavabını verilmişdi. İctimaiyyət bütün fəzilətlərin əsasıdır. Çox zaman əxlaq nəzəriyyəçiləri bütün fəzi-

lətlərin çıxış nöqtəsi olan insaniyyəti humanizm və insanpərvərliklə eyniləşdirirlər. Bu əxlaqi kateqoriyalar isə bəşəriyyətin əxlaqi sərvətlərinin qızıl fondunu təşkil edir.

Humanizm prinsipinə söykənən praktik fəaliyyəti ilə cəmiyyətdə böyük ictimai nüfuz qazanmış Heydər Əliyev Fondu bu gün həm də kimsəsiz, köməyə ehtiyacı olan insanların maddi-mənəvi hamisi kimi çıxış edir. Fondun prezidenti məhz bu qəbildən olan insanların himayədarı, qayğıkeşi kimi çıxış edir, onların problemlərinin həllinə çalışır. Müxtəlif dövlət strukturlarının laqeydliyindən və biganəliyindən bezərək Heydər Əliyev Fonduna üz tutmuş hər bir vətəndaşın müraciətinə böyük həssaslıq və diqqətlə yanaşılır, imkan daxilində onun qayğılarının həllinə yardım göstərilir. Fondun hər bir vətəndaşın müraciətinə fərdi qaydada baxması və ona cavab alınmaması digər təşkilatlar üçün də örnək sayılmalıdır.

Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların müxtəlif xarakterli problemlərinin həlli yönündəki fəaliyyəti də daha geniş miqyas almışdır.

Heydər Əliyev Fondu respublikamızda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının etibarlı təminatı, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesinin sürətləndirilməsi prosesinə öz töhfəsini verməyə çalışır. Milli məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın 2007-ci ilin may ayında amnistiya təşəbbüsü ilə çıxış etməsi

yüksək humanizmin və insanpərvərliyin əyani təcəssümü olmuşdur. Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin anadan olmasının 84-cü ildönümü münasibətilə irəlilə sürülmüş bu nəcib təşəbbüs əsasında gerçəkləşən amnistiya aktı minlərlə azərbaycanlı ailəsinə hədsiz sevinc və xoşbəxtlik gətirmişdir. Azərbaycan parlamentarizmi tarixində ilk dəfə olaraq Milli Məclisin deputatı tərəfindən irəlilə sürülmüş və geniş ictimai dəstək almış bu amnistiya aktı böyük mənəvi-əxlaqi və siyasi məzmun kəsb etmişdir. Bu akt Heydər Əliyev Fondunun hər addımında ulu öndərimizin humanizmə söykənən siyasətinə istinad etdiyini bir daha təsdiqləmişdir. Məhz ümummillə liderimizin 1993-cü ildə xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycanda insan hüquq və azadlıqlarının təminatında ciddi dönüş yaranmış, mütərəqqi məhkəmə-hüquq islahatları aparılmış, penitensiar xidmətin səviyyəsi ildən-ilə yüksəlmişdir. Həmin mərhələdən etibarən ölüm hökmünün tətbiqinə moratorium qoyulmuş, 1995-ci ildə Əfvetmə komissiyasının işi bərpa edilmiş, islah olunaraq azad cəmiyyətə qovuşmaq istəyən məhkumların bağışlanması müsbət ənənəyə çevrilmişdir. 1998-ci ilin 10 fevralında Azərbaycanda ölüm hökmü cəzasının birdəfəlik ləğvi də məhz ulu öndərimizin yüksək humanizm və mərhəmətinin nəticəsində mümkün olmuşdur. 1995-ci ildən bu yana qəbul edilmiş 8 amnistiya aktı 87 mindən çox şəxsə tətbiq edilmiş, o cümlədən, təxminən 23 min məhkum cəzaçəkmə müəsisələrindən azad olunmuşlar.

Amnistiya aktı üç ay ərzində həyata keçirilərkə minlərlə insanı azadlığa qovuşdurmuş, onların qayıtmasını həsrət və intizarla gözləyən yaxınlarının, ailə üzvlərinin hədsiz sevincinə səbəb olmuşdur. Amnistiya aktı ilə ümumilikdə 9877 şəxs cəzadan azad olunmuşdur. Amnistiya 8560 kişi, 1317 qadın, həmçinin yetkinlik yaşına çatmayan 11 şəxs barəsində tətbiq edilmişdir.

Bu amnistiya aktı respublikamızda insan hüquq və azadlıqlarının təminatına xidmət edən islahatları ardıcıl və sistemli xarakter daşdığını təsdiqləyir. Ümummillə liderimiz tərəfindən əsas qoyulan və Prezident İlham Əliyev tərəfindən inamla davam etdirilən bu humanist siyasətə Heydər Əliyev Fondu da öz töhfəsini verir. Fondun prezidentinin təşəbbüsü əsasında gerçəkləşmiş amnistiya aktı cəmiyyətdə ürəkdən dəstəklənir.

Mehriban xanım Əliyevanın deputat kimi fəaliyyətindən söz düşərkən onun həm də bir yetkin siyasətçi kimi özündə əxz etdiyi yüksək keyfiyyətləri qeyd etmək lazım gəlir. O, Milli Məclisin deputatı kimi fəaliyyətində əsl peşəkarlıq, siyasi yetkinlik nümunəsi göstərir. Onun Azərbaycan-ABŞ parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri kimi ötən il dekabrın 4-dən 7-dək ABŞ-a işğuzar səfəri birinci xanımın bu keyfiyyətlərini üzə çıxardı. ABŞ-da keçirilən görüşlər Azərbaycan mədəniyyətinin hamisi, təhsilimizin inkişafı, vətəndaşların sosial problemlərinin aradan qaldırılması istiqamətində yorulmadan çalışan

nəcib əməllər sahibi Mehriban xanım Əliyevanın siyasi keyfiyyətlərini, diplomatik məharətini tam qabarıqlığı ilə ortaya qoydu.

Mehriban xanım Əliyeva demək olar ki, bütün xarici səfərlərində, keçirdiyi görüşlərdə işğalçı Ermənistanın Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzi Qarabağı yerlə-yeksan etməsindən, mədəni irsimizə ciddi ziyan vurmasından dönə-dönə faktlarla, sübut və dəlillərlə danışır və dünya ictimaiyyətini Ermənistan silahlı qüvvələrinin vəhşiliklərinə son qoymaq üçün təsirli tədbirlər görməyə çağırır. ABŞ-Azərbaycan Ticarət Palatasının təşkil etdiyi ziyafətdə çıxışında da Mehriban xanım Əliyeva torpaqlarımızın Ermənistan tərəfindən işğal olunduğunu və bu ərazilərdə tarixi-mədəniyyət abidələrimizin məhv edildiyini bir daha bəyan edib: «... **Tarixi və mədəniyyət abidələrinin qorunması ölkəmiz üçün bir də ona görə vacibdir ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistanın işğalı altındadır. Həmin ərazilərdə minlərlə tarixi, mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir. Ölkəmizdə bir milyon qaçqın və məcburi köçkün var və onların müəyyən hissəsi hələ də çadırlarda yaşayır. Biz bu faktları beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaqda davam edəcəyik**». Mehriban xanım Əliyevanın beynəlxalq tədbirlərdə iştirakını izlədikcə görürük ki, bu tədbirlərdə təmsil olunan əcnəbi nümayəndələr Azərbaycanın birinci xanımını, sadəcə, hörmət və nəzakət xatirinə dinləmir, ona inanır, Azərbaycan haqqında daha çox məlumat almaq istəyirlər. Bu baxımdan, «Qarabağ həqiqətləri» buk-

letlər toplusu Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi layihələr arasında xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ərəfəsində hazırlanan və bütün dünyaya yayılan «Qarabağ həqiqətləri» toplusu «Qarabağın tarixi haqqında məlumat», «Qarabağ münaqişəsinin başlanması», «Xocalı soyqırımı», «Azərbaycana qarşı erməni təcavüzünün nəticələri», «Erməni terror təşkilatlarının Azərbaycana qarşı fəaliyyəti» bukletlərindən ibarətdir. Real faktlara, foto-sənədlərə istinadla aparılan bu təbliğat kampaniyası dünyaya Qarabağ həqiqətləri, Xocalı soyqırımı, Ermənistanın ölkəmizə qarşı həyata keçirdiyi təcavüzkar işğalçılıq siyasəti haqqında əsl həqiqətləri çatdırmışdır.

Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Gimnastika Federasiyası da qazandığı uğurlarla idmanımızın adını ucaldır. Azərbaycan gimnastlarının beynəlxalq turnirlərdə qazandığı nailiyyətlər bunu bir daha təsdiq edir. Ölkəmiz idmanının bu növü üzrə keçirilən bütün yarışlarda inamla təmsil olunur və qaliblər arasında hökmən üçrəngli bayrağımız da dalğalanır. Bu idmanın ölkəmizdə populyarlıq qazanması, o cümlədən bu yaxınlarda Bakıda 47 ölkəni təmsil edən gimnast qızların iştirakı ilə bədii gimnastika üzrə 23-cü dünya çempionatının keçirilməsi də Azərbaycan Gimnastika Federasiyasının prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın xidmətidir. Gimnast qızlarımızın bu çempionatda üçüncü yeri

tutması Federasiyanın böyük uğuru hesab edilməlidir.

Genişmiqyaslı xeyriyyəçilik fəaliyyətinə, bəşəriyyətin ali ideallarına xidmət sahəsində yüksək nailiyyətlərinə görə Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyeva 2007-ci ildə Moskvada «Qızıl ürək» beynəlxalq mükafatına layiq görülmüşdür. Moskvanın böyük teatr salonlarından birində keçirilən mərasimdə bu mükafatı Azərbaycanın birinci xanımına məşhur İtaliya aktrisası, mərasimin patronessası Sofi Loren, Rusiya Federasiyasının Federal Məclisi Federasiya Şurasının sədri Sergey Mironov və Rusiya Federasiyası Təhlükəsizlik Şurasının katibi İqor İvanov təqdim etmişlər. Mükafatı təqdim edən Sergey Mironov Mehriban xanım Əliyevanın Heydər Əliyev Fondu çərçivəsindəki fəaliyyəti ilə yaxşı tanış olduğunu bildirərək «*Belə xeyirxah və qızıl ürəklər insanlara və dünyaya fəzilət bəxş edir*» demişdir.

Yazıçı publisist, Azərbaycan Milli Məclisinin deputatı Elmira Axundovanın «İzvestiya» qəzetinin 24 avqust 2007-ci il tarixli sayında çap olunmuş məqaləsində oxuyuruq: «Mehriban Əliyeva Azərbaycan üçün çox işlər görmüşdür, lakin əsas məsələ hələ irəlidədir. Çünki onun malik olduğu çox böyük siyasətçi, ictimai xadim, təşkilatçı potensialının reallaşması hələ başlanğıc mərhələdədir. İnanıram ki, o özünün yeni

layihələri və ideyaları ilə bizi hələ çox heyrətləndirəcəkdir. Bu layihələrin və ideyaların əks-sədası respublika hüduqlarından uzaqlarda eşidiləcəkdir. Ölkə daxilində Mehriban Əliyevanın hər bir addımının dəstəklənməsi isə onun bütün xalqın sevimlisi adını qazanması faktı təsdiqləyir. O, özü üçün çətin yol seçmişdir, lakin yalnız bu yol onu qarşıya qoyduğu ülvə məqsədlərə çatdırıb bilər.»

Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyət fəlsəfəsində insanlara yaxşılıq kimi mütərəqqi bir ideya, nəcib amal daim ön plandadır. YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın özünün də söylədiyi kimi, başqalarına yaxşılıq, mərhəmət ömrü boyu onun üçün ümdə anlayışlara, ən ülvə insani keffiyətlərə çevrilmiş, bu missiyanın kökündə təmənnəsizlik prinsipi dayanmışdır. İnsan amilinin yüksəlişinə xidmət edən bu qlobal layihələr Heydər Əliyev ideyalarına sədaqətin, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin Vətən, xalq naminə apardığı məqsədyönlü siyasətə dəstək vermək istəyinin əməli təzahürüdür.

ÜMUMMİLLİ LİDER HAQQINDA DƏYƏRLİ SALNAMƏ

Bu gün suveren Azərbaycan Respublikası özünün şərafli və məsul günlərini yaşayır. Hal-hazırda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkədə demokratik dövlət quruculuğu inamla həyata keçirilir, ictimai həyatın bütün sahələrində gədən yüksəliş göz qabağındadır. Respublikamızın qüdrətli bir dövlətə çevrilməsi istiqamətində tarixi addımlar atılır. Bu baxımdan, əsası xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş bu əzəmətli inkişaf yoluna, böyük öndərin həyata keçirdiyi siyasi xətt üzərində düşünərkən bir daha dərk edirsən ki, gözəl gələcək qaçılmazdır və bizim uzaqgörənliklə əsası qoyulmuş bu yolla irəliləyən xalqımız bu cür parlaq gələcəyə layiqdir.

Sosial zaman ictimai proseslərin, cəmiyyətin, dövlətin və insanların həyatındakı tarixi dəyişikliklərin ölçüsüdür. Onun gələcəyə doğru inkişaf istiqaməti tarixi prosesdə görkəmli şəxsiyyətlərin rolunu zəruri edir. Cəmiyyətin yüksək xətt üzrə inkişafı, eləcə də keçid mərhələlərində tarixi hadisələrin mürəkkəbliyi və ziddiyyətli xarakteri bu şəxsiyyətlərin aparıcı və həlledici rolunu ön plana çəkir, onların keçdiyi və müəyyənləşdirdiyi yola bir daha nəzər salmağa böyük ehtiyac olduğunu göstərir.

Müstəqil Azərbaycan aydın tərəqqi yolunda əzmlə addımlayır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müqəddəs ideallarının artıq reallığa çevrilməsi prosesini izlədikcə zamanında respublikamızın gələ-

cək inkişafı üçün əsaslar hazırlamış ulu öndərimizin şəxsiyyəti ilə qürur duymaya bilmirsən. Heydər Əliyev şəxsiyyətinin unikallığını səciyyələndirən cəhətlər çoxdur. Lakin düşünürük ki, Heydər Əliyev adını ucaldan ən əsas cəhət bu adın Azərbaycan dövlətçiliyi anlayışının simvoluna çevrilməsidir. Ulu öndərimiz öz əməlləri ilə hələ sağlığında özünə müstəqil Azərbaycan dövləti kimi əzəmətli və əbədi bir abidə ucaltırmışdır. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev öz ali liderlik keyfiyyətləri ilə dünyanın siyasi elitasının ən uca zirvəsində duran nəhəng şəxsiyyətlərdəndir. Elə bir zirvədə ki, buradan bütöv bir xalqın dünəni, çağdaş dünyası və sabahı görünür. Bu dahi şəxsiyyətin fəaliyyətinin hər səhifəsi son əlli illik Azərbaycan tarixinin mərhələləri ilə üst-üstə düşür və tariximizi Heydər Əliyevdən ayrı təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Heydər Əliyev şəxsiyyəti və onun ömrü siyasi-mənəvi tariximizdə elə uca bir zirvədir ki, biz o zirvənin əzəmətini gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün əlimizdən gələni əsirgənməməli, bu zəngin irsi daim öyrənməli və öyrətməliyik.

Qədim Çin filosofu Konfutsi yazırdı: «Xalqı ləyaqətlə idarə et, onda adamlar sənə hörmət bəsləyəcəklər, xalqa xeyirxahlıqla yanaş, onda adamlar ürəklə işləyəcəklər, yaxşılara yüksəlt və savad öyrət, onda adamlar sənə inanacaqlar».

Bu gün ümummilli leadersiz yaşadığımız bir dövrdə Heydər Əliyevin öz xalqına həsr olunmuş mübariz həyat yolunun elmi əsaslarla daha hərtərəfli öyrənilməsi, bu nadir şəxsiyyətin həyatının ayrı-ayrı dövr və məqamlarının bütünlüklə işıqlandırılması üçün geniş

tədqiqatlar aparılır. Bu böyük şəxsiyyətin irsinə daha bir sanballı töhvə **Viktor İvanoviç Andriyanov** və görkəmli dramaturq-yazıçı, publisist **Hüseynbala Fazil oğlu Mirələmovun** birgə müəllifləri olduqları «**Гейдар Алиев**» kitabıdır. Bir oxucu kimi deyə bilərəm ki, Moskvanın «**Молодая гвардия**» nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunmuş bu kitab çox nəfis şəkildə, yüksək poliqrafıq səviyyədə çap olunmuşdur. 1890-cı ildə F.Pavlenko tərəfindən yaradılıb, M.Qorkinin zəhməti ilə 1933-cü ildə davamına başlayan bu bioqrafıq seriyanın bir sayının Heydər Əliyevə həsr edilməsi heç də təsadüfi deyildir. GİH (Görkəmli insanların həyatı) seriyasından 1132-ci nəşr olan bu əsər 13 fəsildən ibarətdir.

10 may 1923-cü ildən, 12 dekabr 2003-cü ilə qədər olan böyük tarix 80 illik çətin, sevincli, təlatümlü, fərəhli bir ömür kitabında öz dolğun əksini tapmışdır.

Mən ulu öndərimiz haqqında yazılmış yüzlərlə kitab oxumuşam. Ramiz Mehdiyevin, Əli Həsənovun, İradə Hüseynovanın və onlarla başqa müəlliflərin tərtib və redaktə etdikləri kitablar öz gözəlliyilə fərqlənir. Mən indi onların cərgəsində Viktor Andriyanov və Hüseynbala Mirələmovun oxucuya təqdim etdiyi kitabı da görürəm. Və bu kitabın bir məziyyətini də oxucuya çatdırmaq istəyirəm. Bu məziyyət Heydər Əliyevin bəşəri bir şəxsiyyət kimi təsvir edilməsidir. Bəli, kitabın həsr edildiyi böyük dövlət xadimi və insanpərvər düha dövlətdən ucada deyil, onun zəmini üzərində təsvir edilmişdir, insanlardan ucada deyil, onların mehriban əhatəsində təsvir edil-

mişdir. Əsərin qəhrəmanına bu gözəl bəşəri münasibət onun valideynləri, bacı-qardaşları ilə əlaqələrinin təsvirində, Zərifə xanım və övladları ilə, o, Azərbaycanın, Rusiyanın işgüzar adamları ilə, xarici ölkələrin nümayəndələri ilə əlaqələrinin təsvirində səmimi əksini tapmışdır.

«**Гейдар Алиев**» əsəri mübaligəsiz demək olar ki, peşəkar ədəbiyyatçı-tarixçi qələmindən çıxmışdır. Kitabın bəzi məziyyətləri haqqında söhbət açarkən bir faktı da qeyd etmək yerinə düşər. Belə demək mümkünsə, bu günə kimi dahi şəxsiyyət, xalqımızın dahi oğlu Heydər Əliyev haqqında ən sanballı əsərlərdən biri olan «**Гейдар Алиев**» kitabı başqalarına bənzəmir. Bu tarixi kitab öz mövzu rəngarəngliyi, tarixi-xronoloji ardıcılığı, mövzuya yanaşma tərzinə və bir çox müsbət keyfiyyətləri ilə başqalarından fərqlənir. Əsərdə istifadə olunan mənbələrin müxtəlifliyi, müxtəlif insanlarla olan dialoq xarakterli söhbətlər əsəri maraqlı edir. Kitab faktlarla zəngindir, müxtəlif mövzulardan bəhs edən fəsillərə ayrı-ayrı sərlövhlərin verilməsi əsəri oxucu üçün daha oxunaqlı edib.

Heydər Əliyev kimi fenomenal bir şəxsiyyət haqqında söz demək, fikir söyləmək çox məsuliyyətli bir işdir. Müəlliflər belə cəsarətli addımı atmışlar. Heydər Əliyev gücü, qüdrəti ilə torpaqların gücü, qüdrəti birləşərək xarüqələr yaradıldı. Azərbaycan bu illərdə demək olar otuz, qırx illik yolu qısa müddətdə qət edərək keçmiş ittifaqda birincilər sırasında özünə möhkəm yer elədi. Ölkəmiz neçə-neçə mükafatlarla təltif olundu. Bu, o dövr üçün xarakterik hal idi. Mən

hesab edirəm ki, bu da bir tarix idi və onu yaşamaq məcburiyyətində idik. Heydər Əliyev kimi rəhbər və siyasi xadim SSRİ-də yüksək qiymətləndirilirdi.

İndi Azərbaycan xalqının dahi şəxsiyyəti, böyük oğlu, müstəqil dövlətimizin dövlətçilik memarı aramızda olmasa da, onun əməlləri yaşayır, yaşadılır. Heydər Əliyev məktəbinin layiqli yetirməsi cənab İlham Əliyev onun yolunu davam etdirir. Xalq – Heydər Əliyev, Heydər Əliyev – xalq monolitliyi bu gün də bizə güc verir. Elə bu səbəbdən də ümummilli liderimizin xatirəsini əbədiləşdirən tarixi əsərlər yazılır və yazılacaq.

«Görkəmli insanların həyatı» seriyasından olan nəşrə xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin adının düşməsi bu dahi şəxsiyyətin mübahisəsiz haqqıdır. Bu kitab əslində tarixi-xronoloji, bədii əsər kimi dəyərləndirilə bilər. Kitabda ulu öndərin ailə üzvləri və şəxsən özünün müxtəlif məqamlarda çəkilmiş şəkillərinin verilməsi də əsərə bir oxunaqlıq, maraq verir.

Dahi öndər əsrin üçdə birini mənsub olduğu xalqın keşiyində durmuş, onun qarantı olmuşdur. Hələ Sovet dövründə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə, həmçinin Moskvada məsul vəzifədə çalışdığı dövrdə Azərbaycan Respublikasının çiçəklənməsi, qurulması, xalqın firavan yaşaması üçün ömrünü bu işə həsr etmişdir.

Qurub-yaratdığı Azərbaycan özünün ən parlaq tarixini məhz onunla birgə yaşamış, çətinliklərlə, təzyiqlərə sinə gərmişdir. Ölkədə yeni-yeni zavodların, fabriklərin, nəhəng yaşayış massivlərinin qurulub

salınması Heydər Əliyevin titanik fəaliyyətinin tam olmayan bir hissəsidir.

Ulu öndərimizin həyat fəaliyyətinin böyük bir hissəsinin doğma Azərbaycanla, onun torpağı ilə bağlı olduğunu qeyd etməliyəm. Tarixin yaddaşını və rəqlədikcə aydın olur ki, Azərbaycan kimi təbii sərvətlərlə zəngin olan bir ölkənin kənd təsərrüfatı 1969-cu ilin iyul ayına qədər çox acınacaqlı vəziyyətdə idi. O zaman Azərbaycan keçmiş ittifaqda xammal bazası kimi tanınırdı. Məhz həmin tarixdən Azərbaycan inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Bəzi rəqəmləri misal gətirməklə Heydər Əliyevin torpağa necə bağlı olduğunu, kənd təsərrüfatını necə inkişaf etdirdiyini göstərmək olar. 1969-cu ildəki üzüm istehsalı 272 min tondan 1980-ci ildə 1 milyon 481 min tona, pambıq istehsalı 1970-ci ildəki 335,6 min tondan artaraq 1980-ci ildə 831,2 tona yüksəldi. Bağçılıq, bostançılıq, ümumiyyətlə, kənd təsərrüfatı yüksəliş yoluna qədəm qoydu. Ümummilli liderimizin ölkəyə rəhbərliyi dövründə kənd təsərrüfatında meliorasiyanın, suvarma sisteminin böyük şəbəkəsi yaradıldı. Bu istiqamətdə hidrotexniki qurğuların tikilməsi, irriqasiya işlərinin həyata keçirilməsi vüsət almışdı. Əsrlərlə susuzluqdan cadar-cadar olmuş torpaqlara həyat verildi. Daim xalqı ilə yaşayıb nəfəs alan dahi öndər, ölməz şəxsiyyət bu yolda öz ömrünü şam kimi əritmişdir. Məşhur kəlamı – «**Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam**» onun həyatının meyarı, ölçü vahidi idi. Azərbaycan onun

rəhbərliyi dövründə yüzillərlə keçmədiyi yolu qısa müddətdə keçdi.

Kitab sırf tarixi faktlara əsaslanaraq yazılmışdır. Burada təsvir olunan hadisələrin çoxu Heydər Əliyevin Moskvada, Kremldə fəaliyyətinə həsr olunmuşdur. Eyni zamanda Kremldə baş verən gizli cəkişmələr, intriqaalar, yüksək kürsü uğrunda mübarizə Heydər Əliyevi çaşıdıra bilməmiş, onu öz yolundan döndərə bilməmişdir. Burada gedən gərgin siyasi proseslər M.Qorbaçovun baş katib kimi fəaliyyətə başlamasından sonra daha da gərginləşməyə başladı. Stavrapolda əyalət partiya komitəsinin birinci katibi işləmiş, bacarıqsız, kəmsavad bir şəxsin nəhəng Sovet imperiyasına rəhbərlik etməsi millətlərin başına gələcək faciələrin başlanğıcı idi. M.Qorbaçovun ilk hədəfi məhz xalqımızın dahi oğlu Heydər Əliyev oldu. Məlum olduğu kimi Stavrapol diyarı ermənilərin çox sıx məskunlaşdığı Rusiya regionu idi. Belə bir vəziyyətdə M.Qorbaçovun nə üçün Heydər Əliyevə qarəzli, düşmən münasibəti göstərməsi heç kəsə sirr deyildi.

V.Andriyanov və H.Mirələmov öz bədii-tarixi əsərlərində bu məsələni qabarıq şəkildə təsvir etmişlər. Eyni zamanda Heydər Əliyevin Kremldə böyük nüfuz sahibi, hörmət sahibi olduğunu, bəzən isə çoxlarının ondan çəkindiklərini də məharətlə qələmə almışlar. Əlbəttə, kitabda verilən faktlar çoxlarına məlum olan faktlar olsa da, müəlliflər gözəl yazıçılıq manerası nümayiş etdirərək indiyədək yazılan əsərlərdən fərqli bir kitab yazmışlar.

«Гейдар Алиев» kitabının müəllifləri Viktor Andriyanov və Hüseynbala Mirələmov bu kitab üzərində çox işləyiblər, dünya oxucusuna çox dəyərli bir töhfə veriblər. İlk baxımdan, bu qəbildən olan kitabı yazmaq asan görünür, lakin onu vərəqləyib oxuduqca müəlliflərin nə qədər böyük əziyyətlərə qatlaşması göz önünə gəlir. Heydər Əliyevin zəngin, keşməkeşli həyat yolunu diqqətlə izləyən, araşdırən müəlliflərin sanki özləri də bu bioqrafiya ilə tanış olduqca zənginləşiblər.

Müəlliflər «Görkəmli insanların həyatı» seriyasının tələbləri çərçivəsində zəmanəmizin bu fenomen şəxsiyyətinin bioqrafiyasını yığcam şəkildə, həm də tarixi faktlara istinad etməklə, onlara bəzək-düzək vermədən, obyektiv reallığı əks etdirməklə oxucuya çatdırmağa çalışırlar. Müəlliflərin bütün kitab boyu bəzən bu və ya digər hadisə ilə bağlı müqayisələr aparması yerinə düşür, Heydər Əliyev bir şəxsiyyət kimi, müdrik siyasətçi, dövlət başçısı, həm də bir insan kimi gözümüz önündə canlandırılır, sanki müasiri olduğumuz bu dahi insanın yeni keyfiyyətləri ilə bizi tanış edir.

Kitab çox oxunaqlı bir dildə yazılıb. Müəlliflərin təhlilləri oxucunu yormur, əksinə, düzgün qurulmuş süjet xətti, aydın kompozisiya oxucuda çox dərindən maraq yaradır ki, kitabı tezliklə oxuyub qurtarsın, bu nadir şəxsiyyət barədə öz dünyagörüşünü daha da zənginləşdirsin. Bu, müəlliflərin böyük nailiyyətidir. Bəzən oxucuya elə gəlir ki, müəlliflər bir çox hadisələ-

ri yazdıqları zaman sanki Heydər Əliyevin yanında olublar, bu və ya digər detalları ondan soruşublar.

Heydər Əliyevin beynəlxalq iqtisadi və mənəvi həyat sahələrində qazandığı uğurları da ətraflı işıqlandırılır. Belə ki, böyük öndərin dünyanın müxtəlif ölkələrinə səfərləri, bu zaman bağlanmış müqavilələr, Azərbaycan həqiqətlərinin geniş yayılması sahəsində atdığı konkret addımlar üzərində xüsusi dayanılmışdır. Azərbaycanın həyatında böyük dönüş nöqtəsi saydığımız «Əsrin müqaviləsi» və Azərbaycanda neft strategiyası bu ölməz dahinin adı ilə bağlıdır. Heydər Əliyev böyük uzaqgörənliklə bu strategiyayı hazırlayıb həyata keçirərək xalqımızın, müstəqil dövlətimizin XXI əsrdə inkişafını təmin etmişdir. Kitabda Azərbaycanın neft sərəvətinin çıxarılması və dünya dövlətlərinə çatdırılması sahəsində ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin mahiyyəti geniş şərh olunmuşdur.

Müəlliflər Heydər Əliyevin Azərbaycan və Azərbaycan xalqı üçün gördüyü bütün işləri işıqlandırmağa çalışmışlar. Etiraf edək ki, onlar buna qismən nail olsalar da, bəzi görülmüş işlərə az yer vermişlər. Halbuki Heydər Əliyevin dühası sayəsində o qədər lazımı, dövlət əhəmiyyətli, xalqın bu günü və gələcəyi üçün son dərəcə vacib olan məsələlər qaldırılıb və həyata keçirilib ki, onlar haqqında rus oxucularına, dünya ictimaiyyətinə ətraflı məlumat vermək tələb olunur. Görünür, kitabın ümumi həcmi, eyni zamanda Heydər Əliyevin bir fenomen şəxsiyyət kimi gördüyü işlərin miqyası da buna imkan verməy-

ib. Buna baxmayaraq, müəlliflərin böyük səyi, fəallığı nəticəsində çox maraqlı bir kitab ərsəyə gəlmişdir. Kitabı vərəqlədikcə bu dahi insanın ölməz obrazı, fəallığı gözümüz önündə bütün əzəməti ilə canlanır. Onun Azərbaycanın bu günü və gələcəyi naminə həyata keçirdiyi siyasətin mahiyyəti daha dərindən dərk olunur, müstəqil Azərbaycan dövləti onun ən böyük əsəridir qənaətinə gəlinir.

Fikrimizcə, V.Andriyanovun və H.Mirələmovun böyük sevgi ilə yazdıqları «Гейдар Алиев» kitabı tezliklə doğma dilimizə tərcümə olunub xalqa çatdırılmalıdır. Heydər Əliyevin böyük dövlətçilik təcrübəsinə malik olduğunu, dünyanın hər bir yerində tanındığını nəzərə alaraq kitabın ingilis dilində çap olunması və kitabın həmçinin, müxtəlif dillərə də tərcümə edilməsi zəruridir.

Heydər Əliyevin zəngin ideya irsinə arxalana-raq Azərbaycan xalqı bundan sonra da siyasi-iqtisadi, sosial-mənəvi sahələrdə, beynəlxalq həyat sahəsində böyük uğurlar qazanacaqdır. Haqqında bəhs etdiyimiz «Гейдар Алиев» kitabının məntiqi nəticəsi məhz bu fikri təsdiq edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Аббасбейли А., Аббасбейли Е. Гейдар Алиев и мировая политика. Баку, 1997
2. Afət Qurbanov. Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilinin inkişafı. Bakı, «Gənclik» nəşriyyatı, 1997
3. Abdulla Qurbani. Heydər Əliyev və Azərbaycan ordusu. Bakı, «Əbilov, Zeynalov və oğulları», 2002
4. Abutalıb Səmədov. Azərbaycanın qurtuluş tarixi. Bakı, Tural-ə NPM, 2002
5. Böyük xilaskar. Bakı, Ozan, 2004
6. Avancard. Bakı, Oskar, 2003
7. Azərbaycan: payız, 1994 – yaz, 1995. qəsd, Bakı, 1995
8. Azərbaycanı yeni qələbələrə aparən lider. Bakı, Şəms, 2004
9. Azərbaycanın gələcəyi etibarlı əllərdədir. Bakı, 1999
10. Bəxtiyar Əkbərov. Heydər Əliyev Milli Konstitusiyamızın yaradıcısı və banisidir. Bakı, 1998
11. Budaq Budaqov. Heydər Əliyev fenomeni. Bakı, 2002
12. Budaq Budaqov. Çay kimi çağlayan ömür. Bakı, 2002
13. C. Vəliyev. Xalqın iradəsi ilə. Bakı, Azərbaycan nəşriyyatı, 1994
14. Elmira Axundova. Məqnovəni istini. Bakı, 2003
15. Eldar Əfəndiyev. Planetimizin bütün dövrlərdə görkəmli şəxsiyyəti. Bakı, «Hüquq ədəbiyyatı», 2006
16. Ə. İsmayılov., Q. Əliyev. Heydər Əliyev və milli layəqət fəlsəfəsi. Bakı, «Təbib» nəşriyyatı, 1998
17. Ə. Eyvaz. Xilaskar. Bakı, 1996
18. Ə. Elbrus. «Əlirza ocağı» Xəmsə. I kitab, Bakı, «Qorqud» nəşriyyatı, 1996
19. Fatma Abdullazadə. Heydər Əliyev. Bakı, «XXI əsr», 1998
20. Fenomen. Bakı, Oskar, 2003
21. Fəal həyat mövqeyinin formalaşması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri. Bakı, Azərənşr, 1979
22. Fərhad Qəribov. Heydər Əliyev yolu. Bakı, 2006
23. Fəzail Ağamalı. Dövlət siyasətimizdə Heydər Əliyev amili. Bakı, Oskar, 2003
24. Fəzail Ağamalı. Dövlətçiliyimizin İlham Əliyev mərhələsi. Bakı, Oskar, 2005
25. Fəzəmzəz Maqsudov. Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi. Bakı, 1998
26. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. (çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr), Bakı, Azərənşr, 1987, I-XVI kitablar.
27. Heydər Əliyev. Şəxsi mövqe. Bakı, 1994
28. Heydər Əliyev. Müstəqillik yolu. Bakı, 1997
29. Heydər Əliyev. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. Bakı, 1999
30. Hidayət Orucov. Heydər Əliyev və Azərbaycanda milli siyasət. Bakı, 2002
31. Heydər Əliyev və Şərq. Bakı, «Ozan», 2002
32. Heydər Əliyev və mənəvi dəyərlər. Bakı, «Səda», 2003
33. Heydər Əliyev. Təltiflər. Azərbaycan Respublikası katibliyi tərəfindən hazırlanmışdır. Bakı, 2004
34. Heydər Əliyev işığı – İpək yolu. Bakı, 2001
35. Heydər Əliyev və Azərbaycanda Olimpiya hərəkatı. Bakı, 2002
36. Heydər Əliyev – 75. Bakı, 1998
37. Heydər Əliyevin neft strategiyası: Azərbaycanın müstəqilliyi və rifahı naminə. I hissə, Bakı, 2001
38. Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində. I, II kitablar. Bakı, 2001
39. Heydər Əliyev. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı, Təhsil, 2002
40. Heydər Əliyev və Müasir Azərbaycan. Bakı, «Azərbaycan Universiteti», 2003
41. Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, 1998
42. Xoşməramlı səfir. Bakı, «Şəms», 2005
43. İlham Əliyev böyük siyasətdə: Reallıqlar və perspektivlər. I kitab. Bakı, 1999

44. İlham Əliyev bu günün və gələcəyin uğur faktorudur. Bakı, 2001
45. İlham Əliyev. Heydər Əliyev məktəbinin yetirməsi. Bakı, 2003
46. İlham Əliyev: Biz hər şeyə nail olacağıq. Bakı, Oskar, 2003
47. İlham Əliyev diplomatiyasının nailiyyəti. Bakı, Nurlan, 2001
48. İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyevin həyatının Naxçıvan dövründə Naxçıvan Dövlət Universiteti Naxçıvan, NDU. «Qeyrət» nəşriyyatı, 1998
49. İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Universiteti. Bakı, 2002
50. İsmayıl Hacıyev.. Şükür Məmmədov. Naxçıvan və naxçıvanlılar. Bakı, Elm, 2001
51. İradə Hüseynova. Müstəqilliyimizin təminatçısı. Bakı, Təhsil, 2003
52. İrfan Ülkü. Kızıl yıldızdan Hilale. İstanbul, 1996
53. İradə Hüseynova. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu. Bakı, Təhsil, 2004
54. İ.Qasımlı, U.İldırım. Heydər Əliyevin bioqrafiyası. I kitab. Bakı, 1998
55. Misir Mərdanov, Əsgər Quliyev. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri. Bakı, 2003
56. Misir Mərdanov. Heydər Əliyev və Bakı Dövlət Universiteti. Bakı, 1997
57. Mirkazım Seyidov. Dahi. Bakı, Şirvanəşr, 2004
58. Mirkazım Seyidov. Vətənin Mehriban qızı. Bakı, Şirvanəşr, 2004
59. Mirkazım Seyidov. İnamdan doğulan İlham. Bakı, Şirvanəşr, 2004
60. Məmməd Əlizadə. Milli müdrikliyin Heydər Əliyev zirvəsi. Bakı, «Bakı Universiteti», 2006
61. Məmməd Məmmədov. Heydər Əliyev çərəyi. Bakı, Şirvanəşr, 2004
62. Mübariz Yusifov. Milli lider və müstəqil dövlətçilik. Bakı, «Nurlan» 2005

63. Məmməd Rzayev. Şəxsiyyət və zaman. Bakı, Elm, 2004
64. M. Yusifov. Heydər Əliyev və azərbaycançılıq ideologiyası. Bakı, 2003
65. М.Забелин, В.Титаренко, Гейдар Алиев: лидер, политик, друг. Баку, Нурлан, 2005
66. Məmməd Əlizadə. Heydər Əliyev inamı və idrakı. Bakı, Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2006, 228 səh.
67. N.İbrahimov. İ.Şükürov. Heydər Əliyev Azərbaycanı dünyaya tanıdır. Bakı, «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1994
68. N. İbrahimov. «Heydər Əliyev». Bakı, «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1994
69. Nizami Xudiyev. Sabaha inamla. Bakı, 2002
70. Nizami Xudiyev. Heydər Əliyev və Azərbaycan dili. Bakı, «Təhsil» nəşriyyatı, 1997
71. Nizami Xudiyev. Sabaha İlhamla. Bakı, 2002
72. Nəsimi Zeynalov. Gənclər və gələcəyimiz, o bizə təsəllidir. Bakı, Araz, 2004
73. Prezident imzası – prezident qayğısı. Bakı, 1998
74. Olimpiya. Bakı, Oskar, 2003
75. Oqtay Abbasoğlu. Xalqa bağışlanan ömür. Bakı, Şəms, 2004
76. «Ömrün üç günü». Naxçıvan 29-31 oktyabr 1996-cı il, Bakı, «Ergün» nəşriyyatı, 1997
77. Qoşqar Əliyev. Heydər Əliyev və milli mentalitet fəlsəfəsi. Bakı, Qismət, 2003
78. Qəşəm Kamilov. Heydər Əliyev ideallığı. Bakı, «Nurlan», 2001
79. Ürəklərdə ucalan abidə. I-III cild. Bakı, «Vektor», Nəşrlər evi, 2005
80. «Qayıdış 1990-1993» Bakı, «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1996
81. Rəna Mirzəzadə. Azərbaycanı dünyaya saydıran insan. Bakı, 1998
82. Dünyanı heyran qoyan insan. Bakı, Azərənşr, 2004
83. Heydər Əliyev və Azərbaycançılıq məfkuməsi. Bakı, «Azərbaycan Universiteti», 2002

84. Ramiz Mehdiyev. Azərbaycanın inkişaf dialektikası. Bakı, 2000
85. Ramiz Mehdiyev. Azərbaycan: tarixi irs və müstəqillik fəlsəfəsi. Bakı, 2001
86. Ramiz Mehdiyev. Milli məfkurə, dövlətçilik, müstəqillik yolu ilə. I-II cild, Bakı, «Yeni nəşrlər evi», 2006
87. Səlahəddin Xəlilov. Lider, Dövlət, Cəmiyyət. Bakı, 2001
88. Strateq. Bakı, Oskar, 2003
89. Sübhü Kəngərli. Heydər Əliyev muzeylərimizin yaradıcısı və memarıdır. Naxçıvan, 2003
90. Ş. Yaqubov. Qətiyyətin təntənəsi (sənədli xronika) Bakı «Səhər» qəzetinin nəşri, 1995
91. V. Andriyanov, Q. Miralamov. Qeydar Aliyev. M., Molo-daya qvardiya, 2006
92. Vaqif Abbasov. Liderlik fəlsəfəsi. «Təhsil», Bakı, 2004
93. Vaqif Abdullayev. O, böyük siyasətə hazırdır. Bakı, Azərbaycan, 2000
94. Valeh Səfiyev. Qalib gələcəkdir cahanda kamal. «Vektor» nəşrlər evi, Bakı, 2003
95. Vəli Həbibbəyov. Heydər Əliyev və Azərbaycan diasporu. Bakı, 2001
96. «Xalqların dostluğu ədəbiyyatların dostluğudur» Bakı, Azər nəşr, 1980
97. Xalqa bağışlanan ömür. Bakı, Şəms, 2005
98. Yaqub Mahmudov. Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev şəxsiyyəti. Bakı, 2002
99. Yeni Azərbaycan – yeni lider. Bakı, Oskar, 2003
100. Zamiq Əzimov. Azərbaycanı yeni qələbələrə aparan lider. Bakı, Şəms, 2004
101. Zərifə xanım Əliyeva. Naxçıvan, «Əcəmi», 2003
102. Zülfüqar Kazımov. Azərbaycanın uğur rəmzi. Bakı,

Mirqazım Seyidov 1962-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sədərək kəndində anadan olmuşdur.

1992-ci ildən öz taleyini Rusiyanın Novosibirsk şəhəri ilə bağlayıb. Hal-hazırda orada yaşayır.

İctimai-siyasi xadim, Novosibirsk şəhərində qeydiyyatdan keçmiş Heydər Əliyev adına Beynəlxalq Xeyriyyə Fondunun prezidentidir. Təsisçisi olduğu «Odlar yurdu» qəzeti milli mədəniyyətimizin qədim Sibir torpağında təbliği işində böyük rol oynayır. «Qızıl qələm» və «Məmməd Araz» mükafatları laureatıdır.

Mirqazım Seyidov bir çox kitabların müəllifidir: «Bir medalın iki üzü», «Sənə nəğmə qoşuram, dağlı və günəşli ölkəm», «Haqqın sədası ana», «İnamla, İlhamla sabaha doğru», «Mərdini unutmaz Vətən», «Yaşayır Heydər ata», «Elin Mehriban qızı», «İnamdan doğulan İlham», «Prezident», «Atatürk», «Bakı Ceyhan – üç dəniz əfsanəsi» və s.

Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər birliklərinin, Rusiya Jurnalistlər İttifaqının üzvüdür.

Məmməd Hüseyn oğlu Rzayev 1952-ci il may ayının 8-də Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. 1974-cü ildən Naxçıvan Dövlət Universitetində işləyir.

Fəlsəfə elmləri doktoru, professordur. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatıdır. 1997-ci ilin yanvarından universitetin tərbiyə işləri üzrə prorektoru vəzifəsində çalışır.

«Müasir fəlsəfədə şəxsiyyət» (Bakı, Nurlan, 2003), «Şəxsiyyət və zaman» (Bakı, Elm, 2004), «Fəlsəfədə şəxsiyyət problemi» (Bakı, Elm, 2004), «Şəxsiyyətin fəlsəfəsi» (Bakı, ADPU, 2004), «Şəxsiyyət və dəyərlər» (Bakı, ADPU, 2005), «Müasir şəxsiyyət: azadlıq və məsuliyyət» (Bakı, ADPU, 2005), «Şəxsiyyət müasir transformasiya şəraitində» (Bakı, MBM, 2007), «Şəxsiyyətin sosial fəlsəfəsi təhlilinin metodoloji əsasları» (Bakı, MBM, 2007), «Keçid dövrü və şəxsiyyət» (Bakı, Yurd, 2007) və başqa kitabların, 120-dən artıq elmi məqalələrin müəllifidir.

MÜNDƏRİCAT

Müəlliflərdən	4
Dahilik zirvəsi	7
Tərəqqi yüksəliş və intibahın başlanğıc günü	38
Xilaskarlıq missiyası	52
Heydər Əliyev yolu	63
Heydər Əliyev və Naxçıvanın xilasını	77
Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradıcısıdır	88
Heydər Əliyev və milli-mənəvi dəyərlərin inkişaf dialektikası	101
Heydər Əliyevin neft strategiyası Azərbaycanın iqtisadi yüksəlişinin əsasıdır	110
Heydər Əliyev və Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi	120
Zəmanəmizin böyük maarifçisi	135
Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Universiteti	145
Heydər Əliyev və Azərbaycanda ordu quruculuğu	159
Heydər Əliyev və Azərbaycanda olimpiya hərəkatı	169
Heydər Əliyev millətin xilaskarı və dayağı	183
Görkəmli alim, parlaq şəxsiyyət	206
Sabaha İlhamla	218
Fəzilətin və müdriqliyin təntənəsi	244
Ümummilli lider haqqında dəyərli salnamə	270
Ədəbiyyat	280

Mirkazım SEYİDOV
Məmməd RZAYEV

ZAMANI QABAQLAYAN DAHI

«VEKTOR» NƏŞRLƏR EVİ
BAKI-2008

Elmi redaktor: **İsmayıl HACIYEV**
Nəşriyyat redaktoru: **Elçin İSGƏNDƏRZADƏ**
Mətbəənin direktoru: **Rafiq ƏSGƏRLİ**
Bilgisayar dizayneri: **Aydan ELÇİN**
Bilgisayar yığıcı: **Aynur QULİYEVA**
Korrektor: **Nargilə ƏLİQIZI**

Yığılmağa verilmiş: 01.02. 2008
Çapa imzalanmış: 20.02. 2008
Kağız formatı: 60x84 1/16
Fiziki çap vərəqi: 20
Sifariş: 348
Sayı: 500

Qiyməti müqavilə ilə

«VEKTOR» BEYNƏLXALQ ELM MƏRKƏZİ
«VEKTOR» NƏŞRLƏR EVİ
Ünvan: AZ1018. Bakı şəh, Əhmədli qəs, Zığ yolu, 20 q
tel: (+99470) 3007000; (+99412) 4471404
faks: (+99412) 4796003
e-mail: isgenderzadeh@rambler.ru
www.vektor.az

P3(2A)

S37